

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Halil Erhan

1915'ten 1980'e

Karadeniz

Ermeniler, Eşkılar,
İnsanlar, Yaşamlar

HALİL ERHAN • 1915'ten 1980'e Karadeniz

HALİL ERHAN 1955'te Ordu'nun Ünye ilçesi Eskikızılcakeş köyünde doğdu. Yedi çocuklu, çiftçilik ve balıkçılıkla geçinen bir ailenin ekonomik mücadelesinin yoksullukları içinde büyüdü. İlkokul eğitimini köyünde tamamladıktan sonra ortaokul ve liseyi (2. sınıfa kadar) Ünye'de, lise 3. sınıfıysa Beyoğlu Atatürk Erkek Lisesi'nde okudu. 1975-1979 yılları arasında İstanbul'da Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda üniversite eğitimini tamamladı. Emekli öğretmen olan Erhan, 1979-2007 yılları arasında Ordu İmam Hatip Lisesi, Ünye Lisesi, Ünye Endüstri Meslek Lisesi, Ankara Sokullu Lisesi, Üsküdar Cumhuriyet Lisesi, Üsküdar Halide Edip Adıvar Lisesi'nde çalıştı.

İletişim Yayınları 2187 • Anı Dizisi 66

ISBN-13: 978-975-05-1799-0

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDİTÖR Kıvanç Koçak

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Uğur Biryol

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI ve CILT Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

HALİL ERHAN

1915'ten 1980'e Karadeniz

Ermeniler, Eşkıyalar,
İnsanlar, Yaşamlar

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

iletışim

İçindekiler

Giriş.....	7
YOL PARASI	11
CUMHURİYET MUHTARININ ÖLDÜRÜLMESİ.....	17
BİZİ YAKACAKLAR!.....	27
ODUN KÖMÜRÜ VE SABUN.....	31
BİTMEK BİLMEYEN BİR DERT: ULAŞIM	33
MISIR TARLALARI VE KENDİR.....	37
ORMANCILIK, HAYVANCILIK, TARIM.....	39
BİR ERMENİ TARIM ÜRÜNÜ: FINDIK	43
“KEŞİK”	47
FINDIK TOPLAMA VE MISIR HASADI	53
TARLAMIZDAKİ ALTIN KÜPÜ	57
HEKİMOĞLU DEĞİL “DAVUTOĞLU”	61
BÖLGEDEKİ KÜRT ALGISI.....	69
İLKOKUL YILLARIM	73
KAMİL DEDEM VE AMELE BÖLÜĞÜ.....	79

NURİ DEDEM VE KADIN OYNATMA	83
YAYLA GÜNLERİM.....	89
ERMENİLERİN YAKILMASI.....	95
“SIRADAN” BİR MERA ÇATIŞMASI.....	99
CİNCİ HOCA VE YAYLAYA VEDA.....	103
KURAN MEKTEBİ.....	105
KÖYÜMÜZDEKİ KİLİSE VE YIKILIŞI.....	107
TOPAL OSMAN VE MUHAFIZI GENÇ AĞA DEDEM.....	111
MÜLKÜN EL DEĞİŞTİRMESİ.....	121
CUMHURİYET MUHTARLARI.....	125
CUMHURİYET HATİPLERİ.....	129
CUMHURİYET MAHKEMELERİ.....	133
KARADENİZ’DE TARİHİ TAŞ BİNALAR.....	139
ORTAOKUL YILLARIM: CİZLAVET AYAKKABILAR... ..	143
İSTANBUL’A KAÇIŞ VE İLK İŞ DENEYİMLERİ.....	147
ÜNYE’DE MODERN MATEMATİK	159
AİLECE İSTANBUL’A GÖÇÜYORUZ	165
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİNİN EVİ: YURTLAR.....	173
“I. ŞUBE”YLE TANIŞMAM	179
ÖZEL HARP DAİRESİ ELEMANI	185
KULLANILMIŞ SİLAHLAR.....	197
BALIKESİR YURDU VE PIRASA.....	205
1 MAYIS 1977’DE SİLAHI İLK ATEŞLEYENİ GÖRDÜM.....	209
ORDU İMAM-HATİP LİSESİ VE ÇUVAL.....	217
KİMLİKSİZ ERMENİ ANNE.....	225
Albüm.....	235

Her çocuk gibi, belli bir yaştan itibaren, ilkokula başlamama az bir zaman kalmasından itibaren her şeyi sorgulamaya başladığımı hatırlıyorum. Çevremdekilere, anneme, nime, dedelerime, çocuklara sert davranmayan olgun yaşlardaki komşularımıza sürekli sorular sorardım. “Bu nedir, şu nasıl olmuştur, neye yarar, nasıl, niçin?” gibi bilinen türden sorular.

Kardeşlerimin oyunlarına pek katılmaz, büyüklerimin yanında olmayı, onları dinlemeyi tercih ederdim çoğunlukla. Büyüklerimin yanlarında otururken de onların konuşmalarını bütün dikkatimle dinler, hiçbir yerini kaçırmadan anlamaya çalışırdım.

Bu ilgi ve merakım hayatımın her döneminde artarak devam edip gitti. Sonunda da hem büyüklerimin anlatımlarından, anılarından edindiğim bilgileri hem de kendi yaşam sürecimi bir araya getirdiğimde, “1900’lü yıllardan günümüze kadar geçen süreçle ilgili anlatılması gerekenler var bu coğrafyada” diye düşünmeye başladım.

Büyükannem, dedelerim üç padişah dönemine ve cumhu-

riyetin kuruluş yıllarındaki olaylara, gelişmelere tanıklık etmişlerdi yaşadıkları topraklarda. Bu tanıklıkları bana birebir aktarmışlardı. İşte bütün bunları ve kendi yaşanmışlıklarımı, gördüklerimi, gözlemlerimi objektif bir tarzda ele almaya çalıştım.

Günümüzde, Karadeniz'deki hemen her ilin (Ordu, Samsun, Sinop, Giresun vb.) resmî tarihini anlatan çalışmalar var. Ancak tümünün de ortak özelliği bölge gerçekliğini, geçmişini pek yansıtmıyor olmamaları. Konusu önceden verilmiş, sınırları önceden çizilmiş, ısmarlama anlatımlar bunlar. Tamamıyla “ideolojik, kurgu”!

Onların anlatımlarında Giresun'un Gengene'si, Bodar'ı, Abdal'ı yok. Ordu'nun Vona'sı, Karakuş'u yok. Samsun'un Gümenez'i, Kızılalan'ı; Sinop'un Hamsaros'u, Rumları, Ermenileri ve bunların mimari kültür mirasları yok. Karadeniz'in derelerinin üstüne kurulmuş olan “kemer taş köprüler” ne olacak? Onları kim inşa etmiş olabilir? Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber sosyal ve ekonomik olarak hiç mi değişiklik olmamıştır? Bir gerçeği olduğu gibi, tüm çıplaklığıyla ortaya koymanın kime, ne zararı olabilir ki?

Dolayısıyla bu çalışmada Karadeniz bölgesindeki gelişmelerin, farklılıkların, değişikliklerin hiçbir çarpıtmaya, kurguya yer vermeden aktarıldığını, tarihî gerçeklerin olduğu gibi yansıtıldığını göreceksiniz; Karadeniz'deki 100 yılın yaşanmışlıklarının tarihî gerçekliklerini bulacaksınız. Ancak yine de bazı olayları aktarırken, kişi ve yer adlarını belirtmemeyi uygun gördüm. Olayların öznesi durumundaki şahıslar üzülüp, rahatsız olmasınlar diye.

Amacım geçmişteki yaşanmışlıklar üzerinden kin ve nefret duyguları geliştirmek, hoşnutsuzluklar yaratmak değil, bölgesel gerçekliklerin, ülke gerçekliklerinin maddi temellerini, objektif olarak ortaya koymak. Zira bahsetmeye çalıştığım gibi bu toprakların her yerindeki, her bölgesindeki ya-

şanmışlıklar, ekonomik ve sosyal oluşumlar asla ve asla resmî söylemlerle uyuşmamakta. Yapılmış olan uygulamaların amacı, şekli, zihniyeti doğuda neyse, batıda neyse, Karadeniz’de de benzerlikler taşımaktadır.

Doğup büyüdüğüm coğrafyada yaşadıklarım, gördüklerim, 1900’lü yılların başlarından itibaren yaşanmışlıkların canlı tanıklarından bire bir duyduklarım hiç de iç açıcı değil. Cumhuriyetin ilanı, hilafetin kaldırılması neredeyse hiçbir şeyi değiştirmemiş, geniş halk yığınlarının refah ve mutluluğuna herhangi bir katkı sağlamamış: Cumhuriyetle birlikte mülkiyet el değiştirmiş, belli grupların, ailelerin, eşkıya mensuplarının, hatiplerin, muhtarların, Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin, ağaların “hüküm ve tasarrufu altına” geçmiştir. Osmanlı’da da Cumhuriyet’te de vatandaşlar ekonomik durumlarıyla ilgilenilmeden ağır vergilere tâbi tutmuşlar; eğitime önem verilmemiş; laiklik sözde kalmış (şeyhülislamlık müessesesi Diyanet’e dönüştürülünce); halk, devletin yönetilmesinde hiçbir zaman tam olarak söz ve karar hakkına sahip olamamış; hak, hukuk, adalet gibi kavramlar neredeyse hiç hayata geçirilmemiş (“Ankara’da dayın var mı?”); Ermenilerin, Rumların, azınlıkların yaşadıkları değişmemiş... Bugün bile, devlet yönetimine hâkim olan zihniyet, İttihat ve Terakki felsefesi, ideolojisi, uygulamalarıdır bana kalırsa. Herkesin huzur ve mutluluk içinde yaşayacağı bir devleti, cumhuriyeti oluşturmak, geliştirmek niye bu kadar zor olsun ki? Kim bilir, belki bir gün o da olur!

Güz aylarının sonlarıydı. Henüz ilkokula başlamamıştım. Babaannem, hayvanları deniz kenarına götürüp otlatacaktı; hayvanların ahırdan çıkarılışından ve konuşmalardan anlamıştım. Merak ediyordum deniz kenarını, hiç yakından görmemişim. “Babaanne, beni de götür!” dedim. Babaannem, “Oğlum, sen daha küçüksün. Benimle gezemezsin oralarda” cevabını verdi. Ama ben kararlıydım: “Koşmasını, yürümelerini biliyorum. Elini tutarım, yanından hiç ayrılmam. Sana yardım ederim işte!”

Annem de istemiyordu gitmemi. Onun “Oğlum, akşama kadar ne yapacaksın oralarda? Uykun gelir, yorulursun. Evde kal” demelerine hiç aldırmadım, diretmeye devam ettim. Sonunda babaannem ikna olup, “Gelsin bari! Ben ona bakayım. Uykusu gelirse de kucağıma yatırıp uyuturum” deyince annem de razı oldu.

Hayvanları önümüze katıp babaannemle sahile doğru yola koyulduk. Yokuş aşağı, yavaş yavaş ilerleyerek sahile ulaştık. Hoşuma gitmişti deniz kenarı. Bizim evin etrafına hiç benzemiyordu. Arkasında dağlar yoktu. Uzaklarda gökyü-

zyle birleşiyordu sanki. Dalgalar ilk defa ayaklarımın ucundaydı. Bana doğru gelip gelip geri gidiyorlardı. Denizin kıyısında çamur olmaması da güzel yanıydı; kirletmiyordu ayaklarımı, stm başımı, kara lastiğime çamurlar yapışmıyordu. Kumların üstüne bastıkça tabanlarım gıdıklanıyordu sanki; yürüdükçe yryesi geliyordu insanın kumların içinde. Bütün günümü burada geirebilirdim.

Babaannemin sesiyle kendime geldim: “Oğlum, yeter artık! Mallar yukarı doğru gittiler. Onların yanına gidelim.”

Mısırlar biçilmiş, alaflar alınıp evin etrafındaki ağaçlara yığın yapılmış, koanları itlere doldurulmuş, kabaklar ve fasulyeler de taşınmıştı. Biçilmiş mısır kevklerinin aralarında bolca cinek otları, mısır telekleri, fasulye yaprakları vardı. Hayvanlar, hallerinden memnun karınlarını doyuruyorlardı.

Etrafta hiç ev yok, insan yok, ıssız bir yer gibiydi deniz kenarları... Neredeyse bütün amacımız; hayvanların kaybolmamasıydı. Denizle hiç kimse ilgilenmezdi ki!

Vakit epeyce ilerlemiş, oğle vakti geçmiş olacak ki, acıktığımı fark ettim. Bohamızın üstünde bir bazlama mısır ekmeği, birkaç tane pırasa, bir avuç kadar çökelek, karalahana yaprağının iine sarılmış bir kaşık kadar tereyağı ve biraz da kalın tuz... Öyle büyük bir iştah ve zevkle yiyordum ki, bundan daha güzel bir mutluluk anı olamaz diye hissediyordum. Mısır ekmeğini çiğneyip yutarken babaannemin yüzüne bakıyor, ondan aldığım sevgiyi lokmama katık edip iime atıyordum.

Derken, nye tarafından acayip bir şey üzerimize doğru gelmeye başladı: Kavunii renkli, penceresi camlı, kabak gibi bir şey, yuvarlana yuvarlana, gürültüyle bize yaklaşıyordu. Bize ulaşmasına 40-50 metre kala “dt” diye bir ses duyduk.

Babaannemin, “Oğlum kalk, yoldan ekilelim” demesiyle aceleyle toparlanıp, yolun birkaç metre aığına geçtik. Önümüzden yavaş yavaş geçerek, Fatsa tarafına doğru yola de-

vam etti o şey. Koşsam, yakalayabilirdim aslında ama biraz korkmuştum da. Babaanneme, “Bu ne?” diye sordum. Babaannem, “Otomobil” deyince, bu sefer de “Nasıl gidiyor ki?” diye sordum. Babaannem fazla sorudan hoşlanmazdı ama cevap vermeyi de ihmal etmezdi: “Oğlum, içinde motoru var. Motor çalıştığında otomobili itiyor. Kendi kendine gidiyor işte!” Peki neye yarıyor ki bu? “Yük taşır, hayvan taşır, insan taşır, her şey taşır.” Kafam bir de “düüt” sesine de takılmıştı tabii: “Peki, bize ne dedi? İnce bir ses çıkardı.” “O sese korna denir” dedi babaannem, “Önümden kaçın, yoldan kaçın demektir. Korna sesi duyduğunda, yolun içinde, kıyısında durmayacaksın.”

Öğleden sonra otomobilin geçtiği yolu incelemeye başladım. Hiç batmamıştı, çamur da olmamıştı üstünden giden otomobil. Küçük küçük turuncu renkte taşları toprağa çakmışlar sanki. Yolun üstünde tepindim; topuklarımla ezme, çökertmeye çalıştıysam da başaramadım. Zemini çok sertti ve hiçbir taş yerinden çıkmıyordu. Tabii yine sorular:

- Babaanne, bu yolu kim yaptı?
- Halk Partisi.
- O da kim?
- Memleketi yönetenler. Hükümet.
- Yapılırken gördün mü?
- Gelip geçerken görürdüm. Bu yolda köylüler çalışırdı.

Bu köyden ve komşu köyden gelen insanlar.

- Neyle yaptılar? Bu taşları nereden getirdiler?
- Kazmayla, kürekle, çekiçle, kalın kütüklerle. Önce ham toprağı sıyırdılar. Kütüklerle, değirmen taşı gibi, yuvarlak taşlarla ezdiler. Sonra da bu sarı taşları çekiçlerle, balyozlarla toprağa çaktılar.

- Babaanne, bu taşları nerede buldular?
- Çevreden, etraftan, kocaman kayaları getirip buralarda kırdılar balyozlarla, çekiçlerle.

– Bizim köyden kim çalıştı?

– Çocuğu az olanlar, hiç olmayanlar veya parası olmayanlar.

– O ne demek babaanne?

– Oğlum, hükümet, nüfusu artırmak için çok çocuk istiyordu. Çok çocuğu olan yolda çalışmıyordu. Çalışmak istemeyenler “yol parası” veriyorlardı. Fakir olanları çalıştıyorlardı. Yol parası veremeyenleri yani.

Babaannem bundan sonra yolun yapımında çalışan köyümüz insanlarını, komşularımızı saymaya başladı. Çoğunu tanıımıyordum zaten.

Sonraki yıllarda çok dinledim bu “yol parası” olayını. Kimin yolda çalışacağına, muhtarlar ve hatipler karar verirlermiş. Devlet görevlisi, resmî kayıtlar hiçbir şey bilmez, muhtarların verdiği isimleri mecburi çalışmaya tâbi tutarlarmış. Köylü kendi arasında anlatıp anlatıp gülerdi.

Yolda çalıştırılacak erkekleri tespit için resmî görevli, yanında muhtar ve hatiple bir memur köye gelir, hane hane gezmeye başlarlarmış. Bir gün Osman Dayı’nın evine gelmişler. Memur, “Kaç çocuğun var?” diye sormuş. Osman Dayı’nın yerine muhtar cevap vermiş: “4 çocuğu var bunun.”

Memur, “Neredeler? Gösterin! Adlarını söyleyin!” deyince başlamışlar saymaya: “Ekrem, Mustafa, Hamide, Hüseyin.” Memur, ismi sayılan çocuklardan birini göremeyince sormuş tabii: “Dördüncü nerede? Göremiyorum.” Muhtar yine Osman Dayı’ya fırsat vermeden atlamış: “Mal yapmaya gitmiş. Şu tepelerde!” Bu cevabı duyan Osman Dayı, muhtara bakmaya, kem küm etmeye başlamış ama kaş göz işaretleriyle susturmuşlar hemen.

Memur notları alıp gidince, Osman Dayı muhtara çıkmış:

– Yahu, niye yalan söyledin. Yalanım ortaya çıkınca beni içeri atarlar.

Muhtar cevaplamış:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

– Oğlum, senin karın gebe değil mi?

– Gebe.

– Ne zaman doğuracak?

– İki ay sonra.

– Tamam işte! Memur bir daha gelene kadar karın zaten doğurmuş olur. Yalan nerede?

Muhtar, Osman Dayı'nın üç değil dört çocuklu olarak kayda geçmesini yol yapımından kurtarmak için istemişti muhtemelen ama annem bu olayı anlatıp dururdu: "Hüseyin'i daha anasının karnında nüfusa kaydettiler..."

CUMHURİYET MUHTARININ ÖLDÜRÜLMESİ

Akşam karanlığı çökmüş, çevrede hiçbir ışık yok, denizin üstü de kapkaranlık... Giresun'dan geliyorduk. Inceğimiz yeri, geçtiğimiz bölgenin özelliklerinden anlamış olmalıydı ki, babam, kamyonun kasasına vurmaya başladı eliyle. Yanımızda ablam da vardı.

Süratini azaltan kamyon, bir müddet sonra yol kenarında durdu. Teker teker aşağıya indik. Babamın sırtında, ağzı bağlanmış bir çuval vardı. Bize dönerek, "Yoldan gitmeyelim. Fındıklıklardan geçelim" dedi. Dalların, yaprakların arasından, karanlık içinde ilerlemeye başladık.

Babam bir müddet sonra durdu ve çuvalı yere bırakarak ağzındaki ilmiği çözdü. İçinden daha küçük bir torba çıkarak, hemen yanımızdaki çingirtın yani insanın içinde oturamayacağı kadar dar, girişi daima yukarıda olan, çukur arazilerde görülen, altında su akıntısı bulunan küçük mağaranın içine atıverdi. Ne attığını anlamamış olmakla beraber, merak da ediyordum. "Baba, o torbanın içinde ne var?" diye sordum. Sert bir ses tonuyla cevap verdi: "Karışma sen! Kimseye de bir şey söyleme!" Başka soru sormadım.

300-400 metre sonra normal yola geçtik. Babamın peşinde koşuyorduk adeta. Bir ara ablam bana, “O torbanın içinde tabancalar var” dedi.

- Ne olacak ki onlar?
- Baban, satıyor onları.
- Kimden aldı ki onları?
- Giresun’da, tabanca yapan tanıdıkları var. Onlardan alıp, burada satıyor.

Torbanın içinde en az 8-10 tane tabanca olmalıydı. Zira neredeyse yarıya kadar doluydu torba. Merakım iyice artmıştı tabii:

- Eve niye götürmüyor?
- Asker çevirmiş olabilir. Evde arama yaparlar belki.
- Onlar nereden bilecekler ki?
- Babamın, silah getirip sattığından şüpheleniyormuş muhtar.

Evimize yaklaştığımızda, birtakım konuşmalar duymaya başladık. Cansız da bir ışık fark ediliyordu camsız pencereden. Belli ki annem, dedem, amcam daha yatmamışlardı. Önemli bir şey olmalıydı. Babam bize dönerek, “Siz şu ormanın içine saklanın. Ben yavaşça yaklaşıp, ne olup bittiğini anlamaya çalışacağım” dedi. Çuvalı da yanımıza atıverdi.

Bize göre yolun sağında bulunan ak meşe ormanının içine girip, dibi dikensiz bir çalılığın altına girip, çömelerek o vaziyette beklemeye başladık. Babam da yoldan ayrılıp, mısır tarlasının kenarında bulunan taş duvarın dibinden, eğile eğile, sürüne sürene eve doğru ilerlemeye başladı.

Babam gelmek bilmiyordu; gideli bir saate yakın bir zaman olmuştu. Üstelik kimseden bir ses de çıkmıyordu. Nihayet annemin sesini duyduk. Ormanın içinden yola çıkıp kucaklaştık, öpüştük, koklaştık. Annem adeta ağlıyordu “Yavrularım, yavrularım” diye. Annesine kavuşan bir çocuğun mutluluğundan daha büyük ne olabilirdi ki bu dünyada?

Yürürken anneme, “Anne, ne var, ne oldu?” diye sordum. Annemin, “Akşam karanlığında muhtar vurmuşlar” cevabı üzerine, “Kim vurmuş? Ölmüş mü?” diye yeni sorularım oldu.

– Kimin vurduğu belli değil. Ölmüş tabii.

– Nerede vurmuşlar?

– Karısı ahırdanmış. O da, ikiz çocukların beşiğini sallıyormuş ayakta...

Pencerenin önündeki yeykin (kızılağaç) ağacına çıkmış adam. Tek mavzer kurşunuyla öldürmüştü. Muhtar, iki eşliymiş ve her bir hanımına birer ev yaptırmış. Birinci eşi, köyümüzün güneyinde bulunan yüksek tepedeki tarlanın başındaki evinde; ikinci eşiyse köyümüzün kuzeyindeki deniz kenarında yapılmış olan evde oturuyormuş. Kendisi de sürekli deniz kenarındaki evde oturmaktaymış ve bu evde vurulmuş.

Gecenin karanlığında, babamın sakladığı tabancaları gördükten sonra muhtarın vurulduğunu da duymak çocuksu dünyamı karatmış, vücudumun her yerini korku sarmıştı. Babamı da öldürecekler miydi? Öyle olmasa, babam neden evimize gizlenerek yaklaşmaya çalışıyordu?

Ahşap merdivenlerden çıkarak içeriye girdik. Ocağın (şömine) bulunduğu odanın içinde bütün büyüklerim, kardeşlerim oturuyorlardı. Ocağın ateşi, içeriyi yarım yamalak aydınlatıyordu. Annem, “Çocuklar acıkmışsınızdır. Sizlere sofraya kurayım. Babanızla beraber karnınızı doyurun” deyip merdiven başında bir ibrik ılık suyla elimizi, yüzümüzü, ayaklarımızı yıkadı. Sofranın üstündeki sininin etrafına bağdaş kurarak oturduk. Sininin kenarlarında üç tane tahta kaşık, iki bazlama mısır ekmeği, ortada bir çanak karalahana çorbası. Yanında da bir çanak fasulye turşusu... İştahla çorba içiyor, bir yandan da konuşmaları dinliyordum.

Olayı köylüler, komşular birbirlerine çağırarak (seslen-

mek) suretiyle haber vermişler. Yakındaki komşu evin büyükleri, dedemin yanına gelip alınan bilgiler üzerinden yorumlar yapmışlar. Dedem biraz sertti muhtara kar şı: “Allah Rahmet etsin! Ama  l m  hak ediyordu o. Düğün demez, bayram demez, cuma demez, ke ik (imece) demez canının istediğine tokat atardı. Hükümet adamı olduğu için garibanların yerini kendi akrabaları üstüne yazardı. Her gün tarlaların sınırlarını, kazıklarını değiştirirdi. Onun elinden karısını alır, bunun kızını istediğine verir. Astığı astık, kestiği kestikti...”

Babam, “Kim yapmış olabilir ki?” diye sorunca dedem fikrini söyledi: “Valla, bugünlerde iki olay yaşandı. Birisi, bizim köyden falancanın tarlasının kazıklarını, on adım geriye çektirmiş. Adam itiraz edince de tokat atmış. Diğeri de Gürcülerle bir tarla konusunda nızalıym  ; ‘Senindi, bizimdi’ diye. Birbirlerine silah çekmişler. Gürcülere de s vm   ana avrat diyorlar.” Babam, ilk olasılığa pek inanmamıştı: “Bizim köyde o adam; korkağın tekidir. Ağaca çıkacak da, mavzerle adam vuracak, olacak şey değil! Hem onda mavzer ne arar? Ama mavzer G rc lerde vardır. Onların kökü eşkıya. Kaçak silah da satıyorlar.” Dedemse temkinliydi: “Oğlum, bu tür i leri hiç ummadığın insanlar yapar. Sinsi, sinsi hareket ederler, kendilerini belli etmezler...” Babamın tatmin olmayarak, “ yle de olabilir ama bu köyde mavzeri olan adam yok! Gürcüler yapmıştır” demeleri, dedemin karşılıkları... Bu tür konuşmalar bütün gece devam etti gitti. Bense uyumuşum odanın yüzünde, kuru tahtada.

* * *

Köyde öldürülen, sıradan bir vatandaş değil, cumhuriyet h k metinin atadığı muhtardı. Otorite boşluğu olmaması için hemen yeni bir muhtar görevlendirildi. Yeni muhtar da köyün ileri gelen kişilerinden, ağa, kabadayı bir adam-

di. Ölen muhtarla asla çatışmaya girmemişler, birbirlerinin güçlerine saygılı olmuşlar, kavga etmemişler ama daima etraflarını kollar vaziyette olmuşlardı. Yani adı konmamış, açığa çıkmamış bir rekabetin daima var olduğunu herkes hissediyordu.

Yeni muhtar görevine başlar başlamaz, Ünye Jandarma Komutanlığı eski muhtarın ölümüyle ilgili soruşturma açtı. Araştırmalar, incelemeler günlerce sürdü. Eldeki tek kanıt- sa muhtarı vuran kişinin ayakkabı numarasının büyük olmadığıydı: Yeykin ağacının dibindeki izlerden anlaşılıyordu bu. Deniz kenarında kaybolup giden ayak izlerinden tetikçinin, sahil boyunca yürüyerek olay yerinden uzaklaştığı kanısına varılmıştı.

Yapılan soruşturmada, civarda orta numarada ayak büyüklüğüne sahip olanların sayısı bir hayli fazla çıkmıştı tabii. Ayrıca öldürülen muhtarın bunların çoğuyla da ciddi bir sorun yaşamadığı anlaşılmıştı. Yoksa tabii ölen muhtarın tokat atmadığı insan yok gibiydi köyde.

Jandarma yetkilileri işin içinden çıkamadı bir türlü. Sonunda bir gün komutan, yeni muhtarı çağırıp, “Bana bir isim vereceksin!” deme noktasına geldi. Yeni muhtar, bu fırsatı kaçırmak istemedi: 25-30 yaşlarında, kalıplı, uzun boylu, gözüpek, dürüst, haksızlığa itiraz eden, dini bütün, içinde Allah korkusu olan, hafızlık eğitimi almış bir delikanlının ileride kendisine sorun yaratacağını, istediklerini rahatça yaptıramayacağını düşünüp duruyordu. Nitekim daha önce de aralarında restleşme durumları yaşanmıştı. Esmer, kıvrık saçlı delikanlı babasını “muhtarın işlerine yardıma, mecani yola taş döşeme işlerine göndermediği gibi, yerine para ödemeyi de reddedermiş.” Kimse tokat falan da atamazmış “dayak yeriz” korkusuyla. İşte jandarma, yeni muhtardan bir isim isteyince fırsat bu fırsat demiş: “Öldürülen muhtarın katilleri bunlardır: Şu uzun boylu delikanlı ve babası.”

Baba, oğul, karakol binasının bodrum katında bulunan bir hücreye atıldı. Her türlü ezayı, cefayı gördüler: Islak taş zeminin üstünde yatırıldılar; bayılına kadar sabah, akşam sopayla dövüldüler. Sorulan tek soru: “Hanginiz öldürdü?”

Baba oğlun gece gündüz dayak yemeleri bir ay devam etti. “Suçsuzuz, biz yapmadık” demeleri nafile tabii. Dinleyen yok, inanan yok! Derken bir gün, yalnız kaldıkları bir anda baba, oğluna şöyle demiş: “Bizi burada öldürecekler. Gel, bu suçu birimiz kabullenelim.” Oğlunun, “Suçumuz yok ki! Niye kabul edelim?” laflarına rağmen baba direktmiş: “Oğlum, bunların kararı kesin. Bunların suçla bir ilgisi yok. Birmizi suçlu ilan edecekler.” Ne var ki, oğlu suçsuz yere hapis yatmayı kabul etmemiş. Babasının da suçu kabullenmesini istememiş; adaletin, er geç tecelli edeceğine inanıyormuş.

Bir zaman daha böyle geçip sopayla dayak yemeleri bitmeyince babası kesin kararını vermiş:

– Oğlum, boşuna dua edip durma. Hiçbir faydası olmayacak. Kararımız peşinen verilmiş. Buradan ancak birimiz öteki suçlu olursa çıkabiliriz. Yoksa ikimizin de sonu ölüm. Kimse bizi soramaz, arayamaz. Sorsalar da kimsenin umurunda olmayız.”

– Hangimiz suçu kabullenecek baba?
– Ben kabulleneceğim.
– Olmaz baba! Sen hapishanelere dayanamazsın, fazla sürmez ölürsün. Bırak da ben yatayım.

– Oğlum, sen, hapishanelerde yatarsan bizim sonumuz daha kötü olur. Dışarıda olursam, ailemize bakamam, kol kanat geremem. Hem ben yaşlıyım, ölümüm daha yakın. Sen gençsin, güçlüsün, cesursun. Dışarıda onlarla baş edebilirsin. Ben yapamam, başaramam. Bırak da “Ben öldürdüm” diyeyim.

Sonunda oğlu da babasının anlattıklarına hak vermiş. Babanın, “Muhtarı ben vurdum” demesiyle oğul karakolun kapısından sokağa atılmış. Yediği dayakların etkisiyle saatler-

ce sokağın kenarında, bir ceset gibi kalıvermiş. Öğleye doğru karakolun hemen önündeki deniz kenarına gelen amcası kaldırıp, koltuğundan tutarak köye götürmüş delikanlıyı. Delikanlının amcası, o zamana kadar korkudan karakolun kapısına gelip kardeşini asla soramamıştır! Uzaktan deniz kenarından karakolun kapısını gözetleyebilmiştir sadece.

Baba, birkaç gün beklenip, sağlık durumunun normale dönmesi sağlandıktan sonra hazır olan ifade tutanağının altı imzalatılarak mahkemeye yollanmış. Hâkim de hiçbir şey sormamış babaya: Ne ayakkabı numarasını, ne mavzeri, ne de ağaca nasıl çıktığını. Katil suçunu itiraf etmiş, kolluk güçleri görevlerini yerine getirmiş, adalet de hak ettiği ceza-yı vermiş işte: “Ömür boyu hapis.”

Böylece baba, Ünye Cezaevi’nde yatmaya başladı. Oğulsa köyde çalışmaya, çiftçilik yapmaya devam etti. Hem babasının mahpushanedeki bakımını kolaylaştırmak hem de bir müddet için köyden uzaklaşmak, hasımlarıyla karşılaşmamak amacıyla Ünye’nin Hamidiye mahallesinde, eski tuğlayla örülmüş, iki katlı bir evin giriş katına kiracı olarak taşındı. Haftada bir de babasını ziyaret ediyor, harçlık veriyor, çamaşır ve bir bakraç yoğurt götürüyormuş.

Günler, aylar böyle geçmiş. Bir Ramazan ayı gelip çatmış. Kara yağız delikanlı oruç tutar, her akşam teravih namazına gidermiş. Ünye’nin mahalle aralarında, sokaklarda aydınlatma lambaları yok; olsa da tek tük. Delikanlının oturduğu evin sokağı da zifiri karanlıkmiş. Pencereden dışarı bakıldığında, gidip geleni tanımak oldukça güçmüş. Dolayısıyla delikanlının karısı namaza gitmesini istemezmiş eşinin. Hasımlarının bir şeyler yapacağını, kocasını vuracaklarını beklemekteymiş. Sürekli tedirginlik içindeymiş. Delikanlıysa orucu ve namazı önemseydiğinden dinlemezmiş karısının sözlerini. “Allah’a bir can borcum var. Ne zaman isterse alır. Ecelim bu şekildeyse yapacağım bir şey yok” der dururmuş.

Bir gün karısı, her akşam olduğu gibi pencereden sokağı gözleyerek kocasının namazdan dönüşünü beklerken, sokağın başında uzun boylu bir erkek silueti belirmiş. Siluet yavaş yavaş ilerlerken 4-5 el silah sesi, mahallenin sokaklarını çınlatmış; uzun boylu erkek silueti yığılivermiş yolun üstüne.

Hanımı, feryat figan fırlamış dışarıya. Çocukları da annelerinin peşinden. Kadının “Kıydılar yigidime, kıydılar” diye bağırmasıyla tüm sokak sakinleri de dışarı. Yere düşen, sokağın içinde cansız yatan kişi, kocasıymış. Genç adam ertesi günü getirilip, köy mezarlığına defnedilmiş. Ama hiç kimse hiçbir şey sormaz. Ne savcılık ne emniyet ne jandarma! Üstelik ailesi de hiç kimseden şikâyetçi olmamış.

Hep merak etmişimdir, pusu kurmak suretiyle, tabanca kurşunuyla öldürülen bu insanın nüfus kayıtlarına bildirilen ölüm sebebi nedir diye. Babam, “Onu yeni muhtar öldürttü. Tetikçiye vurdu. Güya suçu eski muhtarın ailesi üstüne yıkacak” derdi. Köyümdeki dinî etkinliklerde, Kuran okumalarında, mevlitlerde öldürülen o gencin oğlu da yer alırdı. Onu ne zaman dinlesem, babasının tüm özelliklerini aldığını düşünerek, duygusallaşır, hüzünlenirim.

Peki ya yeni muhtar? Onun için hâkimiyetini sürdürmede önüne yeni sorunlar çıktı. Komşu köy Gölceğiz’de “Pıyan Ali’nin uşakları” diye bölgeye nam salan kabadayılar tûremişti. Muhtarlara, hatiplere ve sıradan gariban köylülere eziyet eden, meccani çalıştıran, yerini, kadını, kızını ellerinden alan dönemin zenginlerine karşı gelmeye, onlara mani olmaya başlamışlardı. Ordu vilayeti içinde onların adını, kabadayılıklarını duymayan kalmamıştı: Altısı da birbirinden babayiğit, altı erkek kardeş. Boylu, poslu, iriyarı, cüsseleri kadar da yürekli, bilekleri güçlü delikanlılar.

Komşu köyden olmaları sebebiyle öldürülen delikanlıyla, mertlik temelinde gelişen bir arkadaşlıkları da vardı. Dürüst,

delikanlı arkadaşlarının namertçe öldürülmesine üzölmüşler, katilini veya azmettiricisini bulmaya, araştırmaya, sormaya başlamışlardı. Babam, “Kemal, gelip bana sordu: ‘Arkadaşımızı kim öldürtmüş olabilir?’ diye. Ben de ‘Yeni muhtardan şüpheleniyorum doğrusu. Çünkü rahmetliden korkardı’ dedim” diye anlatırdı bize.

Hasılı, Piyan Ali’nin Kemal, yeni muhtarın çevresinde dolışmaya, tokat atmak veya vurmak için sebep aramaya başladı. Gizlisi, saklısı yok: Milletin içinde, göstere göstere vuracak yeni muhtarı. Haber dahi göndermişti hatta. Köyde kalırsa kesinlikle öldüröleceğini bilen yeni muhtar bunun üzerine evini, yerini, yurdunu komşusuna neredeyse bedava ya sayılacak bir fiyata hem de taksitle satarak Samsun’a göç etmek zorunda kaldı. Eski alışkanlıklarını terk etmediğinden de elinde kalan paraları, eğlencelerde, pavyonlarda, içki âlemlerinde tükettiğini duyduk. Çocuklarına bir ev bile almamış. Ailesiyle ilgilenmemiş. Hanımı büyötmüş çocuklarını. Çocukları da büyüyüp, iş güç sahibi olunca babalarına bakmamışlar, evlerine almamışlardır. Yaşlanan muhtar, sokaklarda yatmaya, atık yiyeceklerden beslenmeye çalışmış bir müddet. Sonunda da Samsun’un merkezindeki bir parkta bulunan bir bankın üstünde vefat etmiş. Kimse sahip çıkmadığından cenazesini Samsun Belediyesi kaldırmış.

Piyan Ali’nin uşakları da farklı aralıklarla, bilinmeyen kişiler tarafından pusuya düşürölerek tabanca kurşunuyla öldüröldüler. Öldürölün delikanlının babasıysa 2000 yılında Ecevit’in koalisyon hükümeti döneminde, “Rahşan affı”ndan yararlanarak dışarı çıktı. Birkaç ay sonra da hastalık ve yaşlılıktan kaynaklanan sebeplerden dolayı “eceliyle” öldü.

İki sölale arasında soğukluksa bugün bile sürmektedir.

BİZİ YAKACAKLAR!

Bir gün gecenin geç saatlerinde, tabanca sesiyle yatağımızdan fırladık. Annem yatağından kalkmaya çalışırken elinde de bir tabanca tutuyordu. Odanın içinde barut ve gaz kokusu vardı.

Ablam anneme korku içinde “Ne oldu?” diye sordu. “Çocuklar, bizi canlı canlı yakacaklardı. Adamın ayak sesi tavandan geliyordu. Ben de saçak tarafına iki el ateş ettim. Ateş etmemle beraber adam ‘güp’ diye yere atladı” diye cevap verdi annem.

– Nasıl uyandın peki?

– Burnuma keskin bir “gaz yağı” kokusu geldiğinden uyanıverdim. Uyandığımda yastığım ıpslak olmuştu. Zehir gibi bir koku geliyordu. Tavandan dökülen gazyağı evin duvarından oluk oluk akmış. Baksanıza! Adam demek ki, bir tekeleyi evin üstüne boşaltmış.

– Anne, bizi yakacaklar mı?

– Yok, kızım yok! Kibriti çakmaya fırsat bulamadı. Hem benim tabancam var. Bir daha gelirse onu vururum. Korkmayın.

Ablam ve ben, annemizin eteğine sokulmaya, bacaklarına yapışmaya başlamıştık. Ayağa kalkan annem, ahşap pencere kapaklarına sol eliyle sert bir yumruk attı. Ahşap pencere koluna bağlı olan ince kendir iplerinin kopmasıyla kapaklar yanlara açıldı. Kapakların açılmasıyla da dışarıya doğru iki el daha ateş etti annem. Dışarıya ateş ettikten hemen sonra pencerenin dibine dizleri üstünde oturdu. Biz de hemen dizlerinin dibine sokulduk. Annemin sessizce, “Çocuklar, bu adam yine gelebilir. Hiç ses çıkarmayın, konuşmayın, sakın ağlamayın. Ben dışarıyı dinleyeceğim. Siz de dinleyin!” demesi beni daha da korkutmuştu doğrusu; korkudan başka bir şey yoktu bedenimde adeta: Anlama, mantık, sebep, sonuç, uyku, susamak, tuvalet ihtiyacı gibi şeylerin hiçbiri yok; zaman durmuş, yaşam durmuş, kapkaranlık bir dünya... Kôr bir kuyunun dibine büzülmüş gibi öylece kaldık. Sadece birbirimizin nefes alış seslerini duyuyorduk. Nefes alıp verirken bile sessiz olmaya çalışıyorduk.

Bir ara ablam, “Anne, saat kaçtır acaba?” dedi. Annemin, “Bilmiyorum kızım ama sabahın yakın olması lazım” cevabını duyunca biraz sevinmişim. Bu korku, uzun sürmeyecekti çünkü. Ne var ki, bekle bekle sabah olmaz, bekle bekle sabah olmaz! Üçümüz bir bohça olmuşuz sanki. Öylece bekleyip duruyoruz. Ne sabahın geleceği var ne de şafağın ilk ışıklarının...

Arada sırada dışarıdaki ağaç yapraklarının hışırtılarının yanında ahırdaki keçimizin ayak seslerini duyuyorduk. Keçimizin ayak seslerini her duyduğumda, birazcık da olsa yüreğime ferahlık geliyordu; canlı bir varlığın hayat belirtileirdi o sesler. Ölmemişti! Bizi yakacak adam, ahıra girememiş, keçimizi öldürememişti. Sessizce anneme sordum:

– Anne, adam ahıra girebilir mi?

– Yok oğlum! Ahırın kapısını hem kilitledim, hem de arkasına küskü koydum.

– Ya baltayla kırarsa?

– Oğlum, o zaman duyarım. Duyduğumda da onu öldürürüm. Korkma sen! Evin içinde kimse bize bir şey yapamaz.

Ablam lafa karıştı:

– Anne, ya adam evin arkasından bizi yakarsa?

– Kızım, evin arkası yüksek. Taş duvar da var. Taş duvar yanmaz.

Biraz daha rahatlamıştım duvarın yanmayacağını duyunca. Dedeme de ılık ılık bir sevgi hissi akmaya başladı çocuksu bedenimin her zerresine doğru. Çünkü köyümüzde kütük evlerde yaşayan aileler de vardı. Ya bizim evimiz de kütükten olsaydı? Anneme yaslanmış vaziyette, dizlerinin üstüne yumulu bir halde beklerken diğer aile büyüklerim de geçti aklımdan. Onlar niye evde değillerdi? Babam niye yanımızda değildi? Ne düşünürsen düşün, ne hayaller kurarsan kur, vakit ilerlemiyordu. Asırlarca süren bir karanlığın içindeydim sanki.

Korku dolu, uzun bekleyişin sonuna doğru, uzaklardan horoz sesleri duymaya başladım. Kimse bir şey söylemiyordu, ama “horozlar ötmeye başladığında sabah vakti yakındır” diye duymuştum. Çünkü annem Ramazan aylarında, sahur yemeğini hazırlamaya, horozlar öttüğünde kalkardı. Yemekler yenildikten sonra da şafak sökmeye başlardı. Horoz sesi “hayatta kaldığımız, yanarak ölmeyeceğimiz” anlamına geliyordu. Ama bekle bekle yine sabah olmuyordu.

Annem, adamın bir daha geri gelmeyeceğini düşünmüş olacak ki, elindeki tabancayı yatağın kenarına bırakarak bizi okşamaya başlamıştı. Arada sırada da bizi kollarının arasına alıyor, sevgiyle sarılıyordu. Ana kucağının, ana kollarının sıcak koruyuculuğunu, o gece ruhumda hissetmeye başladım. Yaşamın, hayatın, sevginin, canlılığın, var olmanın kendisiydi ana. Ana olmadan can da olmazdı, ömür

de. Entarisine sinmiş olan ter ve ahır kokusu insana hayat veren bir esans gibiydi. Ne kadar tatlı kokardı.

Entari kokusunu içime çeke çeke, şafak vaktini işaret eden ışıkları hissetmeye başladım. Yaklaşık yarım saat sonra ortalık tamamıyla aydınlanmaya başladı. Sabah olmuş, yeni bir gün başlamıştı. Ölmeyecektik artık. Ölüm korkusunu atlattıktan sonra oracıkta uyumuşum.

İlerleyen yıllarda, bu olayı annemle defalarca konuştuk. Bizim bebekliğimizde de evimizi yakmaya kalkmışlar. Hartamalar* tutuşmuş, alev almış. Tutuşan hartamaların odanın içine düşmesiyle uyanmış anam. Aşağıdan yukarıya çanaklarla, sitillerle su atarak söndürmüşler. Tamamen söndürmek için babam evin üstüne çıkmış. Yanan hartamaları yere atmış.

Annem şöyle derdi: “Evin üstüne çıkan benim adamımı nasıl vurmadılar? Hâlâ hayret ederim.”

Tüm bu düşmanlığın sebebinin bir arazi meselesinin mahkemeye aksettirilmesi; dedemin köyü, yerlerini de bırakarak terk etmesi olduğunaysa çok sonradan öğrendim.

(*) Özellikle Karadeniz’de, çatıları kaplamak için kullanılan, ince ince yarılarak levha haline getirilmiş tahta parçaları – e.n.

Özellikle belgesellerde, Anadolu'nun birçok yörelerinde (Batı Karadeniz, Marmara, Trakya) hâlâ bir ekmek kapısı olan “odun kömürü” yapımının sürdürüldüğünü izledikçe ilkokul öncesi çocukluğum gözlerimin önüne gelir.

Satmaya götürmek için kömür yükleme telaşı... Bir tümseğin kenarına yanaştırılmış, önden demir bir çubukla (kösele sapı gibi) çalıştırılan, burunlu, ahşap kasalı benzinle çalışan, kiralanmış kamyon... Bütün akrabalarım (anamın babası, teyzem, dayılarım, babam) sırtlarında taşıdıkları, kömür dolu heybeleri kamyonun kasasına boşaltırlardı. Sabahtan öğleye kadar. Bazıları çuvallarla, sepetlerle taşımayı gerçekleştirdi. Bağırarak, küfrederek, türkü söyleyerek. Bir-iki seferden sonra üstleri başları simsiyah olurdu. Özellikle yüzleri ve elleri. Sadece gözlerinin beyazı ve ortasında gözbebeklerinin koyu renk bir boncuk gibi sağa sola dönmeleri dikkati çekerti. Birbirlerine bakarak gülerlerdi.

Bu tatlı telaşı, çalışmayı izlemekten büyük zevk alırdım. Annem yaklaştırmazdı beni tozun, pisliğin içinde kalmaya-yım diye. Biraz uzaktan izleyebilirdim sadece. Aslında an-

nem haklıydı: Banyo yaptırmak, çamaşır yıkamak o dönem hayatında “en zor işi” olurdu.

Kasa seviyesine kadar kömür dolunca üstüne odun yüklerlerdi. Kalın ve düzgün ak meşe odunları. Odun kömürünün üstüne odun istiflendikten sonra kimileri ön tarafa, kimileri de yük üstüne oturarak Fatsa’ya doğru ağır ağır yol alırlardı. Kömür ve odunlar fırınlara, tüccarlara satılarak yevmiyelerini dahi kurtaramayan bir para ellerine geçecek, tuz ve gaz alarak, yayan olarak, akşam karanlığında evlerine döneceklerdir.

Nasıl temizlendiklerini, nasıl banyo yaptıklarını hatırlamıyorum. Çünkü babamın eve döndüğü saatlerde çoktan uyumuş olurdum. Ama evimizde banyomuz veya hamamımız (kapaklı gömme duş yeri) yoktu. Genelde banyo yerimiz, ahırın bir köşesi veya tuvaletin içi olurdu. “Soba, pencere camı, sabun” çocukluğum boyunca hiç olmadı. Bu ihtiyaç malzemelerinin var olduğunu okula başladıktan sonra öğrendim.

İlkokul kitaplarında anlatılan bir mutlu aile tablosu vardı: “Anne çocuğunu yıkıyor, saçları sabun köpüğüyle kabarmış, havluya sarılarak sobanın başında kurulanıyor, ısınıyor. Baba, koltuğa oturmuş gazete okuyor. Yanı başında da radyosu. Pencerelerinde cam.” Bütün bunlar benim hayatımda yoktu. Yöremizdeki diğer çocukların da. Bizim temizlik malzememiz kil, odun külü ve kaynatılmış suydı. Ben uyurken babam, süzölmüş kül ve çökertilmiş kille yıkanıyordu herhalde. Annem de yün çoraba elini sokarak sırtını ufalamıştı, keselemiştir...

İlkokul 3. sınıfa kadar her bahar Ünye'den Giresun'un yaylalarına göç ederdik. Önümüzde 70-80 koyun, bazen Abdal'dan dedem ve amcam bizlerden ayrılır, kestirmeden (Koçboynuzu'ndan) Ordu ve Bulancak üstünden Kulakkaya'ya, Bektaş'a ulaşmaya çalışırlardı sürüyle beraber.

Babam, ablam ve ben bir vasıtayla Giresun'un merkezine gelir, oradan tomruk kamyonlarının üstünde Kulakkaya'ya ulaşırdık. Tomruk kamyonlarının, saati yok, dakikası yok! Hanlarda ucuz otellerin arka odalarında, tek kişilik yataklarda sabahı ederdik.

Rutubet, keskin bir tuvalet kokusu ve pireler kaldığımız otellerin en büyük özellikleriydi. Arada, sırada da defineci bir arzuhalcinin bürosunda kalırdık. Sabah olunca kamyonların bulunduğu alana gider, Kulakkaya'ya gidecek olanları beklemeye başlardık. Kamyonlarda kasa falan yok; ön tarafa doğru, kupanın arkasına oturarak yolculuk ederdik. Yağmuru ve sisli havalarda ormanın içlerine doğru ilerler, her tarafımızı kalın giysilerle örterdik. Boş kamyon kasası, o kadar çok sarsardı ki, yaya yürümeyi tercih ederdim. Yağmur yağ-

masa dahi ormanlık alanlardaki yolculuklarda, sisli havanın etkisiyle üstümüzde, başımızda ne varsa ıpslak olurdu.

Kulakkaya'nın merkezine gelmeden, düz bir alanda, kamyonndan inerdik. Her yerde tomruk yığınları olurdu. Bundan sonra Karagöl'e, Sarıçiçek yaylalarına doğru yaya yolculuğumuz başlardı: Sırtımızda, torbalar, heybeler, çuvallar... Ayağımızda kara lastik ayakkabılar... Patika yolları takip ederek dereleri, tepeleri aşmaya çalışırken epey terlerdik, ayaklarımız ıslanırdı. Ayaklarımız donmasın diye kuru toprakla veya otlarla temizler yolumuza öyle devam ederdik. Çünkü ayağımızda hiç çorabımız olmazdı.

Akşam karanlığına doğru yayladaki kütük evimize gelebilirdik. Evde ne ateş olurdu, ne su, ne de yemek. Yanımızda getirdiğimiz azıkları yememizle beraber yüklükteki yatakları yere serer, derin uykuya daldardık. Yayla evinin en güzel yanı yün yatak ve yorgan içinde uyumanın doyumsuz hazzı ve tuvalet sorununun hiç mi hiç olmamasıydı.

Dedem, amcam ve babaannem 3-4 gün sonra ancak gelebilirlerdi yaylaya. Çocukluğumun en zor anlarını oluştururdu bu yolculuklar. Geri dönerken de aynı işkenceyi çekerdik. "Çocuksun, küçüksün" diye bir şey hiç duymadım: Yürürebiliyorsan, zor şartların, zor doğa koşullarının içinde olmak zorundasın. Hastalanmak yok, ilaç yok, doktor yok. Ölürsen, Allah Rahmet etsin!

Ünye'ye döndüğümde, anneme, kendi çocukluğundaki yolculukları sorardım:

– Anne, Ünye'ye, Fatsa'ya nasıl gider gelirdiniz siz küçükken?

– Hep yaya gider gelirdik. Bu yol yapılmadan önce, deniz kenarını kullanırdık. Bütün köy halkı.

– Fırtınada, denizin dalgalı olduğu zamanlarda ne yapardınız?

– Ayaklarımız, eteklerimiz hep ıslanırdı. Dalgaların aya-

ğimdaki lastiğimi alıp denize götürdüğü çok olmuştur. Yol yapılmış olsa da vasıta pek geçmezdi zaten; yine yaya gider gelirdik. Atlarda ak meşe odunu, sırtımızda birer çuval kömürle giderdik pazara.

– Kiminle giderdiniz?

– Annem, babam, teyzem, akrabalarımınla beraber. Kimse tek başına gitmezdi. Topluca.

– Niye ki?

– Yolda hırsız olur, eşkıyası olur, uğursuzu olur... Canımızı korumak için de yanımızda mutlaka silah olurdu.

1960'lı yıllarda bile dedelerimin, annelerimin yaşadığı şartlar içinde bulunmaktan dolayı hep üzölmüş, şehir çocuklarının “ne kadar şanslı olduklarını” düşünüp durmuşumdur.

MISIR TARLALARI VE KENDİR

Orta Karadeniz'in gözle görünür her tarafı mısır tarlalarıyla kaplıydı. Ormanlar yok edilip düzlüklere, yamaçlara, her yere mısır ekilirdi Sinop'ta, Samsun'da, Ordu'da, Giresun'da, Trabzon'da. Ekilemeyen araziler: Dik yamaçlar, taşlık kayalık bölgeler ve baltalara, kazmalara direnmiş, yakacak alan olarak bırakılmış ormanlar. Terme, Çarşamba, Bafra ovalarında sebze üretimi yapılır. Biraz da pirinç. Sahil şeridinin üst kısımlarında, yaylalarda, dağ köylerindeyse arpa, buğday, yulaf, fiğ ekmeklik ve yemeklik olarak yetiştirilirdi. Biz de arazimizin tamamına mısır ekerdik. Başlıca yiyecek çeşitlerimiz: Karalahana, mısır, fasulye, domates, biber, patlıcan, kabak, pırasa, soğan, sarımsak, maydanozdu.

Mısır tarlalarının arasına ekilen uzun ve sert gövdeli, ucunda şemsiye şeklinde püsküller olan ve eski tip süpürge yapımında kullanılan lazutlar biçilip kurutulduktan sonra samanlıkların çatı altlarına konulur, asılırdı. Tarlanın bir köşesine de kendir ekerdik. Kendir işi büyükannemindi. Bu konuda ailemizin maharetli kişisiydi o.

Mısırlar biçildikten sonra sıra kendirlere gelirdi. Önce bi-

çilir, deste deste yığılır, sonra bir örtünün, dastarın üstünde sopayla dövölür, tohumları alınır. Bir kısmını öğütür, mısır ununa karıştırarak ekmek hamuru şeklinde saçın üzerinde pişirirdik. Kendir tohumlu mısır ekmeği. Herkesin çok hoşuna giderdi. Özel günlerde, sohbet akşamlarında severek yenilirdi. Ben pek bir şey anlamazdım ama diğerlerinin yüzündeki memnuniyeti görebiliyordum. Hele dinî bayramların ilk günündeki öğle yemeklerinde mutlaka sofrada olurdu.

Karadeniz insanının çoğunda görülen mide ekşimesinin başlıca sebebi yemeklerde bolca erik ekşisi kullanmaları ve turşu tüketiminin fazla olmasındandır. İlkokullar ve ortaokullarda öğrencilere dengeli ve bilinçli beslenmekten bahsederler: “C vitamini insan vücudu için çok önemlidir, limonda da bolca vardır.” Oysa haberleri yok ki köylünün, vatandaşın nasıl beslendiğinden; sanki C vitamini başka sebzelerden, meyvelerde yok.

Kendir ekilen alan az olduğundan tohumları da fazla olmazdı; 5-10 kilo kadar ancak. Bunun yarısı ekmek için, yarısı da tohumluk olarak gelecek seneye saklanırdı. Kendir saplarını dereye veya gölcüklere götürür, ıslamaya bırakırdık. Dağılmasın, akıntıyla kaybolmasın diye üstüne taş veya kalın ağaç kütükleri koyulurdu. En az 4-5 gün suda bekletilirdi yumuşasın diye. Beklerken de dua edilirdi sel olmaması için. Zira çok yağmur yağar, sel olursa kendirler denize doğru gidebilirlerdi. Islanmış kendirleri, omuzlayarak harmana yığardık. Sonra da babaannem başlardı kendir dövmeye. Sopayı yumuşak yumuşak vurdukça kendirler kabuklarını koy vermeye, ince lifli ve uzun, kopmaz katman gövdelerinden ayrışmaya başlardı. Kendir kabuğu şeritleri tek tek elle soyulur, üst üste konarak öbek oluşturulur, ip yapılacak hale getirilirdi. El ile kıvıra kıvıra, ekleye ekleye ip, urgan yapılırdı. Urgan yapmak da ailenin olmazsa olmazıydı.

Çocukluk yıllarımda, bölgemiz insanların temel amacı kendi kendilerine yetecek kadar gelir getirecek faaliyetlerde bulunmak; tüm ailenin beslenebilmesini ve barınmasını sağlamaktı. Bunun için de ormancılıkla, hayvancılıkla ve tarımla uğraşıldı. Ormanlarla başlayayım anlatmaya.

Köyümüzün kuzeyi denizle, üç tarafıysa dağlar, tepeler ve ormanlarla kaplıydı. Evden sahile inmeye korkardım orman içinden geçen yolda yürürken. En çok bulunan ağaçlar kestane, ak meşe ve pelitti. Bazı bölgeler orman türünün özelliğine göre isimlendirilirdi: Baltalık, tahtalık, yemişlik, pelitlik, kestanelik gibi.

Her bir ağacın boyu en az 15-20 metre olurdu. Ağaçların dalları toprak yolun üzerine uzanır, havanın biraz kararmasıyla ürkütücü bir görünüm sergilerlerdi. Güneşli yaz aylarındaysa ağaçların yapraklarından gökyüzü görülmez olurdu.

Köylü, kömür elde etmek, odun satmak, yakacak temin etmek için, sonunu düşünmeden, bilinçsizce keserdi ormanları. Ekip biçmek için de ormandan tarla çıkarmaya çalışırlardı. Soran yok, dur diyen yok, planlama yok! Kimin ne-

rede duracağına karar veren tek güç, ailelerin köydeki “korkutabilme” becerisiydi. Adı açıkça ilan edilmemiş hiyerarşik bir konumlanma mevcuttu. Zorunlu hiyerarşiye uyma kuralı, zamanla kimin, hangi ailenin nereleri kullanabileceğini de belirlemiş durumdaydı.

Her orman alanının içinde, kenarında kömür elde etme alanları bulunurdu. Ak meşe odun yığınları, kocaman kocaman öbekler halinde içten içe dumanlatılırdı. Elde edilen kömürler Ünye’ye, Fatsa’ya, Vona’ya satılırdı. Karşılığında da gaz, tuz, basma gibi ihtiyaç maddeleri alınırdı. Bir de her evin etrafında, yakacağını temin edeceği küçücük orman arazi parçaları bulunurdu. Yer yer kerestelik konumda olan “tarla kenarı” ormancıkları.

Komşumuzun oğullarıyla yakın zamanda sohbet ederken konu ormanların tükenmesinden açıldı. “Çocukluğumdaki pelitlere, meşelere ne oldu?” diye sordum:

– Tarla yapıldı, kömür yapıldı, odun olarak satıldı. Mısır tarlaları, fındık bahçeleri oldular. Şimdi sadece kömür satmıyoruz. Diğer faydalanmalar, tarla çıkarmalar bugün de sürüyor. Babam da aynı şeyleri yapmış, bizler de.

– Baban kimlere satardı odunları, kömürleri?
– Yason Burnu’nda oturan Ermenilere.
– Yason Burnu’nda orman alanları yok muymuş?
– Varmış ama onlar kendi ormanlarını kesmezlermiş.
– Onlar kömürleri, odunları nerelerde kullanırlarmış peki?
– Demirci, dökümcüymüşler. Ocaklarda kullanırlarmış. Ocaklarında, atölyelerinde, her türlü demir aletler, baltalar, girebiler,* çekiçler, bıçaklar, kalın kalın profiller gibi şeyler üretirlermiş.

– Kömür ve odunları oraya nasıl götürürmüş baban?
– Fatsa’dan, büyük “yük kayıkları” kiralarlarmış.

(*) Genelde Karadeniz köylülerinin ormandan yakacak dal, odun kesmek için kullandığı, nacağın büyük kesici aleti. e.n.

Köy evlerinin tamamı kütüktendi. Tam bir tembellik işi: Taş duvar örmek yok, kireç söndürmek yok; sert taşlara şekil vermek, hizaya getirmek zor bir iş. Kes ormandan pelit ağacını, kestane ağacını, kabuklarını soy, uçlarını kes, üst üste diziver, oldu bitti! Bir ev yapmak için en az 2-3 dönüm ormanı yok ediver. Hele bir de günümüzde kütük ve ahşap evleri “tarihî eser” statüsüne almıyorlar mı, içim cız ediyor. Böyle her “tarihî eser” gördüğümde memleketimin yok olan ormanlarının trajik durumu anımsıyorum. Bir de tabii gayrimüslimlerin ormana bakış açılarını.

Bir başka ekonomik faaliyet olarak hayvancılığa gelince, temel ihtiyaçları karşılamak için yürütülüyordu aslında. Sahil şeridinde her evin üç-beş büyükbaş hayvanı olurdu: Evin süt, yoğurt, tereyağı ihtiyacını karşılamak için. Yani inek sahibi olmak adeta bir zorunluluktuktu. İki ineği olan aile zengin sayılırdı.

Öküzse inekten de daha önemli sayılırdı. Zira ekip biçmede, taş taşımada, kütük çekmede, kızaklarda, odun veya mısır koçanları taşımada faydalanılan “mübarek” bir hayvandı. Bakımı ağır ve zahmetli olduğundan bir evin ancak bir öküzü olurdu.

Birbirine yakın oturan, komşu aileler ekim mevsiminde eşleştirme yaparlardı. Zavallı hayvancıklar boyunduruk altında, iki ay boyunca kara saban çekerlerdi taşlı ve cilim (çamur) topraklı tarlalarda. Yeterli bakım göremeyip de güçsüzlükten dolayı zorlandıklarında, yorulduklarında sabanı tutan köylüden “modul” yemekten kalçaları kıpkızıl et ve kan çanağına dönmüş vaziyette olurlardı. “Öndere” de denilen “modul”, ucunda çivi bulunan, öküzlerin yürütmesi için kullanılan uzun çubuktur. Oysa sahibine itiraz eden, kaba davranan öküz hiç görmedim! Boğazlarında zelvele, boyunduruğun oturmasıyla, kat kat olmuş boyunlarının üst kısmının taşlaşmasına, nasırlaşmasına hiç itiraz etmezlerdi.

Günümüzde traktörlerin tarlalara inmesiyle onlar da eziyetten, işkenceden kurtulmuş oldular.

Bizim gibi yaylası olan ailelerin koyun sürüleri olurdu genelde. Koyunların etinden, sütünden, yününden faydalanılır; zorunlu hallerde, paraya ihtiyaç duyulduğunda pazarda satılırlardı. Gübresinden faydalanan aileyiyse hiç görmedim. Tabii artık koyun sürüleri de kaybolup gitti. Karadeniz’de sadece dağ köylerinde, yaylalara yakın yerleşimlerde oturan ailelerde var tek tük. Tokat’ın, Ordu’nun, Giresun’un, Samsun’un dağ köylerinde görüyorum koyun sürülerini. Bir de belgesellerde.

Tarımsal üretim söz konusu olduğundaysa ağırlık mısırdıydı. Orman alanlarından çıkarılan az miktardaki arazilere mısır ekilirdi. Aile nüfusu çoğaldıkça, erkek çocukların evlendirilmesiyle, kütük evler çoğaldıkça mısır tarlaları da genişlemeye devam etti. Çocukluğumda bile, imece usulüyle “kırık kazma” (tarlaya dönüştürme) çalışmaları devam etmekteydi. 1960’lı yıllarda, bizim köyün neredeyse tamamı mısır ekim alanına dönüşmüştü. Dağ, taş, dere, tepe, yamaç, bayır mısır... Ormanlar tepelerde, kazmaya müsait olmayan çok taşlı bölgelerde kalmıştı.

Mısır tarlalarının içine fasulye, kabak, domates, lazut (sü-pürgelik), salatalık, karalahana ekimi ve dikimi de yapılırdı. İçinde fasulye ve kabak olmayan tarla hiç görmedim diyebilirim. Tarım ürünlerinin pazarda satılmasıyla para kazanılabileceğini Ermenilerden gören Müslüman köylüler, tarlalarının yarısına fındık fidanı dikimi de yapmaya başlamışlardı. Nitekim uzun müddet tüm tarlaların yarısı mısırlık, yarısı da fındık bahçesi şeklindeydi. Pazardan buğday alıp ekmek yapılmaya başlanmasıyla tüm alanlara fındık dikimi yapılır oldu. Zaten bugünkü tapularda “yarısı mısır tarlası, yarısı fındık bahçesi” ibaresi mevcuttur. Oysa ortada mısır tarlası falan da yoktur.

BİR ERMENİ TARIM ÜRÜNÜ: FINDIK

Müslüman köylülerin fındık tarımıyla ilgilenmeleri 1940'lı yıllarda başlamıştır. Bu tarihten önce bölgemizdeki fındık üretiminin tamamının kırsal bölgelerde (köylerde) yaşayan Ermenilere ait olduğunu dedelerimin, komşularımızın, annemin anlatımlarından, aktarımlarından anlıyorum. Bir de adlarını değiştirerek Müslüman kimliği alan ve günümüzde de fındık üretimiyle uğraşan ailelerin var olmasından. Kısa- ca bölgenin yaşlıları ve resmî otoriteleri tarafından bu gerçek iyi bilinmektedir.

1980'li yıllarda Ünye'de bir okulda branş öğretmenliği yapıyordum. Sahil gezilerinde, parklardaki oturmalarımız esnasında tanıştığımız, sohbet ettiğimiz, komşu köyde fındık tarlalarının olduğunu da bildiğim bir arkadaşımın ay başında geri ödemek şartıyla ödünç para istediğimde “hayır” yanıtını almıştım. Oysa yan geliri olan bir devlet memuruydu. Olumsuz cevapla karşılaşmaktan dolayı üzölmüş, şaşır- mıştım. Konuyu bir başka arkadaşımınla paylaştım. Arkadaşımın, “Oğlum, o sana para verir mi?” sözlerine şaşırarak, “Niye vermek istemesin ki? Ay başına kaç gün var şurada?”

dedim. Aldığım yanıtla daha da şaşırdım, hayret ettim: “Oğlum, o Ermeni, Ermeni!”

Nasıl şaşırmayayım ki? Çocukluğumdan bu yana bu topraklarda yaşamama rağmen, adı Ahmet, Mehmet olup da hâlâ “Ermeni” diye nitelendirilen insanlar hakkında ilk defa bilgi sahibi oluyordum. Ünye’de esnafılık yapan ve Ermeni olduklarını ifade eden, Ermeni adı kullanan insanlar vardı. Sadece bir-iki aileydi bunlar ama olsun, vardılar sonuçta. Onlar niye ve nasıl olup da adlarını değiştirmemişlerdi mesela? Ödünç para istediğim Ermeni asıllı arkadaşın, eline fırsat geçmiş gibi, kinini bu şekilde üzerime yansıtmasına ne gerek vardı ki? Ben insandım; dini, ırkı, adı ne olursa olsun onun dostuydum, arkadaşıydım. Sebep ne olursa olsun yine de kızgınlığım, küskünlüğüm olmamıştı ona karşı ama asıl üzücü olan o günden sonra, mesafeli ve soğuk davranışlarını devam ettirmesi idi. İster istemez, diyalogumuzu daha fazla geliştiremedik.

İllerleyen yıllarda oğlunu her gördüğümde, aslında babasını sormak istememe rağmen, utangaçlık duygusunun etkisiyle bir türlü bunu başaramadım. Geçtiğimiz yıllarda onların köyündeki bir cenaze töreninde yine gördüm oğlunu. Yine soraamadım. Dedeler, büyükler, ailesi, böyle karar almışlardı. Sorularıyla onları “rahatsız etmemem gerektiğini” düşündüm.

O günlerde bu konuyu aileme de sordum ama. Özellikle anneme:

- Anne, komşu köyde Ermeniler yaşar mıydı? Biliyor musun hiç?
- Eskiden o köyde Ermeniler otururdu. Biz de onlara ameleliğe giderdik, fındık toplamaya.
- Bizim köyde fındık yok muydu?
- Yoktu. Biz fındığı Ermenilerden öğrendik. Fındık fidanlarını (köklemeleri) onlardan alıp, mısır tarlalarına diktik. Müslüman köylülerin hiçbirinde fındık bahçesi yoktu. Bilmezdik fındığın nasıl bir şey olduğunu.

– Sen gittin mi hiç ameleliğe?

– Gittim. Babam amele başı olurdu. Köyden 15-20 kişi, çelik, çocuk toplanıp giderdik. Sabah gider, akşama dönerdik.

– Seni amele olarak kabul ederler miydi?

– Yok. Ben amelelerin arasında dolaşır dururdum. Çocuk-tum daha. Annem evde yalnız kalmamı istemezdi.

– Kime giderdiniz fındık toplamaya?

– Avedisler vardı o köyde. Büyük Avedis, Küçük Avedis.

İki kardeştiler.

– Niye “büyük, küçük” diyorlardı ki?

– Birisi uzun boylu, diğeri kısa boyluydu da ondan.

– Fındık bahçeleri çok muydu onların?

– Çoktu. “Fındık ağalarıydı” onlar. En az 40-50 ton fındık yaparlardı.

– Dedemi nereden tanıyorlardı peki?

– Avedislerin, Gürcü bir kâhyaları vardı. Babam da Gürcü olduğundan tanışıklıkları olmuş demek ki! Gürcüler birbirlerine çok sahip çıkarlar.

– Avedislerin evleri çok muydu?

– Çoktu. Her kardeşin ayrı bir evi vardı. Dışı sıvalı, ki-reçle badana yapılmış, boyalı, iki katlı, taştan yapılmış evleri vardı.

– O evler hâlâ duruyor mu?

– Duruyor tabii. Yolun kenarındaki evler işte. Gerçi şimdi o evlerde Avedislerin kâhyasının oğulları, torunları oturuyorlar ya.

– Sen gördün mü Gürcü kâhyayı?

– Gördüm. Akşam olunca evin önüne masa kurup Avedislerle beraber şarap içerdi.

– Dedem hiç şarap içer miydi peki?

– Yok. Günah diye içmezdi. Ama kâhya ile Avedisler bir aile gibiydiler. Çok samimiydiler.

– Ne oldu Avedislere?

– Ne oldu Avedislere?

– Ne oldu Avedislere?

– Ne oldu Avedislere?

– Oğlum, onları göç etmeye zorlamış hükümet. Onlar da kâhyaya, “Kâhya, bizi burada barındırmayacaklar. Direnirsek, çoluk çocuk öldürüleceğimizden korkuyoruz. Sen bizi Rusya’ya götür. Dönebilirsek geliriz. Geri gelmezsek de sen oturursun buralarda” demişler. Kâhya, Fatsa’dan büyük bir kayık kiralamış, hep birlikte Karadeniz’e açılmışlar. Günahı boynuna ama “Tüm aileyi denize dökmüş, öldürmüş” diyorlar.

Çocukluk yıllarımda, benzinli kamyonlarla Ordu’nun her bölgesine, fındık köklemeleri taşındığını çok gördüm Avedislerin fındık bahçelerinden. Ben bile sırtımda çok kökleme taşıdım. Babamlar, dedemler de mısır tarlalarına diktikleri köklemeleri, Avedislerin bahçelerinden almışlar.

Miras yoluyla parçalana parçalana payıma düşen üç-beş dönümlük fındık bahçemde dolaşır, mahsul toplarken Avedisleri düşünür, büyük ve küçük dalları onlara benzetir, geçmişin yaşanmış insanlık utancını ruhumun derinliklerinde hissederim.

Bir de üniversite yıllarımda “Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlının dış borçlarının fındık mahsulünün satılmasından elde edilen dövizlerle ödendiğini” çok duymuştum. Oysa o yıllarda Müslüman Türk çiftçilerinin hiçbiri fındık tarımıyla uğraşmıyor, fındığın ne olduğunu dahi bilmiyorlar! Demek ki, Ermenilerin mallarına, mülklerine el koydukları yetmiyormuş gibi Osmanlının borçlarını bile bu zavallı insanlara ödetmişlerdir.

Avedisler bu memleketten gitmeselerdi belki de komşu köyde dünya çapında üretim yapabilen, kaliteli çikolata fabrikaları olabilirdi. Ne oldu şimdi?

1960’lı yıllarda akşam karanlığı çökünce hiç kimse dışarıya çıkmak istemez, hayvanların ihtiyaçları giderildikten, yemekler yenildikten sonra yataklar serilir, uykuya dalınırdı.

Elektrik yok, televizyon yok, radyo yok. İslî bir idare lambası. Camsız. Yaz günleri evlerin önünde bile oturulmazdı. Her taraf orman, her taraf karanlık. Düşmanlıktan kaynaklanan ölüm korkusu... Duyulan tek söz: “Geçin içeri. Yatın artık.”

Evlenmelerin olması, çocuk sayısının artması beslenme sorununu da beraberinde getirdi. 2-3 dönümlük mısır tarlası yeterli gelmemeye başladı hane nüfusunun artmasıyla. Mısır tarlası demek fasulye, kabak, patlıcan, biber, domates, karalahana, pırasa demek. Çünkü tüm bu sebzeler ya mısırların içine ya da kenarlarına dikilirdi.

Her şeyini kendin yetiştireceksin... Satma ve satın alma kültürü yok. Öyleyse orman alanlarından daha çok tarla çıkarmak gerekirdi. Öyle ki, orman yakarak tarla açmak hep süregelmiştir. Kaliteli mısır tohumu da bulunmazdı. Hatır, gönül işi, akraba ilişkileri sonucu “idare eder” kalitede tohumluk ancak bulunabilirdi.

Karadeniz’de istesen de çocuk olamazsın. Yürümeye başladığın andan itibaren yapacak bir iş mutlaka olur. En basiti sürükleye sürükleye ocağa odun taşırsın. Burada beceriler ortaya çıkar yavaş yavaş. Ben de tarlada babamın peşinden, “gıdıktaki” (kulplu küçük sepet) mısır tohumlarını tek tek, 50-60 cm. aralıklarla topur aralarına atardım. Sık veya çok seyrek atarsan dayağı yersin; kararını, mesafe-ni, ölçüsünü bileceksin. Güneşin altında tohum ekmekten hiç hoşlanmazdım. Son derece sevimsiz ve sıkıcı bir işti. Aynı anda kuşları, kargaları da kovalayacaksın. 15-20 gün, sabah-tan akşama kadar öküzlerin peşinde, ayaklarına topurlar bata bata bu işi yapacaksın. Ayağında yırtık kara lastikler... Çift sürme, toprağı devretme, tohum ekme işi bittikten sonra kazma küpüleriyle, yani kazmanın üst kısmında bulunan genelde herhangi bir şeyi ezmede, parçalamada, kırmada kullanılan kalın metal kısımla ekili alanları düzenleme, büyük cilim toprak parçalarını dağıtma işi başlardı. Yani “topur kırma”. Kazmayı kaldıramadığımdan çoğu zaman büyüklerim devreye girerdi. Haziran-Temmuz aylarındaysa “ot kazımı” başlardı. Boy atmış mısırların aralarındaki otları temizleme işi.

Annem mısırların arasına fasulye, kabak, domates ekerdi. Ot kazma, topur kırma işleri “keşik” denilen imece usulüyle yapılırdı. 20-30 kişilik, kadın, erkek, gelin, kız, delikanlılardan oluşan karma bir grup meydana gelirdi. Ne kadar aile varsa, birer gün olmak şartıyla, “bir gün sana, öbür gün bana” şeklinde dönerli olmak üzere “ot kazma” işlemi devam ederdi, keşik keşik.

Çok neşeli ve canlı, heyecanlı bir çalışmaydı imeceler. Bol türkölü, dedikodulu ve romantik. Sevdalar, beğenmeler, gönül ilişkileri, her şeyin doğallıkla konuşulduğu tecrübeler, yaşanmışlıklar, aktarımlar... Hayata dair, hayatta var olan her şey. Ellerde çapalar, kazmalar, yere hafifçe eğilerek, mı-

sır diplerine toprak çekimi, yabancı otların temizlenmesi... Korkulu ve ürkek gözlerle sevdiğine, hoşlandığına bakmak, lafı dolandırıp ilgilediğin konuya getirmek, su içerken, dağıtırken göz göze gelmek, olan bitenleri, anlamıyormuş gibi yaparak izlemeye koyulmak, aile içi ve özel hayatla başlayan mevzulara kulak kabartmak... Gizli saklı hiçbir konu kalmazdı. Bazen dedikodu, kıskançlık yüzünden çekişmeler, kavgalar da olurdu tabii. Bazen de türkû söylemesiyle tanınan, bilinen kişiler, önderin (keşiğin) başına geçer, kazmasını beline dayar, elini kulağına verip başlardı söylemeye:

*Tamzara'nın üzümü de,
Dinle benim sözümü!
Dinlemezsen sözümü de,
Göremezsin yüzümü.*

*Tamzara kuyu kuyu da,
Uyu sevdiğim uyu!
Adam sarhoş olur mu da?
İçtiğin üzüm suyu.*

Türkû söyleyen erkeği beğenen, hoşlanan kızlar “Ne güzel söylüyor gıı! Maşallah! Maşallah!” der, kahkahalar, gülüşmeler ortalığı kaplardı. Türkücüler çoğunlukla çalışmazdı. Tarla sahibi, “Sen çalışma bugün” derdi. Nara atıldı mı imece coşar; kazmalar, motor pistonları gibi iner kalkardı.

Imecelerin su, yemek gibi ihtiyaçlarını tarla sahipleri karşılardı. Tabii sadece öğle yemeği. Mısır çorbası, yoğurtlaması, fasulyeli kabak çorbası, fasulyeli patates, domates salatası, ayran, mısır ekmeği. Bu arada ayran dedim ama daha ziyade, rengi beyazlatılmış su gibi bir şeydi.

Her ailenin bir ineği olurdu. Zayıf, çelimsiz, koyundan biraz daha iri. Süt verimi de ona göre düşük olurdu. Olursa, ineğin yanında sağılır bir keçi. O da bir çalığa uzun ipler-

le “örklenir”, akşama kadar “meler” dururdu hayvancağız. Keçiler, çok sadık olurlar. Kendisine bir tutam ot veren kişinin, sahibinin peşinden hiç ayrılmazlar. İmecenin içinden keçi sahibi kadın seslendi mi hemen karşılık verirdi hayvan. Güneşin altında aç susuz duran o keçilerin meleme sesleri içimi acıtmıştır hep. Acıdığımın, bizim keçinin örkünü sürekli değiştirdim.

İmecelerde benim görevim imecenin peşinden kesilen, toprağa karışmış otları, sıkları (mısır seyreltmesi) toplamaktı. Akşam olunca da otları sırtlayıp, keçi elimde eve dönerdim. Annemin, ablamın sırtlarından odun, ot, kapkacak hiç eksik olmazdı. Babamsa kazma omzunda, eli cebinde eve dönerdi.

Zavallı ve çilekeş Karadeniz kadınları! Akşam olunca da işleri bitmez, aksine daha yeni başlardı. Özellikle annemin. Aile mensuplarına akşam yemeği hazırlanacak, hayvanlar sulanıp ahıra bağlanacak, önlerine otlar konacak, omuzlarda, bellerde güğümle su taşınacak, sacta mısır ekmeği pişirilecek, asma kazanda “pancar çorbası” kaynatılacak, 8-10 kişiye ayrı ayrı iki yer sofrası hazırlanacak, bulaşıklar yıkanacak, ev halkına yatak hazırlanacak. Bütün bu işleri annem yapardı. Biz de gücümüz yettiğince yardımcı olmaya çalışırdık. Evin erkekleri (babam, amcam) ocağın başında, ateşin etrafında ayaklarını uzatıp oturlardı.

Çoğu zaman da anama bağıırdı babam, “Ekmeği ateşe düşürdün, közü üstüme çıtlattın, ayağımı yaktın” diye. Bazen de kafasına vururdu. “Bu kadın akşama kadar tarlada ot kazdı, yoruldu, hayvanlarla, çocuklarla, yemekle, yatakla uğraşıyor, biraz yardım edeyim” gibi bir yaklaşımı asla olmamıştır.

Sabah horoz öttüğünde annem kalkar, akşamki işlerin aynısını yapmaya başlar, ateşe çorba koyar, sıcak ekmek pişirir, suya gider, odun toplar, hayvanları dışarı çıkarırdı. Biz

de uyanınca hemen yardımına koşardık. Odun getirir, suya gider, yayık yayar, yatakları toplardık.

Sabah yemeğinde (kahvaltısında) çorba, mısır ekmeği, “bekmez”, turşu kavurması olurdu. Sabahın işleri bitince, kazmalar omzumuzda, inek ve keçi elimizde tekrar imeceye giderdik.

Dedem ve babaannem mi? Onlar Nisan ayından Kasım’a kadar yaylada olurlardı. Koyunların peşinde. Yaylada ekin ekerler, patates dikerler, sökerler, arpa, yulaf ekerler, ot biçerlerdi; koyunların ve bizlerin kışa hazırlığı için. Bol bol peynir, çökelek yapardı babaannem. Çuval çuval patatesler, arpalar, buğdaylar... Kıtık görmüş, savaş görmüş, seferberlik görmüş kadındı çünkü.

* * *

Fındık ayıklama veya ot kazma imecelerinde her öğle vakti, yer sofralarında veya yer örtüsü üstlerinde topluca yemek yenirdi. Sofraların en büyük eksikliğiye kaşıktı. Hiçbir ailede metal kaşık bulunmazdı. Yemekler, büyüklüğü şimdiki kepçeler kadar olan tahta kaşıklarla yenirdi.

İmece yemekleri kalabalık olduğundan herkes yanındakiyle kaşığını paylaşırdı: Bir kaşık sen alırsın, yanındakine uzatırsın, aynı kaşıkla o da yer. Ortak kaşık kullanma usulü.

Teyzemin formaliteden bir kocası vardı: Köyün ağaları, muhtarları, eşkıya kalıntıları çok güzel bir kadın olan teyzemin, Ömer Dayı’dan başkasıyla evlenmesini istememişler; canı istediklerinde yanına gidip çayını, çorbasını içmek, sesini duymak, güzel yüzüne bakmak, sabaha kadar sohbet etmek için. Ömer Dayı ufak boylu, üstü başı yırtık pırtık, hiç tıraş olmayan, saçı sakalı birbirine karışmış, asla banyo yapmayan, etrafına sürekli koku yayan biriydi. Hal böyle olunca da kimse onunla sofraya oturmak istemez, kaşık da değiştirmezdi. Oysa karı koca, akrabalar aynı kaşığı kullanırdı genelde.

Keşikte, kardeşim olmadığından, bana hep Ömer Dayı düşerdi. Bir de yaşım küçük olduğundan “Sen Ömer Dayı ile kaşık değiştir” derlerdi hep. Kaşığı önce kapar, ağzıma götürdükten sonra Ömer Dayı’ya uzatırdım. O da bir kaşık alır çorbadan bana uzatırdı. Ben de, “Yok, yok, ben bu yemeği sevmem, sen devam et” derdim. Yemeklerde sebze kavurmaları olsun diye dua ederdim. Çünkü onlar elle yenirdi.

Her imeceye gittiğimin sabahı gözlerim Ömer Dayı’yı arardı. İmecedeki olmasın diye yalvarırdım Allah’a. Ömer Dayı’nın olduğu imece günlerinde aç kalmışımdır hep.

FINDIK TOPLAMA VE MISIR HASADI

Ormandan elde edilen tarlaların yarısına dikilen fındık bahçelerinin mahsulü, Ağustos ve Eylül ayları içinde toplanmaya başlanırdı. Her aile kendi fındığını kendisi toplardı. Bizim aile olarak toplama zamanımız genelde 20-25 gün olurdu; sabah gün aydınlığından akşam karanlığına kadar, dalda veya yerde tane dahi bırakmamamacasına. Fındık çok kıymetliydi o zamanlar.

5-6 yaşlarında sabahtan akşama kadar bahçede bütün aile beraber çalışırdık. Başlangıçta güzel geliyordu ama sonraları... Küçük bir çocuk. Uyku yok, oyuncak yok, oynamak yok. Sabah erkenden kalkacak, ev işlerinde annene yardım edecek, doydun doymadın bir çanak çorbaya 10-12 kişi birden kaşık sallayacak, uykulu gözlerle bahçeye gideceksin. Mecbursun! İstemezsen, gitmezsen olmaz. Dayak da hiçbir zaman eksik olmaz üstelik. Başını yerden kaldırmadan, dizlerinin üstünde, yerdeki fındıkları sepetlere, tenekelere dolduracaksın. Ben hep dedemin yanında olmayı isterdim. Onun yanında mutlu olur ve rahat ederdim. “Çabuk ol” demezdi, “Durma” demezdi. Tek sözü vardı: “Bırakın çocuklar oynasın, eziyet etmeyin.”

Topladığın fındıkları, harmana yayacaksın. Gücün oranında. Gıdıkla, tenekeyle, bohçayla. Büyüklerim de, omuzda çuvallarla taşırlardı her akşam. Toplama bitiminde, herkes halka şeklinde dizilir, dedem “bereket ve şükür duası” ederdi.

Fındıkta iki kabuk bulunur: İç ve dış kabuk. Fındığın en dışında bulunan, fındığın sert kabuğunu saran yeşilimsi dış kabuğa “kavsak” denir; kuruyunca kahverengi olur. İşte 15-20 cm. kalınlığında serilen kavsaklı fındıklar her sabah ve akşam ayakla karıştırılırdı. Ayaklar yere yapıştırılır, kaldırmadan, sürme şeklinde adımlarla ilerlenir, böylece alt üst edilmiş olunurdu kuruması için. Bir hafta sonra harman sıra sıra yastık şeklinde boydan boya toplanırdı. Harmanın görünümlü, büyüklüğü zenginlik göstergesiydi. Hâlâ da öyledir. Ailede her erkek sabah erkenden kalkar, eline ahşap tırmık alır, hafif hafif dövme işlemine başlanırdı. Sabah başlanılırdı çünkü çise oluşur, hafif nemli kavsaktan fındığın çıkması daha kolaydır. Yeterli ıslaklık, çise yoksa, ıslama, yağmurlama yapılırdı. Dövme işlemi yaparken de zemine vurmayacaksın taneleri (dene) kırmayacaksın.

Harman dövme işi bir-iki gün sürerdi. Dövme sonunda, tırmıklarla harman sıyrılır, kavsaklar bir yerde, ortada toplanırdı. Taneler çalı süpürgeleriyle, süpürüle süpürüle bir yerde toplanırdı. Toz toprak, fındık karışımı ortaya çıkardı. Tozlu fındık kümesi 3-4 cm. uzunluğundaki tahta oluklardan aşağıya aktarılarak temizleme işine tâbi tutulurdu. Temizlenen fındıklar çadırlar, bezler üzerinde harmanda, güneş altında kurumaya bırakılırdı. Harmana serilen fındıkları da ayakla veya tırmık sırtıyla günde en az iki kere karıştırmak gerekirdi. Günümüzde de aynı kurutma işlemi uygulanmaktadır. Kurutma işleminden sonra çuvallara konularak eve taşınır veya direkt tüccara götürülürdü.

Tüccara faizli para borcu olan çiftçinin fındığını satmama

gibi bir şansı veya fiyat artışını beklemek gibi bir rahatlığı asla olamaz! Tüccara borç nasıl mı olur? Köylünün fındık üretimi ve hayvancılıktan başka hiçbir geliri yoktur. Toprağının yarısına fındık, diğer yarısına da mısır ekerlerdi. Çok sıkışırda danasını veya ineğini satacak. Balıkçılık da yaygın değil. Öyleyse köylü ne yapacak? Fındık ticareti yapan bir tüccardan veresiye para alacak. Nakit. Fındık veresiye. Yani fındık satımı vaktine. Aldığı paraya %50 faiz vermek koşuluyla. Bu, en insaflı rakam. Yüzde yüze alan bile olur. Köylünün hastası vardır, düğünü vardır, mahkemesi vardır. Misal düğün masraflarının tamamı fındık veresiye... Bohçaydı, altındı, elbiseydi, sandık düzmeydi, bakır kacaktı vb. Öyle buzdolabıydı, gardıroptu, yatak odasıydı, koltuk takımıydı, perdeydi, büfeydi bunlara benzer şeyler asla ihtiyaç olarak görülmez veya bilinmezdi. Altın takı kaç lira tuttu? Tüccarından alacak, kuyumcuya peşin ödeyeceksin. Kuyumcudada fındık veresiye olmaz. %50 faizle para veren tüccara, köylü bir de dua eder: “Allah razı olsun. Ne insaflı adamdı.”

Peki ya mahsulü borcunu karşılamazsa ne olur? Bir dahaki seneye, o günkü borcunun %100 faizli karşılığı yine “fındık veresiye”. En son aşamada tarlası elinden alınır. Tarlası borcunu karşılamazsa da yetişkin kızlarından biri!

Ünye’de, Fatsa’da faizle para veren tüccarların fındık bahçelerinde, birkaç tane evleri olduğu bilinmekte, söylenmektedir. Bizim oralarda, “borç namustur” ifadesinin ahlâki karşılığı budur. Borcunu ödemezsen tarlanı, eşini, kızını elinden alırlar! Daha farklı borç tahsil etme yöntemleri de olmuştur ama burada anlatmayı, açıklamayı, insani değerlerime uygun bulmuyorum.

Her şeyini kaybetmiş insanların, yeterli toprağı olmayan ailelerin son yolculuğı büyük şehirlere göç etmek olmuştur.

TARLAMIZDAKİ ALTIN KÜPÜ

Babam, öküzlerin çektiği kara sabanla çift sürüyordu, ben de peşindeydim. Mısır tohumlarını tek tek toprağa ekerken birden babamın, “Allah, Allah! Bu da ne böyle?” demesiyle durduk. Ben, “Ne var, ne oldu baba?” diye sorunca, sabanın ucuna bir şeylerin takıldığını söyledi.

Hazine bulduğumuzu zannederek, babamın heyecanına kapılmıştım. “Sakın bağırma, sessiz ol! Neymiş bir bakalım” demesiyle ikimiz aynı anda, ellerimizle toprağı eşelemeye başladık. Su testisi ağzına benzeyen bir şekil ortaya çıkınca, “altın küpü” bulduğumuzu zannettik. Ellerimiz motor gibi çalışarak toprak çömleğın etrafındaki toprağı temizlemeye başladı. Üç-beş dakika sonra çömlek ortaya çıkmıştı.

Orta boy bir su testisi gibiydi. İçi zift gibi bir maddeyle doluydu. Hiçbir çatlak da yoktu. Sadece bir kulpu kırılmıştı. Oldukça ağırdı ama içinden hiçbir şangırtı sesi, altın sesi gelmiyordu. Önderenin dip tarafında bulunan çamur sıyırma spatulasıyla küpün içindeki kömürleşmiş maddeyi dışarıya çıkarmayı başardık. Onu da eştik ama ortaya yine bir

şey çıkmadı. Babam çömleğin içini kazmaya devam etti fakat çömlekte altın falan yoktu.

Babam, büyük bir hayal kırıklığı içinde çömleğe bir tekme atarak parçalara ayırdı, kırıverdi. Yoksulluğundan yine kurtulamamıştı. Bense olan biteni anneme, amcama ve kardeşlerime haber verdim. Küp ve o kömür parçalarının etrafında toplanıp incelemeye, yorum yapmaya başladık.

Amcamın, “Bu kömürleri top yapıp gece yatağımızın altına koyarak sabaha kadar dua okuyalım. Dualarımız kabul olursa, bu kömür topları sabah namazı vaktinde altına dö-nüşür” önerisi üzerine herkes kömürleri top yapmaya başla-dı. Babamın “Öyle saçma şey mi olur? Kocakarı lafları bun-lar. Herkes işinin başına dönsün” demesine aldırmadı am-cam: “Sen inanmazsan inanma. Ben inanıyorum. Hem ne kaybederiz ki?”

Ben de kendime göre büyükçe bir kömür topu yaptım. Daha sonra amcam bana dönerek, “Halil, bu kömür dolu küp bir işaret olabilir. Etrafta veya altında gömü olabilir. Ba-na yardım et de burayı kazalım iyice” dedi. Kazma, kürekle toprağı kazmaya başladık. 40-50 santim kadar toprak çıkar-dıktan sonra kazmanın ucuna taşlar takılmaya başladı. Taş-ların etrafını açtıkça bunların duvar nizamında dizili olduğu gözüküyordu. Dizili taşları takip ederek kazmaya devam et-tikçe dikdörtgen şeklinde bir oda ortaya çıktı. 10-12 metre-kare gibi bir alanı kaplıyor gibiydi.

Amcamın heyecanı daha da artmıştı. Bu şekilli taşların al-tında mutlaka hazine olmalıydı. Taşların etrafındaki toprak-ları boşaltmaya, temizlemeye devam ettik. Bir müddet sonra ortaya 70-80 cm. yüksekliğinde bir temel kalıntısı çıktı. Te-mel veya oda duvarının taşlarında herhangi bir kırma, yont-ma işleminin izleri yoktu. Dere veya ırmak kenarından, de-niz kenarından getirilmiş yuvarlak ve pürüzsüz yüzeyli, orta hüyük-lükte, bir insanın rahatlıkla taşıyabileceği ağırlıktay-

dılar. Çift sıra ve üst üste dizilmişlerdi. Herhangi bir çarpıklık, eğiklik de yoktu biçimlerinde.

Taş duvarların etrafında herhangi bir şey yoktu. Amcamın, “Ortadaki toprağı da boşaltalım. Belki ortasında bir şeyler bulabiliriz” demesiyle başladık bu sefer taş duvarların içindeki toprağı dışarıya çıkarmaya. Sonradan içine toprak dolmuş olduğundan hiçbir engelle karşılaşmadan, sadece kürek ve kazma yardımıyla boşaltmaya çalışıyorduk. Oldukça kolaydı; hiçbir taş veya kaya birikintisine rastlamıyorduk.

Akşama doğru temel kalıntısının tamamı ortaya çıkmıştı. Odanın tabanı da tamamıyla taş malzemeye kaplıydı. Birbirine, düzgünce yapıştırılmış, ince ve geniş yüzeyli döşeme taşları kullanılmıştı. Büyük ve damarlı bir kayanın yarılması sonucu elde edilmiş gibiydiler.

Amcam, kazma yardımıyla tabandaki taşları da teker teker kaldırmaya, sökmeye başladı. Oda tabanının altında da hiçbir şey çıkmadı. Temel duvarlarını yıktı, dağıttı. Yine bir şey çıkmadı. Artık bütün umudumuz küpün içindeki kömürlerden yaptığımız top şeklindeki kütlelerin sabah altına dönüşmesiydi!

Çocuksu hayal dünyamda bu evde, bu çevrede bizlerden önce yaşamış insanları ve o insanların yaşam mücadelelerini düşünmeye başladım. Evleri toprağın altında kalmış ve üzerinde meşe ve ak meşe ağaçlarından oluşan ulu bir orman örtüsü meydana gelmişti. Dedem ve ailesi de bu orman arazisini mısır tarlasına dönüştürmüşlerdi. Başka ve yeni insanlar bu toprakların üzerinde yaşam mücadelesi veriyorlardı. Adları, kültürleri değişik olsa da.

Kömür toplarımızı tülbentle sararak, birer birer torbaya koyup evimizin yolunu tuttuk. İçimizde büyük bir coşku ve heyecan vardı. Yatsı namazını topluca kıldıktan sonra doğruca yataklarımıza girmeye başladık. Yan serilmiş döşegiminin üstünde 3-4 çocuk iki uzun yastıkların birer ucunun al-

tına kömür topraklarını koyarak, başlarımızı yumuşakça bırakıverdik. Sonra başladık bildiğimiz duaları okumaya, Allah'a yalvarmaya. Uyumak yok, abdestini kaçırmak yok: Tılsım bozulabilir! Günün ilk ışıklarının yavaş yavaş ortalığı kaplamaya başladığını fark etmişim ama sonunda dayanamayıp uykuya daldım.

Uyandığımda öğle vakti yakınlaşmış gibiydi. Hemen yastığımı kaldırıp, torbanın içine baktım. Kömür topu olduğu gibi duruyordu! Altına dönüşmemişti. Ablama, anneme, amcama da sordum. Onları da altın olmamıştı. Büyük bir hayal kırıklığına uğradığımı hatırlıyorum sadece; babamın haklılığını kabul ederek tabii.

Günümüzde bizim o gün kazıp çıkardığımız, altın aradığımız evin temellerinin üstünde kardeşimin yeni yaptığı konutu bulunuyor. İlk yerleşimcilerin temel taşları da yolun kenarında bulunan peyin (taş duvarın) içlerinde varlıklarını sürdürüyor. Böylece onlarla "akrabalık" ilişkimiz bir şekilde devam edip gidiyor belki de. Kim bilir?

1960’lı, 1970’li yıllarda fındık ayıklama makinesinin (“patoz”un) olmadığı günler. Tırmıkla dövmenin sonunda, homakta (çotanakta) kalanlar elle teker teker seçilir, ayıklanırdı. İçinde tek tük fındık taneleri kalmış ayıklanacak fındık yığını, yani “gacaklar” harmanının gölgelik bir yerine küme şeklinde yığılır, insanlar oturmak suretiyle etrafında halka oluştururlardı. Önlerinde birer kap, pirinç seçer gibi fındık tanelerini ayıklarlar kapların içine atarlardı. Sabahtan akşama kadar. Komşuluk ve yardımlaşma sistemi, imece usulü. Bugün bana, yarın sana. Sırayla. İmecenin yemeğini de harman sahibi karşılardı. Daha önce anlattığım gibi çocukluğunun en güzel ve en zevkli uğraşlarından olmuştur imecede olmak.

Halka şeklinde oturulduğundan konuşmalar daha rahat duyulur, sevdalılar birbirine akşama kadar daha kolayca bakabilme imkânı bulurdu. Ben sadece dinler, gülerdim. Lafa karışmak yok, saygısızlık yok. Sadece anlatılanları dinleyeceksin. Yaşlı insanların hatıraları, aşkları, çektikleri zorluklar, öldürme olayları, eşkıyalarla uğraşma, Cumhuriyet

muhtarlarının yaptıkları, hatiplerin görevleri, zamparalıkları, seferberlik dönemleri, kıtlıklar, askerlik anıları... Neler neler.

En hoşuma gidenlerse anlatılan masallar, söylenen türküler, bilmecelerdi. Radyo falan yoktu tabii. Türkü söylemesiyle bilinen erkeklerden istekte bulunulurdu: “Hadi Yusuf Dayı be, canımız sıkıldı bir türkü söylesene.” Yusuf Dayı (Yusuf Yabul), “Neyi söyleyeyim?” diye sorunca, çoklukla aynı cevabı alırdı: “Senin bir türkün vardı hani onu söylesene...” Yusuf Dayı başlardı türküsünü söylemeye: “Davutoğlu derler benim aslıma...” Yusuf Dayı’nın türküsü bitti mi yeni istekler devam eder giderdi.

Kurtuluş Savaşı’nın son yıllarında, Karadeniz Bölgesi’ndeki tüm eşkıyalar, kuvvetleriyle beraber Ankara’ya çağırılmışlar. Benim yaşadığım bölgedeki “Topal Osman grubu” emre icabet etmiş, kelimenin tam anlamıyla acımasız bir eşkıya karakteri taşıyan “Davutoğlu”ysa emre uymamış (Genç Ağa dedem, “Atatürk bizi Ankara’ya çağırdı” diye anlatırdı).

Davutoğlu, o günlerde “belde” yapılmış olan Fatsa’nın Köse bucağı köyünde doğup büyümüş, Alevi kökenli bir aileye mensup birisi. 1930’lardan 1950’li yıllara kadar tamamı Alevi olan köy nüfusu bu tarihten sonra hükümetlerin “dönüştürme” politikalarının sonucu olarak “Sünni” inancını benimsemiş durumda. Bunu nereden çıkarıyorum? Bizim köye yani, Ünye’nin Eskikızılcakeşe köyüne yerleşmiş olan Davutoğlu’nun torunlarının ifadelerinden: “Bizim dedelerimiz, sülalemiz aslında Aleviymiş. Sonradan Sünni olmuşuz...”

Davutoğlu, askerlik çağı geldiğinde askere gitmeyi kabul etmeyerek, etrafına topladığı bölgenin asker kaçaklarıyla, hırsızlarıyla, katilleriyle, Batum’dan, Trabzon’dan kaçan Gürcü ve Laz tetikçilerle bir olarak kendi “eşkıya grubunu” oluşturmuş. Ünye-Fatsa, Terme-Çarşamba, Tokat-

Niksar-Akkuş bölgelerini kapsayan bir alan içinde hâkimiyet kurmuş. Nitekim bu bölge içerisinde başka da bir çete oluşumundan asla ve asla bahsedilmemektedir. Bu coğrafyanın bir başka özelliği de Ermenilerden temizlenmiş, Rumların göç ettirilmiş olmasıdır. Bazı Ermeni aileleri, daha önce de bahsettiğim gibi, Müslüman olmayı kabul etmeleri sonucu Ahmet, Mehmet, Ayşe, Fatma adlarını alarak resmî kayıtlara geçerek günümüzde de yaşamlarını sürdürmektedirler. Ünye'nin köylerinde benim bildiğim buna örnek birkaç aile mevcuttur.

Davutoğlu, bölgenin ağaları, zengin aileleri, muhtarları, hatipleri, kaymakamları, jandarma komutanlarıyla daima içli dışlı olmuş, iyi geçinmiştir. Kırsal alanda sükûnetin sağlanması görevini çok rahatlıkla yürütmüştür. Devlet görevlileri, Davutoğlu'nun sıradan vatandaşa yapmış olduğu baskıdan, eziyetten rahatsızlık duymamışlardır. Davutoğlu ve çetesi de istediklerini öldürmüş, istediklerinin parasını pulunu, altınını incisini cebinden almış, istediklerinin hayvanlarını kesip yemiş, kışlık yiyeceklere el koymuş, kadınları kızları dağa kaldırmış, öldürmüş. Bizim köydeki bir yeraltı mağarasına birkaç tane kadınının cesedinin atıldığı dedelerim, ninelerim tarafından anlatılırdı. Hatta kadınlardan birisinin adı Feride'ymiş. İnsanların üzerindeki yeni elbiseleleri dahi çıkarıp alırlarmış. Hatipler ve Cumhuriyet muhtarları vasıtasıyla da Kösebucağı köyünden getirdiği akrabalarının her birinin üzerine oldukça fazla miktarda ev, arazi yazdırmış. Her bir tarlanın başına, çevre köylülerini zorla çalıştırarak evler yaptırmış.

2011'de çevre köylerden birindeki (Fatsa-Ahmetli köyü) yaşlı bir kadının cenazesine giden annemle bir başka kadın arasında şöyle bir konuşma geçmiş:

– Sizin köyün başında gözüken şu üç katlı beyaz badanalı ev Davutoğlu'nun evi mi?

– Evet.

– Ey gidi ey! O evde bizim evin keresteleri, malzemele-
ri var işte!

– Nasıl yani?

– Babam bize yeni bir ev yapacaktı. Kereste, kireç, kö-
şe taşları gibi malzeme biriktirmişti. Bunu gören Davutoğ-
lu, “Bu malzemeler bana lazım, ev yaptıracam” deyip, ba-
bama taşıttırmış, günlerce de inşaatında çalıştırmıştı. Hakkı-
mız haram olsun!

Davutoğlu ve çetesinin oturdukları, ekip biçtikleri, fındık topladıkları bazı yerlerin adı “kilise düzü, kilise yanı” di-
ye ifade edilir günümüzde. Davutoğlu’nun kasasıysa bizim
köydeki hatipmiş. Yaptığı soygun ve gasplardan elde ettiği
paraları, altınları hanımına, fazla miktarda olanları da hati-
be teslim eder, “saklanmasını” söylemiş. Bu hatip zamanın-
da Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olduğu için, cumhuriyetin ila-
nından sonra yayılan hükümetin “genel af çıkaracağı” söy-
lentisini önceden duymuş ve endişelenmeye, korkmaya baş-
lamış: Af çıkarsa bundan herkes gibi Davutoğlu da yararlan-
acak, hatipten paralarını, servetini isteyecek, öyleyse Davu-
toğlu’nu ortadan kaldırmak gerekir!

Hatip bunu sağlamak üzere bir plan kurmuş. Davutoğ-
lu’nun saklandığı, kaldığı komşu köydeki (Cöreği) eve gi-
derek şöyle demiş: “Ey gidi Davutoğlu, sen buralarda yatıp
kalkıyorsun ama seni aramak, yakalamak için evine gelen
jandarma komutanı her gece karınla beraber oluyor, karın-
la sabaha kadar yatıyor. Karın da ‘Beni öldürür’ diyerek, kor-
kusundan sana söyleyemiyor.” Bunu duyunca öfkeden çıl-
gına dönen Davutoğlu intikam almaya karar vermiş. Davu-
toğlu’nun bu kararına sevinen hatip, hemen Ünye’ye gide-
rek jandarma yüzbaşına, “Davutoğlu, Ünye-Fatsa sınırında-
ki falan köyde, şu evde saklanıyor” diyerek ihbarda bulun-
muş. Ertesi gün, atlı jandarma müfrezesi yola çıkarak köye

hareket etmiş. İrmaktan yukarı, Kavaklar köy yoluna girildiğinde, etrafı kayalık ve ormanlık dar viraj etrafına pusu kurmuş olan Davutoğlu tek mavzer kurşunuyla en önde bulunan yüzbaşığı öldürmüştü. Hemen ardından da, arazinin yapısından da faydalanarak, kaçıp kaybolmuş.

Jandarma, Ünye-Fatsa arasında (ordu kurarak) her yerde onları aramaya başlamış. Davutoğlu, köyden köye saklana saklana en sonunda Ünye'nin Göbü köyünde bir akraba-sının evine yerleşmiş. Ancak nereye gittiğini, nerede kaldığını, Davutoğlu'na para ve yiyecek götürüp duran hatip bili-yormuş tabii. Bir müddet sonra Ünye jandarmasına ihbarda bulunmuş: "Davutoğlu, Alevilerin oturduğu Göbü köyün-de, akrabasının evinde saklanmaktadır. Benden sürekli yar-dım istemektedir."

Bu haberi alan Ünye'nin bütün jandarma kuvvetleri Davu-toğlu'nun saklandığı evin etrafını sarmış. Teslim olması is-temiş, aralarında saatlerce sürecek bir çatışma başlamış. So-nunda yanında bulunan çete mensupları öldürülmüş, Davu-toğlu ise yaralı ele geçirilerek Ünye Devlet Hastanesi'ne ge-tirilmiş. Ağır yaralı Davutoğlu'nun tedaviye, kana ihtiyacı varmış. Hatip de hastaneyle Davutoğlu'nun evi arasında gi-dip geliyormuş. Davutoğlu'nun hanımına, "Kana ihtiyaç var. Paraya ihtiyaç var. İlaça ihtiyaç var. Şu kadar para ver, bu ka-dar para ver" diyormuş. Neticede yüklü miktar parayı, altın-ları Davutoğlu'nun eşinden almış ve cebine atmış. Jandarma yetkililerine, hastane yetkililerineyse şöyle demiş: "Bu, za-ten asker öldürmüş bir hain, vatan haini. Kan falan verme-yin. Ölsün gitsin. Siz de kurtulun, biz de kurtulalım." Öy-le de yapılmış. Davutoğlu bir süre sonra vefat etmiş. Cesedi de Ünye'de Çakırtepe mezarlığında, yeri belli olmayacak şe-kilde bir çukura gömülmüş. Hatip, daha sonraları Davutoğ-lu'nun hanımını kendi nikâhına da almış, tabii paralar ve ta-pularla beraber.

Eşkıyalıktan başka hiçbir vasfı olmamasına rağmen, ölümdünden sonra Davutoğlu bölgede destanımsı bir kişilik haline dönüşür. Sonraları da adına, Yusuf Dayı'nın söylediği işte o meşhur türkü yakılır:

*Davutoğlu derler benim aslıma,
Aynalı martin yaptırdım da narinim,
Kendi neslime.*

*Konaklar yaptırdım, dōşetemedim!
Ünye'de Fatsa bir ordu da narinin
Baş edemedim!*

*Ünye-Fatsa arası ordu da kuruldu,
Davutoğlu dediğin de narinim,
O da vuruldu.*

TRT repertuvarında yer alan ve herkesin “Hekimoğlu” olarak bildiği türkünün doğuş hikâyesi işte böyle. Ortada bir uydurma, kurgu var yani. Davutoğlu'nun karısının adı “Münevver”, şimdiki soyadları da “Şen”. Çocukluğumda çok dinlediğim bu türküyü söyleyen Yusuf Dayı ölmüş olsa dahi, ondan bu türküyü dinleyen komşularımın bazıları yaşıyor. Annem yaşıyor. Ben yaşıyorum. Davutoğlu Dursun'un torunları yaşıyor. Kayıtlarda türkünün derleyeni olarak görünen Kadir İnanır da yaşıyor tabii. İsteyen sorabilir İnanır'a, “Sen bu türküyü hangi köyde, kimden derledin?” diye, ki Kadir İnanır'ın Yusuf Dayı'ya hâlâ 10 lira borcu var!

Benim anlamadığım şu doğrusu: İyi, güzel; türküyü derledin de Davutoğlu'nu ne maksatla “Hekimoğlu” yaptın? Bari Çatalpınar'ın girişinde bulunan “Davutoğlu Köprüsü'nün adını da değiştirseydin! O köprü'nün adını niçin öyle koydular ki?

Kadir İnanır'ın kasıtlı olarak gerçek dışı kurgulara rıza gösterdiğini sanmıyorum. Gençlik yıllarının tecrübesizliği,

önemsemezliğı olsa gerek. Bizim resmî ideolojinin yazarları, çizerleri, anlı şanlı bilim insanları, profesörleri, uzmanları, otoriteleri böylesi kurguları yapagelmişlerdir günümüze kadar. Halk müziğı otoriteleri de böyle olmalılar ki, notaya aldıklarında, hikâyesini de yazıvermişler. “Nasıl olsa bu memlekette itiraz edecek, ‘Doğru değil’ diyecek vatandaşlar bulunmaz, yaşamaz” hükmünün rahatlığı içinde eklemişler hikâyeyi de. Oysa bizim köydeki (Eskikızılcakese) yaşıtla-rım ve büyüklerim bu türküyü her duyduklarında “Bu türkünün gerçek adı Davutoğlu” şeklindeki hoşnutsuzluklarını dile getirmeye devam etmektedirler.

“Kürt” sözcüğünü ilk defa imecelerde duydum. Merak edip anneme sordum:

– Anne, “Kürt” nedir? Nasıl bir şeydir?

– Oğlum, onlar da insana benzerler. Yalnız karadırlar. Arkalarında kuyrukları vardır. Ama kuyruklar görünmez.

– Niye?

– Kuyruklarını pantolonlarının içine saklarlar.

– Sen gördün mü anne?

– Hayır ama görenler varmış.

Kadınlar konu Kürtlerden açıldığında kendi aralarında fısıldaşıp gülüşürlerdi: “Acaba nasıl çoğalıyorlar? Bizler gibi yatağa mı yatıyorlar?” diye. Yusuf Dayı’dan da istekte bulundular yine: “Dayı, hele şu Kürt üstüne nasıl gittiniz? Onu bir anlatsana yine.” Yusuf Dayı, “cigara” ister, “Utanmak yok ama” deyip anlatmaya başlardı.

Yusuf Dayı, askerliğini Elaziz’de yapmış. Askerliği sırasında iki defa Dersim Kürtlerinin üstüne gitmişler. “İsyân bastırmak” falan demezdi, “Kürt üstüne gitmek” derdi hep. Neden gittiğini de bilmezdi tabii. Komutanları, “Kürt üs-

tüne gideceğiz. Yıkacağız, yakacağız, öldüreceğiz” dermiş. Önlere ne gelirse... Önce köyleri ablukaya alırlarmış. Sonra da komutanları “Bu köyde herkesi öldüreceğiz. Önce kadınları ve erkekleri ayrı ayrı toplayın. Kadınlara istediğini yapabilirsiniz, serbestsiniz” dermiş. Denileni yapan askerler kadınlara, kızlara saldırırlar, tecavüz ederlermiş; direnenleri, itiraz edenleri süngüyle öldürürlermiş. Feryat fiğan, çığlıklar, bağırmalar, yalvarmalar, insanlık dışı uygulamalar... Erkeklerle, yaşlılara süngüler, kurşunlar... Akşama kadar. Akşam olunca da yaşayanları, öldürülenleri, yaralıları, çelik çocuk demeden evlere, mağaralara doldurup yakarlarmış. Köyde ne kadar insan varsa. Askerlerin mükafatı Kürt kadınlarına tecavüz etmek, süs ve ziynet eşyalarına el koymak olurmuş.

Bizim imecedeki insanların derdi işte bu tecavüzleri şehvet duygularıyla dinlemektir. Bazıları anlatılanlardan rahatsız olurdu. “Hiç utanmadınız mı, sıkılmadınız mı, günah değil mi?” diye soranlara, “Emir böyle. Ayrıca onlar Türk değil, Müslüman değilmiş. Günah olmazmış” diye cevap verirdi Yusuf Dayı.

İlkokul ve ortaokul yıllarım dahil, her sene, her imecede, bu olaylar anlatılırdı. Sonradan anladım ki, bunlar 1937-38 Dersim olaylarıyla ilgili. Yusuf Dayı bizzat “isyanın bastırılması” aşamasında görev almış. Yaptığının ne olduğunu bilmeden. Hem de iki kez.

Yusuf Dayı’nın anlattığı yanan insanların yerine kendimi koyardım. Annemi, kardeşlerimi, ailemi yanan ateşin içinde düşünür, hayal ederdim. Cehennem ateşi gibi. Tüylerimin diplerine kadar her yerimi korku ve acı sarardı. Yaşama korkulu gözlerle bakarak parmaklarım daha hızlı ayıklamaya başlardı fındık tanelerini. Bu köyde, bir yaz gecesi, bizleri de yakmaya çalışmışlardı çünkü. Yangından, yanmaktan kurtulmanın korku dolu mutluluğunu biliyordum.

Doğusu batısı yok, bu topraklarda her zaman ev yakmak, insan yakmak bir gerçeğimiz olarak günümüze kadar süregelmiş Maraş'ta, Sivas'ta, Çorum'da. Şaşkınlıkla, hayretle karşılanan, lanetlenen bir olay asla olmamış. Öyle olmasa, teyzelerim, yengelerim, komşularım anlatılan vahşetin sadece tecavüz sahnelerine nasıl merak sarabiliyorlardı? Nasıl gülebiliyorlardı? Bu nasıl bir ruh halidir; nasıl bir sosyolojik gerçekliktir, nasıl bir öğretiler, nasıl bir eğitimidir, bugün bile hâlâ şaşkınlık ve üzüntüyle düşünüyorum.

İLKOKUL YILLARIM

1960'lı yıllar... Dedem, ablamla beni ellerimizden tutarak okula kayıt etmeye götürdü. Okul deniz kenarında bir yapıydı: Bodrum katı ahır, giriş katı iki odalı, üst katta da ev sahibi otururdu. Giriş kattaki o iki oda köylü tarafından kiralanmıştı. Büyük odada 1., 2. ve 3. sınıflar, küçük olanındaysa 4. ve 5. sınıflar eğitim görürdü. Milli Eğitim Müdürlüğü, okul için iki öğretmen görevlendirmişti. İki genç kadın. Döpiyesli, başları açık, Avrupalı görünüşlü.

Dedem, kapıyı tıklatıp içeri girdi. Üç sınıf birden sıralanmışlar meraklı gözlerle bize bakıyorlardı. Öğretmen, öğrencilere bir şeyler anlatıyordu. Sınıf biraz karanlıktı. İçeride tanıdık çocuklar da, daha önceden bilmediğim çocuklar da vardı. Öğretmeni görünce çok utandım. Başımı önüme eğdim. İlk defa böyle bir kadın görüyordum.

Öğretmen, "Buyur amca" deyince, dedem, "Gızım, bunlar benim torunlarım. Okula kaydettirmek istiyorum" dedi. Öğretmenin, "Olur amca. Şuraya otursunlar, ben onları sonra kayıt ederim. Sen gidebilirsin" cevabı üzerine bizleri içeride bıraktı ve gitti. Güler yüzlü, yumuşak kalpli, insanlar in-

sanı dedem bizi bırakmıştı. İçimde korku dolu bir heyecan, endişe, yalnızlık duygusu vardı. Etrafıma, ürkek gözlerle bakıyor ama kimseyi göremiyordum. Karaltı ve gölgeler vardı sanki sınıfta.

Bir süre sonra bir öğrenci mekanik, sarı el zilini sallamaya başladı. Herkes dışarı çıktı. Bizler de, öğretmenimiz de. Okulun bahçesinde tanımadığım, yaşça büyük çocuklar vardı; 4., 5. sınıfta okuyorlardı dayımlarla beraber. Komşu köylerde de okul yoktu. Onların çocukları da bizim okula gelmişlerdi. Yaşları büyüktü, sanki lise son sınıf gibi, neredeyse askerlik çağında çocuklar. Zaten birçoğu da ilkokulu bitirince askere gittiler. Tıpkı dayımlar gibi.

İlkokul dönemlerinde en çok hatırladığım köylü ailelerin gelir düzeyi araştırması, süt tozu dağıtımı, okula gidip gelebilme çilesidir.

Öğretmenimize görev verilmiş olmalı ki hazır, matbu kâğıttaki soruları çocuklara soruyor böylece ailelerinin durumları hakkında bilgi toplanıyordu. Cevaplar da formun karşısındaki boşluğa yazılıyordu. “Kaç nüfussunuz?”, “Kaç hayvanınız var?”, “Temel beslenme ürününüz nedir? Miktarı?”, “Kaç dönüm araziniz var?”, “Arazinizi ne ile işliyorsunuz?”, “Yıllık geliriniz ailenizin ihtiyacını karşılıyor mu?” gibi sorular soruluyordu. Yaşı küçük öğrencilere soru sorulmaz, köy hakkında bilgi sahibi olduğunu söyleyen büyük çocuklar cevaplandırırdı.

Yapılan anket sonunda köyümüzde hiç fakir ailenin olmadığı ortaya çıkmıştı. Şaşırmıştım doğrusu. Ayağımda yırtık kara lastik, siyah önlük, çadır kumaşından pantolon vardı. Evimizde elektrik, banyo, tuvalet yoktu. Tavan yok, kiremit yok. Ahşaptan yapılmış iki oda, bir antre. Çantam yoktu; bezden dikilmiş askılı bir torbanın içine defterlerimizi, kitaplarımızı koyardık. Ortasında da yarın bazlama mısır ekmeği. Defterlerimiz sarı saman kâğıttandı. Kurşun kalemle-

rimiz ortadan ikiye bölünür, ucuna bir ip bağlanarak boynumuza asardık. Silgilerimizse ilaç şişelerinin lastik kapağıydı.

Bütün bir kalemle, beyaz deftere yazı yazan çocuklara imrenerek bakardım. Evdeki çalışma masamız yer sofrasıydı. Sofranın ortasına is lambası konur, yeteri kadar aydınlık olmadıgından eğilir, eğildikçe de burnumuza, yüzümüze is sarardı. Simsiyah olurdu yüzümüz. Yatmadan önce annem, ıslak bir bez parçasıyla yüzümüzü gözümüzü silerdi. Sabundu, deterjandı ortaokul yıllarıma kadar bunları asla görmedim.

Bir ara öğretmenimiz kılık kıyafetlerimizi beğenmemiş olacak ki, “Örnek bir öğrencinin kıyafeti böyle olmalıdır” diyerek bir çocuğu tahta önüne çıkardı. Deri kundura ayakkabı, kumaş pantolon, kalite kumaştan önlük, pahalı okul çantası... Sadece kendimden çok utandıgımı hatırlıyorum. Hangi öğrenci öyle giyinmek istemez ki? Öyle ya bizim köyde hiç fakir aile yoktu!

* * *

Günde beş saat ders görürdük. Saat üçe doğru evlerimize dönerdik çamurlarla boğuşa boğuşa.

Bir gün zil çalmadan önce öğretmenimiz sınıfa seslendi: “Yarın her öğrenci birer su bardağı getirsin! Sizlere süt kaynatıp içireceğim.”

Çay bardağının resmini okul kitaplarında görürdüm. Mutlu bir aile sabah kahvaltısı yapardı. Su bardağını ise hiç görmedim. Bizim evde yoktu. Durumu anneme anlattım. Annem de, “Oğlum su bardağımız yok. Su tası da olur herhalde. Öğretmen kabul etmezse, ‘Başka yok’ dersin. Anlar o zaman” dedi.

Sabah okula giderken, küçük bakır su tasını da heybeme koydum. Yarım bazlama da mısır ekmeği. Öğle vaktine kadar hiç kimseden ses çıkmadı. Öğretmenimizden de. 5. sınıftan birkaç iri öğrenci bahçeye çıktı. Odunları yakıp, sa-

cayak koydular. Üstüne de koca bir bakır kara kazan. Suyla doldurup kaynamasını beklediler. Kaynamaya başlayınca 4. ve 5. sınıfların öğretmeni kazanın başına geldi, çocuklara da sınıftan torbayı getirmelerini söyledi. Biz de dersle falan ilgilenmiyor, meraklı bakışlarla olanları anlamaya çalışıyor, konuşulanları dinliyorduk. Derken dışardan bir öğrenci kapıyı tıklatarak içeri girdi: “Süt pişti öğretmenim. Siz de dışarı çıkacakmışsınız.” Bunun üzerine öğretmenimiz, “Herkes bardaklarını alıp dışarı çıksın” dedi. Utana sıkıla tasımı çıkardım torbamdan. Elimin ucunda, önlüğümün altına saklayarak bahçeye çıktım.

Dışarı çıkan, kara kazanın ardına doğru sıraya giriyordu. Elllerine baktım. Çoğunlukla çanaklarla gelmişlerdi. Bardağı olan hiç yok gibiydi. 150-200 kişilik okulda, elinde uzun su bardağı olan çocuk iki üç taneydi. Rahatladım. Benim tasım, koca “Giresun yoğur çanağı”ndan daha küçüktü. Kara kazandan beyaz bir duman yükseliyor, etrafa tatlı, hoş bir koku yayılıyordu. Pasta, kurabiye veya şekerleme gibi. Biraz da “ilacımsı” bir hava vardı sanki kokuda. Şehir çöplüğünden ilaç şişeleri, lastik kapaklar (yani silgiler!), plastik atıklar topladığımız için tanıdık da gelen bir kokuydu sanki. Kasabamızın çöpü, okulumuza 400-500 metre uzağa, deniz kenarına dökülürdü çünkü, ki hâlâ da öyle; denize kıyısı olsun olmasın, iç kesimlerdeki belediyeler de derelere, nehirlere boşaltırlar çöplerini. İlkokula başladığımdan günlerden beri pek bir değişiklik yok yani!

Kara kazanın başında iki öğrenci vardı. Birisi büyük kazanları karıştırmada kullanılan, tahtadan yapılan, ucu dümdüz gürdeliçe sürekli karıştırıyor, diğeri ahşap kepçeyle çanaklara sıcak ve kirli beyaz renkte sütü boşaltıyordu. Kabin ne kadar olursa olsun, her öğrenciye bir kepçe. Benim tasıma da bir kepçe koydular. Merakla, heyecanla löpürteterek tadına baktım. Süt gibi değildi. Koyu kıvamdaydı. Ama şe-

kerli olduğundan tadı hoşuma gitmişti. Bitirdiğimde tekrar almayı arzu ettim ama o cesareti kendimde bulacak iletişimi henüz sağlayamamıştım öğretmenimle. Tekrar tekrar içenler, çanaklarına doldurup evlerine götürülen öğrenciler oldu tabii. Haftada bir-iki gün daha “süt tozu” içtik ama sonraları kaldırıldı nedense...

* * *

Sabah çorbasından sonra evimizin önündeki karpuz elmasının dibine oturdum. Boynumda bir örtü. Babamın elinde kalın bir makas ve ince bir erkek tarağı. O zamanlar her erkeğin cebinde yuvarlak bir “cep aynası” ve bir tarak mutlaka olurdu. Haftada bir, belki ayda bir sakal tıraşı olurlardı cep aynasına bakarak. Evimizin duvarlarında asılı duran bir aynamız asla olmamıştır. Hiçbir köy evinde de yoktu. Herkeste bir cep aynası. Eve ayna veya resim asmak günah sayılırdı zaten.

Babam makasla başladı saçlarımı kesmeye. Keçi, koyun tıraşı gibi; yol yol... Tıraş bittikten sonra da zımpara gibi olmuş elleriyle boynumdaki, kulaklarımdaki saç kıvrıntılarını temizledi üfleye üfleye. Annem de ablamın saçlarını tarıyor, iki kalın örgü oluşturuluyordu. Böylece okula gidiş hazırlığı, tıraşı tamamlanmış oluyordu.

İlk birkaç ay çoğunlukla dedem götürdü bizi okula. İkimizin ellerinden tutarak okul yoluna doğru yürümeye başladık. Ana yolu kullanırsak çok zaman alabilirdi. O yüzden tarlalardan geçen, yük hayvanlarının kullanmadığı patikayı tercih ederdik. Diğer öğrenciler, insanlar da bu patika yolu kullanırlardı. Böylece sahile ulaşmak 1 km. kadar kısalıyordu. Mısır tarlalarının içinden, orman kenarlarından, dikenlerin arasından, kıvrıla kıvrıla akan derenin üzerinden atlamak gerekiyordu. Bu yolun en zor tarafıysa dereden karşıya geçmekti. İnsanlar, derenin üstüne iki tane kızılgaç kütüğü

dahi uzatmamışlardı. Çocuklarının okula nasıl gidip geldikleri onlar için problem olmamış ki hiç, düşünmemişler bile!

Derenin ilk geçiş yeri suyun akışıyla oyulmuş, 1-1,5 metre genişliği ve 1,5-2 metre derinliği olan kaya tabakasından oluşmaktaydı. Dedem ayaklarını açarak, derenin iki yakasına basar ve bizleri teker teker kucağında karşıya geçirirdi. Dedem için zordu tabii ama benim çok hoşuma giderdi. Dedem hep gülerek konuşur, korkmamamız gerektiğini söylerdi. Okul dönüşü için de “Şöyle yapın, böyle yapın, şuraya basın, suya düşmeyin” gibi öğütler verirdi.

Patika yolu geçtikten sonra deniz kenarına gelir, köyün batı istikametinde bulunan okula doğru yürümeye koyulurduk. Denizin durgun olduğu günlerde kumda yürümek hoşuma giderdi. Çamur, diken, dereye düşmek yoktu. Dedem, dalgalı ve fırtınalı havalarda deniz kenarına inmememizi tembihlemişti ama ben kumsalın ve denizin sevecenliğini, yumuşaklığını sevmiştim. Dalgaların, kumsala bıraktığı köpükler sabah güneşiyle beraber parıldayan kabarcıklar, cennet gibi bir dünya oluşturuyordu gözümde. Masal dünyası gibi.

Deniz kenarından yürümeyi saymazsak ilkokul hayatım boyunca patika yolu kullandım. Kışta, yağmurda, çamurda, selde. Bata çıka, dereye düşe düşe. Ayaklarımız ıslak, lastiklerimiz yırtılmış, her gün 2 km. yolu gidip geldim. Günümüzde köylerde, kasabalarda, okul servis araçlarını her gördüğümde okul yolunu hayal ederim. Dedemin ellerimden tutuşuyla beraber.

Güler yüzlü, yumuşak kalpli, saf, tertemiz bir insan olan, insan ayırını yapmayan dedem orta boylu, beyaz tenliydi, oldukça da yakışıklıydı. Resmî nüfus kayıtlarına göre Giresun'un dağ köylerinden birinde 1889'da dünyaya gelmiş. Annesi, babası kayıtlarda yok. Köyündeki insanlar da net bir şey söyleyemiyorlar, her anlatımları farklı. İşin doğrusu, kendisi de bir şey bilmezdi. Yetim olduğunu, amcası tarafından büyütüldüğünü, annesini ve babasını hiç tanımadığını söylerdi. Nihayetinde de "iyi aile" olarak nitelendirilen bir ailenin, sülalenin yanına bırakılmıştı. Yanında büyüdüğü insanları "amca, dayı" bilmişti.

16-17 yaşlarındayken köyü terk etmiş, Ordu-Samsun'a doğru sahil boyu gitmeye, boğaz tokluğuna yanında kalabileceği, çobanlık ve hizmetkârlık yapabileceği, yanlarında yatıp kalkabileceği bir aile aramaya koyulmuş. Ordu-Samsun arasındaki bir sahil köyünde (yani şimdiki köyümüzde) çok arazisi olan, zengin ailenin yanında çoban olarak çalışmaya başlamış. Dedemin eli işe yatkınmış. Balta, keser, çekiç, testere kullanmakta mahirmiş. Bunu fark eden ev sahibi çoban-

lğın yanında evinin her ihtiyacını da yaptırmaya başlamış. Mısır çiti yapılacak, ahır yapılacak, tuvalet yapılacak, pence-reler, kapılar tamir edilecek, samanlık yapılacak, fırın yapı-lacak, kazma kazılacak... Köyde ne iş olursa!

Ailenin istekleri bitmemeye ve insanların aşağılayıcı tavrı-ları da hakaretamiz olmaya başlayınca kimseye haber verme-den tekrar köyüne dönmüş dedem. Köyünden de doğruca askere, Erzurum'a gitmiş. Yeteneği fark edilen dedemi "ame-le taburu"nda görevlendirmişler: Koğuşlar, yemekhaneler, askerî binalar, fırınlar, yollar, köprüler, mıntika düzenleme-leri, karakollar her türlü askerî inşaat işleri.

Giresunlu ve yetim olduğunu öğrenen Ermeni asıllı asker-ler, "Kamil, sen Ermeni yetimisin. Öyle olmasa amele bölü-günde olmazdın. Annenin, babanın adını bilmiyorsun za-ten, yetimim diyorsun" derlermiş. Ondaki insancıl güzelli-gini fark eden Ermeni ustalar ona özel ilgi göstermişler. Bil-diklerini öğretmeye, özellikle taş ustalığı konusunda beceri-sini geliştirmeye çalışmışlar. Üç sene boyunca, taş yontup, geçgere* ve el arabalarıyla malzeme taşımışlar. Özellikle kö-şe taşı yontmayı, kemer köprü taşına dairesel meyil verebil-meyi, fırın yapmayı şömine ağzı ve kapak taşı yapmayı öğ-retmişler. Su değirmeni yapmayı dahi. Bir ev inşaatı için ne tür bilgi ve beceri gerekiyorsa, temelden bacaya kadar.

Çok güzel geçmeli ahşap kapılar ve masalar yapardı de-dem. Evimizin ihtiyacını karşılamak için çalışmaya başlayın-ca hayranlıkla izlerdim onu. Çalışırken de konuşurduk. Er-menilerle kavga edip etmediğini sorduğumda, "Yoo! Üç se-ne onlarla beraber yaşadım, çalıştık. Bana bildikleri her şeyi öğrettiler. Bir aile gibiydik, kardeş gibiydik. Onlar da Allah kulu. Bana hep, 'Sen de bizdensin' derlerdi" cevabını verirdi.

Üç senenin sonunda dedem, Afyonlu bir arkadaşıyla bera-

(*) Tahtadan yapılan, iki önde, iki arkada tutma sapı bulunan, işçilerin malzeme taşımakta kullandığı kare biçimli alet – e.n.

ber firar etmiş. Yanlarına sadece ustalık takımlarını (murç, köşe cetveli, taş tarağı, köşe kırma çekici) almışlar. O aletleri ben de gördüm. Sorardım:

– Dede, niye askerden kaçtınız?

– Oğlum, aç kalırdık. Bize yeterli karavana vermezlerdi. Ayaklarımız, sırtımız çıplaktı. Doğru dürüst yatmaya yerimiz olmazdı. Kirli iş elbiseleriyle ot döşeklerin üstünde uyurduk. Geceleri çok soğuk olurdu. Çoğu arkadaşım hastalıktan öldüler. Ben de öleceğim diye korktum. Askerliğimin ne zaman biteceği belli değildi. Afyonlu arkadaşımınla karar verdik, ‘Kaçmak ölmekten iyidir’ diye.

– Nasıl kaçtınız? Nasıl köyünüze geldiniz?

– Gündüzleri saklandık, geceleri yol aldık.

– Açlıktan ölmediniz mi? Ne yediniz?

– Firarı güz mevsimine getirdik. Kimseden ekmek, yemek isteyemezdik. Asker kaçakları, eşkıyalar çoktu. Yakalanma korkusu da vardı. Bahçelerden sebze, meyve çaldık. Gündüzleri orman içlerinde mantar toplayıp yedik. Ekin tarlalarından buğday başağı toplayıp taş üstünde ezdik, onları yedik. Ot, toprak ne bulduysak yemeğe çalıştık açlıktan ölmek için.

– Afyonlu arkadaşın ne oldu?

– Şebinkarahisar üzerlerinde ondan ayrıldım. Ne olduğunu da bilmiyorum. Bir daha hiç görmedim.

Asker kaçağı olan dedem, köyünde de kalamaz ve tekrar çobanlık yaptığı köye döner. Bu sefer daha ılımlı bir ailenin yanında kalmaya başlar. Çoban olarak değil, “inşaat ustası” olarak. Dedem artık ustadır, meccani çalışmamaktadır.

Bulunduğu köyde, bina olarak nitelendirilebilecek üç tane ev vardır: Eşkıya ailesinin, muhtar ailesinin, hatip ailesinin. Diğer köy mensuplarının evleri çitten ve yığma kütükten yapılmıştır. Fazla emek, zahmet, ustalık, yetenek gerektirmeyen masrafsız, ilkel sayılabilecek kulübemsi evler.

Dedemin geçici olarak yanında yatıp kalktığı ailenin babası ikinci evliliğini yapar. İkinci hanıma yeni bir ev yaptırmak gerekmektedir. Yeni ev yapma işini de dedeme verir. İşçilikte aile fertleri yardım edecek, ustalığınıysa dedem yapacaktır. Para yerine de tarla, arazi verilecektir. Çünkü aile toprak sahipliği bakımından köyde dördüncü sırada gelmektedir. Yemek ihtiyacının karşılanması şartıyla, para yerine toprak alımına razı olur dedem. Zaten istediği de bir avuç da olsa yer, yurt sahibi olmaktır. Nakit para kimsede yoktur ki zaten. Takasa dayalı, tamamen zorunlu ihtiyaç giderici amaçlı ticari ilişkilerin olduğu dönemlerdir o zamanlar.

İki katlı bir ev yapar dedem. Alt kat (bodrum) taş duvar, üst kat ahşap içine “dolma taş” malzemeli. Ahşap taban, ahşap oda bölmeli. Bodrum katı ahır olarak kullanılmakta, üst katta da aile fertleri oturmaktadır. Üst kat, genelde, iki oda, bir holden (antre) ibarettir. Alt kattaki taş duvarın bir tanesi üst katın çatı hizasına kadar örülür veya ocağın bulunduğu kısım taş duvar olmalıdır. Yangın çıkmasın diye.

Dedemin ünü kısa zamanda civar köylere de yayılır. Yanına komşu köyden başka bir taş ve ahşap ustasını da alarak birçok ev yaparlar. Neticede toprak sahibi de olur dedem ve daha sonraları ailesini de yanına alır.

Nuri dedemse Batum Gürcüleri'ndenmiş. Amcalarıyla beraber Gürcistan'dan Karadeniz'in Türkiye sahilleri boyunca, daha iyi bir hayat şartlarına kavuşmak, para kazanmak amacıyla, karşılaştıkları eşkıya gruplarına katılmışlar. Bir kısmı Giresun'a, bir kısmı Ordu'ya, bir kısmı Samsun ve ilçelerine yerleşmiş. Dedemin amcalarının bazıları Ünye-Fatsa arasında hüküm süren "Davutoğlu" eşkıya grubuna katılmış. Dedem de onların yanında, geri hizmette, getir götür işlerine yardımcı oluyormuş.

Dedemi anneannemle bir araya getiren de Davutoğlu olmuş aslında: Annemin, annesinin babası, kardeşleri savaşa gitmişler ve bir daha geri dönmemişler; babası Balkan Savaşı'nda, iki kardeşi Çanakkale Savaşı'nda hayatlarını kaybetmiş. Anneannemin evinin erkeği yokmuş hasılı, iki kız kardeş yalnız kalmışlar. Çünkü bir müddet sonra, üzüntüsünden anneleri de ölmüş. İşte Davutoğlu, dedemi, bu aileye, bu ocağa oturtmuş içgüveysi olarak. Köyden de bir miktar arazi vermiş evlilik hediyesi olsun diye.

Dedem uzun boylu, sağlıklı, güçlü, kuvvetli, beyaz tenli,

mavi gözlü, çok yakışıklı bir insandı. Fazla çalışmazdı ama acil ve günlük ihtiyaçları gidermede maharetliydi. Eline çabuktu, pratik çözümler bulurdu kendi dünyasına göre. Evde yakacak odun yoksa ormana girer anında bir at yükü meşe odunu çıkarırdı. Girebisi, baltası daima çok keskin olurdu. Köyde en iyi kestane kazığını o hazırlardı. Güçlü, kuvvetli olduğundan en az iki kişinin götürebileceği kocaman kütükleri tek başına omuzlar, taşırdı.

İyi kalpli, güler yüzlü, konuşkan, sempatik olan dedemin çocuklarla arası daima iyiydi. Kadınlarla da. Yakışıklı ve güçlü olduğu gören kadınların ilgisini çeker, kendisi de bu duruma kayıtsız kalmazdı. “Köyün en zampara erkeği” olma unvanını ölünceye kadar hep korumuştur.

Biz çocuklar her pazar dönüşü yolunu gözler, peşine düşerdik. Cebinde mutlaka külah içinde şekeri, helvası bulunurdu. Şekerleri çocuklara, tahin helvasınıysa yavuklularına verirdi. Tarlada, bahçede, evin önünde, yolda, imcecede dostunun yanına yaklaşır, kimse görmesin diye, gizliden, getirdiği helvayı sunardı. Bilindiği için herkes de onu takip eder, hareketlerine gülerdi. Ben bile onu, dostuna helva verirken çok görmüşümdür. O zamanlar evlilik dışı ilişkiler köylerde hoşgörüyü karşılanır, dedikodusunu yapmak neşe kaynağı olurdu.

Dedemin bir özelliği daha vardı ki, benim en çok ilgimi çeken yönüydü bu: Eğer elinde dolu bir fileyle, sessiz sessiz gelip, evimizin doğusunda bulunan dere yoluna saparsa şüphelenir, takip ederdim gizlice. Bir pazar dönüşü yine takip ettim. Doğruca derenin kıyısındaki mağaraya girdi. Mağaranın içi oda gibi dümdüzdü, sol kenarından da oluklaşmış kaya yüzeyinden içilebilecek su akardı. Biz oralarda oynardık. Dedem bunu bilmezdi herhalde. Mağaranın üstünde iki tane baca deliği gibi boşluk vardı. Ortadaki delik daha büyüktü. Onun yanındaki delik daha dardı, aşağıdan bakanlar, tavan çıkıntısından pek fark edemezlerdi. Dış yü-

zeyi de dikenlerle, çalılıklarla kaplıydı. Bilmeyen göz, bunu seçemezdi. Çalıların arasına girerek, küçük delikten aşağıya doğru baktım. Biraz sonra mağarada ateş yakıldı. Duman, benim yanımdan göğe yükseliyordu. Dere kenarındaki ağaçların sık ve yüksek oluşundan, uzaktan bakanlar dumanı göremezlerdi zaten. Ateşin yakılmasıyla mağaranın içi aydınlandı. Bir örtü üstüne çilingir sofrası kurulmuş, etrafında 4-5 yabancı ve orta yaşlı insan rakı içiyorlardı. Aralarındaysa süslü püslü, yarı çıplak vaziyette, saçları omuzlarında güzel bir kadın vardı. Mağaranın sağ kenarında, erkeklerin arkalarında davul ve bağlama duruyordu. Biraz atıştırdıktan sonra içlerinden biri çalıp söylemeye başladı. Arada sırada kadın da türkü söylüyordu. Kadının söylediği türkünün sözleri hâlâ kulağında:

*Cevizin yaprağı dal arasında,
Güzeli severler bağ arasında
Üç-beş güzel bir araya gelmişler,
Benim sevdiceğim yok arasında.*

Devamında oyun havaları:

*Lazutlar salkım saçak
Alçak boylusun alçak.
Seni diyorlar küçük,
Sen, doldurursun kucak.*

Veya:

*Kürt Alimin saçları
Pırıl pırıl parlıyor.
Kürt Alimi görenler
İçin için ağlıyor.*

*Aman Kürt Ali, canım Kürt Ali
Alsana bağlamayı, çalsana Kürt Ali.*

Hey gidi Piyan Ali'nin uşakları, Azapoğlu Mehmet'ler, Toyoğlu Nuri'ler, Davulcu Topal Hakkı'lar, Zurnacı Ömer'ler, Tır Baki'ler, Gavur Ali'ler, Co Osman'lar, Aga Mustafa'lar, Deli Mehmet'ler, Davutoğlu Faik'ler! Memleketimin güzel insanları. Hepsi birer roman, hepsi birer şiir, hepsi birer türkû...

Oyun havalarıyla beraber dansöz olduğunu sonradan anladığım kadın başlardı oynamaya, çilingir sofrasının etrafında dönmeye. Akşam olup, karanlık iyice bastırınca, mağaranın üstünden, gözetleme deliğinden ayrılır, eve dönerdim. Evde de, annem dahil, hiç kimseye bir şey söylemezdim tabii.

“Bu kadın kimdir?”, “Nereden, nasıl geliyor?” diye hep merak ediyordum. Köylünün kasabaya gidip alışveriş yaptığı bir gün erkenden, derenin karşı kıyısına geçip beklemeye, gözetlemeye koyuldum. Yine ikindi vakitlerinde, dere kenarından üç dört kişinin yanlarında bir kadınla mağaraya doğru geldiklerini gördüm. Sessizce, gürültü yapmadan. Kadın arada sırada “Ay, uy” diyerek feryat ediyor, erkekler hemen kollarına giriyor, yürümesine yardım ediyorlardı. İlkokul 3. sınıftan sonraki yıllarda her yaz, fırsat bulduğum zamanlar bu “oturak alemini” izlerdim; bazen sırayla kadını, mağaranın dibine doğru götürdüklerini de!

Gençlik yıllarımda, mağarada dansöz oynatan insanların birkaçıyla içki masalarında bulundum. Türkû söyler, az da olsa, bir-iki kadeh rakı içerdim. O sülaleye “Azapoğulları” derlerdi (Fatsa'nın Ahmetler köyünde). Düğünlerde, deniz kenarlarında çilingir sofrası kurduklarında beni de masalarına davet ederlerdi. Hatırı sayılır, varlıklı insanlardı. Kabadayılardı. Adları sık sık duyulurdu civarda. Çevre köylerin en zengin kişileri idi, o zamana göre para sorunları yoktu; uzun kuyruklu Amerikan arabalarına binerlerdi. Bana, saygının yaşta değil başta olduğunu, bir ortamda alkol alma-

nın adabını, kuralını, zarafetini, inceliklerini, yolunu yöntemi, adam gibi içmeyi, sarhoş olup “sapıtmamayı”, çevreyi rahatsız etmemeyi öğütlerlerdi. Yaşlanmıştı çoğu, içlerinden ölenler de olmuştu. “Bizim yerimizi sizler alacaksınız” derlerdi. Küçükten beri bildiğim “mağarada dansöz oynamayı” sorardım onlara. Dansözleri, Samsun pavyonlarından getirip götürürlermiş para karşılığı. Zurnacı Ömer fakir birisi olmasına rağmen muhabbete renk katsın, zurna çalsın diye ortamlarına alırlarmış. Davulcuları da bizim köyden Topal Hakkı.

Hepsi servetlerini Samsun pavyonlarında, otellerde yiyip bitirdiler. Üç dört kadınla evlendiler. Çocukları oldu sayısız. Başladılar topraklarını satmaya. Yok pahasına. O kadar olmasa da, dedem de kendi topraklarını satmaya başladı. Yetmedi, anneannemin tarlalarını sattı; “döve döve tapuya götürüp imza attırdığını” söylerdi annem. Dedem de nikâhsız, ikinci evliliğini yaptı. İki kadına iki ev yapmak zorunda kaldı. Bir sürü de çocuğu oldu. Ömrünün son yılları sıkıntılarla, borçlarla uğraşmakla geçti. Anneme göre, “85 yaşlarında, bakımsızlıktan vefat etti.” “Bakımı iyi olsaydı daha çok yaşardı babam” derdi annem. Ne olursa olsun, neticede güzel insandı Nuri dedem.

YAYLA GÜNLERİM

İlkokul 1. sınıftan itibaren, her sene, yaz aylarında yaylaya giderdim. Bazı sene sonlarında sınıf arkadaşlarım benim adıma sevinirlerdi, “Ne güzel, yaylaya gidiyorsun. Temiz hava alıp, yoğurt, süt, kaymak yiyip semizleneceksin, güçleneceksin” diye. Başlarda ben de, “öyle olur herhalde” diye düşünür, sevinir, içimde bir heyecan, bir coşku dalgası kabarırdı.

Bazen orman işletmesinin tomruk kamyonu kasası üstünde, bazen de dik, sarp yamaçlardaki patika yollardan yürüyerek, uzun bir yolculuktan sonra yayladaki evimize ulaşırdık. Sahil şeridinin bitki örtüsüyle, havasıyla, coğrafi yapısıyla hiçbir benzerliği, alakası yoktu buranın. 1500-1600 metre yüksekliğe kadar, ladin türü çam ormanlarından sonra, çayırlarla kaplı yüksek tepelerle çevriliydi köyümüzün etrafı. Haziran ayının sonlarına doğru olmasına rağmen, dağların zirvelerindeki kar örtüsü durur, güneşin ışıklarıyla, zümrüt dağları parıltısı gibi çocukluğumun hayallerini süslerdi hep. Yakıcı güneş sıcaklığının altında o kar yığınları nasıl erimezdi? Çözemezdim bir türlü. Otlar, çayırlar, ekin

ve arpa tarlaları, her tarafta çeşit çeşit, renk renk yayla çiçekleri... Bir masal dünyası gibi.

Gerçekten de “çocuklar gibi şen” olurdum. Ama bu çocuk dünyanın mutluluğu topu topu bir gün sürerdi. Akşam olunca, babaannem, “Oğlum, yarın sabah erkenden kalkacak koyunları, köyün etrafındaki tepelerde yayacaksın” derdi. 60-70 koyun olduğunu söyleyip eklerdi: “Sabah ağıldan çıkartırken sayacak, akşam eve dönüşte de sayacaksın. Hepsi tamam olacak. Hiçbirini yitirmeyecek, canavara kaptırmayacaksın!” “Canavar” dedikler “kurt”tu! Kurdun ne olduğunu okulda, kitaplarda, masallarda duymuştum. İnsanları, çocukları, hayvanları, özellikle koyunları yer, parçalardı. En korkunç ve öldürmeyi seven mahlûktu benim için. Babaannem tembihlerine devam ederdi: “Özellikle sisli havalarda sürüyü toplayacak, yanlarından hiç ayrılmayacaksın! Bağırarak, çağırarak, türkü söyleyeceksin. İnsan sesi duyunca, canavar, sürünün yanına yaklaşamaz.”

Yayladaki evimiz yığma kütükten yapılmış, iki katlı, iki odalı, üstü hartama örtülü, alt katı ahır olarak kullanılan, bir tane küçücük pencere deliği olan, kapkaranlık, zindan gibi bir yerdi. En fazla 25-30 metrekarelik bir alan üzerine kuruluydu. Uzunluğu bir kütük boyu kadardı, içi ve dışı tezeklerle sıvanmıştı. Keskin bir tezek ve hayvan gübresi kokusu olurdu. Evde su yok, ışık yok, lamba yok, tuvalet yok, mutfak, terek hiç yok! Tencereler, bakırlar, sitiller, kap kacaklar duvar kenarlarına dizilmiş vaziyetteydi. Tuvalet ihtiyacı gelen, eline “çömlek ibrik” alıp evin arka köşesine giderdi, çöplüğe. Arpa çorbası ve lahana çorbasından oluşan yemeklerimizi, arpa yufkasıyla beraber yedikten sonra, ocağın kenarına serilen döşeğe yan yana yatardık.

Babaannem sürüyü yayacağımı söyleyip kurttan söz ettikten sonra epey bir zaman uyuyamadım. “Kurt korkusu” beni uyutmuyordu. Kendimi ve sürüyü nasıl koruyacaktım?

Taş mı atmalıydım, değnek mi vurmalıydım? Değnekle vurursam, bana yaklaşmış olurdu. Ayrıca dişleri de çok sivri ve uzundu kurdun. Resimler de öyle görmüştüm. Sonunda öyle bir durumda taşla kovmanın benim için daha hayırlı olacağına karar verdim. Biraz rahatlayıp uykuya dalacağım sırada bu sefer de babaannem başladı horlamaya, fısılmaya: Önce horlar, sonra pıslar. Hoor-pıss! Hoor-pıss! Çoğu zaman merak edip ağzına bakardım babaannemin horlarken: Pıslarken dudakları öne doğru uzar, şişirilip de boşaltılan balon ağzı gibi olurdu. Babaannem sert görünüşlü, esmer, uzun boylu, cesur ve becerikli bir Karadeniz kadınıydı, dağ kadınıydı. Çalışkan, her işi yapan, kuru taşın üstünde ev olan birisiydi. Üç padişah, bir paşa görmüş. Doğduğu günden itibaren eza, cefa, açlık, yokluk, acılar, kavgalar, ölümler görmüş. Zayıf insanların, canlıların bu dağlarda yaşama şansının olmadığını hayatın gerçeklerinden öğrenmiş cesur bir kadın. Çocuk olmamış, genç kız olmamış, gelin olup gelinlik giyememiş, kocası sürekli gurbette ekmek kavgası peşinde olduğundan mutluluğu tadamamış. Bir tarağı, bir aynası, kendisine ait bir odası, yatağı, yorganı, allı pullu yaşmağı, çiçekli pazen entarisi, ayağında cizvalet, astarlı yemenisi olmayan diğer kadınlar gibi.

Sabah olduğunu babaannemin “Kalk artık” diyen sert sesiyle anladım. Yaylanın uykusu çok doyumsuzdur. Uykunun tadına doyamaz, biraz daha sağa sola döner, mayışır-dım orada kaldığımız zamanlarda. Ağrı yok, sızı yok, nem yok! Nerde yatarsan yat! Yeter ki, üstün açık olmasın. Olduğun gibi yatıyor, olduğun gibi kalkıyorsun. Pijama falan zaten yok. Hemen kapının eşiğinde eline yüzüne su döker, kendine gelir, güya sabah temizliği yaparsın. Ocağın önünde, kalın kütükten, tek parça olarak yapılmış, kısa bacaklı sofranın ortasında bir tas koyun yoğurdu ve yanında yarım arpa yufkası. Bir de kepçe gibi tahta kaşık. Kaşığı ağzı-

ma sokarken zorlandığımı hatırlıyorum. Uç kısmından, dileyerek yemek almak ancak mümkün olurdu. Zaten bütün çocukluğum boyunca asla “katı” bir yemek çeşidimiz olmamıştır. En fazla Giresun’a özgü, mısır unuyla yapılan bir yemek olan “yağlaş” yapılırdı. Bir de patates kavurması. Tasta ki yoğurdun içine yufkayı doğrayıp yerdim. Yoğurt o kadar nefis olurdu, öyle bir tadı olurdu ki, ağzının içindeki, dilinin üstündeki, gırtlığındaki bütün hücrelerini mest eder, insana yaşam zevki, mutluluk hormonu aşılardı. Bakır çanakta, tahta kaşıkla yayla yoğurdu yemek unutulmazdı.

“Kahvaltımı” bitirip biraz daha isteyince, babaannem “Fazla yok! Olana şükür. Yedinse, söküt dışarı!” dedi. “Sökütmek”, kapalı bir mekândan, çıkmak, orayı terk etmek demekmiş; el hareketinden anladım bunu. Dışarı çıktım ama güneş daha tam doğmamıştı bile. Alacakaranlık gibi bir hava. Köyün çukur mahallelerine sis çökmüş, hartamalı çatıların tahta bacalarından dumanlar yükseliyor. Yağmurun, rüzgârın olmadığı, güneşli günlerin sabahlarında kütük evlerin bacalarından gökyüzüne doğru kıvrıla kıvrıla yükselen, dağların zirvesinden sonsuzluğa karışmaya yolculuk eden dumanlarını seyretmekten büyük zevk alırdım.

Elimde bir değnek, omzumda asılı azık torbam, ayağımda yırtık pırtık kara lastik, çorapsız, önümde koyun sürüleriyle beraber dağlara doğru yol alırdım. Gözüm arkalarda, uzaktan evlerin damlarını bir tablo gibi seyrederek. Her şey sessiz, her şey uyuyor gibi. Boynum bükük, kolların sarkık, ayaklarım cansız ve isteksiz, kalbim titrek. Ve beni uğurlayan çoban köpeklerinin havlama sesleri. O çoban köpekleri peşimden gelmez, asla saldırmazlardı. Sanki sürünün çobanı olduğumu, sürüyü koruduğumu bilirlerdi. Her biri koyundan yüksek, tüylü, iri kafalı, boyunlarından çengelli, sert görünüşlü, muhteşem hayvanlar. Selamlarlardı beni.

Gün içinde, dağlarda başka sürülerle, çobanlarıyla da kar-

şılaşırdım. İki kişi gelenler, tek gelenler, 15-20 yaşlarında olanlar, türlü türlü çobanla karşılaşırdım. Zamanla tanışıp, arkadaş olduk çoğuyla. Sürüyü toplamada bana yardım ederlerdi. Kendilerine göre beni eğitirler, tecrübelerini anlatırlardı övünerek. Onlara göre ben “cenik” çocuğuydum (yaylada yaşayanlar sahil bölgesinde, şehirde yaşayanlara böyle seslenirdi). Dağların kurallarını, davranışlarını bilmezdim. Değnek yapmasını, düdük yapmasını, ısıklık çalmasını, koyunları nasıl yönlendirmem gerektiğini, ses tonumu ayarlamamı, yürümeyi, koşmayı, sürüyü ürkütmemeyi, engin deneyimlerinden doğruladıkları becerileri bana aktarırlardı. Hepsi karlı dağlar gibi onurlu, saf, temiz, gökyüzü kadar mavi yüreği olan çocuklardı. Oyuncak görmemiş, bu dağlardan, bu köyden başka bir dünyanın varlığından haberleri olmayan küçük insanlar, insancıklar.

Onları tanıdıktan, onların arasına karıştıktan sonra korkularımı yenmeye başladım. İnsanlarla, doğayla, çevreyle uyumlu olmaya, gitgide becerilerimi artırmaya kendiliğinden yönelmiş oldum. Bana sürekli soru sorarlardı: Deniz nasıl bir şeydir? Mısır, elma, üzüm, portakal, mandalina nasıl olur? İncir nasıl yenir, tatlı mıdır? Kamyon nasıl çalışır, nelerere gider?... Dilimin döndüğünce anlatırdım. Anlattıkça da beni daha çok severlerdi. Kısa zamanda çok güzel arkadaşlıklarımız oluştu, kaynaştık.

Akşam olmaya, hava kararmaya başlayınca koyunları toplar, köye dönmeye başlardık. Köyün ana girişine doğru dağlardan inen koyun sürüleri, öbek öbek, grup grup yol alırlardı. Sürekli de koyunları sayarak. Bir koyunu kaybetmek veya dağda bırakmak çok büyük bir suçtu. Tonlarca dayak yiyebilirlerdi.

Dağlardan inip eve ulaşmam ortalama bir saat alırdı. Yatsı namazına doğru da yemek yiyip hemen uyurdum. Müthiş yorulur, ayaklarımin zangır zangır titrediğini hissederdim.

Üç sene boyunca, çobanlığımın en güzel anıları da babaannemin çobanlık yaptığım dağlara yanıma gelmesiydi. Genelde, beni kontrol eder, gelirken de tereyağı, çökelek ve yufka ekmeği getirirdi. Dağın yamaçlarındaki çayırlara oturur sürekli konuşurduk. İkimizden başka kimse yoktu ki! Ailemin diğer fertleri ekim dikim yapmak için yaz başlarında yaylaya gelmezlerdi. Dedem, babam ve amcam, hayvanları getirdikten sonra dönerlerdi. Babaannem dağlara, her yanıma geldiğinde gökyüzü maviliğiyle dolu olan kalbinde, parlayan bir yıldız gibi ruhunun derinliklerinde hissederdim kendimi. Mutlu olurdum. Çenem hiç durmazdı. Sürekli soru sorardım ona: Bu çiçeğin, bu ağacın adı nedir? Şu tepeye ne denir? Şuradaki köyün insanları nasıldır? Koyunlarım çayırlarına girse, beni döverler mi?... Dizinin kanarına oturur, anlattıklarını can kulağıyla dinlerdim.

Bir defasında babaanneme karşı dağın yamaçlarının ortalarına kurulmuş köyü göstererek, “Bu köyün insanlarını tanıyor musunuz?” diye sordum.

- Bazılarını tanıyorum.
- Çocukluğundan beri mi?
- Yok. Onlar, o köye sonradan geldiler.
- Nasıl oldu bu iş? Önceden kimler vardı?
- Ermeniler yaşırdı orada. Ermeni köyüydü.
- Ermenilerden tanıdığın oldu mu hiç?
- Elbette oldu. Komşuluk yapardık. Alışveriş yapardık. Beraber ekin biçme imecesi yapardık. Sekiz, on kişi yardıma giderdik, onlar da bize gelirdi. Hatta İsin Emmin davul çalar, türkü söylerdi imecenin başında.

- Niye?
- İmeceye neşe katsın diye ona ekin biçtirmezlerdi. Davul çalmasını, türkü söylemesini isterdi tarla sahibi.
- Onlar türkü söylemezler miydi?
- Onlardan da söyleyen olurdu. Çok neşeli insanlardı.
- Ne oldu da gittiler Ermeniler peki?

– Gitmediler oğlum. Hepsi, çelik çoluk, yaşlısı genci öldüler.

– Anlatsana babaanne!

– On dört, on beş yaşlarındaydım. Babamla karşı köyde oturan Artin Amca ortak tüccarlık, alışveriş yaparlardı. Trabzon, Gümüşhane, Giresun dağ köyleri üzerinden gider gelirler, yün, tuz, bal, gazyağı, peynir, çökelek ticareti yaparlardı. Alıp satma işi. Ermeni köylerindekiyle Artin Amca, Müslüman köylerde oturanlarla da babam ilişki kurardı. Atlarla, katırlarla taşırlardı malzemelerini. Babamın günlerce eve gelmediği olurdu. Bir gün öğleden sonra babam eve geldi. Annem, evde lambaya koyup yakacak gazyağımızın olmadığını söyledi. Babam da bana, “Kızım, karşı köyden Artin amcana git, şu lambayı doldurasılık kadar gaz al da gel” dedi. Tenekeden yapılmış, isli idare lambasını elime alarak yola koyuldum. Akşam da olmak üzereydi. Yamaç, bayır yürüyerek akşam namazına Artin amcaların kapısına geldim. İçeri girdiğimde, yemek yemeğe başlamışlardı. Yere sofraya kurulmuş, çelik, çocuk sofranın etrafındaydılar. Ortada salyangoz yemeği vardı. Beni görünce anneleri tavayı sofranın altına sakladı. Salyangoz yemeğini, ilk defa orada görmüştüm. Artin Amca lambama gazı doldurdu ve bana, “Kızım karanlık oldu, bu gece kal, yarın sabah gidersin” dedi. Ben de, “Olmaz amca. Babam dönmemi istedi. Hem evde karanlıktalar, beni bekliyorlar” dedim. Ermeni köyünden ayrılıp yamaçtan aşağıya, dereye doğru yürümeye başladım. Her taraf zifiri karanlıktı. Dereye vardığımda gökyüzünde bir aydınlık hissettim. Gürültüler, bağırışlar, çığırımlar, feryatlar geliyordu kulağıma. Neler olduğunu anlamak için dereden karşıya geçip yukarılara doğru koşmaya, tırmanmaya başladım. Bizim köyün yamaçlarının ortalarına geldiğimde bir de ne göreyim? Üç dört tane ev alev alev yanıyor, insanlar acı içinde çığlıklar atıyor. Köyün bütün ahalisini üç

dört eve doldurmuşlar, canlı canlı ateşe vermişlerdi. Korkudan, acıdan titremeye başladım. Yarım saat falan daha kaldıktan sonra evime döndüm. Babam, “Bu saate kadar nerede kaldın?” diye sorunca, “Artin Amca’nın köyünü, insanlarıyla beraber yakıyorlar” dedim. Babam, “Kızım, o Topal Osman’ın işidir. Sakın kimseye söyleme. Başımıza iş alırız. Canımızdan oluruz sonra” diye tembihleyerek konuyu kapattı. O gece kimse bir şey konuşmadı. Hepimiz korkuyor, yanan insanlara acıyorduk. Masum ve salyangoz yiyen küçücük çocuklar gözlerimin önünden hiç gitmiyor. Bizim köyden de hiç kimse o köye bir daha gitmedi. Ne olup bittiğini öğrenmek için olsa dahi!

– O zaman, bu köyde şimdi oturan insanlar nereden geldiler?

– Topal Osman, çete mensuplarının akrabalarına vermiş Ermenilerin yerlerini.

Yaylada çobanlık yaptığım üç sene boyunca bu olayı babaanneme hep anlattırırdım. Hatta lise çağlarında dahi. Resmî tarih ve yalanlar, kurgular değil, gerçeğin ta kendisiydi bu. Masum insanlar, küçücük çocuklar, bebeler... Bu denizlerin, bu karlı dağların, çiçeklerin, kuşların, börtü böceğin, bulutların, yağmurların, toprakların havası nasıl olur da “insan yakma” vahşetini sıradanlaştırır, normalleştirir? “Biz öldürmeseydik, onlar bizi öldüreceklerdi” lafı da tamamen mesnetsizdir, uydurmadır. Dedelerimden, ninelerimden böyle bir ima dahi duymadım. Her sene babaannemle oturduğumuz yamaca gider, karşı köyde ruhlarının yaşadığına inandığım çocukların şarkılarını dinler, sek sek oyunlarını seyrederim. Sigaramın dumanını acı acı içime çekerek.

“SIRADAN” BİR MERA ÇATIŞMASI

Temmuz ayının başlarına doğru köyün bütün hayvanları daha yükseklerle, Karagöller’in eteklerine çıkarılırdı. Çevre köylerin her biri, yüksek dağların eteklerinde, farklı bölgelerde ayrı ayrı “obalar” oluştururdu. Toprak, taş karışımı ve kesik çimen kalıplarından yapılmış duvarları olan, tek odalı, tek gözlü, kapısı olmayan, çatısı hartama kaplı, yarı meyilli arazinin içine oyulan, küçücük kulübelerden meydana getirilen, geçici yerleşim alanlarıdır buralar.

Kapılarına dastar, kilim asılır, genelde ot doldurulmuş döşeklerde yatılırdı iç içe. Obalar genelde akarsuların kenarlarında kümeleşirdi. 400-500 metre ötedeki dağ zirvelerindeki karların eriyen sularıydı bunlar. Gider, karların nasıl eriyip akarsuya dönüştüğüne bakardım hep. Kışın yoğun kar yağışı nedeniyle, küçücük vadiler, oytuklar tamamen dolmuş olmalı ki, oba yerleşim yerine geldiğimizde küçük akarsuların üstünde oynardık. Bütün köy çocukları bu köprülerin, tünellerin içinde, üstündeydik. Çünkü kar tabakasının buz tutmuş hali özelliğini kaybetmemiş olurdu. Hatta dağların kuzey yamaçlarından aşağıya, iki ayaklarımızın arasına

aldığımız değneklere binerek, dik bir vaziyette, bacaklarımızı bükmeden, topuklarımızın ucunda kayardık.

Yaylada çocuk olmak Temmuz ayında başlardı. Çobanlık biter, koşmak, oynamak başlardı. Büyüklerin çocukları düşünmelerinden değildi tabii bu: Yaylalarda oba yaşamı başlayınca, çobanlık görevini tecrübeli, olgun bir kişi üstlenirdi. Yüzlerce, binlerce koyun. Dağların yamaçlarında, eteklerinde, sırtlarında. Başlarında bir çoban ve yardımcısı. Yanlarında 3-4 tane köpek ve omzunda mavzer tüfeği.

Analarından farklı bölgelerde kuzuların da ayrı bir çobanlığı olurdu. Akşama doğru oba kadınlarının tümü koyunlarını sağmaya giderlerdi ellerinde sitillerle. Babaannemle ben de giderdim çiğ süt içmek için. Dolu sitilin kenarından çok süt içmişliğim vardır. Hemen hemen her gün. Koyun sağımı bittikten sonra tepenin diğer yüzünde bulunan kuzular emzirilmek için annelerine doğru sürülürdü. Ağaçsız, çimen ve kırtıllarla kaplı tepeleri, düzlükleri, tüm bölgeyi koyun, kuzu meleyişi sarardı. Yıkılırdı sanki obalar. Kuzuların, annelerine kavuşma anında hep üzölmüşümdür. Her seferinde annemi düşünür dururdum. İşte o anda, kendimi öksüz ve yetim hissederdim. Kuzuların melemeleri hüznölü, acıklı ağlama sesi gibi gelirdi bana. Kuzular ağlar, anneleri ağlar! İnsanlar, ne kadar acımasızdı. Bir tas süt için nasıl oluyor da körpecik kuzucukları, gün boyu annelerinden ayırıyorlardı anlamazdım. Annesini bulan her yavru, kuyruğunu sallaya sallaya emmeye başlar, emerken de başını memeye vururdu süt gelsin diye. Anne başını çevirip mutluluk içinde yavrusuna bakardı. Belki de bundan dolayı “kuzu etini çok severim” diyen insanları pek sevmem.

Korku içinde geçen günlerim, gecelerim de olurdu. Saatlerce süren silah seslerini, çatışma seslerini duyduğum zamanlar çok olmuştur. Sürüden koyun çalma kavgaları, mera kavgaları hep yaşanırdı. Gündüz ve gece, her zaman, en az

iki silahlı kişi nöbet tutardı. Hırsızlık girişimi yüzünden ya da mera alanını paylaşamama yüzünden iki obanın insanlarının karşı karşıya geldiği olurdu. Bizim obayla Karayakallı-lar. Gündüzleri, bir tepenin başında, kayaların siperinde nöbet tutanlar olurdu. Sırayla, nöbetleşe. Kimse, kimsenin bl-gesine, obasına giremez!

Bir gece, ilerlemiş saatlerde, yatağımızın üstüne basarak, içeriye birisi girdi. Dört kişi uyuyorduk yan yana, babaan-nem, ben ve 30-35 yaşlarında iki erkek kuzenlerimle. Zaten karanlık, hiç kimse seçilemiyor. Tanımadığım şahıs, “Kal-kın, kalkın” diye sertçe seslendi. Başımı yorganın içinde tu-tarak dinlemeye başladım. Kuzenlerim, “Ne var? Ne oldu?” diye sorunca, yabancı, “Baskına gidiyoruz. Siz de gelin” de-di. Gayet normal bir şeymiş gibi, babaannem hiç sesini ı-karmadı, itiraz da etmedi. Kuzenlerin silahlarını, mermile-rini alıp o yabancıyla uzaklaştılar. Bir saate yakın bir zaman sonra bizim obanın üst kısmındaki tepelerin olduğu yerler-den silah sesleri gelmeye başladı. Gecenin karanlığında a-tışma sesleri bütün obalara, dağlara yayılıyordu. Hiçbir ku-lbeden, hiç kimseden en ufak bir ses çıkmıyordu. Ne kadın sesi, ne ocuk sesi. Sadece obamızın köpekleri sürekli hav-lıyor, uluyordu. Korkudan yorganın içinde kaybolmuş vazi-yette kalmıştım. Babaannemin dualarını duyuyordum. Hiç konuşmadan, sürekli dua ediyordu.

Sabah yakın olmalıydı ki, kuzenlerim kulübeye geri dn-dler. Babaannem, “Ne oldu? Ölen, yaralanan oldu mu?” di-ye sordu. Kuzenlerimden birisi, “Bizden yok. Onlardan var galiba” diye cevapladı. Bunun zerine babaannem, “Yatın uyuyun. Sabah olacak az sonra” dedi. Bu kadar! Başka hiçbir şey yok. Ben de uyumuşum herhalde.

Uyandığımda, güneş doğmuş, kadınlar yemek, ekmek pi-şiriyordu dışarıda. Bazıları da çamaşır yıkıyordu incecik akan dereciğin kenarında. Koyunlar ve kuzular ağıllarda

yoktu, çobanları yayılıma götürmüştü. Sanki hiçbir şey olmamış, her şey yerli yerinde, her şey normal... Silahlı çatışma, yaralananlar olmuş ama...

Ağustos ayının sonlarına doğru yayladan dönüş hazırlığı başlardı. Kulübelerin üstündeki hartamalar, kalaslar, taktalar sökölür, büyükbaş hayvanların kaldığı yerin ortasına, uzun ve derin bir çukur açılarak, ahşap malzemeler toprağa gömölerek, üstü toprakla kapatılırdı. Kapatılan yerler ayakla ezilir, hayvanlara iyice çiğnettirilirdi, seneye tekrar gelindiğinde yerinden çıkartılıp, kullanmak üzere.

Köye döndüğümüzde, çobanlığa tekrar başlardım. Her aile sürüden koyunlarını alır, bir dahaki Haziran'a kadar kendileri bakardı. Ekin, arpa ve ot biçme zamanıydı artık. Kısa hazırlık yapılırdı hiç durmadan. Okullar açılana kadar yaylada kalır, işlerimiz bittikten sonra, koyunlarla, inekler ve öküzlerle sahildeki evimizin yolunu tutardık. İlkokulun 4. sınıfa başlayıncaya kadar çobanlık hayatını sürdürdüm. Upuzun üç sene.

Her yıl, göçebe hayatı yaşamaktan, koyun sürûleriyle uğraşmaktan amcamda devamlı bir memnuniyetsizlik olduğunu gözlerdim. Her seferinde, “Ben bu işi artık yapmayacağım, sizlere de yardım etmeyeceğim” derdi. Gerçekten de iki tarafın işleriyle uğraşmak, oldukça meşakkatliydi. Gecesi, gündüzü yoktu. Rahat bir uyku uyuyamazdın; sürekli koşacak, uykunu bölecek, kaşığınyı yarıda kesip fırlayacaksın. Hasta olmak asla ve asla kabul edilmezdi.

Bir keresinde hastalanmıştım. Geceleri uyanıyor, yatağın içinde oturuyor, etrafımda çeşitli varlıklar, canlılar, çocuklar, insanlar görüyordum. Babaanneme, “Bu kim? Bu çocuğun kulakları niye çok uzun? Şu yılanları kovsana! Evin ortasına niye ateş yaktın?” gibi laflar ediyor, sürekli benzer sorular soruyordum. İki gün sürdü bu durumum. Babaannem bana durmadan okuyup üflüyordu ama sonuç alamayınca “cin çarpması” teşhisiyle nefesi güçlü bir hocaya, şifası bol bir evliya yatırına götürmeye karar verdi.

Güneşli bir günde, köyümüzün doğu istikametine doğru yürümeye başladık. Dere, tepe, yamaç, bayır, sürekli yürü-

yorduk. Ayaklarım babaanneme yetişemiyordu, adeta ellerimden tutup sürüklüyordu beni. Öğleden sonra ırmak kenarında, üstü taşlarla örülmüş, ekmek fırını büyüklüğünde, küçücük bir odası olan, zemini toz toprak kaplı yatıra geldik. Babaannemin isteğiyle zemindeki topraktan biraz yedikten sonra içeride oturmaya başladım. Bu arada babaannemin üflemleri de tükenmiyordu hiç.

Yarım saatin sonunda dönüş yolculuğuna başladık. Dönüş yolumuzda oldukça meyilli, dik bir araziye kurulmuş olan köydeki “derin hoca”nın evine de uğradık. Yığma kütükten yapılmış, alt katı ahır olarak kullanılan, içerisi ışıksız, karanlık bir ev... Yaşlı, sarıklı, beyaz sakallı hocanın karşısında oturdum. Okundum, üflendim. Muska da yazıldı. Çıkışta hocanın evinin etrafını üç kere tavaf ettik.

Yatsı namazına doğru evimize geldik. Okunmuş, üzeri Arapça yazılı kâğıtların tas içindeki suya atılmasıyla suyun biraz renk değiştirmesini de dikkate almadan, tamamını içtim. Muskayıysa boynuma astım. Uyumuşum. Bir gün sonra kendime geldiğimde etrafımda “ecinniler” yoktu.

Hasta olanın, maraz olanın bu dağlarda yaşama şansı, ayakta kalma şansı asla ve asla mümkün değildir. Doktor yok, hastane yok, eczane yok, yol yok, elektrik yok, hükümet yok, devlet yok! Ölen ölür, kalan kalır! Gücü yeten, gücü yetene.

Bu arada en sonunda amcamın dediği oldu. “Aile parçalanmasın, kırgınlık olmasın” diyerek babaannem ve dedem de razı oldular. Koyunlara ne olduğunu hatırlamıyorum, satılmışlardır herhalde. O günlerden bugüne hiçbir aile men-subunun sonradan bir tek koyunu bile olmadı. Amcamın şu sözleri hep kulaklarımdadır: “Altın şey etseler dahi birini bile kapıma uğratmam.”

Yayla dönüşü, güz aylarında, bahar aylarında, okulun önündeki çayırdaki arkadaşlarla güreşe tutuşurduk. Genelde akranlarımı yenerdim. Çevremden de şu sözleri duyardım: “Ne olacak oğlum, onda yayla kuvveti var.” Neler çektiğimi, ne sefillikler gördüğümü kim, nereden bilecek?

Yaz aylarında yaylaya çıkmadığımıza göre, artık dinî eğitim almam gerekiyordu. Köyün her çocuğu gibi ben de köy camisi yanında bulunan kurs binasında, imam lojmanının en büyük odasında, duvar dibinde yerimi almalıydım. Mektebe ilk gelen öğrenci hocanın karşısında diz üstü oturur, sorularına cevap verirdi. Yanında da, uzun bir ham fındık çubuğu.

Hoca efendi sorardı: “Dinin ne? Kitabın ne? Mezhebin ne? Kimin kulusun? Allah kaç tane? Peygamberin kim? Besmele çek bakayım! En büyük kim?...” Yanlış cevap alacak olursa, “Eeeyt! Tövbe de!” derdi. Sorular bitince de “Geç yerine, sübhanekeden başla. Önce besmeleyi öğren!”

Tecrübeli ve uslu bir çocuğun karşısında ezbere başlardık. Akşama kadar. Eve dönmeden önce hoca efendi tembih etti: “Baban sana *Kuran Dili* alsın!” Bunun dinî bilgiler içeren,

kolay Arapça okumayı kavratan, duaların Türkçe okunuşlarıyla yazılı olduğu kaynak bir kitap olduğunu öğrendim. Birkaç gün sonra benim de bir kitabım vardı. Dersimi evde çalışır giderdim. Duaları sırasıyla ezberler, telaffuzlarına dikkat etmeye özen gösterirdim. Öğleden sonra hocanın karşısına geçer, ezbere okur, sınava tâbi olurdum. Duanın okunması sonunda iki emir duyulurdu: “Geç! Çalış!”

Kuran Dili adlı kitabın eğitim metodolojisine uygun, bilimsel verileri temel alan, pratik öğretim tekniği kazandıran bir yöntemi vardı. Önce Arap harflerinin ezberletilmesi, sonra heceleme, heceleri birbirine vurma. Başlangıç hecelerini bugün bile unutmadım. Bir hafta, on gün sonra Arapça yazıları, anlamının ne demek olduğunu bilmeden okumaya başladım. Hatta yazı bile yazabiliyordum. Diğer çocuklar itiraz ediyor, kıskanıyorlardı. Hocanın beni fark etmesini istemiyorlardı. Kural şuydu: Bir cümleyi en az iki gün, bir duayı en az üç gün, bilsen de bilmesen de, ezberlesen de ezberlemesen de çalışacaksın. Köyün ileri gelen ailelerinin çocukları “Hoca efendi, sizin karşınızda yanlışsız okudu ama bizim karşımızda şaşıyor” derlerdi. Hoca, inanır veya mecburen inanmış gibi gözükürdü. Çünkü köyde kalıp kalmamasına bu çocukların aileleri karar verirdi.

Öğlen ve ikinci namazlarında, arada sırada torpilli çocuklar ezan okurlardı. Askerlik çağına gelmiş, koca koca çocuklar. Birkaç defa ben de istekte bulundum: “Hoca Efendi, bu ezanı ben okuyabilir miyim?” Çoğunlukla “Olmaz sen daha küçüksün” yanıtı alırdım ama bir defasında, ders başarımdan olsa gerek, ikinci namazında müezzinlik yapmama izin vermişti. Namaz bitiminde de “Maşallah oğlum” diyerek beni tebrik etmişti. Evde de dedemin önderliğinde, teravih namazlarında iki, üç sene sürekli müezzinlik yaptım. Dedem, bazen bana Kuran okutturur, huşu içinde dinlerdi. Okuyup, hafız olmamı istemişti hep.

KÖYÜMÜZDEKİ KİLİSE VE YIKILIŞI

Karadeniz, Temmuz, Ağustos aylarında genelde saat 11'e kadar sakin, durgun, bembeyaz olurdu. Öğleden sonraysa rüzgârın çıkmasıyla dalgalanmaya başlar; uzaktan, tepelerden bakıldığında da durgunluğunu kaybederdi. Deniz üzerinde papatya çiçekleri açardı adeta.

Sabah saat 8'de evden çıkar Kuran kursuna, köyün ortalarına, caminin bulunduğu istikamete doğru yönelirdim. Yamaçları tırmandıkça deniz daha da güzelleşir, çarşaf gibi gelirdi gözlerime. Hem yürür hem dönüp dönüp denize bakardım. Denize girmek, kumda yatmak isterdim. Sıkılırdım mektepten. Çünkü o günkü dersimi biliyor, hatasız ezberliyordum. Akşama kadar mektebin içinde yüksek sesle hangi duayı tekrar edeceğim belliydi.

Çoğunlukla, yaşı bana yakın olan dayım Ali ile gider gelirdik mektebe. O da "Denize gidelim" derdi. Mektebin, kestirme patika yolu kenarında kilise vardı. Camiyle bizim evin tam ortalarında, tepelik, denizi gören bir yerde. Önünde, dümdüz bir harmanı, bahçesi, giriş kapısının önünde de taş döşemesi vardı. Kocaman, geniş ve yüksek bir kapı. Kapılar

iki kanatlı, meşeden yapılmış, zor kapanıp açılabilen türden. Enlemesine, dövme demir menteşelerle duvarlara tutturulmuş. Her tarafı, yine dövme kalın demir kuşaklı. Demirler de, kapılar da simsiyah olmuş. Kapıların boyu, en az üç, eni en az iki metre gibi. İki çocuk iterek zor açardık.

Kilisenin tabanında taş döşemesi mevcuttu. İki kat, her katında kesme taşlarla örülmüş pencereler; üst katın kirişleri duvardan duvara, en az 10-12 metre kalın meşe ağacından yapılmıştı. Birer metre arayla, sıra sıra dizilmişlerdi. Çatı kirişlerinin bir kısmı dahi duruyordu. Pencere kasaları, tavan tahtaları, çatısının örtüsü yok, sadece kapısı ve kirişleri yerindeydi. Köylüler kapıyı sökmemişlerdi herhalde.

Başka çocuklar, kadınlar kesinlikle içeri giremezler, korkarlardı: Kiliseye gireni cin çarpardı! Dayımla bense kiliseye girip kapısını kapatır, on on beş dakika dersimize çalışır, birbirimizi imtihan eder “Tamam, biliyoruz” deyip doğruca denize yüzmeye giderdik.

Mektebin çıkış saatlerinde eve gelirdim. Komşunun oğlu İrfan güya evimizin yakınındaki tarlalarına gelir, çalışıyor gibi gözükür ama babamı görür görmez beni şikâyet ederdi: “Amca, Halil bugün mektebe gelmedi.” Hatta bazı günler, babam Cuma namazına gittiğinde şikâyet edermiş: “Amca, Halil bugün yine mektebe gelmedi. Denize kaçmış yine.” Beni şikâyet ettiği her günün akşamı babamdan bir ton dayak yedim. Çocuğu çoktan döveceğim ama babamdan korkuyorum. Babam o çocuğa ispiyonculuk görevi vermiş meğer. Ne olursa olsun haftada en az iki üç gün denize kaçır, sürekli de dayak yedim bıkmadan, usanmadan.

Kuran mektebine devam ettiğim günlerde yine hastalandım. Birkaç gün yattıktan sonra annem, “Oğlum, hoca efendiye muska yazdır” dedi. Mektebe gidip hocaya derdimi, anemin isteğini söyledim. Hoca efendi önce okudu üfledi beni, sonra da iki muska yazdı. Bir tanesi içimlik, diğeri boyu-

na asmalık: “Bunları suya koyup içeceksin, bunu da mumlu beze sarıp iple boynuna asacaksın. Sakın muskalık kâğıdı muma sarmadan tuvalete gitme. Çarpılır, kekeç olursun!”

Akşam yemeğinden sonra “içmelik” olanı tasın içine atıp muskalı suyu içtim. Bir süre sonra da tuvalete gidip geldim. Tuvaletten dönünce cebime baktım ama boyunluk muskayı bulamıyordum. İyi biliyordum, kesinlikle cebimdeydi. Dalgınlığıma gelip, unutup tuvalete onunla gitmiştim. Annem, “Oğlum, muskayı tuvalete düşürmüşsün. Nasıl yaptın bunu? Çarpılacaksın, kekeç olacaksın. Cehennemde cayır cayır yanacaksın” deyip durdu. Yapacak bir şeyim yok! Korka korka, yalvara yalvara, dua ede ede uyudum.

Sabah uyandığımda doğruca tuvalet çukurunun içini, etrafı aramaya başladım. Çukurun kenarlarında şerit gibi, üzeri yazılmışa benzeyen kâğıt parçasını çomaklar yardımıyla çekip anneme seslendim: “Muskayı buldum! Çukurun içine düşmüş, birazı da gömülmüştü. Ne olacak şimdi?” Annem, “Boyuna asılır mı o artık? Bir kenara, toprağa göm” dedi. Annemin dediğini yaparken bir yandan da elime, ayaklarıma, ağzıma, burnuma bakıyor, her yerimi kontrol ediyordum. Çarpık çurpuk, kekeç mekeç değildim. Hoca efendi ve annem bana yalan söylemişlerdi. O günden sonra, hocaların saçma sapan sözlerine, hurafelere, ecinnilere inanmamaya, kilisenin içine korkusuzca girmeye başladım.

İlkokulun 5. sınıfının yaz aylarında Kuran’ı hatmettim. Bir Müslümanın bilmesi gereken bütün duaları ezberledim. Amcamla babam ayrılmışlar, farklı evlere geçmişlerdi. Artık dedeme akşamları Kuran okuyamıyordum. Dedemden ayrı kalmak beni üzmüştü. Akşamların hiç tadı tuzu yoktu.

1970’li yıllarda köyümüzün muhtarı, Ünye kaymakamından izin alarak kiliseyi yıkmış. “Çelik, çocuk gelip geçerken korkuyor” diye. Duyduğumda çok üzüldüm. Bir kaymakam, böylesi bir tarihi, bir kültürü, bir inanç sembolünü, bir di-

nin simgesini nasıl yıktırır? Taşlarından ahır ve mısır tarlası, fındık bahçesi kenarlarına pey duvar yapılmasına nasıl müsaade eder? İsteyen, Ünye Çöreği Kızılcakeşe köyü Albostan mevkiindeki fındık bahçelerinin peylerinde harçlı, ki-reçli yontulmuş kilise taşlarını görebilir şu anda bile. O kili-se şimdi yerinde dursaydı kötü mü olurdu? Kültür ve inanç turizmine hizmet etmez miydi?

1980'li yıllarda da Fatsa'nın Başköyü tepesinde çok büyük bir kilise vardı. Çan kulesi çevredeki bütün köylerden görü-lebilir yükseklikteydi. Karlı ve yağmurlu günlerde evimizin penceresinden çan kulesine bakardık. O kiliseyi de yıktılar.

Şimdilerde Ordu'nun tarihî ve turistik yerlerini, değerleri-ni anlatırken Vona burnundaki "Yason Kilisesi"ne de yer ve-riyorlar, ticaretin ve turizmin öneminden bahsederek. Baş-köy'ün tepesindeki kiliseyi görme şansım olmadı yakından. Ama Yason Burnu'ndakini gördüm. Bizim köydeki kilisenin mimarisi, büyüklüğü, taş duvar işçiliği, çatı tipi, boyu, eba-dı, tıpatıp Yason Kilisesi gibiydi. Basit, sade ve mükemmel mimari güzellik, harika taş işçiliği.

Ne güzellikler yok edilmemiş ki bu topraklarda! Artık ki-lise de yok, temelleri de. Define avcıları temellerini bırakma-mışlar ama önündeki düzlüğün, çayırılığın adı hâlâ duruyor. Çimenlikler yok olmuş fındık bahçesine dönüşmüş tabii: Ki-lise Düzü. Yani bir adı kaldı yadigar. Yazık!

TOPAL OSMAN VE MUHAFIZI GENÇ AĞA DEDEM

-

Genç Ağa dedem: Babaannemin büyük erkek kardeşi. Türk standartlarına göre değerlendirildiğinde pek görmeye alışık olmadığımız bir fizikî yapıda, oldukça uzun boylu, yakışıklı, beyaz tenli, göbeği ve fazla yağları olmayan, yumuşak yüzlü, sevecen sesli, acıma hisleri kuvvetli, konuşurken daima saygılı, sesini hiç yükseltmeyen, “babayiğit” diye tanımlanabilen, çevresinde otoritesi hissedilen, saygı duyulan yaşlı bir yayla insanı. Karlı dağlar gibi; yüzünün beyazlığını karlara, boyunun uzunluğunuysa yüksek zirvelere benzettiğim. Kurtuluş Savaşı’nın içinde yer almış, Orta Karadeniz’in tarihî dönüşümünde Topal Osman’la birlikte hareket etmiş canlı bir tanık. Anıları, tarihe tanıklığı, yaşadıkları hiçbir resmî kayıtlarda geçmeyen, gerçeğin ta kendisi!

1975’te üniversite sınavına girdikten sonra memleketime, Ünye’ye döndüm. Sıcak yaz günlerinden birinde, Genç Ağa dedem ziyaretimize gelmişti oğlu Ali ile beraber. Hiç değişmemişti. Çocukluk günlerindeki gibi sağlıklı, uzun boylu ve yine yumuşak yüzlüydü. Köyümüzü gezdik, deniz kenarında yürüdük, balık ağlarını temizlerken, kuma oturup dalgaları

seyrettik. Sürekli “dalgaların nasıl oluştuğunu” yorumlardı. Her seferinde de “Şu Allah’ın hikmetine bak” der dururdu.

Bana karşı özel bir ilgisi, sevgisi vardı sanki. Öyle hisse-derdim. Ona karşı duyduğum saygıyı, sevgiyi gözlerimden okurdu herhalde. Onu severdim çünkü saf, tertemiz, pırıl pırıl bir insandı. Sahtekârlığı, yalancılığı, tembelliği, yapmacıklığı sevmeyen. Olduğu gibi. Doğal mı doğal.

Bir gün evimizin önündeki fındık harmanının üstüne serdiğimiz kilime oturup denize bakarak konuşurken dedeme sordum: “Dede, sende hiç eşkıya acımasızlığı, gaddarlığı yok. Nasıl oldu da Topal Osman’ın çetesine katıldın?”

Genç Ağa dedem başladı anlatmaya:

– Çevremde göze batan, boylu poslu, cesur bir gençtim. Bir akşamüstü Topal Osman Ağa, yanındakilerle beraber kapımıza geldi. Beni ve babamı dışarıya çağırdı. Babama dedi ki, “Oğlun benimle gelecek, bundan sonra benim adamım, benim askerim olacak.” Mecbur onlara katıldım. İtiraz etme şansımız yoktu, karşı gelirsek sonumuz kötü olurdu. Ailemle helalleşip Topal Osman’ın çetesine böylece katılmış oldum.

– Çetenin içinde ne kadar kaldın?

– Ben çeteye katıldığımda padişahlık vardı. Ankara’da yeni bir meclis kurulup, cumhuriyet ilan oluncaya, Yunanları kovana kadar, Osman Ağa’nın öldürülmesine kadar geçen bir zaman işte! 7-8 sene gibi herhalde.

– O kadar zaman içinde hiç evine gelmedin mi? Nerelerdedydin?

– Evime hiç gelmedim. Genelde Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Sivas civarlarında, dağlarda, köylerde, kasabalarda dolaşıp dururduk. En sonunda da Ankara.

– Bir daha hiç köyünden veya yakınından geçtiğiniz hiç olmadı mı?

– Olmaz olur mu? Çok oldu!

– Geçerken uğrasaydın!

– Bir keresinde, köyümüzün üstünden Kaliser’e (Şebinkarahisar) doğru gidiyorduk akşama doğru. Ailemi görmek için Osman Ağa’dan izin istedim fakat izin vermedi.

– Neden ki?

– “Sana izin verirsem, başkalarına da vermek zorunda kalırım. O zaman da disiplin bozulur” diyerek isteğimi geri çevirdi.

– Kasaydın!

– Osman Ağa’nın çetesinden kaılmazdı. Kaan oldu mu, hem kaan hem de ailesi ldrlrd.

– Senin görevin neydi çete içinde?

– Osman Ağa’nın muhafızıydım. Hiç yanından ayrılmazdım. Gece gündüz onunla beraberdim.

– Peki o total haliyle dağ, tepe nasıl dolaşıyordu?

– Genelde ata binerdi. Ata binmemişse, zor yerlerde, dere-de, bayırda, karlı yollarda iki taraflı koltuklardık.

– Nasıl yani?

– Yolun ve havanın durumuna, varacağımız yerin uzaklığına göre durum değişirdi. Bazen birer çete askeri koltuk altlarından tutarak hızlı yürümesine yardım ederdi. Eğer yollar karlıysa o zaman ikişer çete askeri koltuk altlarından havaya kaldırarak gtrrlerdı.

– Şebinkarahisar’a niye gittiniz?

– Hiç sorma evladım! En büyük kötülüğü, vicdansızlığı orada yaptık Ermenilere karşı.

– Ne gibi şeyler yaptınız dede?

– Oğlum, anlatmaya utanıyorum. İnsanların, kadınların, çocukların çığlıkları hâlâ kulaklarımda. Allah günahlarımı-zı affetsin!

– Ne yaptınız ki dede?

– Oğlum, bize “Kaliser’de Ermeniler isyan etmiş” dediler. Trabzon’da, Gümüşhane’de, Giresun’da ne kadar hapisane

varsa tümünün kapılarını açtı Osman Ağa. Söylediği tek şey vardı: “Düşün peşime! Benimle gelin! Ermenileri buralardan temizleyeceğiz. Mallarını, mülklerini, tarlalarını sizlere dağıtacağım.” Böylece kalabalık bir ordu gibi Kaliser’e vardık. Yakıp yıkmaya, çelik, çoluk, genç, yaşlı, kadın, kız demeden öldürmeye başladık. Sokakta rastladıklarımızı öldürdük; evlere, kiliselere saklananları, sığınanları gaz döküp yaktık.

– İnsanları yakarken hiç vicdan azabı çekmedin mi dede?

– Çekmez olur muyum evladım! Hele bir olay var ki, gözlerimin önünden hiç gitmez korkunçluğu: Yüzlerce Ermeni’yi kiliseye doldurup, üzerlerine gaz döküp yaktık. Sırtları alev almış yanarken, kilisenin demir parmaklı pencerelerinden ellerini bize doğru uzatarak yalvarmaları, patlayacakmış gibi olmuş gözlerinin kocaman yuvarlaklıklarını, o gözlerden çıkarak içime işleyen, insanlığı delen, öldüren utanç oklarını, vicdansızlık oklarını asla unutmam!

– O esnada sen ne yapıyordun?

– Osman Ağa’nın yanında durup yanan insanlara bakıyordum.

– Nasıl dayanıyordun dede?

– İçim kan ağlıyor, o anda ben de yanıyordum. Ama yapacağım bir şey yoktu! İtiraz etsem beni de öldürtürdü Osman Ağa. Çıglıkları duymamak, canlı canlı yanan insanları görmemek için gözlerimi ve kulaklarımı kapatıyordum.

– Başka unutamadığın korkunç olaylar da oldu mu?

– Oldu evladım! Kaliser’deki Ermenileri hallettikten sonra köylerine yöneldik. Köyün gençlerini ve erkeklerini öldürdükten sonra geriye kalan 200-250 kişilik çocuk, kadın ve yaşlılarından oluşan bir grubu köyün yakınlarında bulunan bir uçurumun başına getirip, kafalarına kazma küpüsüyle vurarak, yarın dibine doğru yuvarladık. İnsan cesetleri üst üste yığılmış haldeyken üzerlerine çevreden getirdiğimiz pür dalları yığarak, ateşe verdik. Oradan başka bir köye

geçtik. İki-üç saat sonra aynı yerden geri dönerken, kömürleşmiş cesetlerin üstünde yüzü, gözü, vücudunun her tarafı yanmış, kömür gibi, katran gibi olmuş haliyle, elleri havada, hortlak gibi bir erkeğin inleyerek dolaştığını gördük. Adamın hortladığını zannederek korkudan tir tir titremeye başladık. O anda Osman Ağa'nın keskin sesi duyuldu, "Öldürün şunu!" demesiyle tek el silah sesi vadide cınladı.

Bir başka sefer de yine bir köyü boşaltmıştık. 100-150 kadar çocuk, kadın ve yaşlıları önümüze katıp Aksu Irmağı'nın akışına doğru götürmeye başladık. Yağmur yağmış, akşam olmak üzereydi. Aksu Irmağı'na karışan bir derenin üstünde bulunan ağaç köprüünün başına geldik (Kızıltaş Köprüsü). Zaten hiç halimiz de yoktu. Çok yorulmuş, yağmurdan sırlıklam olmuştuk. Osman Ağa, Ermenileri tek sıra haline sokturdu. Köprüünün ortasına da elinde balta olan iri kıyım bir eşkıyayı dikti, "Başlarına birer balta küpüsü vurup, ırmağa atın" emrini verdi. Ermeniler başladılar çığırışmaya, yalvarmaya. Yüreklerin dayanacağı gibi değil! İki iri yarı eşkıya, çocukları, kadınları, yaşlıları kollarından tutarak balta-cının önüne götürüyorlardı. Başına balta küpüsü vurulanları ırmağa attılar sırayla, teker teker. Yağmurla kabaran suların içinde insanlar kaybolup gittiler.

– Ermenilerin evleri, yerleri ne oldu peki?

– Osman Ağa, aramıza çevreden katılanlara, onların akrabalarına dağıttı tek tek buraları. Veya bizim çetenin ihtiyaçlarını karşılayan, bize yardım eden, kendisine Müslümanım diyen ağalara, beylere dağıttı, paylaştırdı.

– Bunu nasıl yaptı?

– Çok basit: "Bu ev senin, bu tarla senin, bu araziyi sen veya sülalen ekip biçecek" dedi, oldu bitti. Astığı astık, kestigi kestik zaten; her emri bir kanun. Azımsayan, itiraz eden, beğenmeyen canından olacağını zaten bilirdi.

– Giresun'un içinde veya çevresinde de böyle mi oldu?

– Elbette. Şu anki Giresun’un zenginlerine bir bakın. Hepsi Osman Ağa’nın akrabaları, amcaları, dayıları, hala, teyze çocuklarıdır.

– Kimler mesela?

– Mesela ...oğulları, mesela ...oğulları. Her ilçede de o yörenin en güçlü ailelerine, ağalarına mal mülk dağıttı. Hepsinin zenginlikleri de Ermenilerin veya Rumların evlerine, arazilerine konmaktan kaynaklanmaktadır. O günden bu yana da kullanılmaktadırlar, oğullardan torunlarına aktara aktara. Cumhuriyetin ilanından sonra da üzerlerine tapu kaydı yaptırmışlar. Durum öyle gözüküyor.

– Senin veya sülalenizin malı mülkü niye olmadı peki?

– Bize de savaştan sonra verecekti bir yerler ama olmadı.

– Niye? Ne oldu?

– Yunanlarla savaştıktan sonra, Atatürk tarafından Ankara’da öldürüldü. Osman Ağa ölünce biz de kendi halimize kaldık. Hepimizi köylerimize gönderdiler cascavlak.

– Topal Osman için “Balkan Savaşı’na katıldı, Kurtuluş Savaşı’nda çetesiyle beraber Yunanlara karşı savaştı” diyorlar. Hatta Balkan Savaşı’nda ayağından yaralandığı için topal kaldığı söyleniyor.

– Ben en az sekiz sene Osman Ağa’nın muhafızlığını yaptım. Balkan Harbi’yle ilgili hiçbir hatırasını anlattığını, yaralandığını duymadım. Balkan Harbi’ne katıldığını dahi bilmem. Topallaması sülaleden gelir. Ama Yunanlara karşı beraber savaştık.

* * *

Her zamanki gibi yumuşacık, pamuk gibi yüzüyle, alçak ses tonuyla konuşmasını sürdürürdü Genç Ağa dedem. O konuşurken ben de dikkatle dinlemeye, olayları kaçırmamaya gayret ederdim. Çoğu zaman da küçük küçük notlar tutardım. “Kurtuluş Savaşı’na katıldım” deyince heyecanım

daha da artardı. Öyle ya, bu zamana kadar Osman Ağa ve çetesinin Kurtuluş Savaşı'nda yer aldığını hiç duymamış, ders kitaplarında da görmemiştim.

– Kurtuluş Savaşı'na nasıl katıldın dede?

– Artık bu bölgede işimiz kalmamıştı. Ordu-Giresun-Sivas-Gümüşhane-Trabzon bölgelerinden Ermenileri temizlemiştik. Öyle olunca da Atatürk bizi Ankara'ya çağırdı.

– Ankara'ya nasıl gittiniz?

– Giresun'dan Samsun'a geçtik. Samsun-Merzifon-Çorum üzerinden Ankara'ya vardık. Ankara'ya giderken yolumuzun üzerinde ne kadar Ermeni köyü, kasabası varsa yine yakıp yıktık. Özellikle Merzifon'da.

– Merzifon'un ne özelliği vardı dede?

– Merzifon'un Ermeni ahalisi çoktu. Önümüze geleni kurşunladık. Evlere doldurup doldurup yaktık. Adeta taş üstünde taş bırakmadık.

– Ankara'ya vardığınızda hiçbir yetkili size kızmadı mı?

– Ben bir şey duymadım. Ankara'dakilerle, Atatürk'le Osman Ağa konuşurdu zaten. Nasıl karşıladıkları konusunda bir şey söyleyemem ama her şey normal gibiydi.

– Sizi nereye gönderdiler?

– Düşmanın Haymana'ya geldiğini söyleyerek bizi oraya gönderdiler. Haymana önlerinde Yunan askeriyle karşılaştık. Çok yaman bir harp oldu aramızda. Göğüs göğüse, sün-gü süngüye çarpıştık Yunanlarla. Onları perişan ettik. Çok Yunan askeri öldürdüm süngüleyerek. Yunanlar yaralılarını, ölülerini bırakarak gerisin geriye kaçtılar. Bizden de çok arkadaşımız öldürüldü.

– Takip etmediniz mi?

– Hayır. O görev başka birliklerindi. Biz hep Ankara'da kaldık. Ahırdan bozma bir koğuşumuz vardı.

– Hangi görevle kaldınız Ankara'da?

– Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nda görev aldık.

Gerek savaş sırasında gerek savaş sonrası cumhuriyetin ilanından sonra Muhafız Alayı içinde hep Topal Osman'ın emir komutası altında görev yapmış Genç Ağa dedem. Asla başka bir komutanları olmamış. Kayıtlarını, listelerini Topal Osman tutmuş, ihtiyaçları ona göre belirlemiş. Askerî üniforma dahi giymemişler. Birlik içinde, daima yerel kıyafetleriyle dolaşır, görev yaparlarmış.

– Topal Osman niye öldürüldü dede?

– “Atatürk'ü öldürmeye kalkmış” diye arkadaşlarla aramızda fısıldaşıyorduk. Sebebini bilmiyorduk. Zaten Osman Ağa her zaman bizimle olmazdı. Geceleri ayrı yerlerde kalırdık. Ankara içinde sürekli gezer, dolaşır, önemli kişilerle, mebuslarla görüştüğü söylenirdi. Son zamanlarda da daha seyrek uğrar olmuştum yanımıza.

– Öldürüldüğünü nasıl anladınız peki?

– İlk birkaç gün anlamadık. Zaten ilk gün bizleri beşer onar başka bölüklere dağıttılar. Neler olduğunu anlayamıyor, sürekli Osman Ağa'yı soruyorduk. İkinci günün sabahı, bizleri onar onar avlunun önündeki duvarın dibine dizdiler. Ellerimizi arkadan bağlayıp silahlarımızı alıp, diz çöktürüp duvara döndürdüler. Her birimizin arkasında da eli silahlı birer asker vardı. Silahlarının namlularını ensemize doğrultmuşlardı. Geriden bir ses duyduk: “Kımıldamayın, arkanıza da dönmeyin!” “Kesin bizi birer kurşunla öldürecekler” diye düşünmeye, içimden dua okumaya, salavat getirmeye başladım. Arkadaki ses yine konuştu: “Osman Ağa'nız Atatürk'ü öldürmeye teşebbüs etti fakat muvaffak olamamıştır. Bundan dolayı Atatürk'ün emriyle öldürtülmüş, cesedi de Ankara'da askerî bir bölge içinde, bilinmeyen bir yere gömülmüştür. Sizlerin hakkında da ölüm kararı vardır.”

Allah'a yalvarmaya, yakarmaya başladık. Derken, ikinci

bir ses yükseldi yine arkadan: “Ne yapıyorsunuz siz? Bu çocukları nasıl infaz edersiniz? Bu emri kim verdi?” Duyduğumuz ilk ses, “Atatürk verdi” dedi. İkinci sesse “Olmaz öyle şey. Bunlar vatan için canlarını ortaya koydular. Düşmanla göğüs göğse çarpıştılar. Ağaları yüzünden niye öldürülsünler? Durun, bekleyin biraz. Ben konuşup geleceğim” dedi.

Uzunca bir süre diz üstü, yüzümüz duvara dönük, başlarımız eğik vaziyette bekledik. Nice zaman sonra arkamızdan başka bir ses duyduk: “Kalkın ayağa ve yüzlerinizi bana dönüp, hazır olda dinleyin. Savaş gazisi olduğunuz için canlarınız Atatürk tarafından bağışlanmıştır. Hepiniz, ayrı ayrı ve teker teker olmak kaydıyla memleketlerinize döneceksiniz. Silahsız olarak. Toplanmak, bir araya gelmek, isyana teşebbüs etmek gibi bir düşünceye kapılmayın. Artık yeni bir devlet var, yeni bir cumhuriyet var; çetelik, eşkıyalık dönemi bitmiştir. Yoksa canınız bir daha bağışlanmaz.” Sonra da bizleri teker teker nizamiye kapısından dışarı saldılar.

– Giresun’a nasıl geldin oradan?

– Yürüyerek. Dağlarda, yollarda Ermenilerin evlerine yerleşenlerden yemek istedim. Kimi verdi, kimi vermedi; samanlıklarda yattım, meyve yedim, ekmek dilendim. İki ayda ancak gelebildim köyüme.

– Döndüğünde ne gibi farklılıklarla karşılaştın?

– Beni öldü zannediyorlarmış, görünce sevindiler. Ama tarlamızın birini, Ermenilerin yerlerine akrabalarını oturtmuş olan bir ağanın adamları ekip biçiyorlardı.

– İtiraz etmediniz mi?

– Etsen ne olacak oğlum? O adamlar artık hükümet olmuşlardı. Astıkları astık, kestikleri kestik. Yaşadığıma şükredip bu günlere geldim.

Genç Ağa dedem 1985 yılında, 90 yaşındayken vefat etti. Oğulları, kızları, torunları Giresun’un merkezinde, Dereli’nin Yuva köyünde yaşamlarını sürdürmektedirler. Sorul-

duğunda, “Babamız asla eşkıya olmadı, eşkıyalık yapmadı, Topal Osman’ın emrinde sekiz sene askerlik yaptı. Aynı zamanda Atatürk’ün de askeriydi” demektedirler. Bölgede hâkim olan resmî görüş de “Topal Osman, Ermenileri öldürmeseydi Ermeniler bizleri, Müslümanları öldürerek, katledeceklerdi” şeklindedir.

Genç Ağa dedemin oğulları, torunları, günümüzde de Atatürk’e kızgındırlar. Niye olmasınlar ki? Atatürk, zengin olmalarına mani olmuştur! Fena mı olurdu Gedikkaya’da, Çıtlakkale’de 100-150 dönüm fındık bahçeleri veya Giresun’un içinde 8-10 tane iş hanları olsaydı!

MÜLKÜN EL DEĞİŞTİRMESİ

Cumhuriyetin kuruluş aşamalarındaki olayları ve sonrasındaki uygulamaları incelediğimizde, İttihat ve Terakki'nin amaçlarının, programının, ideolojisinin birebir hayata geçirildiğini görürüz. 1889'da kurulmuş olan İttihat ve Terakki Fırkası'nın ideolojisi Türkçülüktür, amaçları “Türk ve İslam” ideolojisine sahip yeni bir devlet inşa etmektir. Bu yeni devletin temel omurgası da Türk olan Müslümanlardır. Bu topraklarda yaşayan diğer unsurları, Kürtleri, Alevileri, gayrimüslimleri yok saymak temel politikaları olmuştur. İtiraz edenleri, direnenleri yok etmek, Ermenileri, Rumları bu topraklardan temizlenmek...

İttihat ve Terakki'nin gizli istihbarat örgütü “Teşkilat-ı Mahsusa”nın temel üyeleri eşkıyalar ve sülaleleri, muhtarlar, hatipler, illerde, ilçelerde yaşayan hatırlı ve güçlü kişiler, aileler, esnaflar, tüccarlar, memurlardır, subaylardır. Eşkıyalar da “faydalılar” ve “faydasızlar” olarak iki gruba ayrılmaktadır aslında: Faydasız eşkıyalara örnek bizim bölgeimizdeki “Davutoğlu”dur. Faydalı eşkıyalara örnekse “Topal Osman”dır. Neden mi? Atatürk'ün “Ankara'ya gelin” çağrı-

sına Davutoğlu uymamış, Topal Osman ise emir telakki edip hemen yola koyulmuştur.

Bu toprakların diğer bölgelerinde olduğu gibi, kendi yaşadığım, doğup büyüdüğüm Karadeniz Bölgesi'nin azınlık nüfusunu oluşturan varlıklı ailelerin dedeleri ya eşkıya mensubu, ya muhtar veya hatiplerdir. Kasabalardaysa Ermeni veya Rumlarla ortaklık yapmış tüccarlar, sanayiciler, esnaflar veya direkt olarak Ermenilerin, Rumların atölyelerine, işyerlerine el koyanlardır. Bu iş kollarının en bariz örnekleri şunlardır: Her türlü dokuma atölyeleri, kerestecilik, gıda toptancılığı ve işleme (tütün, fındık, arpa, buğday vb.), metal işleri (kapı, pencere demirleri, kilit, menteşe, özellikle de dökme demir profilleri, her türlü kesici ve delici aletler), basın-yayın, fotoğrafçılık, deri-kösele işleme atölyeleri, ayak-kabıcılık, konfeksiyon ve terzilik, balıkçılık, ağ üretimi, tekne yapım atölyeleri, altın, gümüş işleme atölyeleri, un öğütme, değirmencilik, inşaat sektörü vb.

Daha önce anlattığım gibi büyük dedemin babası komşu köydeki bir Ermeni arkadaşıyla (Artin'le) ortak ticari faaliyet yürütmüş. Gümüşhaneli Ermeni ustaların atölyelerinden aldıkları kumaşları, basmaları at ve katırlarla taşıyarak dağ köylerinde küçük kasabalarda satmışlar. Ermenilerin bölgeden temizlenmesinden sonra büyük dedemin babası Ermeni arkadaşının mallarının üstüne oturmayı vicdanına yedirememiş bundan dolayı da yoksulluk içerisinde geçen bir ömür sürdürmüştür.

Oysa İttihat ve Terakki Fıkrası mantığının egemen olduğu 1915 ve sonrasında bütün bu işletmelere el koyulmuş olmasına rağmen üretim konusunda hiçbir bilgisi ve yeteneği olmayan, teknolojinin, sanayinin ülke kalkınmasındaki önemini idrak edemeyen nedeniyle ülkemizin kalkınmışlığı yok olup gitmiştir. Gayrimüslimlere ait araziler, evler de kupkuru, tam takır kalakalmıştır.

Ermenilerin ve Rumların mülklerine el koyanların tamamının Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri olduğunu söyleyebiliriz. Eğer böyle olmasaydı, el koydukları mülkleri cumhuriyetle birlikte kendi adlarına tapuda kayıt ettiremezlerdi. Çünkü Osmanlı devletinin Tanzimat döneminde, 1847’de, Mahmut Esat Efendi tarafından “Defterhane-i Hakan-i Emaneti” adı altında mülk kayıtları tutulmuş ve bu kayıtlar 1924’te Tapu Umum Müdürlüğü’ne aktarılmıştır. Ayrıca Osmanlı’nın tuttuğu vergi kayıt defterleri de var. Tapu kayıtları yenilenirken “Nerede bunun ilk sahibi” diye sorulamaz mıydı? En basitinden, neden bu insanlara tapuda “edinme sebebi” sorulmamıştır? Oysa sıradan vatandaşın tapularında “edinme sebebi” hanesinin karşısında “miras yoluyla,” “satın alma,” “kadastralama” gibi açıklayıcı ibareler yer almaktadır. Sonuçta gayrimüslimlerin mülklerinin el değiştirmesinde hiçbir tapulama kuralına riayet edilmediği anlaşılmaktadır. Sebebi de çok basittir: Yeni bir cumhuriyet, yeni bir devlet kurulacak ama bu devletin halkının tamamı Türk ve Müslüman olacak; geçmişe dönük hiçbir şey sorulmayacak!

İsteyen, istediği kadar İttihat ve Terakki Fıkrası’nın 1918’de kapatıldığını söyleyip dursun! Teşkilat-ı Mahsusa ne oldu peki?

Bir konuşmamızda annemin “Eskiden muhtarların tapu kesme yetkisi vardı” dediğini duyunca hayretler içinde kalmış, bir türlü inanamamıştım. Büyüklerime, dedelerime, daha yaşlı insanlara da sorma gereği duydum. Sorduğum herkes aynı şeyi söylüyordu: “Evet, eskiden muhtarlar tapu keserlerdi.” Nasıl olurdu bu? “Doğusu bilmem ne deresi; batısı, bilmem ne yolu; kuzeyi, bilmem ne tarlası; güneyi, bilmem ne ormanı içinde kalan, yaklaşık ... dönüm tarla falancanın mülküdür. Adına tapu kaydı yapınız.” Bu kadar! “Bu bilgiler doğru mu, yanlış mı?” diye soran olmadan anında, verilen ismin adına tapu kaydı yapılırmış. Topluma muhtarın isteğine, keyfine kalmış yani. Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin mülk edinme hakkı korunma kaydı şartıyla tabii.

Ermenilerden, Rumlardan kalan falanca arazi, falanca konak, ev, han, imalathaneler, fındık bahçeleri böyle böyle şuna, buna ait hale gelmiş işte. Yer, yurt, mülk sahibi olacaksan muhtarın adamı olacaksın yani. Eğer onunla iyi geçinmez, karşı koymaya çalışırsan ya canından olursun ya da ekip diktiğin tarlayı da başkasının üstüne kaydettiriverir,

elindekinden de olursun. Üstelik evini, tarlanı kaybettiğin gibi eşini, gelinlerini, kızlarını dahi muhtar, eşkıya, hatip sülalelerinden birinin evinde görebilirsin.

Zaten geçmişlerine bakıldığında her bir ferдин en az iki, üç eşinin olduğu görülmektedir. Her bir eş üstüne de kat kat fazla mülk kayıtları yapılmıştır: “Bu tarla muhtarın ikinci karısının; bu arsa, hatibin üçüncü karısının üstünedir içindeki konakla beraber.” Eşlerin üstüne fazla miktarda tapu kaydı yaptırılmasının da hiç önemi yoktur. Kullanım hakkı nasıl olsa eşlere, kocalara aittir.

Sıradan yaşayan, kendi halinde, açlıkla, yoksullukla boğuşan vatandaşın hali ne olmuştur peki? 1923’ten önceki durumundan daha da geriye gitmiştir. 1980 öncesinde Karadeniz Bölgesi’ndeki silahla adam öldürme olaylarının çok yüksek olmasını nasıl izah edeceksiniz? Sadece “gözün kara, başın eğri” mantığıyla mı? Çoğu cinayet sınır yüzünden, bağ, bahçe, tarla yüzünden, sınır kazıklarının bir santim sağa, sola oynaması gibi sebepler yüzündendir. “Burası eskiden benim dedeme aitti, yok benim dedemindi, yok benim anamındı, sonra senin deden üstüne kaydetmiş” gibi sebeplerden...

Türkülere bakalım: “Giresun’un içinde/Üç beş sokak arası/Altı kurşun attılar/Bir de bıçak yarası” veya “Tamzara’ya vardın mı?/Kama bıçak aldın mı?/Saldırmayı yedikçe/Anam anam dedin mi?” Bütün bu türkülerin ortaya çıkışının hiç mi sebebi yoktur? Aşktan, sevdadan bahsetmesine alışık olduğumuz türkülerimizde bıçak, tabanca, kurşun ve ölümlerin yer almasını sosyologlarımız nasıl bir gerçeklikle açıklayabilirler?

Onun için Genç Ağa dedem yine de şanslıymış. Bir tarlayı başkasına kaptırmasının yanında annesini, bacılarını da başkalarında görebilirdi. Kim bilir? Belki de “savaşta ölmez, sağ dönerse başımıza bela olur” diye düşünmüş olabilir köyünün muhtarı!

Dedem, babam, komşu amcalarım hep muhtarlık seçimini nasıl kazandıklarını anlatırlardı. Ben de aktarayım: Demokrat Parti'nin seçim kazandığı yıl... Köylü, milletvekilliği seçimleriyle asla ilgilenmemiş. Hangi şahsın, hangi partiden Ordu milletvekili olacağı hiç de önemli değil. Varsa, yoksa muhtarlık seçimi. Önlerinde önemli bir fırsat var çünkü. Cumhuriyet muhtarlarının zulmünden ve onun emrindeki jandarma eziyetinden kurtulmak. Hükümetin atadığı muhtar da seçime girmiş, kendinden ve sonuçtan emin: Köylü okuma, yazma bilmiyor; başka birisi de korkudan aleni olarak seçime katılamıyor. Yani tek aday eski muhtar.

Eski muhtar, akşamdan her evi dolaşarak, sandığa atılacak pusulayı köylülere dağıtıp evine yatmaya gidiyor. Eski muhtarın yattığından emin olan birkaç köylü (ki bunların içinde babam da var) sarma sigara kâğıdına istedikleri kişiyi (Kel Cemal'i) muhtar olarak yazıp, eski muhtarın akrabası olmayan tüm ailelere dağıtıyorlar sabaha kadar. Ertesi gün oy kullanma işlemi bittiğinde, sayım işleri başlıyor. Eski muhtar sonuçtan emin vaziyette resmî işlemleri, tutanakların imzalamasını bekliyor. Ancak sonuç tabii ki başka türlü çıkıyor: Büyük bir farkla seçimi kaybeden muhtar, pusulaların nizami olmadığına itiraz etse de sandık kurulu başkanı her şeyin kanuna uygun olduğunu ifade ederek hazırladıkları sonuç tutanağını Ünye İlçe Seçim Kurulu'na teslim ediyor.

O akşam, her evde seçim sonuçlarının mutluluğu yaşanıyor. Yaptıkları kurnazlığın kahramanlarından bahsediliyor. CHP iktidarından, cumhuriyet muhtarlarının zulmünden köylü kurtulmuştur ne de olsa!

Tanzimat döneminden itibaren Kurtuluş Savaşı yılları dahil askere alınmayan veya gitmeyen üç tip insan vardır: Muhtarlar, hatipler, eşkıyalar (çete reisleri). Ben, hatipler konusunu ele alan, değinen hiçbir araştırmaya, yazılı dokümana rastlamadım. Bunlardan hiç bahsedilmez. Oysa günümüzde her köyde, her kasabada, her ilde bir “hatip” unvanlı sülale veya soyadı taşıyan aile mevcuttur: Hatipli köyü, Hatipli kasabası, Hatipoğlu gibi. Soyadında “hatip” geçen kişilerin de ekonomik durumları, çevrelerinde yaşayan diğer ailelerden oldukça iyidir. Hatta zengin statüsündedirler.

Hatipler, özellikle savaş yıllarında ve savaştan sonra cumhuriyetin inşa edilmesinde, kök salmasında, vatandaşlarca benimsenmesinde oldukça önemli görevler üstlenmişlerdir. Her köyde bir “hatip” mutlaka bulunmaktadır. Bunların asıl görevleri vatandaşın dinî vecibelerini yerine getirmelerinde yol gösterici olmaktır: Namaz kıldırmak, dinî nikah kıymak, cenaze işlerini Sünni inanç doğrultusunda yürütmek, her konuda vaaz vermek, vatandaş aydınlatmak, bilgilendirmek, hatta cumhuriyeti savun-

mak temel görevleridir. En azından resmî görev tanımlamaları böyle.

Bunlar, tıpkı muhtarlar gibi, aynı zamanda devlet memuru sıfatına da sahiptirler. Hatta muhtarlar bile bunların istemediği herhangi bir uygulamayı yapma cesaretini kendilerinde bulamamışlardır. Zaman zaman muhtarlara “emir” dahi verebiliyorlarmış. Muhtar kim? Köyün veya mahallenin en yiğit, en kavgacı kişisi, kabadayısı genelde; her köylüye istediği gibi tokat atabilen, biraz da ailesi kalabalık, hatırı sayılır kişi. Ya hatip? Bilge kişi: Okumayı, yazmayı, kâğıdı, kalemi bilen, çevresindekilere nazaran daha fazla dinî eğitim almış, Kuran-ı Kerim’i ezbere okuyabilen, hak, hukuk gözetmede daha dikkatli davranması gereken hükümet görevlileri. Dinî bilgi yönünden, ilim yönünden, muhtarlardan daha üstün vasıflar taşıyan şahıslar. Aynı zamanda cumhuriyet hükümetlerinin bilgi kaynakları, bir tür istihbarat elemanları.

Misal köylere kolluk güçleri mi çıkacak? Hatiplere bilgi verilir önceden veya doğruca hatibin evine gelinir. Hatip de kimin suç işlediğini; adam öldürenin, yaralayanın kim olduğunu; eşkıyanın nerede, kimin evinde olduğunu, barındığını; kimin kaçakçı olduğunu, kimin cumhuriyet karşıtı eylem ve söylemlerde bulunduğunu hep bilir. Bilmesi gerektiğini zanneder. Din görevlisi olduğu için köylüyle, kadınlarla, yaşlılarla sürekli haşır neşirdir. Onlara okur, üfler, muska yazarak tedavi etme yoluna gider, hatta zamparalık yapar.

Köylere vergi memuru mu gelecek? Önceden ve gizlice hatiplere bilgi verilir. Hatipler de köylerde tedbir alır, sayım yapar. Hangi köylünün ne kadar mısırı, buğdayı, arpası, yulafı, öküzü, ineği, atı, keçisi, mandası vs. var tümünü not eder. Sevdği kişilere, ailelere, gönül ilişkisi içinde olduğu kadınlara veya eşlerine haber verir: “Cuma günü köyümüze

tahsildarlar gelecek. İneklerin, öküzlerin, keçilerin, koyunların birini veya birkaçını karşıdaki ormana bağlayın.” Aynı şekilde yiyeceklerini, kışlık erzaklarını saklamalarını da önceden haber verir. Daha ne olsun! En sevilen vatandaş hatip olmuştur köylerde.

Tahsildar memuru, köyün her evini tek tek dolaşır hatip ve muhtarla beraber. Memur, hatibe sorar:

- Bunun kaç koyunu var?
- Efendim üç-beş tane. İşte görüyorsunuz. Ağıldalar.
- Kaç ineği var?
- Efendim ineği yok! Sadece bir keçisi var. Onunda sütünden, yoğurdundan ne olacak?
- Atı, eşeği, başka hiçbir şeyi yok mu?
- Yok efendim. Çok fakirdir bu vatandaş.
- Tarlası, bağı, bahçesi de mi yok?
- Öyle çok yok. Şu evin arkasına doğru, bir avuç havlisi var. Ekip, biçer, kışlık yiyecek ihtiyaçlarını karşılar. Şayet karşılayamazsa köylü de, bizler de yardımcı oluruz.
- Ne yetiştirir, ne eker bu vatandaş?
- Mısır, fasulye, kabak, biber, patlıcan gibi şeyler.
- Tavukları da mı yoktur?
- Üç-beş tane ancak.

Memuru inandırmak için evin etrafı gezdirilir, ahırlara girilir, ambarlar kontrol edilir. Bu durumda, köylü ne yapsın? Elbette hatibin her istediğini yapacak. Hatiplerin, muhtarları yönlendirme uygulamaları da hep olmuştur. Kimin üzerine, ne kadar arazi yazılacak hatip de söz sahibidir: “Şu yer falancaya yazılacak”, “Şuranın sınırı böyle olacak”, “Bu kadın, şununla evlenecek”, “Bu kadın bana kalacak”, “Şuna, şuna, şuna dokunmayın”, “Bu adam karısını boşayacak”, “Şu tarlanın sahibi aslında başkası. Benim sülalemden birinin üstüne yazılacak”, “Köye misafir gelecek, falancanın tosunu, danası kesilecek”... Yaşamın her alanına, özel hayata

dahi müdahale etmişlerdir hatipler. Eşkîyalara yardım ve yataklık da etmişlerdir; paralarını, ganimetlerini saklamışlardır, kasaları olmuşlardır. Adeta yediemin gibi.

Bizim köyde ve çevre köylerde böyle olmuştur hep. Büyüklerim, ninelerim, dedelerim böyle anlatırlardı.

.

Bir kişinin, yaşadığı yöredeki gücünü, etkisini ifade etmek için “ipten adam alır” sözü sıkça kullanılır, duymayanımız yoktur. Burada ifade edilen parasal ve siyasal güçtür. Siyasi davalarda olduğu gibi, sıradan adli davalar için de geçerli bir sözdür. Elbette her ilde, her ilçe adliyesinde buna emsal teşkil edecek sayısız örnekler bulunabilir. Cumhuriyetin ila-nından günümüze hükümetler değişse bile örnekler devam eder gider. Ama benim çocukluğumda, ailemin yaşadığı olay “İsmet İnönü hükümeti” döneminde ilginç bir mahkeme ka-rarı olması nedeniyle arşivlerde yerini aldı.

Bölgemizde ilk “kadaastro” çalışmaları 1952-1953 yılların-da Demokrat Parti zamanında, İnönü hükümeti döneminde yapılan kırma taşlı sahil şeridi yolu boyunca yapılmıştı. Ka-dastro memuru, yol üstündeki her köyde aracından inmiş, “cumhuriyet muhtarları dönemi”nden arta kalan hazine ara-zilerini, kullanıcısı olan sıradan köylülerin adlarına tapula-ma işlemi gerçekleştirmişti. Kamil dedem de o sıradan köy-lülerden birisidir. Kullandığı, ekip, biçtiği araziyi kadaastro sonucu üstüne kayıt ettirmişti.

Devir değişip, 1960 ihtilali olunca İsmet İnönü yine hükümet kurdu. İhtilalle beraber atanmış muhtarlar görevdeydi artık; yine astıkları astık, kestikleri kestik. Bunlardan biri olan bizim köyün muhtarı, “Dışardan gelip köyümüze yerleşen, göçebe birisinin üstünde 80-90 dönüm yer mi olurmuş” diyerek Kamil dedemin arazisinin yarısını işgal etmiş. Muhtarın yanında da köyden birkaç “yerli” aile tabii.

Dedem, tapulu arazisinin yarısının işgal edilmesinden dolayı Ünye Mahkemeleri’nde, karşı tarafa “işgalin kaldırılması, önlenmesi” davası açmış. Duruşmalar, yazışmalar, keşifler, bizim evin yakılması, öldürme girişimleri, kurşunlamalar sürüp gitti iki sene boyunca. Artık dedem Demokrat Partili, işgalci muhtar ve çevresiyse CHP’liydi. Mahkemenin son keşif heyeti içinde CHP Ordu Milletvekili Muammer Tekin de varmış. Tekin’in heyete teklifi şöyle olmuş: “Bu araziyi zaten siz (muhtar) kullanıyorsunuz. Tapu sahibinin de fiziksel gücü yok, sizleri zaten çıkartamaz. Biz, bu arazinin yarısının tapusunu iptal edelim. Yer, ormana kalsın. İllerde belki, kendi adınıza tapu kaydı da yaptırabilirsiniz.” Ve karar: “Söz konusu arazinin içinde kestane ve meşe ağaçları olduğundan, işgal edildiği iddia olunan yerin ormana bırakılmasına, tapunun yarısının iptaline...”

Oysa arazinin yarısı fındık fidanlığı, yarısı da mısır tarlasıydı. Tarlanın ortalarında, kayalıklar üzerinde sadece birkaç tane kestane ağacı öbeği bulunmaktaydı. Rahmetli dedemle babam ölene kadar “Muammer Tekin bizim yerimizin tapusunu iptal ettirdi” diye anlatırlardı.

Bu olayda, adalet haklı olanın yanında olmamıştı. Dedemin toprağının yarısı elinden gitmişti. Nitekim günümüzde orman vafını yitirmiş olan bu arazi hazineye devredilmiş durumda ve işgalcilerin torunlarının tasarrufu altında. Şimdiyse Ünye Milli Emlak yetkilileri, tapu görevlileri “Bizde mahkeme kayıtları yok” diyor. Ne değişmiş ki?

Mahkemelerde üstünlük elde etmek istiyorsan daima hükümet kurabilmiş, icraatın başında, muktedir olan partinin kayıtlı üyesi, mensubu olmalısın! Türkiye’de her devir için, her dönem için bu böyle olmuştur. İleride, cumhuriyet dönemi boyunca sıradan insanların, ezilenlerin, yoksul köylülerin mahkemelerde maruz kaldıkları haksızlıkların bugün de devam ettiğini, kendi yaşanmışlıklarım üzerinden tecrübe etmekten dolayı ülkem adına bir kez daha üzüntü duy-dum. Ama gerçek buydu. 80-90 yıl boyunca hukuk ve adalet adına milim bir gelişme hiç mi olmaz? Hele davacı olan kamu kurumlarıysa! Hele davalı konumdaki şahıs sol-sosya-list bir aileye mensupsa; istihbarat kurumlarının farklı mü-dürlüklerince ayrı ayrı fişlenmişse! Böyle bir durumda kasa-balarda, Ünye’de, Fatsa’da dava kazanmanıza imkan ve ihti-mal yoktur! Haklı olmanız hiçbir önem taşımaz. Vergi dai-resi, mal müdürlüğü, belediye, kaymakamlık, valilik hakkı-nızda dava açıtıysa, yandınız: Ne savcı ne hâkim dinler sizi.

2000’li yıllarda Ünye Belediyesi hakkımda haciz kararı al-dırmıştı. Gecekondu Kanunu’na muhalefetten; “deniz kıyı-sına ruhsatsız ev yapmak” suçuyla para cezasına çarptırıl-ıp, cezayı vaktinde ödememekten. Delil melil yok, varsa da “düzmece”. Hâkim ne yapsın? Kasabada vatandaşın huku-kunu mu dikkate alsın, belediyenin isteğine mi uysun? Ne-ticede gereği düşünüldü: “Adı geçen memurun maaşına ha-ciz konulmasına, duruşmaya gerek görülmeden, dosya üze-rinden karar verildi.”

İlgili hâkimin şartlarını dikkate alacak durumda olmadı-ğımдан bakanlıklara şikayet ettim. Belediye başkanlığını da. Aradan zaman geçti, mal müdürlüğü (Milli Emlak) tekrar dava açtı şahsıma. Vicdanlı, hukukun üstünlüğüne inanan bir hâkime denk geldik ki, mal müdürlüğünün davasının reddine, masrafların da ödetilmesine karar verildi. Karardan birkaç ay sonra tekrar mahkemeye müracaat etti Milli Em-

lak. Bu sefer Kıyî Kanunu'na muhalefetten. Adliye memurlarının, Milli Emlak memurlarının söylediklerini duyunca şok oldum adeta: "Hocam, kamu karşısında vatandaşın dava kazanması mümkün değildir. Hele bir de solcusunuz..."

Soruşturma savcısı ifademi alıyor:

– Hazır olda bekleyeceksin. Hiç kımıldamayacaksın. Sorulara cevap vereceksin. Kulübeyi yaparken belediyeden izin aldın mı?

– Efendim, babam yapmış, balıkçı barakası olarak, 20-30 sene önce. Köy Kanunu'na tâbi burası. Kıyî Kanunu çıkmadan yıllar önce yapılmış.

– Çok biliyorsun! İzin aldın mı?

– Sayın savcım, ben yapmadım, babam yapmış...

– Bana "savcım" deme!

– Özür dilerim sizi savcı diye biliyordum da.

– Savcıym elbet! Ama "savcı bey" diyeceksin, "savcı bey"!

Senin savcın değilim ben!

"Anlaşıldı" dedim içten içe. Hakkımda hüküm zaten verilmiş. Ne desem boş. "Sorularıma sadece 'evet-hayır' de, yoksa seni içeri atarım" diyen bir savcı... Buyurun hukuka, buyurun adalete...

İfadem alındı, derdimi anlattım: "Evet! Hayır! Evet! Hayır!" Birkaç ay sonra hâkim karşıındayım. Bir de ne görevim, hakkında HSYK'ya, Adalet Bakanlığı'na şikâyetle bulunduğum hâkim davama bakmıyor mu? Dosyayı o hâkime acaba kim verdi ki; o hâkim, hangi meslek etiğine göre benim davamı kabul etti çok merak ediyorum doğrusu. Sonuçta mahkemeden bana ceza çıktı tabii. Şikâyetime istinaden Kadıköy Adliyesi'nde iki müfettiş ifademi aldılar. Kindar kasaba arkadaşlarını düşünerek veya siyasi değerlerinden dolayı hakkımda ceza veren hâkimden şikâyetçi olmadım! "Ailesi, annesi, babası, çocukları vardır; belki ıslah olur" diyerek insani kişiliğime yenik düştüm. Yargıtay'ın ilgili kurumları-

na, başkanlıklarına soruyorum, benim dosyamın, davamın akıbeti ne oldu acaba? Çok seneler geçti üstünden de! Yoksa “paralele” mi takıldı?

Konu aynı, suçlama aynı olsa da hiç önemli değil ki. Vatan­daş önünde sonunda mahkûm olacaktır kamu gücünün karşısında. Ha 1925 olmuş, ha 1935 olmuş, ha 65, ha 75, 2015. Değil mi ki tüm mahkemeler “Yüce Türk Milleti adına” karar veriyorlar!

KARADENİZ'DE TARİHÎ TAŞ BİNALAR

Karadenizli Müslüman ahaliye mensup sıradan insanların aileleriyle birlikte yaşadıkları üç tip konut vardır: 1- Çitten yapılan basit kulübeler 2- Tek veya iki katlı yontulmamış tomrukla inşa edilen kütük evler 3- Taş dolgulu evler.

Çit kulübeler, en ilkel ve en basit, en hızlı inşa edilen konutlardır. Su oturmayan toprak zemine 20-25 cm. aralıklarla ince kazıklar dörtgen şekilde çakılır, kazıkların arası yağmura dayanıklı çubuklarla örülür. Aynı şekilde ikinci bir sıra 10-15 cm. aralıklarla tekrar örülür. Bu iki çitin arası da toprakla doldurulur. Çatıları genellikle beşikörtüsü şeklinde olur. Örtü malzemesi olarak da çevredeki ormanlardan temin edilen geniş yapraklı dallar, uzun otlar, kızilotla (eğrelti otu) kalın bir tabaka oluşturacak şekilde kapatılır. Çatının rüzgârda uçmaması için uzun sııklar bir uçtan diğer uca uzatılarak sıık uçları kulübenin uçlarına bağlanır. Sııklar bazen çatıya paralel, bazen de çatıya dik olacak şekilde yerleştirilebilir. Birbirine tutturma, bağlama malzemesi olarak da “ham tevek” diye nitelendirilen bir malzeme kullanılır. Bunlar daha ziyade oğullarını evlendirmek zorunda

kalan, yeni bir hane oluşturmak isteyen ailelerin, ikinci veya üçüncü hanımla evlenen beylerin inşa ettikler konutlardır. Bu kulübeler genelde iki gözlüdür (odalı). Odanın biri ahır olarak kullanılır. Tuvaletleriye 10-15 metre dışarıdadır. Pencereleri yoktur, kapıları çitten örülür, kapı menteşeleri yine ham tevek halkasından oluşur. Gece uyurken güvenliği sağlamak amacıyla çitten örülmüş kapının arkasına kalın bir kütük dayanır. Kamil dedem Ünye’de ilk toprak sahibi olduğunda arazisinin başına böyle bir kulübe yapmış. Bu konuda en becerikli olansa Nuri dedemdi: Çok evlilik yaptığından her tarlanın başına birer “çit ev” kondurmuş, uzun bir zaman sonra da yeni yaptırdığı kütük ve taş dolma evlere geçmişler. Benim çocukluğumda bu tür alanlar artık keçilerin, danaların ahır olarak kullanılmaktaydı. Bazen de içine ot, saman, meyve, kabak doldurulurdu.

Kütük evlerse genelde iki katlı olurlar. Zeminde hayvanlar yatırılır, üst katta aile fertleri. Ormandan kesilen düzgün kestane veya meşe tomrukları, kafalarından “kertme” usulüyle birbirine bağlanarak, üst üste bindirme şeklinde inşa edilirdi. Bunlar da çoğunlukla iki odalı olur. Tuvaletleri evin dışında, çıkma kütüklerin ucundadır. Biraz çalışkan ve becerikli, daha tertipli düzenli olan aile reisleri iki katlısını yaparlardı. Tembel ve beceriksizlerse tek katlı olanlarda oturur, zeminleri de toprak tabanlı olurdu; bunlar, taban döşemesi yapmaya dahi üşenirlerdi. İlkokul 5. sınıf dönemine kadar bizim köyün evlerinin büyük çoğunluğu kütük evlerden oluşmaktaydı: Tavanları yok, çatıları “hartama” kaplı, her hartamanın üstünde de kilolarca taşlar oturtulmuş...

Tanzimat dönemindeki askerî birliklerde oluşturulan “Amele Taburları”nın, “Amele Bölükleri”nin Anadolu’daki konut inşaatı çeşitliliğine, gelişimine olumlu katkıları olduğunu da ifade etmemiz gerek. Bunu, çit ve kütükten ev inşa etme yerine, malzeme olarak taş kullanmalarından da an-

lıyoruz. Dedelerimiz, babalarımız, “Şunu askerde öğrendik, bunu askerde öğrendik, okumayı, yazmayı askerde öğrendik” diye anlatırlardı. İşte taş dolgulu ev, dolma taşla ev yapma kültürü bu zamanlardan kalmadır. Hatta bizim köyümüzde Kamil dedemle başlamıştır. Yani 1950’lerin 1960’ların Türkiye’sinde. Milat, bu yıllardır. Bodrum kat için taş duvar yapılır; üst katlar, ahşap göz oluşumlarının taşlarla doldurulmasıyla yapıldı. Zemin kat ahır olarak kullanılırken, üst katlarda aile fertlerinin barınma alanları olurdu. Tabanlar ve oda bölmeleri, “dilme” denilen kalın tahtalarla yapılan (zindan) yarı taş, yarı ahşap evler... Askerlik dönüşü, “genel af”tan sonra Kamil dedemin yaptığı, benim çocukluğumda içinde yaşadığım ev işte böyleydi. 1980’lere doğru, dedemin evinin üst katını yıkıp, betonarme yaptık. Zemin katın taş duvarını kullanmayıysa hâlâ sürdürüyoruz.

Sinop’tan Kastamonu’ya, Samsun’dan Ordu’ya, Gümüşhane’den Giresun’a Trabzon’a, özellikle köylerde bu yapı çeşitliliği varlıklarını sürdürmektedir. Bunların dışında kalan taş binalar, hanlar, konaklar, resmî kurumların hizmetinde olan yapıtların tümü Ermeni veya Rum eserleridir; askerlik şubeleri, müze müdürlükleri, devlet bankalarının şubeleri, konaklar, iş hanları, tarihî eser statüsünde olan taş evlerin tamamı.

Bu konudaki resmî bilgilerin tamamı yine kurgudan ibarettir. Özellikle illerin kültür müdürlüklerinin, üniversitelerin, belgesellerin yarattığı kurgular... En ilginç bulduğum iki örnekten söz edeyim: Bölgesel televizyon kanallarından birinde yayınlanan bir belgeselde Yason Kilisesi’nden bahsedilirken bu bölgede yaşamış olan Ermenilerden hiç söz edilmediğini gördüm. Ne zaman yapıldı? Kimler yaptırdı? İnşaatında hangi ustalar çalıştı? Bu kadar mükemmel “taş işçiliği” günümüzde var mıdır? Bunlara dair hiçbir bilgi yok! Bırakalım gerçekleri, bölgeye “Yason Burnu” demeye dahi

korkuluyor. Şimdilerde “Çay Tepe” deniyor. Çayla nasıl ilgi kurdularsa? Benim çocukluğumda, gençlik yıllarımda, balıkçılar oraya “Yason Burnu” derlerdi. Gerçi Vona ilçesinin adını da değiştirip Perşembe yaptılar ya! Peki türkûleri nasıl değiştireceksiniz?: “Akşam oldu yanıyu da/Vona’nın ışıkları/Çok hoşuma gidiyu da/Yarin gonuşukları...”

Bir başka örnek de Sinop’un merkezinde bulunan jandarmanın misafirhane olarak kullandığı hizmet binası. Kapısına bir bilgilendirme levhası asılmış. Binanın inşası hakkında verilen açıklayıcı bilgi şöyle: “Bu bina 1920-1923 yılları arasında, Jandarma Albay Hasan Nuri Akbal tarafından yaptırılmış, devlet hazinesinden veya halktan hiçbir yardım alınmamıştır.” Şimdi kendi kendimize soralım: Kurtuluş Savaşı’nın ortaları; açlığın, yokluğun, maddi imkânsızlığın hüküm sürdüğü mücadele yılları; Ruslardan silah yardımı aldığımız günler... Savaş devam ederken İl Jandarma Alay Komutanlığı’nın başka işi, ihtiyacı yok mu da böylesine mükemmel bir bina yaptırmaya gereksinim duyuyor? Bu misafirhaneyi bugün bile yapamazsınız! Hele ki üç sene içinde. Bir şeyler yazacaksanız, bari “1925-1928 yılları arasında yapılmıştır” deyiverin. Elinizi kim tutar? Bu bina mükemmel bir taş yapıttır, görmenizi isterim. Saçak altlarındaki haç işlemeli taş kabartmalar da hâlâ yerinde duruyorlar, gözünüzden kaçmaz...

Sinop’un Uğur Mumcu Meydanı’nda bulunan bu tarihî taş yapının “inşaat tarihi” olarak resmî makamlarca sunulan fotoğrafını da gördüm. İnşaat başlangıç tarihinin, değindiğim gibi, gerçeklerle hiç alakası yok. En basitinden binanın çatısındaki kubbesi şu anki görünümünde yok! Meselenin aslı şudur: Zamanında şehrin Hristiyan ahalisi tarafından yapılmış olan bu taş yapıya el konulmuş, “dış cephe temizliği, tamirâtı” sırasında da bina üzerindeki muhtelif değişiklikler yapılmış, semboller yok edilmiştir.

ORTAOKUL YILLARIM: CİZLAVET AYAKKABILAR...

Akrabalarımдан üç çocukla beraber, kasabada bir oda tutularak ortaokula kaydım yapıldı. Odunluk, kömürlük gibi elektriği, suyu olmayan, tek odalı bir yer. Odaya bitişik tuvalet, önünde su alınabilinen bahçe musluğu. Aydınlatma ihtiyacımızı karşılayan, gaz lambası. Ütümüz olmadığından pantolonlarımızı akşam yatağımızın altına koyar, sabahleyin alır, giyerdik. Zaten kaliteli kumaş olmadığından giydikten iki dakika sonra açılır, boru gibi olurdu. Jilet gibi ütülü çocukların pantolonlarına baktıkça imrenirdim.

Ayakkabımsa cizlavetti. Kara lastikten kurtulmuş, daha güzel bir modelle, yeniye kavuşmuştum. Fakat sokakta her çocuğun ayağına bakar, benden başka cizlavetli olanına rastlamaz, utanır, yürürken ayaklarımı saklamaya gayret ederdim. Okulun bahçesinde de birkaç cizlavetli öğrenci görür, azınlıkta olduğumuzu, çok fakir ailelere mensup olduğumuzu, onların da benim gibi tek odada yalnız kaldıklarını yorumlar, gözümü yerden kaldırmaz, utangaç utangaç duvar kenarından oynayanları seyrederdim. Hele sınıflara sırayla giderken merdivenleri çıkmak işin en korkunç yanıydı. Ba-

samakları çıkarken, pantolonumun paçası diz bükümünde yukarı çekilir, ayakkabılarım apaçık ortaya çıkar, cizlavetlerim gözükürdü. Kızara bozara sınıfa girer, aceleyle sıraya oturur, bir daha yerimden kalkmamaya, kimseye görünmemeye bakardım. Sınıf arkadaşlarım çok sessiz, çok sakin ve oldukça efendi bir çocuk olduğumu düşünürlerdi!

Üniversitede, öğretmenlik mesleğim esnasında da ayakkabı sorununu hep yaşadım. Bir çift ayakkabı, neredeyse bir bisiklet fiyatına eşdeğerdi. Bir takım elbise almak için Emekli Sandığı'ndan kredi çekerdim torpille. Ulus'tan pençe yapmak için ayakkabı tamir aletleri satın aldım. Örs, çekiç, keski, çivi, yapıştırıcı, zımpara, yama parçaları...

Bu anlattıklarım fi tarihinde olan şeyler değil, 1982-83 yıllarından söz ediyorum. Eşimle beraber çalışıyor ama zorunlu giyim ihtiyacımızı karşılayacak imkânımız asla olmuyordu. Ancak 1990'lı yıllarda birazcık rahatlamaya, temel ihtiyaçlarımızı rahatlıkla satın almaya başlamıştık. Gümrük duvarlarını kaldıran antlaşmanın imzalanmasıyla yurtdışından her türlü mal akışı başlamıştı, sıradan işçinin, memurun alım gücü paralelinde. O yüzden "milli sanayicimiz, milli ekonomimiz" diyenleri hiç dinlemem, önemsemem. Yabancıları daha vicdanlı bulurum hep. Sıradan vatandaşları, işçileri, memurları, beni ve ailemi yıllar yılı fakirliğe, yoksulluğa mahkûm edenler kimlerdi acaba? Pençeli ayakkabım ve ağında zigzaglı makine dikişi olan pantolonlarla gezdiğim, sınıfta dolaştığım günlerimi de unutamam. Cizlavet ayakkabıyla okula gidip geldiğim yıllarımı da.

* * *

Okulda, sınıfımızda benim durumumda olan çocukların olduğunu cizlavet giyenlerin varlığını gördükten sonra anlamaya başlamıştım. Ama hiç kimse kendi özel durumundan bahsetmezdi. Ben de öyle. Zaten kimse de sormazdı.

Üç çocuk bir arada, bir odada, ne yapıp ne edecek, hayatlarını sürdürecektir, kendi ihtiyaçlarını kendileri görecek, sınıf geçer durumda bir öğrenci olacaklardı. Temel yiyecek çeşitlerimiz turşu, patates çorbası, mısır çorbası, pırasa çorbasıydı. Doğrayıp doğrayıp tencereye atar, suyun içine biraz da bulgur ilave edip sobanın üstünde kaynatırdık. Ekmeği de kendin pişireceksin: Mısır ununu yoğurup, tavaya döşeyecek, sobanın üstüne koyacaksın. Ateşi pek ayarlayamadığımızdan ya çiğ ya da yanık olurdu ekmeklerimiz.

Çamaşır yıkamayı da izah etmişti annem. Babamdan gizli, fazladan, bir kalıp sabunumuz olurdu. Annem, her Çarşamba günü, köylü pazarında (takıl) yoğurt, süt, yumurta satmaya başlamıştı artık. Bize de harçlık verirdi gizliden. Leğenin içinde çamaşır yıkamayı, çitilemeyi, sabun kullanmayı, her Çarşamba açıklar, beceremediklerimizi kendisi halledirdi. Biraz da yemek pişirip öyle giderdi köye. Çabuk ekşimeyen, bozulmayanlar çeşitlerden.

Sabah, turşu kavurmasından biraz alıp, üstüne ayran içer, tek gözlü odamızdan çıkar, sınıftaki yerimize otururdum. Bir sabah sosyal bilgiler öğretmenimiz dengeli beslenmeden, sağlıklı olmanın şartlarından, sabah kahvaltısının öneminden bahsetmeye başladı. “Okula gelmeden önce kahvaltı yapmanız gerekir” diyerek konunun önemini bağladı ve çocuklara sormaya başladı:

- Oğlum bu sabah ne yedin?
- Peynir, zeytin, reçel, yumurta, bal.
- Güzel. Ya sen?

Köyden gelmiş olduğu, kıyafetlerinden belli olan, bana benzeyen öğrenciye aynı soruyu sorduğunda aldığı cevap “Turşu kavurması” olunca öğretmenimiz öfkeyle bağırmaya başladı: “Ne? Nasıl olur? Sabah sabah turşu kavurması yemir mi? Turşu ana yemek değildir. Yemeklerden önce, iştah artırmak için, en fazla bir-iki parça alınır!” Ben, haliyle kor-

kudan titremeye başladım, “Ya bana da sorarsa” diye. Öğretmen, o bana benzeyen öğrenciye dönerek biraz daha sordu:

- Sen nerelisin?
- Kocaman köyünden.
- Annen, baban neredeler?
- Köydeler hocam.
- Sen kiminle kalıyorsun?
- Babaannemle.
- Kirada mı kalıyorsunuz?
- Evet hocam.

O çocukla daha sonraları diyalog kurmaya çalıştım ama pek başaramadım. Öğretmenin o çıkışından sonra kendini aşağılanmış, ezilmiş hissetmiş olmalı ki, yaramazlık yapmaya, agresif olmaya, kavga etmeye, devamsızlık yapmaya başladı. Bir müddet sonra da okula gelmez oldu. Üniversiteden mezun olduktan sonra onu ara sıra Fatsa Garajı’nın kenarında “kürekçilik” yaparken görürdüm. Selamlaşır, hal hatır sorardım. Utanır, kızarır, “E, ne yapacaksın? Okuyamadık. Şimdi kum, çakıl kamyonlarında çalışıyorum” derdi. Ben, “Olsun, bu da bir iş” derdim. Ama ona hiçbir zaman “Ben de senin gibi sabahları turşu yiyordum” diyemedim.

İSTANBUL'A KAÇIŞ VE İLK İŞ DENEYİMLERİ

Ortaokuldan mezun olduğum seneydi. 1972. Dayım, birkaç ay önce İstanbul'a gitmiş, Şişli'nin Hürriyet Mahallesi'nde bir kablo fabrikasında işe girmişti. Köydeki akranlarına ve bana mektup yazar, İstanbul'un büyüleyici güzelliğinden, "süper" hayatından, artistler kahvesinden, sinemalardan, konserlerden bahseder dururdu. Benim hayal bile edemeyeceğim olağanüstü yaşam şartlarından bahsediyordu.

O kadar etkilenmişim ki, ortaokul bitirme sınavlarından sonra diplomamı almayı dahi beklemeden, anneme ve babama haber vermeksizin gizlice otobüse binip İstanbul'a kaçtım. Yanımda annemin teyzesi vardı. Harem'den vapurla Sirkeci'ye geçip, doğruca İzzetpaşa Mahallesi'ne... Çukurun içi. Her taraf tek katlı, kulübe gibi gecekonduyla dolu bir yer. Doğru dürüst yol yok. Yollar ya toprak ya da kaba taş döşeli. Teyzemlerin evi rampanın tam ortasında. At arabası dahi inemez. İnsanlar, meyilli toprak yola merdivenler kazmışlar.

Evin uzun koridorunun sağında solunda, her oğlunun ikişer göz odası var. Taş ve çamurdan yapılmış, odalar kireçle badanalanmış. Koridorun kenarında, tek bir tuvalet. Dayım-

sa tuvaletin yanındaki, bir divan sıgacak kadarlık kömürlü-
   kiralamış, orada kalıyor.

  stanbul'a geldiğimden dayımın da haberi yoktu. Akşam
i  ten gelince öğrendi ve çok kızdı:

– Niye geldin.

– Sen “  stanbul çok güzel” diyordun...

– Dediysen ne olmuş? Şimdi görürsün gününü...

Çok kötü bir i   yaptığımı anlamıştım ama olmuştu bir ke-
re. O gece tek kişilik tahta divan üstündeki pamuk yatağa
ben de girdim. Dayım, “Yarın i   ara kendine” deyince, “Ne-
rede?” diye sordum: “Bomonti'ye doğru git. Orada çok fab-
rika var. Kapılarını   alarak i   aradığını söyle. Tek tek hepsi-
ni dola  .” Başka hiç konuşmadan uyuduk.

Sabah uyandı  ğımdayım yatakta yoktu. Kalkıp, erken-
den i  e gitmiş olmalıydı. Uyandı  ğımdayım   rkek, korkak, pi  -
man, yapayalnız, oldukça mutsuz, utangaç bir vaziyette   s-
t  me gelen duvarların bası  lı  ı içinde, yata  ğımın üstün-
de giyinip koridora atlarken kendimi zavallı bir kedi yavru-
su gibi hissettim. Sokakta kalmış gibi. Çaresizce teyzemle-
rin kapısını tıkladıp kahvaltıdan sonra bilmediğim, tanıma-
dı  ım tozlu sokaklara doğru yürümeye başladım.   z bilmem,
adres bilmem! Yolları i  aretleye i  aretleye, sora sora Bomon-
ti'ye ulaştım.

Her taraf iş yeri, fabrika. Türlü türlü kokular, gürültüler,
gidip gelen insanlar,   orbacı d  kk  nları,   aycı büfeleri, b  -
rek  iler, simitçiler, po  a  acılar... Sabah mesaisi çoktan ba  -
lamış,    le paydosunu bekliyorlar gibiydi. Seyyar birkaç es-
nafa “i   aradığımı” söylediğimde, “vasıfsız işçi alınacaktır”
yazısının olduğu fabrikanın kapı ziline basmamı ve derdimi
anlatmamı salık verdiler. Hiçbir fabrika görevlisi beni i  leri-
ne uygun görmedi. Ya  ımın küçük olduğu yüzümden belli
oluyordu herhalde.

Günün ak  şamında, umutsuz bir şekilde, i  aretlerimi takip

ederek gecekondumuzu buldum. Dayım, iş bulamayışına kızmıştı ama yarın yine aramaya devam edecektim mecburen. Bomonti'den bana fayda yoktu. Büyük, köklü, kurumsal fabrikaların muhitiydi orası ama ertesi gün bir umut yine Bomonti'ye gittim. Sokak, sokak dolaştım. Öğle paydosunda, iş kıyafetleriyle fabrikalardan çıkan insanlara gıptayla baktım. Fabrikada yemeklerini yemişler, dışarıya çay içmeye, hava almaya çıkmışlardı. Bir seyyar çaycı bana dönerek, "Oğlum sen buralarda iş bulamazsın. Bu ana yoldan Feriköy'e doğru ilerle. Ermeni mezarlığının bitişiğinde daha küçük işyerleri var. Oralara bir sor" dedi.

Gerçekten de haklı çıktı: Bomonti'den Feriköy-Kurtuluş'a giden pazar sokağının sağında bulunan mezarlığın bekçisinin yardımıyla, bir kalıp fabrikasında iş başı yapabilecektim. Haftalığımı, maaşımı bile sormadım. İsmi bilinen bir firmaya, dış kapı kilit gövdesi imalatı yapıyorduk. Pürüzlü çıkan dış gövdeyi taşıyor, düzeltiyordum.

Kış ayları gelmişti. Çalışanlarla tanışıp, kaynaşmıştım. O sıralarda Deniz Gezmiş'lerden, Mahir Çayan'lardan bahsediliyordu. Gazetelerde Deniz Gezmiş'in boy boy fotoğrafları çıkıyordu. Yavaş yavaş da "iyiydi, kötüydü" tartışmaları yapılıyordu. Bir gün Deniz Gezmiş'in parkalı fotoğrafının hoşuma gittiğini söyledim. Sivas'ın Divriği ilçesinden olan bir işçi bana sempati duymaya başladı. Adeta beni himayesine aldı. Artık beraber geziyor, beraber peynir, zeytin yiyor-duk öğlenleri. O, benden iki misli daha fazla haftalık alıyordu. Endüstri Meslek Lisesi'nin torna-tesviye bölümünden mezundu.

Yine bir gün işler yetişmiyor olacak ki, 8-10 kişilik bir ekibin gece vardiyasına kalması istendi. Divriğili arkadaşla ben de kabul ettim. Üç-beş kuruş daha fazla haftalık veriyorlardı. Ama sabahleyin belli miktarda kilidi de teslim etmek şartıyla. Sayı hesabına göre gece vardiyasına başladık. Hızlı ça-

lışırsak, istenilen sayıda ürünü sabaha karşı bitirebileceğimizi anlayınca, kalan zamanda uyumaya başladık. Bir gece sabaha karşı beş sularında, patron fabrikaya geldiğinde, bizi uyurken yakaladı ve sabahleyin işten attı. Divriğili arkadaş direnmeyle, münakaşayla az da olsa bir miktar tazminat aldı. Diğerleri de. Beniyse bürosunun kapısından kovdu.

Şikâyet için Zincirlikuyu'daki Çalışma Bakanlığı'nın ilgili birimine gittim ertesi günü. Memur, "Bunca işin arasında bir de seninle mi uğraşacağız? Git başka bir iş ara. İşyerinde de bir daha uyuma" deyince, "İstenilen işi her zaman çıkarıyorduk. Bizden istenileni yaptık. Ayrıca diğerleri tazminatlarını aldılar. Bana niye vermediler?" diye karşılık verdim. Memurun, "Oğlum, bu memlekette işler böyle. Seni kimse cidiye almaz, önemsemez" cevabıyla çaresiz teyzemlere döndüm. Dayıma da işten atıldığımı söylemedim.

Bu olaydan, bu gece mesaisinden iki şey kazanmıştım işin doğrusu: Tecrübe ve bol bol kitap okuma fırsatı. Tecrübe kazandım, çünkü bir daha işimi kaybetmek istemiyorsam çok çalışmam, çok üretmem gerektiğini anladım; akşam olunca anacığımın sıcak "pancar çorbası" yoktu artık önümde. Bir de tabii kitaplar: Sabah olunca işten eve geliyor, en az ikiye, üçe kadar uyuyordum. Mesaimin başlamasına dört, beş saatim kalıyor, o zamanımı da kitap okuyarak değerlendiriyordum. Zaten gezip tozacak yerim de yoktu, param da. Mesai arkadaşlarımdan aldığım ne varsa ya da elime hangi kitap geçtiyse okudum. Kemalettin Tuğcu'nun bütün çocuk hikâyelerini, Aziz Nesin'in, Kerime Nadir'in kitaplarını, *İnce Meme*'di, *Tırpan*'ı, *Suç ve Ceza*'yı. Aziz Nesin'in hikâyelerini okudukça güler, Kemalettin Tuğcu'nun hikâyelerindeyse hep ağlardım: Öksüz, evsiz, barksız, köprü altlarında yatan küçük çocukların hayatları. Hele hikâyelerinin sonlarını hiç sevmezdim, çünkü sokak çocuklarının tümü sonunda zengin bir aileye mensup olduklarından, akrabalarının yanı-

na, konaklara dönerlerdi. Oysa benim konakları, fabrikaları olan bir ailem yoktu ki! Hiç kimse beni kurtaramazdı.

* * *

İşten kovulduktan sonra hemen iş aramaya başladım. Bir elektrik fabrikasının kapısında iş ilanı görerek zile bastım. İş görüşmesi için ustabaşıyla konuşmaya başladık:

– Nerelisin?

– Orduluyum.

– Tahsilin ne?

– Ortaokul.

– Daha önceleri nerelerde çalıştın?

– Kalıp fabrikasında.

– İşten niye çıktın?

– Geceleri çalışıyor, üşüyüp hastalanıyor, bacaklarım ağrıyordu. Dayanamadığımı görünce başka iş aramamı söylediler.

– İyi o zaman. Yarın sabah gel, işe başla.

Sevinerek merdivenlerden aşağı indiğimde, bana içeri girmem için kapıyı açan bekçi “Ustabaşı da Ordulu. Seni onun için işe almıştır. Yoksa bu zamana kadar kimseyi beğenmedi” dese de, dünyalar benim olmuştu sanki. Mesai sabah 8’de başlıyordu ama bekçi “Sen, 7.30’da kapıda ol” diye tembihledi.

Bir aya yakın preste çalıştım. Elektrikli kontrol kalemle-
rinin çubuklarını kesiyordum. Üç, dört metrelik çubukları,
tempolu şekilde presin ağzına sürerdim. Dikkat etmezsen,
küçük parçacıklar oluşuyor, ustabaşından da azar işitiyor-
dum. Daha ikinci günde işe alışmış, robotlaşmıştım; presin
iniş kalkışlarını uyumlu şekilde takip eder olmuştum.

Bir gün ustabaşı, “Seni patron çağırıyor. Büroya git” de-
yince, kovulup kovulmadığımı anlamak için “İşimi kim ya-
pacak?” diye sordum. Ustabaşının, “Ben başkasını koyarım

sen gelene kadar” lafıyla rahatladım, “Demek ki, kovulmamışım. Tekrar döneceğim” diye düşünerek patronun bürosundan içeri girdim.

İçeri girer girmez patron, “Sen ortaokul mezunuymuşsun. Öyle mi?” diye sordu. “Evet” cevabımı duyunca, “İyi o zaman. Şu koliyi, şu parayı al. Karaköy’deki Paket Postanesi’ne git! Parayı da, koliyi de bu adrese gönder!” dedi. “Olur” dedim ama gideceğim yeri bilmiyordum ki: “Önemli değil. Bu iş yerinde en tahsilli işçi sensin. Sorar, öğrenirsin.”

Sora sora, postaneyi buldum. Paketi de, parayı da İsrail’e gönderdim. Ondan sonra haftada en az bir kere Karaköy’e gidip gelmeye başladım. Ama ustabaşım da bana ters davranır olmuştı: Bizim fabrikanın paketleme servisinde çalışan Kastamonulu bir kız bana açık ilgi gösteriyor, işçiler arasında muhabbet konusu oluyormuş. Tecrübeli bir işçi, “Oğlum Mustafa, Fatoş, artık seni almaz. ‘Dünya dünyaya gitse ben artık Mustafa’yı almam, ben Halil’le evlencem’ deyip duruyormuş” diye muhabbet yapıyor. Kahkahalar, gülüşmeler... Bense kıpkırmızı olur, başımı kaldırıp da Fatoş’un yüzüne bakamazdım. Ustabaşı sinirlenir, “Lan Halil’in nesini alacak? İşi yok, gücü yok, evi yok, barkı yok” der, o tecrübeli işçiye, “Olsun. ‘Ben çalışır bakarım. Babamın Feriköy’de gecekondusu var. Orada otururuz’ dermiş” derdi. Ustabaşı bana dönerek, “Öyle mi lan?” diye sordukça, “Yok abi. Benim bir şeyden haberim yok. Evlenmek kim, ben kimim? Hem ben okuyacağım” cevabı verirdim. Ustabaşı rahatlar, “Hah, işte gördünüz mü? Bunun çalışmaya gözü yok zaten. Geçici, geçici!” derdi.

Çok sürmedi, bir hafta kadar sonra ustabaşı arkamdan omzuma vurarak, “Sen bırak işi, muhasebeye uğra” dedi. Ben yine postaneye gideceğimi düşünerek muhasebeci kadının yanına gittim. Muhasebeci, çıkışımı verdi: “Üzgünüm Halil ama işine son verdi ustabaşı. Çalışmıyormuşsun, gır-

gır geçiyormuşsun. Ben biliyorum nedenini ama patronları kandırmış bir kere. Yapacak bir şey yok.” Patronlarla konuşmak istedim durumu ama muhasebeci kesin konuşuyordu: “İş disiplini açısından ustabaşının istemediği insan burada çalışamaz. Kural böyle.”

Geçmiş günlere mahsus gelen ücretimi alarak fabrikadan ayrıldım. Hiç kimseyi görmeden, hiç kimseye bir şey demeden. Yine işsiz kalmıştım...

* * *

Dayım rahatsızlanınca, anneannem gelip oğlunu aldı, beraberce Ünye'ye döndüler. Artık yalnızdım ve tek divanlık tuvalet, kömürlük bozması deliğin de kirasını ödemek zorundaydım. Kira da öyle üç-beş kuruş değil, bir gecekondu nun tamamının fiyatına denkti.

Akrabalık, insanlık, vicdan, elden tutma, kayırma gibi kavramlar İstanbul mahallelerinde, çamurdan kulübelerin içinde bulunması imkânsız şeylere dönüşmüş, anlamlarını yitirmişti. Vatandaşın İstanbul'da gecekondu su vardı ve bizlerden çok önce bu şehre gelmenin, yerleşmenin üstünlüğünü, köydeki çektiği fakirliğin hırsını benden çıkarmak istiyordu sanki. Kirayı nasıl ödeyeceğimi düşünürken, bir yandan da Allah'a dua ederdim: “Şu İstanbul'da ayağımı uzatacak bir divanlık yerim olsa, başka hiçbir şey istemem.”

Benim için hiçbir manzara, gecekondu sunun önündeki bahçede yaz akşamları, ailece, çoluk çocuk, güle oynaya, arabesk müzik eşliğinde çay içenlerin mutluluğundan daha mükemmel değildir! Tek katlı, gecekondu msu, küçücük bahçesi olan bir evin değeri, Boğaz'daki lüks yalılardan kıymetli ve duygusaldır, insancıldır benim için. Gecekondu ailedir, huzurdur, sıcacık yuvadır, bir demli çay, bir sıcak çorbadır. Kemerburgaz kömür kokusu, kırmızı gülünkinden daha doğal, daha kaliteli, daha kıymetli, manevi hazzının tadı doyum-

suzdur. Mutluluğun kokusudur sanki. Günümüzde gece-kondulara “işgalci” diyenleri de hiç anlamam, kızarım; sanki Boğaz’da yalılarda oturanlar, imarlı binaları olanlar önceki zamanların işgalcileri değilmiş gibi. Osmanlı’dan beri işgalci dedelerin torunları olduklarını görmezden, bilmezlikten mi geelim? Ya Ermenilerin, Rumların mallarının üstüne oturanlar ne olacak? 1915’ten 1955’lere kadar Ermenilerin, Rumların mülklerinin üstüne oturanlar bu mülkleri parayla mı satın almışlardır? Hükümetlerin görevi vatandaşın konut sorununu çözmek, nüfusa göre, önceden arsa üretmek değil midir? Ne demek “devletin hüküm ve tasarrufunda bulunan hazine arazisini işgal etmek”? Devlet, sadece mutlu bir azınlığa mı hizmet eder? Çoğunluk ne olacak?

Ortaokul yıllarımda bile işgalci olmayı, bir kulübe yapmayı çok çok arzulamışımdır. Ama o zamanlar, acil sorunum yeni bir iş bulabilmektir. Bir-iki gün, kapı kapı dolaşıp iş aradım. Bulamadım. Birisi İş ve İşçi Bulma Kurumu’na müracaat etmemi önerdi. Kurumdan bana bir adres verip, “görüşmem gerektiğini” söyleyerek, resmî işleme tâbi tuttular. Doğrusu umutsuzdum; benim gibi bir çocuğa, resmî kanaldan iş nasıl bulunabilirdi?

Yine de verilen adrese gittim. Zile basınca kapıyı orta yaşlı, göbekli bir erkek açtı. İşçi Bulma Kurumu’ndan gönderdiklerini, iş aradığımı söyledim. İçeriye girmeden, sol tarafta, birkaç bina ötede başka bir apartman katında bulunan büroya gittik. Bana kapıyı açan, sonra da önüme düşen göbekli, “Efendim, bu çocuk iş için gelmiş” deyip başka biriyle baş başa bıraktı beni.

Sorumlu müdür olduğunu düşündüğüm, 70 yaşlarında, kır saçlı, orta kiloda, bıyıklı, sert görünüşlü bir tipti bu. Pek umudum yoktu; adamın asık suratı “beni dışarı atacak, en azından azarlayacak” diye düşündürüyordu:

– Oğlum kaç yaşındasın? Tahsilin ne?

- 16 yaşındayım efendim. Ortaokul mezunuyum.
- Niye liseye devam etmedin?
- Efendim, babam çok fakir. Çok kardeşim var. Okuyacak durumum yok. Çalışmam lazım.

- Ailen nerede?

- Ordu'da.

- Sen kimin yanında kalıyorsun?

- Akrabalarımın yanında. Eğer bir iş bulursam ailemi de çağıracağım, hep beraberce çalışacağız. Başka çaremiz yok!

Müdürün kendi kendine, "Allah, Allah! Şu işe bak" diye mırıldandığını duyar gibi oldum:

- Oğlum, biz düğme yaparız. Seni, delik açmaya veririm. İçerisi biraz tozlu olur. Nasıl yapıldığını da ustabaşı tarif eder. Yapabileceğini zannediyorum. Kaytarmak yok. Hızlı ve dikkatli olacaksın, elini sakın delme.

- Elimden gelen gayreti gösteririm efendim.

- Tamam, o zaman. Haftalık da 50 lira alırsın.

Fena para değildi. Zaten önceki işimden de o kadar ücret alıyordum. Konuşma bitip, müdür "Gel benimle" deyince binadan çıkıp, atölyeye doğru yürümeye başladık. Müdür önde, ben peşinde. Apartmanın altı boydan boya atölyeydi. Duvarların kenarlarında sıra sıra işçiler taburelere oturmuş, önlerinde orta boy elektrikli motorlar, kimisi deliyor, kimisi zımparalama yapıyordu. Sadece işçilerin ellerini görüyordum sağa sola gidip gelen. Herkesin kafası öne eğik, kimse bize bakmıyor. Bir çabukluk, bir gayret, bir hız... Sadece motor sesleri duyuluyor: Tırr, tırr, tırr!

Müdür ustabaşına seslenerek, "Bu çocuğa delik delmeyi göster, tarif et. Akşama kadar alışsın. Yarın da işbaşı yaptır" dedi. Usta, "Tamam efendim" dedikten sonra boş bir taşlama motoruna benzer aletin karşısına oturtturup, yapacağım işi anlattı. Kavramıştım. Mekanik bir işti. Kolaydı bana göre. Böylece düğme atölyesinde delik açma işçisi olmuştum.

Düğmenin kesildiği plaka çok sert bir maddeden yapılmıştı. Küçük tornanın ucundaki ince matkap uçları çabuk körleşiyordu. Matkap uçları körleşen işçi hemen ustabaşına sesleniyor, “Matkap ucum körlendi” diyor, ustabaşı matkabı alıp, taşlama motorunda biliyordu. Birkaç defa da ben aynı talepte bulundum. Ama bazen ustanın başka bir işi olur, beklemek durumunda kalırdık; haliyle de üretim düşüklüğü meydana gelirdi. Baktım olacak gibi değil, kendi sorunumu kendim çözmeye başladım: Matkabın ucunu çaprazlama çarka tutarak, keskinlik, delicilik sağlayacaktım. Başardım da; kolay, sıradan bir şeydi. Bir müddet sonra yardım almayışımı merak eden ustabaşı yanıma gelerek, “Sen matkabını kime biletiyorsun?” diye sordu. “Siz çok meşgul oluyorsunuz, ben de kendim taşıyorum. Böylece zaman kaybı da olmuyor” yanıtını verdim. Ustabaşı, şöyle bir göz attı ve “Aferin, olmuş” dedi. Diğer işçilerse bana kızıyorlardı. Onlar bir kova düğme üretiyorlarsa, ben bir buçuk kovaya ulaşırdım. Bazı işçiler, “Oğlum, sen bizi işten attıracaksın. Az çalış biraz” derlerdi.

Atölye iki ortaklıydı. Birisi, Yahudiydi, beni atölyeye de götürün ötekiyse Türk, Vahap Bey. Yahudi kökenli olan dış ilişkilerle, mali konularla ilgilenirken Türk olansa atölyenin iç işlerinden, üretimden, işçilerden sorumluydu.

İşe yeni başlamama rağmen her hafta farklı ücret alırdım. Sürekli artış yapılırdı. Bir gün ustabaşı yanıma gelerek, Yahudi patronun beni çağırdığını söyledi. Kapıyı vurup, içeri girdim. Esmer, siyah saçlı, kara kaşlı, bıyıksız, orta boylu bir şahıstı. Oldukça sık saçları vardı. Üzerindeki şık takım elbise dikkatimi çekmişti.

– Efendim, ben atölyede çalışan Halil'im. Beni istemişsiniz de...

– Haa! Sen misin o çocuk? Söylediklerimi iyi dinle, kimseye de bir şey söyleme.

– Olur efendim.

– Bak çocuğum, biz işçilerimizi sürekli takip ederiz. Günü-lük rapor alı- rız. Ustan senden çok memnun. Biz de öyle. Haftalıklarında bir yanlışlık yok. Daha yenisin ama yılların işçilerinden daha yetenekli ve çalışkansı- n. Onun için sana her hafta sonu artışı- lı ücret veriyoruz. Böyle de olacak. Fakat kaç para aldığı- nı kimseye sakın söyleme. İçerde huzursuz- luk çıkmasın. Tamam mı?

– Tamam efendim.

Atölyeye döndüğümde meraklılara, farklı bir şeyler anla- tıp, konuyu de- ğiştirdim. Kimseye bir şey söylemedim.

Yaz ayları geçmiş, okullara kayıt yaptı- rma zamanı gelmiş- ti. Eğitime devam etmek istiyordum, hayatıma böyle devam edemezdim. Okul kayıtlarının kapanmasına az bir zaman kala haftalık almak için patronların bulundu- ğu büroya git- tiğimde konuyu açarak, düşüncemi açıklayacaktım. Öyle de yaptım. İçeriye girdiğimde iki patronum da karşılıklı otu- ruyorlardı. Vahap Bey, “Bir şey mi var?” deyince, hafta so- nu işten ayrılmak istediğimi söyledim. Vahap Bey şaşkınlık- la, “Neden oğlum? Haftalığın mı az?” diye sordu. Eğitimi- me devam etmek istediğimi, liseye kayıt yaptıracığımı söy- ledim. Vahap Bey, kararımı destekledi: “Hiçbir şey okumak- tan daha kıymetli de- ğildir. Karnını bir şekilde doyurursun ama madem önünde fırsatın var, git kaydını yaptır. Paran yetmezse para da verelim.” Paramın yeterli olduğunu ancak yerime başka birini bulmaları için önceden haber vermek is- teddiğimi söyledim. Yahudi patronum da yine güzel sözlerle destekledi beni: “Yolun ve bahtın açık olsun. Olur da oku- yamazsan, okuldan ayrılırsan kapımız sana her zaman açık. Hiç tereddüt etmeden gelebilirsin. Biz sana atölyenin so- rumluluğunu vermeyi düşünüyorduk ama senin düşüncen daha önemli. Okuluna dön.”

Bir hafta sonra ellerini öptüm, vedalaştık. Beni ön kapıya

kadar yolcu ettiler. O iki değerli insanın sevgisi bugün bile yûreğimde sôkûlûp atılamayacak yerini muhafaza etmektedir. Yıllar sonra emekli olurken de onların insanlıkları bir kez daha içimi dağladı. Zira hiç aksatmadan, her çalıştığım günün sigorta primini ödemişlerdi.

Kendi kazandığım parayla gömlek, kravat, ayakkabı, takım elbise alıp Ünye'ye dönmemle beraber kimseye haber vermeden liseye kaydımı yaptırdım. Kitaplarımı, defterlerimi almış, babama yük olmamıştım. Ablamların yanında kalmam kabul gördüğünden genel olarak ailemize de masraf çıkarmamıştım, kimse herhangi bir şey hissetmemiştir. Okula kayıt yaptırdığımı öğrenen babamın kızgınlığı geçmiş, “İyi, akıllanmışsın demek ki” diyebilmişti sadece.

Okullar başlamış, aradan 3-4 hafta gibi bir zaman geçmişti ki, matematik dersi beni düşündürmeye başladı. Ortaokulda havuz ve faiz problemlerinin mantığını kavramadan, ezberleyerek geçmişim bu dersten ama lisede işin iç yüzü hiç de öyle gözüküyordu. Dersimize, sertliği ve kıt notuyla ün yapmış bir kadın öğretmen giriyordu. Üstelik verdiği ödevleri de her zaman kontrol ederdi.

Bir akşam verilen ödevin başına oturdum ama anlamadığım için soruyu çözemediğimden “Nasil olsa arkadaşlardan alır, dersten önce defterime geçiririm” diyerek başka derslerle ilgilendim. Ertesi sabah en ön tarafta, kapı girişindeki ye-

rime geçtim. Şeref isimli bir arkadaşla birlikte oturuyorduk. Ona matematik ödevini yapıp yapmadığını sordum. “Yaptım” deyince, hoca derse girmeden önce ödevi defterime geçirmeye başladım. Acele acele arkadaşın yaptığı ödevin aynı-sını defterime aktardım ve sıramın üstüne görünecek şekilde açık vaziyette bıraktım. Öğretmenimiz sınıfa girdi, ders defteri yazıldı, imzalandı, yoklama yapıldı. Sınıfta çıt yok! Herkes ödevlerin kontrol edilmesini bekliyor. Öğretmen sınıf içinde hem dolaşıyor hem de çaktırmadan göz ucuyla defterlere bakıp duruyor. Aniden, benim yanımda durdu.

– Oğlum, bu ne?

– Verdiğiniz ödevi yaptım hocam.

– Oğlum, bu nasıl ödev?

Bende ses yok. Yazdıklarına biraz daha baktı, inceledi. Yüksek sesle ve azarlayarak, “Bu ne aptallık, bu ne salaklık! Daha senenin başında ne kadar mankafa olduğunu ortaya koyuyorsun. Adam olmayacağın şimdiden belli! Bırakın ödevi mōdevi, derse geçelim!” dedi. Utancımdan yerin dibine girdim tabii. Yüzüm kıpkırmızı olmuştu, her tarafımdan terler akıyordu, birdenbire kapkara bir dünyada bulmuştum kendimi. O gün kimsenin yüzüne bakamadım. Sınıftan dışarı, teneffüse dahi çıkmadım. Sınıfın en aptal öğrencisiydim! Arkadaşlarım beni teselli etmeye çalışıyordu ama onları da duymuyordum. Sonradan anladım ki, benim ödev zannettiklerim kitabın orasından, burasından alınmış, birbiriyle ilgisi olmayan formüller, açıklamalı örneklermiş.

Ne yapacağımı düşünmeye başlamıştım. Kimseye bir şey soramazdım, zaten çevremde de kimse yoktu yardım alacağım. “Modern matematik” deyince “O da neymiş yahu? Matematikğin de modern mi olurmuş?” derlerdi.

Cuma akşamı olunca defteri karıştırmaya başladım. Karıştır karıştır bir şey yok. Sayılar, formüller, kümeler, kesişimler, bileşimler, sorular, tuhaf tuhaf çözümler... Yok, işin

içinden çıkamıyorum! Birden matematik kitabına gözüm ilişti. Öylece durup bana bakıyordu. Kendi kendime, “Nedir bu? Ne işe yarar? İçinde ne vardır? Nelerden bahseder? Niye ders kitabı olarak hiç kullanmıyoruz?” diye düşünerek elime aldım ve sayfalarını çevirmeye başladım. Okumaya da korkuyordum. Sayfaları çevirdikçe bir şey anlamadım, daha da çok korkmaya başladım. Ama en sonunda “İçinde ne yazarsa yazsın, ben bunu baştan itibaren okuyacağım” dedim ve başladım okumaya.

Okudukça ne demek istediğini anladım. Okudukça formülleri, mantığını, modernliğini çözmeye başladım. Kendi kendime bir çalışma yöntemi geliştirdim: 1- Önce konuyu baştan sona kadar roman gibi, tarih gibi, Türkçe dersindeki herhangi bir örnek metin gibi okuyacaksın. Anlatılanları beynine iyice yerleştireceksin. 2- Verilen örnekleri dikkatlice takip edecek, anlayıncaya kadar tekrar tekrar inceleyeceksin. 3- Hiçbir örnek çözümünü atlamayacaksın. 4- Konuyu anlayarak formülünü de ezberleyeceksin. 5- Alıştırmaları, verilen örneklerden faydalanarak mutlaka çözeceksin. Tatil günleri dahil, geceleri dahil, yorulmadan, sıkılmadan matematik kitabını okudum, alıştırmalarını inceledim, konu problemlerini çözdüm. Baktım ki, her konu bir öncesine bağlı; önceki konuları anlamamışsan, sonrakilerden hiçbir şey anlamazsın.

Benim için artık matematikten daha kolay bir ders yoktu. Öğretmenimizin verdiği konuları da okudum, inceledim, örnek problemleri çözerek okula gitmeye başladım. Fark ettim ki, öğretmenimiz tahtaya yazdıklarını, açıklamalarını sanki ders kitabından alıyor ve bize aktarıyor. Ne söyleyeceğini hangi örneği yazdıracağını biliyordum artık. Ukalalık, saygısızlık yapmak da bana yakışmazdı, kimseye bir şey söylemedim. Dinledim, yazdım. Bu sayede bilgilerim daha da pekişmiş oldu.

Konu anlatımından sonra sıra problem çözmeye gelince öğretmenimiz, “Bu problemi kim çözecek?” derdi. Sınıfta 3-4 kişi parmak kaldırır, onların arasında ben de olurdum. Ne var ki, parmak kaldırmamı görmesine rağmen bir hafta boyunca önemsemedi, ciddiye almadı beni, tahtaya kaldırmadı. Öyle ya, aptal ve mankafalıydım ben, hiçbir şey anlayamazdım. Hakkımda kesin teşhis konulmuştu bir kere. Ancak ben sürekli ısrar ettim. Sonraki haftalardan birinde “Hadi gel çöz bakalım. Görelim şu parmağını” diyerek beni tahtaya kaldırdı. Zaten daha önceden evde çözdüğüm problemi anında sonuçlandırdım. İnanamadı, başka bir problemi çözmemi istedi. Onu da çözdüm. Bu sefer, kitap dışından ama konuyla ilgili başka bir problemi çözmemi istedi. Onu da çözdüm. Abartısız, en az 20 dakika problem çözdüm tahtada. O sordu ben çözdüm, o sordu ben çözdüm.

En sonunda, öğretmen, dersin bitimine az bir süre kala bana dönerek, “Oğlum sana ne oldu? Önceki haftalarda hiçbir şey bilmiyordun? Senin parmak kaldırmama inanmamıştım. Nasıl başardın?” diye sordu. Kendisine kitabı baştan itibaren satır satır okuduğumu, örnekleri incelediğimi, problemleri çözdüğümü, derse gelmeden önce de konuya iyi çalıştığımı anlattım. Öğretmen şaşırmıştı. “Aferin oğlum! Söylediklerimi geri alıyor, sınıfın huzurunda senden özür diliyorum” deyince ben tekrar utandım, kızardım.

O öğretmenimden hiçbir zaman 10 alamadım. Sorduğumda, “9 öğrencinin, 10 da hocanıdır” derdi. Girdiği sınıflar içinde en zeki, en çalışkan öğrencisi olmuştum artık. Sınıf içinde de tatlı bir havam yok değildi hani. İkinci dönemde o kadın öğretmen bizim sınıfı bıraktı. Yerine askerden yeni gelmiş, öncesinde Sivas Lisesi’nde çalışmış, sürekli oradaki anılarını anlatan, bana göre “sevimsiz” biri gelmeye başladı. Artık anca sınıfı geçecek kadar ders çalışır olmuştum. Bu da benim hatalarımdan birisiydi yine, sonradan anladım.

İleride, meslek hayatımda hiçbir zaman öğrencilerime “Çalışın” demedim. Çalışma yöntemini kavratmaya gayret ettim hep. Sene sonu kurullarında bile başarısızlıkların nedenleri sorgulanırken öğrencilerin çalışma yöntemini bilmediklerini, nasıl çalışmaları gerektiğini bilmelerinin şart olduğunu öğretmen arkadaşlara anlatmaya çalıştım. Ama nafile! Bizim memlekette her öğretmen, her şeyi bilir, her konuda üstattır, hiç yanlış yapmaz, en doğrusunu bilir...

AİLECE İSTANBUL'A GÖÇÜYORUZ

1974'te Ünye Lisesi'nde son sınıfa geçmiştim. O sene ne mısır oldu ne de fındık. Nüfus kalabalık. Babam, tüccarlara olan borçlarını kapatamamış, kalan ana paranın yarısını faiziyle beraber gelecek sene ödemek zorunda kalmıştı. Faizli borç bir türlü ödenemiyordu. Çaresiz, ailece İstanbul'a göç etmeye karar verildi. Annem hariç, iş bulabilen herkes çalışacaktı. Annem de çalışırsa, çamaşır, bulaşık, yemek işlerimizi kim yapacaktı? Yanımıza ablamı ve bir-iki aylık çocuğunu da aldık. Zira ablamın kocası askere gitmiş, bakacak kimsesi yoktu. Mecburdu, o da bizimle gelecekti.

Hürriyet Mahallesi'nin Kuştepe'ye bakan doğu yamacında, Trabzonlu birinin betonarme, iki katlı binasının yanına eklemiş olduğu, geniş bir odaya hep beraber taşındık. İç içe, yan yana yatıyorduk. Uyduruk, ilkel bir tuvaleti vardı odanın. Düz tuvalet taşının etrafına beton dökülüp, boruyla yamaca doğru akıntı verilen, Kuştepe'nin deresine doğru açıktan dökülen... Lağım kokusu insanın burnunu deliyordu ama yapacak bir şey yoktu. Hem kirası ucuzdu hem de kalabalık olmamıza kimseler ses çıkarmıyordu: Anne, baba, yedi çocuk, bir de bebek. Yani 9,5 nüfus.

Bebek sık sık hastalanıyor, sürekli ağlıyordu. Ama doktora götürecek paramız yoktu; yeni gelmişiz, iş yok. Babam huysuz, bir erkek kardeşim huysuz, sürekli ablama bağıryorlardı, “Ağlatma, sustur şunu, uyuyamıyoruz!” diye. Sabaha kadar ablam ağlar, çocuğu ağlar! Annem ayakta, uyu- maz, yardım etmeye, bebeği ayağında sallamaya çalışır... Sürekli gürültülü bir ortam.

Derken komşular bizden şikâyetçi olmaya başladılar. Okullar da açılmak üzereydi. Gürültüden ve çocuk sesinden uyuyamadıklarını söyleyen ev sahibi, evden çıkmamızı istedi. Zaten “çok kalabalıkmişiz. Bekâr çocuklar, erkekler çokmuş” ailemizde. Sefaletimiz, ev sahibimizin acıma ve yardım etme duygularını da yok etmişti. Çaresiz, yeni bir yer aramaya başladık.

Bizden önce iki dayım daha gelmişti İstanbul’a. İkisi de evli, konfeksiyonda ve kablo fabrikasında çalışıyor, kirada oturuyorlardı. Büyük dayım, İzzetpaşa Mahallesi’nin ucundaki derede, Kuştepe Lisesi’nin eteklerinde, tek gözlü bir gecekonduya taşdı bizi. Kendisi de bitişigimizde, iki odalı bir yerde oturuyordu.

Bu evin tek güzel yanı kavak ağaçlarıyla çevrili bahçesiydi. Etrafı, briketten duvarlarla çevriliydi. Tuvaleti evden ayrıydı, bahçenin sonunda, yukarıdan aşağıya giden yüzeydeki künklerle bağlanmıştı. Tuvalete girdiğini, komşular görebilirlerdi. Ayrıca çok yağmur yağdığında ana borular (künkler) yetersiz geliyor, fazla yağmur suları tuvalet taşının deliğinden fışkırıyor, her tarafı su kaplıyordu.

Nurettin dayımla düşündük, taşındık ve bir çözüm bulduk: Tuvaletin arka duvarından, birkaç metre aşağıdan, künklerin üzerinden delik açtık. Her aşırı yağmurda açılan delikten patlamış ana su hattı gibi sular havaya fışkırırdı. Artık her türlü hava şartlarında tuvaletimizi kullanabiliyorduk.

Sonuçta kalacak yeni bir yer bulmuştuk ya, gerisi önemli değildi. Ev sahibimiz, Mecidiyeköy’de bir apartmanda kacılık yapıyor, orada kalıyordu ailesiyle beraber. Karışanı-
mız yoktu yani.

Ablam ve iki erkek kardeşim şişli’deki konfeksiyon atıl-
yelerinde işe girdiler. Annem, yemeğimizi yapıyor, torunu-
na bakıyordu. Ben de Beyoğlu Atatürk Erkek Lisesi’ne kaydı-
mı yaptırmıştım zor bela: Birkaç n Bebek’teki Behçet Ke-
mal ağlar Lisesi’yle, Beyoğlu’ndaki Atatürk Erkek Lisesi’ne
gidip gelmiştim, her iki okulda almak istemiyordu beni. An-
cak İstanbul’da da başka okul yoktu modern matematik mf-
redatını uygulamaya koymuş olan. En sonunda, ikametėh
ilmhaberimle Beyoğlu Atatürk Erkek lisesine kaydımı yap-
tırabilmiştim. şişli’de bir kebab lokantasında “baş garson”
olarak çalışan kylm, akrabam Hüseyin abi velim olmuştu.

Babam çalışmaya yanaşmıyor, geri dönmek istiyordu.
Ömründe maaşlı, yevmiyeli hiçbir işte çalışmamıştı. Birkaç
n inşaatlara gitmişti bir tanıdığımızın yanında ama akşam
eve döndüğünde sürekli oflar puflar, İstanbul’a küfür eder-
di durmadan. Annemse geri dönmek istemez, İstanbul’da
tutunmak ister, bizim iş güç sahibi olmamızı, başımızı so-
kacak bir yere kavuşmamızı arzulardı. Her akşam “Bir sürü
Çocuğumuz var, onlar nye’de ne yapacaklar? Az sabredin,
elbet Allah yardımcımız olur” der, dedikçe de dayak yerdı.
Bir aya yakın her akşam babamdan dayak yedi annem ve so-
nunda beni ve bir erkek kardeşimi İstanbul’da bırakarak ge-
ri dönmeye razı oldu. O yıllardan sonra çocuklarının gelece-
ėini düşünmeyen, önemsemeyen, çok ocuk yapmaktan ge-
ri durmayan insanlardan hoşlanmaz oldum. Babam dahil!

* * *

Sabah olunca kardeşim işe, ben de Beyoğlu’ndaki yeni
okuluma giderdim yürüyerek. İzzetpaşa’dan Beyoğlu’na...

Erinmez, şikâyet etmez, yorulmazdım hiç. Çantam olmadığından kitaplarımı kalçama dayayarak yağmura, fırtınaya, sabaha, akşama aldırmadan insanlara, etrafa baka baka yürürdüm. Akşam karanlığına doğru gecekondumuza yaklaştığımda, köşede duran, benim yaşlarımda bir kız olurdu hep. Boylu poslu, hoş endamlı, rengarenk giysileri olan, başındaki örtüsünü ensesinin üstüne saçlarının altına bağlayan, hafif esmerimsi, sürekli tebessüm eden, kaşı, gözü, ağzı, burnu orantılı, güzel mi güzel bir kız. Hele bir uzun ve renkli eteği vardı ki, incecik belinin üstünden aşağı, bileklerine kadar tablo gibi sallanır, üstündeki çiçek desenleri canlanır, yürüdükçe etrafa saf, tertemiz gül kokuları saçardı sanki. Gülümседикçe yanaklarındaki pembe güller, sağa sola başını çevirdiğinde gözlerindeki papatyalar ortaya çıkar, her şeye rağmen bana yaşamın, çocukluğun, gençliğin duygusallığını, aşkını sunar gibi olurdu. Bense utanır, yüzüne kaçamak kaçamak bakar, onunla göz göze gelmemeye çalışırdım. Öyle ya, ben garibandım. Yakıştıramazdım kendime bir genç kızın arkadaşlığını, dostluğunu, ilgisini.

Baktı, olacak gibi değil, laf atmaya başladı bana o kız: “Okuldan mı geliyor ne?”, “Ay, utangaç da!”, “İnsan bir selam verir!”... Ben cevap vermiyor, başım önde, sessizce gecekondunun bahçe kapısından içeri giriyordum. Sonunda ben de cesaretimi topladım. Bir akşam sokağımıza girip eve yaklaştığımda, bahçe duvarının kenarındaki kavak ağacına yaslanmış olarak beni beklemekte olduğunu gördüm uzaktan. Yavaş yavaş yaklaşarak, heyecan içinde, sessizce “İyi akşamlar” dedim. Her zamanki gibi, yüzünde bin bir gülümseme... Böylece tanışmış olduk.

O günden sonra okul biter bitmez hiç vakit kaybetmeden, çabuk çabuk eve gelip, kitaplarımı bırakıp, dışarıya çıkar oldum. Ne kadar tatlı, ne kadar yumuşak sesliydi! Saatlerce anlatırdı bana. Ayaklarımızı diker, sırtımızı duvara dayar, yan

yana oturur, konuşurduk. Tam anlamıyla gerçek bir arkadaşlık, dostluk gelişti aramızda zamanla. Birlikteyken vakit su gibi akar, gece yarısının nasıl geldiğini anlamazdık bile. Dizlerinin üstüne yerleştirdiği kollarına yanağını dayar, gözlerini benden almadan dudaklarının arasından fısıldar gibi hayalleri dökülür, ikimizin gözlerinin sıcaklığında eriyen buz buharcıkları oluverirdi yıldızlara yükselen. Evsizliğime, yoksulluğuma, kimsesizliğime, geleceksizliğime, yorgansızlığım, çorbasızlığım aldırış etmez, bana inanır, kalbinin içindeki gül bahçesinde dolaştırırdı hayallerimi her akşam. Annesinin çağırmasıyla birlikte üzülerek ayrılırdık. Her akşam dolmalar, börekler, kuru pastalar da getirirdi. Bazen de kuru fasulyeli pilav. Ezilir, mahcup olur, lokmaları çiğneyemeyecek durumlara düşerdim. Bu kadar mı insanlık olurdu? Yaprığın üstünde saf, tertemiz, minicik çiğ tanesi gibi. Gözlerine baktın mı, içindeki her şeyi görebilecek kadar...

Bir akşam yine duvara yaslanmış beni bekliyordu. Üzüntüsü ve endişesi yüzünden açıkça belli oluyor, adeta titriyordu. "Halil, artık seninle görüşmeyelim" dedi.

– Niye? Ne oldu ki?

– Babam beni her akşam dövüyor.

– Niye ki?

– Seninle konuşuyorum diye.

– Biz kötü bir şey yapmıyoruz ki! Sadece arkadaşça konuşup, dertleşiyoruz.

– Öyle ama sen Sünnisin!

– O da ne demek?

– Annem, babam böyle diyor. Bizler Alevi, sizler Sünniymişsiniz, Yezitmişsiniz. Alevilerle Yezitler konuşamaz, arkadaş olamazlarmış. Hele kızlarla erkekler... Yer yarılıp yerin dibine aksak, yine olmamış.

– Sünni nedir, Alevi nedir bilmiyorum ben. Böyle bir saplantım yok. Bizi de ilgilendirmez.

– Yok, mecburen arkadaşlığımızı bitireceğiz. Bana sakın kızma. Bir daha görüşmeyiz. Hoşça kal.

Bu kadar! Bu kadar basit! Akşam karanlığı gibi çökmüş-tü üstüme üzüntünün yarattığı ayrılık duvarının yıkılan ağır parçaları. Kafamı, beynimi yamyassı etmişlerdi. Gecekon-du penceresinde, cansız, sarımsı ışıklar, sokaklar, zifiri ka-ranlık. İnsan yok! İnsanlık yok! Birden karanlığın içine da-lıp yok oldu her şey.

O günden beri “mezhep ayrımcılığı” yapanların insanlık suçu işlediklerine inanırım. Sivas’ın Divriği ilçesinin bir kö-yünden İstanbul’a ailesiyle gelip, benimle arkadaşlık, dost-luk kuran genç kıza selam olsun... Bir daha onun gibi bir ar-kadaşım asla olmadı!

Elbette üzüntülüydüm. Hem de nasıl. Yıllarca dinî eğitim almış, sureleri, duaları ezberlemiş, Kuran’ı hatim etmiş bi-risiydim. Oysa Alevilik nedir, nasıl bir ibadeti vardır, hangi bölgelerde yaşarlar, inancı, öğretisi nedir bilmiyordum. Öğ-retilmezdi çünkü. Din derslerinde de yoktur, Kuran mek-teplerinde de.

“Nalcı” lafını duyardım arada sırada evde, köyde. Yeri gel-dikçe anneme sorardım, “Nalcı ne demek?” diye. Annem, “Onlar Sırganlı Yalak’ta, Sarı Halil’de, Göbü’de otururlar. Demircilikle uğraşırlar, at nalı yaparlar. Bıyıkları burma ve sarkık olur, banyo yapmazlar” derdi. Bütün bildiklerim işte bu kadardı. “Nalcı” denilen insanların Alevi olduklarını son-radan öğrendim.

Bölgemizde yoğun olarak Akkuş (eski adıyla Karakuş) il-çesinin insanları çoğunlukla asimile olmuş durumdadır. Ale-vi olduklarını söyleyen ve kabul eden tek tük köyleri kalmış-tır günümüzde. Çünkü daima hor görülmüş, aşağılanmışlar-dır. Niye olmasın ki? Kuran mekteplerinde bize öğretilenle-re göre: Dinimiz İslam, kitabımız Kuran, mezhebimiz İmam-ı Azam Ebu Hanife.... Açıklama da yok, soru sormak da.

İsteseydi devlet anlayışı, yönetenler, insanlara ve inançlara eşit mesafede yaklaşamaz mıydı? Bu toprakların üstündeki insanlar, daha mutlu yaşasalardı, kime ne zararları olurdu ki? Dilerim beni aşkla, sevdıyla, romantizmle, insanlığın kutsallığıyla tanıştıran gül kokulu, gül renkli güzel kız hak ettiği gerçek mutluluğu yakalamıştır...

1975 yılının Eylül-Ekim aylarında İstanbul'daki Yabancı Diller Yüksek Okulu'na kayıt yaptırdım. Artık ben de bir üniversite öğrencisiydim. Öğrenciydim ama barınma ve beslenme sorunumu nasıl halledecektim? Yardım alacağım, evlerinde kalacağım, durumu müsait olan bir akrabam da yoktu. Çaresiz, annemin teyze çocuğunun iki gözlü gecekonduyunun kapısını çaldım. İster istemez buyur etmek zorunda kaldılar.

Bir odada teyzemin oğlu ve eşi yatıyor, bir odada bizler kalıyoruz. Teyzem ve kocası, iki torunları ve ben. Odanın içinde bir masa, sandalye dahi yok. Yer yataklarının üstünde sıra sıra dizilerek uyumak zorundayız. Ders çalışma imkânı asla yok. Herkes kendi başının derdinde, geçim derdinde.

Yavaş yavaş varlığımdan hoşnut olunmadığı izlenimi edinmeye başlayınca, kalacak başka bir yer aramak zorunda olduğumu anladım. İyi ama bunu nasıl yapacaktım? İstanbul'da üniversite öğrenci hayatıyla ilgili hiçbir şey bilmiyor, kimseyi de tanıımıyordum. Ailem benim için özel ev kiralamanın masrafını da karşılayamazdı. Fatsa tüccarların-

dan 50 lira alınıp bana gönderilse, bu para fındık hasadı sonunda 250 liraya çıkıyordu. Bir yıllık harcamayı düşünecek olursak kendimizi, yerimizi, yurdumuzu satsak borcumuzu ödeyemezdik. Hal böyle olunca mecburen yurtlarda mûsait yatak aramaya başladım. Hem belki ders çalışma salonlu bir yer de bulabilirdim.

Kurtuluş'tan Feriköy'e inen ana yol üstünde, gelip geçerken gördüğüm bir tabela dikkatimi çekiyordu zaten: "Konya Öğrenci Yurdu". Korkak tavırlarla ve çekingen adımlarla içeri girdim. Öğrenci olduğumu, kalacak yer aradığımı söyledim, mûsait yerleri olup olmadığını sordum. Görevli tersledi: "Yok. Burada her isteyen kalamaz. Özel bir yurt burası. Yukarıda, köşede bir yurt var, belki orada sana göre bir yer vardır. Oraya sor." "Demek ki, özel yurtlar da varmış" diye düşünerek dışarı çıktım, adamın tarif ettiği yeri buldum: "İl Özel İdaresi Elazığ Öğrenci Yurdu". Konya Yurdu'na göre oldukça bakımsız, boyasız, sıvaları yer yer dökülmüş, perdesiz, camları gazete kâğıtlarıyla kaplı, insan resimleri, afişler falan asılı bir yer. Görevliye yanaştım yine korka korka.

– Kendime kalacak yer arıyorum da...

– Nerede okuyorsun?

– Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda.

– Niye yurttta kalmak istiyorsun ki? Git kendine bir ev tut.

– Ailemin durumu yok.

– Nerelisin?

– Orduluyum

– Yaa, öyle mi? Ben de Orduluyum. Sana yardımcı olmak isterim. Ama burası, bakımsız. Elektriği, suyu, kaloriferi yok. Kışın soğuk olur. Benim maaşım bile ödenmiyor.

– Niye ki?

– Burada solcular kalıyor. Elazığ Valiliği de bunların kalmasını istemiyor, yurdu kapatmak istiyorlar. O yüzden de ödenek göndermiyorlar.

– Ne zaman kapatılacak?

– Çoktan emir geldi. Ama bunlar çıkmıyor. Elektrik ve suyu kaçak kullanıyorlar. Sonuç nasıl olur bilemem!

– Bana bir şey derler mi solcular?

– Kimseye karışmazsan bir şey olmaz. Ama buranın sonu yok. Yatak da yok zaten. Yine de istersen iki battaniye verebilirim sana. Birini altına serer, diğerini üstüne alırsın.

– Kaç para vereceğim?

– Ne parası? Herkes bedava kalıyor, sen de kalırsın. Eğer bu şartlarda kabul edersen.

– Kabul ederim tabii. Sokakta kalmaktan iyidir hiç olmazsa.

– Ben şimdi evime gideceğim. Akşam olunca gel. Sana yerini gösteririm.

O anda vücudumun her tarafından mutluluk kıvılcımları fişkırmaya başladı. Yüzümde gülümseme, gözlerimde parıltılar belirdi; daha coşkulu, daha neşeli hissettim kendimi. Nasıl hissetmeyeyim ki? İstanbul'da kalacak bir yer bulmuştum kendime. Hem de parasız, bedava. Zaten işin aslı ben de sol eğilimliydim, "halkçı Ecevit"ten dolayı. Ecevitçiydim, CHP'liydim. Burada kalan aşırı solcu öğrencilere CHP'li olduğumu söylemezsem herhangi bir problem yaşamayacağımı düşündüm. Soran olursa da "görevlinin akrabasıyım" diyecektim.

Akşam karanlığı olunca içinde birkaç çamaşırımın olduğu torbamla beraber yurdun kapısına geldim. Görevli beni bekliyormuş zaten. Koltuğunun altındaki battaniyelerle beraber merdivenlerden çıkmaya başladı, ben de onu takip etmeye. Karanlık koridorun sonunda, büyük bir odaya girdik. Çift katlı, sağlam soltu dizilmiş bir sürü metalden yapılmış yaylı ranza gözüme ilişti. Yerler çıplak, pencerelerde perde yok. Koğuş gibi.

Görevli, "Ses çıkarma. Bu ranzada yat" deyip bir yer gös-

terdi, sonra da “Ben eve gidiyorum” deyip ayrıldı. Elbise-
mi çıkarıp, üstümdeki ranzaya koydum. Torbamı da baş ta-
rafıma, yere. Ama odanın içi buz gibiydi. O kadar üşüyör-
dum ki, uyumanın imkânı yok. Battaniyeler yeterli gelmi-
yor. Boynum da ağrımaya başlayınca, torbamı yastık olarak
başımın altına koydum. Yatakta döndükçe ranza gıcırıyor,
ses çıkarıyor ama dönmezsem de kas katı kesileceğimi his-
sediyorum...

Battaniyemin altından karşı duvara bakınca, odada iki si-
luet fark ettim. Arada sırada onlar da kımıldıyorlar ama hiç
sesleri çıkmıyordu. Bana, “Gürültü yapma” da demiyorlardı.
Başları, ayakları gözüküyor, battaniyelerinin altında kütük
gibi duruyorlardı. “Demek ki, onların altında yatakları var,
üstlerinde de fazla battaniyeleri” diye düşündüm.

Döne döne sabahı zor ettim. O iki kişinin sessizce, hiç ko-
nuşmadan, odadan çıkıp gittiklerini duydum sadece. Gü-
nün akşamında, yurda gelip odaya girince iki gencin ranza-
larında oturduklarını gördüm. Sanki beni bekliyorlardı. Bi-
risi, “Arkadaş, öyle uyuyamazsın. Biz vücudumuza gazete
kâğıtları sarıp, üstlerine elbiselerimizi giyiyoruz. Sen de öy-
le yap” dedi. Yerlerde bir sürü gazete kâğıdı, tomarları var-
dı zaten. Alıp, çiftler çiftler ayaklarıma, bacaklarıma, belime,
kollarıma dolayıp üzerine çoraplarımı, pantolonumu, kaza-
gımı giydim. Bir müddet sonra yanmaya başladım: Özelli-
kle ayaklarım alev alacak gibiydi sanki. Kalkıp ayaklarımda-
ki gazete kâğıtlarının birer katını çıkarıp, tekrar çoraplarımı
üzerine geçirdim. Sıcaklık normale dönmüş, dayanılır hale
gelmişti. Deliksiz uyumuşum. Ertesi gün koğuş arkadaşları-
ma teşekkür ettim.

Bir kış mevsimini bu yurtta geçirdim; soğuk sulara ban-
yo yaparak, çamaşır yıkayarak, semt pazarı sonrasında so-
kaklarda, tezgâh aralarında kalmış olan sebzeleri, meyveleri
toplayarak. Hiç kimse de bana “Nerelisin, kimsin, hangi si-

yasettensin” gibi bir soru sormadı. Sadece bazı akşamlarda “devrim için hayatını kaybedenler” adına yurdun teras katında saygı duruşunda bulunurduk. Geceleri de koridorun sol tarafında bulunan küçük odalardan siyasi tartışma sesleri gelirdi. “Devrim” lafını, “Kürdistan” lafını ilk defa orada duydum. Çok hararetli konuşmalar olurdu. Her gece yarısı, komşu Konya Yurdu’nun önündense sloganlar gelirdi: “Mücahit, mücahit, mücahit...” Sonra derin bir sessizlik...

* * *

Okuldaki öğrencilerle tanışmaya, kaynaşmaya başlamıştım yavaş yavaş. Bir gün okulun bahçesinde tek başıma otururken yanıma bir öğrenci yanaştı.

– Merhaba. Adın ne senin?

– Halil.

– Nerelisin?

– Orduluyum.

– Benim adım Ali. Tokathıym. Nerede kalıyorsun?

– Elazığ Yurdu’nda.

– Orayı duymuştum. “Suyu, elektriği, kaloriferi yokmuş” diyorlardı.

– Evet, öyle.

– E, nasıl kalıyorsun orada peki?

– Ne yapayım? Mecburum. Ailemin durumu yok.

– Ben önceleri Tokat Yurdu’nda kalıyordum. Orası kapınınca Site Yurdu’na geçtim. Suyu, her hafta sıcak suyla banyosu da var. Sen de gel benimle istersen?

– Kimse bir şey demez mi?

– Yok yahu. Odaların çoğu zaten boş. Karşanı, görüşeni de yok. Bir yatak da sana buluruz. Kantini var. Yemek de çıkıyor, gece 12’den sonra kalan yemekleri yarı fiyatına yiyoruz. Bazen de bedava oluyor.

Böylece Elazığ Yurdu’ndan çıkıp Site Yurdu’nun orta ka-

tının Laleli'ye bakan bloğunda, iki yataklı bir odaya yerleştim. Elazığ Yurdu'ndaki sefaletimi düşündüğümde, burası beş yıldızlı bir otel gibi gelmişti bana.

Site Yurdu'nda oldukça sık polis aramalarına, karşımızda bulunan Sivas Yurdu'nda kalanlarla yaşanan silahlı çatışmalara şahitlik ettim. Bir de "Ringo" denilen, uzun boylu, siyah sakallı, parkalı, botlu birisinin yatağımı sık sık işgal edişine. Yatağımı Ringo'ya kaptırmamayım diye çoğu zaman odama erkenden gelirdim. Ringo yani Raif; Raif yani Ringo... 12 Mart döneminde Mahir'lerin, Deniz'lerin arkadaşı olan; işkencelerde bilinç ve hafıza kaybına uğradığı söylenen; istediği gibi Site, Balıkesir, Kadirga, Niğde, Denizli yurtlarına girip çıkabilen; Topkapı, Aksaray, Beyazıt, Sultanahmet ve Kadirga semtlerinde rahatça dolaşabilen; yoldan geçmekte olan üniversiteli kızlar grubuna "Ey az gelişmiş ülkenin, az gelişmiş kızları" diye seslenen; okulu bitirip hâkim olursa "Orta karar yok, ya idam ya beraat vereceğim" diyen; Site Yurdu'nun orta avlusundaki ağaçlara kedileri asarak idam edebilen bir şahsiyet...

1980'den sonra Ringo'nun hâkim olduğunu duydum. Ben bu kişiden hep şüphelendim; hep istihbarat elemanı olduğunu düşünmüşümdür doğrusu. Ama günümüzde, geçmişle ilgili konuştuğum arkadaşlarımdan çoğu Ringo'nun "istihbarat elemanı" olduğuna inanmamakta.

“I . ŞUBE”YLE TANIŞMAM

Yurttan ve okuldan arkadaşlar sık sık odama gelir, gece geç saatlere kadar sohbet ederdik. Okullarda olan biteni, yaşadıklarımızı birbirimize anlatmakla, olayların değerlendirilmesini yapmakla geçerdi zamanımız. İlgimi çeken, daha ziyade fıkra gibi komikliklerdi bunlar aslında. Tek eğlence kaynağımız.... Anlatır, anlatır, sonra da karşılıklı gülerdik. İTÜ'den bir arkadaş polis otobüsüyle 1. Şube'ye gidişlerinde yaşadıklarını anlatınca “Yok artık, amma da sallıyorsun” demiştim mesela ama birkaç ay sonra aynı şey benim de başıma gelmez mi?

Yaz mevsiminin başlarıydı. Okulumuzda dönem sonu sınavları yapılıyordu. Sağcı-ülkücü öğrenciler güvenliklerinin sağlanması için valiliğe müracaat etmişler. İstekleri kabul görmüş ki, ekip otosu içinde 20-25 polisin koruması altında sınav salonuna girdiler. Okul içinde kavga çıkacağı kesindi. Nitekim bir müddet sonra koridorlar ve sınav salonu karıştı. Polisler ve sağcıların karşısında solcu öğrenciler. Coplar, sopalar, tahta parçaları havada uçuşuyor; kimin, kime vurduğu belli değil! Coplar havaya kalkıyor, sopalar karşılıyor, bir

öğrenci bacağından yerde sürükleniyor, sürükleyen polisin sırtına iki üç öğrenci birden atlıyor. Ağzı, burnu kanayanlar, üstü başı yırtılanlar... Polis, bir öğrenciye tabanca kabzasıyla vurmuş, yüzüne doğru kan akıyor. Arkadaşlarının yüzünden akan kanı gören diğerleri, polislerin üzerine çullanıyor ve yaralanan öğrenci insan yumağının altından kayarak kaçmaya başlıyor.... Sınav evrakları, sorular, cevaplar diye bir şey kalmamış, her şey darmadağın. Her şey yırtılmış, etrafa dağılmış vaziyette... Okul yöneticileri polis amiriyle konuşmaya çalışıyor, solcu öğrenciler de “özel sınav yapılıyor, kayırma var, torpil var” diye itiraz ediyorlar.

Derken sağcı öğrenciler, yine polis çemberi içinde bahçeye çıkarıldı. Kavgaya karışan solcu öğrenciler okuldan, bahçeden ayrılmaya, kaçmaya başladılar şubeye götürülmemek için. Ben de bahçe duvarının yanında bütün bu olanları izlemeye çalışıyordum başka öğrencilerle birlikte. Polis, dışarı çıkmamızı da yasakladı. Kısa bir zaman sonra okul bahçesine “fruko” denilen burunlu polis otobüsü girdi. İçinde bir sürü polis de var tabii. Otobüsle gelen daha yüksek rütbeli bir polis, sağcı öğrencilere sormaya başladı: “Size vuranları göster.” Özel koruma olarak okula gelen memurlara da yine aynı şekilde “Sizi darp edenleri göster” deyip duruyordu. Sağcı öğrenciler de, üstü başı yırtılan memur da cevap veremiyorlardı. Meydanda, kavga edenlerden kimse yoktu ki!

Amir tekrar “Oğlum göstersenize” diye bağırınca, öğrencilerden biri, “Amirim, kavga edenler burada yok ki” dedi. Amir, okul sorumlusu memura dönerek, “Kaçan, dışarı çıkan oldu mu? Kaçmalarına göz mü yumdunuz?” diye sordu. Polis memuru korkuyla, “Yok amirim. Bütün öğrenciler okulun bahçesindeler” cevabını verince, amir iyice kızdı: “O zaman gösterin kavga edenleri, sınav yapılmasını engelleyenleri.”

Hal böyle olunca polis memuru başladı gözüne kestirdik-

lerini frukonun içine atmaya: “Geç, geç, sen de geç!” Otobüsün kapısında duran başka bir memur da sayıyordu: “Bir, iki, üç... on beş... yirmi...” Tam o sırada bir polis de benim kolumdan tutmaz mı! Sert bir ses tonuyla, “Sen de geç!” dedi. Benim, “Ama memur bey, nasıl olur?” dememe aldırmadan, “Geç, geç! Konuşma!” diye sürükleyiverdi otobüsün kapısına doğru.

Otobüsün kapısından içeriye adım atar atmaz arkamdan bir ses duydum: “Memur bey, onu niye alıyorsunuz? Onun bir suçu yok ki?” Dönüp baktım ki, Süleyman. Süleyman, Fatih’te dedesiyle beraber oturan, annesi, babası, kardeşleri olmayan, ufak tefek, ince sesli, benden daha gariban birisiydi. Kot pantolon ve monttan başka hiçbir giysi görmezdim üstünde. Saf, tertemiz, pırlıl pırlıl bir çocuktü.

Polis memuru, Süleyman’a dönerek, “Sen karışma lan! Nereden biliyorsun suçsuz olduğunu? Yoksa kavganın içinde miydin?” dedi. Süleyman, “Ne kavgası be! Suçsuz insanları götüremezsiniz. Hak var, hukuk var” diye çıkışınca, polis memuru, “Sen çok biliyorsun! Sen de geç!” diye bağırdı. Süleyman başladı feryat etmeye ama iki memur, kollarından tutup havaya kaldırarak frukonun içine atıverdiler onu da.

“Süleyman, boş ver. Nasıl olsa bizi salıverirler” diyerek sakinleştirmeye çalıştım arkadaşımı. Frukunun kapısı kapandı ve yola koyulduk. Fakat Süleyman’ın ağzı hiç kapanmıyordu, sürekli haktan, hukuktan bahsedip duruyordu. Başka bir polis, dayanamamış olacak ki, “Lan, bir daha konuşursan, otobüsün kapısını açar, bir tekmede seni aşağıya atıveririm” deyince Süleyman’ın çenesi kapandı.

Otobüste, amirlerinin uygulamalarından rahatsız olan bir polisin de var olduğunu hissettim. “Pol-Der’li olabilir” diye düşündüm. Çünkü bize bağırıyor, yumuşak davranıyordu. Yanına yaklaşp, sessizce sordum:

– Abi, bizi nereye götürüyorsunuz?

– 1. Şube'ye.

– Abi, biz karışmadık ki. Suçsuzuz.

– Okuldaki polis amiri yukarıya sayı vermiş. O sayıya göre de otobüs geldi. Burada önemli olan sizler değilsiniz. Önemli olan bildirilen sayıyı tamamlamak. Okulda görevli polisler “Kavga edenleri elimizden kaçırdık” diyemezler. Sicilleri bozulur, beceriksizlikle suçlanırlar. Verilen görevi yerine getirmemiş olurlar.

– Bize ne olacak peki?

– Eğer susarsanız, “Biz yapmadık” derseniz suçlu olursunuz. Ortada bir olay var. Polisi darp etmek var, eğitimi engellemek var...

– Ne diyeceğiz peki abi?

– “Biz de onlardan şikâyetçiyiz” diyeceksiniz. “Önce onlar bize saldırdı, güvenlikleri için getirdikleri polisler bizi tuttu, sağcılar vurdu” diyeceksiniz.

– Hem polislerden hem de sağcılardan mı şikâyetçi olacağız?

– Evet! Yoksa sizlerin üzerinde kalır suç.

Eminönü'ndeki 1. Şube'den içeri alındık teker teker, sırayla. İçimde bir korku, bacaklarımda titreme... Bir yandan da, düşünüyordum, “Acaba ne kadar dayak yiyeceğim? İşkenceye alırlar mı? Falaka, elektrik, tazyikli su, çıplak hücrelere atılmak... Acaba hangisine maruz kalacağım?” Çünkü hep bu tür şeyler duymuştum şubeye girip çıkanlardan. Polis işkencesinden de sürekli bahsediliyordu.

Üst araması, kimlik kontrolü gibi işlemlerden sonra giriş katta geniş bir salona doğru götürüldük. Büyük salonun önü kalın demir parmaklıklarla çevrilmiş, ortadan ikiye ayrılmış, tabanı boydan boya tahtayla döşenmiş. Taban yüksekliği yerden 40-50 cm. kadar var. Her iki bölmede de insanlar yüzükoyun yatıyorlar, uyuyorlardı. İçlerinden bazıları da kafayı kaldırıp bizlere bakıyordu. Kimi ıslıkla marş ça-

lıyor, kimisi de fısıldayarak marşla benzer bir şeyler söylemeye çalışıyorlardı.

Bizi sol tarafta bulunan bölmeye attılar. Tanıdık kimse de yok gibi. “Haydi, hayırlısı” diyerek girdik içeri. Kimse bize bir şey sormadı, ben de bir müddet sonra uyumuşum galiba. Ertesi gün öğleye doğru üst katlara çıkıp ifade verdik, oradan da Sultanahmet’teki nöbetçi mahkemeye götürüldük.

Çoğumuz mahkeme olayıyla ilk defa karşılaşılıyordu. Usul, yöntem, kural nedir bilmiyoruz. Mahkeme görevlisi bizi yönlendiriyor. Kimlik bilgileri alındıktan sonra mahkeme başladı. Hâkim, “Eğitim öğretimi engellemek, kavga çıkarmak, polis dövmekle suçlanıyorsunuz. Ne diyorsunuz?” diye sordu. Adı okunanlar, hep bir ağızdan, “Suçsuzuz, onlar bizi dövdüler, asıl biz şikâyetçiyiz” diye cevapladık, savunma yaptık. Güvenlik için gelen polislerden biri avukat da tutmuş. Söz aldı, konuştu, konuştu, cezalandırılmamızı talep etti. Görev başındaki polis memurunu da darp etmişiz; polis, hastaneden rapor almış. Hâkim, darp edildiğini söyleyen polise, “Oğlum, seni kim dövdü? Dövenler bu salonda mı? Göster bakalım” deyince polis ayağa kalktı, uzun uzun bizlere baktı. En nihayetinde, “Beni bu dövdü” deyiverdi. İşaret ettiği öğrenci benim! Hâkim, bana dönerek, ayağa kalkmamı söyledi, adımı sordu. “Polisi sen dövmüşsün. Seni gösterdi. Ne diyeceksin?” diye sorunca da polisin yalan söylediğini, dayak yediğimi, asıl benim şikâyetçi olduğumu ifade ettim. Neticede hâkim, duruşma için birkaç ay sonraya gün atarak, bizleri serbest bıraktı.

Mahkeme günü geldiğinde salonda hazır bulunduk. Hâkim iki tarafa da “Şikâyetçi misiniz?” diye sordu. Bizler de, onlar gibi “Şikâyetçiyiz” dedik. Hâkim, orta yol bulmaya çalışıyor ama polisin avukatı illa ceza almamızı istiyor. Hâkim, polise dönerek, “Seni döveni göster bakayım” diye sordu yine. Polis, bizlere baktı ama kararsız olduğu belliydi. İçim-

den, “Beni göstermez inşallah” derken, işaret etti: “İşte bu!” Rahat bir nefes aldım; başka bir öğrenciyi göstermişti. Hâkim, polisin işaret ettiği çocuğa adını sordu. Çocuk cevapladı. Bunun üzerine hemen önceki ifadelere baktı hâkim tabii ve polise dönerek, “Oğlum, sen önceki mahkemede, ‘Beni döven Halil’ demişsin. Şimdi başkasını gösteriyorsun. Nasıl izah edeceksin bunu?” Polis, biraz kemküm edip, “Efendim, aradan zaman geçti. Unutmuş olabilirim” deyince sinirlenen hâkim, “İnsan dayak yediği kişiyi iki ayda unutmuyor mu? Utanmıyor musun yalan söylemeye?” diye bağırdı ve “gereği düşünülür”: “Herkesin beraatına...”

Benim “Şube”yle hikâyem böyleydi işte. Aslında, İTÜ’de okuyan arkadaşımın anlattığı ve başıma gelmeden önce güldüğüm hikâyeye çok benziyordu: İTÜ’deki bir olay sonrası yine öğrencileri frukonun içine atan polis, “Bir, iki, üç... yirmi dokuz, otuz, tamam” demiş. Otobüs 1. Şube’ye ilerlerken amir polisler döner, “İyi sayın, noksan olmasın ha” deyince başlamışlar otobüse doldurdukları öğrencileri saymaya. Fakat hep yirmi dokuz çıkıyor; bir kişi eksik.

Polis amiri öfkeden kudurmuş, şoföre dönerek otobüsü durdurması için talimat vermiş. Otobüsün durmasıyla da yol kenarında simit satan birini göstererek, “Alın şu simitçiyi içeri” emrini vermiş. Böylece sayıyı “otuza” tamamlayıp, yola devam etmişler.

Kendi yaşadıklarımı düşününce, vay o simitçinin haline! Öğrenci bile değil. Dışarıdan okulun içine girip anarşi yaratmak... Suçunun korkunçluğunu ve çektiklerini tahmin dahi edemiyorum...

1976 yılının bir Pazar günü akşamı arkadaşlarım Fındıkza-
de'deki Niğde Yurdu'nda "Emperyalizm" konulu bir semi-
ner olduğunu, yemek de verildiğini söylediler: "Oraya gide-
lim, yemek de yeriz." Zaten her günümüz açlıkla boğuşarak
geçtiğinden gitmeyi uygun gördüm.

Dolmuştan inip, beş arkadaş arka kapıdan Niğde Yurdu'na
girdik. Girişteki salon dolu gibiydi. Konuşmaları pek dinle-
meden, bodrumdaki yemekhaneye indik üç arkadaş. Orada
çok vakit harcamışız ki, seminere katılanlar olsun, bizim-
le gelenler olsun çıkıp gitmişlerdi. Kimseye bir şey deme-
den, yurdun ana kapısından karanlık sokağa çıkıp ilerleme-
ye başladık Hüseyin ve Ünver'le beraber.

30-40 adım attık atmadık, birden üç silahlı siluet etrafı-
mızda belirdi. Karanlıktan yüzlerini göremiyordum ama el-
lerindeki silahların varlığı belli oluyordu: "Kımıldamayın!
Ellerinizi havaya kaldırın!" Şaşkınlıkla ellerimizi kaldırdık.
Keskin bir ses, "Yürüyün içeri" dedi bu sefer. Elindeki ta-
bancanın büyüklüğünün neredeyse kolu kadar olduğunu
seçiyordum. Ünver, "Abi biz bir şey yapmadık. Evimize gi-

diyoruz” dediyse de, o keskin ses hiç aldırmadı: “Susun lan! Yurttan çıkarken gördük sizi. Kımıldamayın!” “Kımıldamayın” dedikçe, dirsekleriyle beraber tabanca karaltısı da sallanıyor...

Bu sefer ben, “Abi, biz sadece yemek yemeye gittik” diyecek oldum. O ses, “Daha başka yer bulamadınız mı yemek yiyecek? Ya üstünüzdeki parkalar? Militan mısınız siz?” diye sordu. “Yok abi. Başka giyecek bir şeyimiz yok” cevabını verdim. Hakikaten de paltoyu hayatımda görmemiştim. Rahmetli dayımdan yalvararak aldığım kısa asker parkasıydı üstümdeki. Yırtık pırtık...

O keskin ses, “Geçin lan! Fazla konuşmayın!” derken, yan tarafımızda duran eli silahlı diğer kişi tabancanın namlusuna şakur şukur mermi sürdü. Trabzon Öğrenci Yurdu’nun ana giriş kapısına doğru yürümeye başladık topluca. Birkaç basamak merdiven çıkıp her tarafı camlarla kaplı, perdeli, büyük bir oturma salonuna girdik. Etrafta birkaç çocuk var, bazıları televizyonun karşısına oturmuş. Kimsede bir telaş, bir heyecan yok. Bizi öyle görmelerine rağmen sıradan, olağan bir durummuş gibi tepkisiz vaziyette durdular, istiflerini hiç bozmadılar. İçerisi yarı karanlıktı, loş bir ışık vardı.

Keskin sesin, “Yürüyün duvar kenarındaki merdivenlere doğru” talimatıyla salonun arka tarafında bulunan ve bodruma inen merdiven girişine doğru ilerlemeye başladık. Hem yürüyor hem de “Benim sonum geldi artık” diye geçiriyordum içimden. Çünkü üstümde Site Yurdu’nun giriş kartı var!

Duvar kenarından inen merdivenlerle kazan dairesine indik. Bodrum kat. Geniş sayılabilecek bir alan, duvar dibinde kalorifer kazanı... Kazanın yanında kömür birikintileri, tavanlarda kalın tesisat boruları... Duvarları boyasız, badanasız, sıvanmış haliyle duruyor... Yerler temiz, çöp falan yok, lambalar açık. Işık olunca, keskin sesiyle emir veren şahsın

yüzünü de görmüş oldum. Ondan başka kimse konuşmuyordu. Grubun lideri olmalıydı. 160-168 cm. boylarında, ince yüzlü, ince yapılı, beyaz tenli, üzerinde, koyu renkli uzun kumaş paltosu olan, siyah pantolonlu biriydi. Adam, “Bağlayın şunları tavana” emri verdi. Benim yaşlarımda birkaç genç daha gelmişti kazan dairesine. Bizleri ellerimizden bozulara bağladılar. Lider olduğunu düşündüğüm kişi, “Ara-yın şunların üstünü” dedi. Üstümü, ceplerimi iyice aradılar. Ayaklarım tir tir titriyordu; ha buldular, ha bulacaklar yurt kimliğimi!

Derken beni arayan genç, “Bak, bunun üstünde ne buldum?” dedi. Tamam artık! Ben solcuların yurdunda kalan, akşam karanlığında korkmadan ülkücülerin yurdunun önünden geçebilme cesareti gösteren, parkalı bir solcu militandım!

Başladılar bize vurmaya. Sağlı sollu, suratlarımıza, mide-lerimize. Sırayla yumruk atıyorlar. Yarın saat sonra yüzüm, yanaklarım uyuştı. Ağızım, burnun kan içinde kalmıştı ama artık bir şey hissetmiyordum. Arada bir sorgu molası veriyorlar, lider olan soruyordu: “İslâm’ın şartı kaç?”, “Elham duasını oku!”, “Malazgirt Savaşı kimle kim arasında olmuştur?”, “İstanbul kaç yılında fethedildi?...” Bunlara benzer sayısız sorular. Bilemedin mi yumruk... Yumruğa razıydım zaten artık acımıyordu ama ya öldürülüp boş bir araziye atılırsam? Çünkü o günlerde, aklıma gelen duruma benzer sayısız haberler çıkıyordu gazetelerde. Acaba cesedimi nereye atacaklar? Kimse de beni aramazdı. İsim yapmış, bilinen, duyulan birisi de değildim. Sıradan, gariban bir öğrenci. Öldürüldüğümden kimsenin haberi bile olmaz!

Bir müddet sonra lider bu sefer “Nerelisin?” diye sordu:

– Orduluyum

– Haa, Karadenizlisin yani. Söyle bakalım Karadeniz marşını!

– Hangisini abi?

– Anlamadın ha!

Yumrukların biri gidiyor, diğeri geliyor.... Peş peşe...

– Çırpınırdın Karadeniz’i lan.

Yine hapı yutmuştum. Ben, bu şarkıyı ortaokul yıllarımda müzik dersinde öğrenmiştim. Ama çoktan unutmuştum!

Ağzım burnum kan içinde, başladım yarım yamalak söylemeye:

Çırpınırdın Karadeniz

Bakıp Türk’ün bayrağına

...

Gelen düşman değil

– Ne biçim Türk gencisin be! Bu marşı da mı bilmiyor-sun? Hiç duymadın mı?

– Ortaokulda ezberlemiştim. Unutmuşum. (yumruklar)

– Vurun lan şuna. Tabii sen Türklüğünü unutmuşsun.

Komünistlerin marşlarını ezberlemişsindir. Söyle bakalım birisini.

– Yok abi. Valla bilmiyorum! (yumruklar)

– Çıkarın şunun parkasını. Atın kazana.

En az iki saat aralıklarla dayak yedik. Makasla saçlarımızı da kesip keçi tıraşı yaptılar. Aralarından birisi, bizi döv-mekten yorulmuş olacak ki, liderinin kulağına eğilip sessiz-ce, “Bunları ne yapacağız reis?” diye sordu: “Yüzbaşı gelsin bakalım. O karar verir.” Fısıltıyı duymuştum. İçimden, “Al-lah, Allah! Demek bunlarda askerî rütbe disiplini de var” di-ye düşünmeye başladım.

Vakit gece yarısını geçmiş olmalıydı. Merdivenlerden aşı-ğaya inen ayak sesleri duydum. Bizi dövenlerin tümü hazıro-la geçti. Merdivenlerden inen kişi önüme gelip durdu. 175-178 cm. boylarında, 30-35 yaşlarında, esmer tenli, asker tı-

raşlı, sportif görünümlü, elbiseleri kir pas içinde, sıradan işçi kıyafetleri olan, sert görünümlü biriydi. Korkudan yüzüne pek de bakamıyordum ama “yüzbaşı” dedikleri kişinin o olduğunu anlamıştım.

“Bu mu solcuların yurdunda kalan?” diye sordu. “Evet yüzbaşım” dedi, bizi dövenlerin lideri. Yurt kartımı eline alıp arkasını, önünü inceledi. Bana sormaya başladı:

– Bu kartı imzalayanın görevi ne?

– Yurt sorumlusu herhalde.

– Resmî görevli mi?

– Hayır, komite başkanı galiba.

– Ne yapar bu komite?

– Yurda giren çıkan belli olmuyormuş da, kendi aralarında bir komite oluşturulmuşlar. Komite başkanının imzasının olmadığı giriş kartına sahip olanlar içeri alınmıyor.

– Niye geldiniz Niğde Yurdu’na?

– “Seminer var, seminerden sonra da bedava yemek verecekler” dedi arkadaşlar.

– Seminerin konusu neydi?

– Emperyalizm mi ne...

– Doğru söyle be! İnsan niye geldiğini bilmez mi?

Arkadan bir ses anama, sülaleme küfür etmeye başladı. Yüzbaşı ona bağırıp, susturdu. “Anasına sövmeyin! Anası anamızdır. Suçu, günahı yok” deyince gözlerimden yaşlar oluk gibi akmaya başladı. İçimden de “Bu, anama laf söyletmediğine göre vicdan sahibi biri olmalı” diye geçirdim. Biraz da olsa yaşama ümidim filiz verdi.

– Hiç olaylara karıştın mı? Ülkücülerle kavga ettin mi?

– Etmedim. Okul çevremden, sizin tanıdıklarınızdan sorabilirsiniz.

– Soracağız. Niye o yurttaki kalıyorsun? Seni kim götürdü oraya?

Geçmişimi, aile durumumu, şartlarımızın zorluğunu ol-

duğu gibi anlattım. Yüzbaşı, “Niye Sivas Yurdu’na gelmedin?” diye sorunca cevapladım: “Ailemden kaynaklanan nedenlerden dolayı CHP’ye sempati duyuyordum. Ecevit’i, Kıbrıs çıkartmasından dolayı herkes öve öve anlatıyordu. ‘Halkçı Ecevit’ diyorlardı. Ben de gariban, halk çocuklarından biriydim. Solcuların arasında olmaktan korkmadım.” Yüzbaşı bunun üzerine kendisinin de fakir bir aileden geldiğini söyledi: “Ben de halk çocuğuyum. Ben de fakir bir aileye mensubum. Topkapı’da bir metal fabrikasında çalışıyorum. Bak ellerime!” Gerçekten de elleri yağ, pas içindeydi, yara bereyle, çiziklerle doluydu. Aklıma hemen Laleli’deki bir metal sendikası geldi. Her zaman pencereleri kapalı olurdu. Oraya “kontrgerillanın bölge merkezi” diyorlardı. “Demek ki, oradan dolayı işe yerleştirilmiş” diye düşündüm. Yani numaradan “yüzbaşı, komutanım” demiyorlardı.

– Trabzon Yurdu’nun önünden niye geçtiniz?

– Biz çevreyi bilmeyiz. Bizi bırakıp gitmişlerdi. Hiçbir şey düşünmeden yurttan çıktık.

– Eee tabii, ağabeylerin bilirler! Onlar niye buradan geçmezler? Başlarına geleceği bilirler. Gördün mü bak, sizler hiç düşünen olmuş mu?

Çevresindekilere, “Bunları daha dövmeyin, bırakın git-sinler” dedi. Sonra bana dönerek konuşmaya başladı: “Senin anlattıklarına inanıyorum. Zaten militan olsaydın, buradan geçmezdin. En kısa zamanda o yurttan ayrılacaksın. Bu söylediğimi ciddiye al. Biz devlet içinde ayrı ve çok güçlü bir örgütüz. Her yerde adamlarımız var. Polisten, MİT’ten, diğer istihbarat örgütlerinden daha güçlüyüz. Bu devletin yıkılmasına, bu vatanın komünistlerce işgal edilmesine asla ve asla müsaade etmeyeceğiz. Hiçbir şeye karışmadan okulu-bitir ve normal hayatını kur. Tamam mı?” “Tamam efendim” dedim.

Yüzbaşı, daha sonra lidere dönerek bir talimat daha ver-

di: “Yurttaki diğer çocukları buraya indirin sırayla. Gözleri ‘komünist’ görsün! Komünistlerin hallerini görsünler!” Birkaç dakika sonra bodrumun merdivenlerine ortaokul, lise öğrencileri gibi çocuklar dizilmeye başladı. Korkulu gözlerle bizlere bakıyorlardı. Arada sırada ben de onlara bakıyordum. Bakışından dahi korkuyor, gözlerini kaçırıyorlardı. Tümü gariban, fakir, fukara çocuklarıydı sanırım.

Bu gösteri bittikten sonra iki kişi koluma girip, beni Millet Caddesi’nin kenarına bıraktılar. Korkulu adımlarla ilerliyor, arkamdan silah sesleri bekliyordum. Apartmanların dibinden yürümeyi tercih ettim, “Ateş edilirse, kendimi kapı boşluklarına belki atabilirim” diye. Doğruca Site Yurdu’na geldim yürüyerek. Tanıdıklarına, başımdan geçen olayları anlattım. Güldüler! “Yaşıyorsun ya, gerisi önemli değil” diyerek teselli etmeye çalıştılar.

İçerde iki arkadaşım daha vardı, hayatlarından endişe ediyordum. Hemen Vatan Caddesi’ndeki polis karakoluna gidip olayı haber verdim. Nöbetçi komiser, “Ooo, yüzbaşı da oradaysa, ben oraya giremem. Seni bıraktılarsa diğerlerini de bırakırlar. Yarın haber alamazsan yine gelirsin. Şimdi, git, yat, uyu” dedi!

Ertesi gün arkadaşlarla yurttan buluştuk. Onlar da serbest bırakıldıktan sonra benim için endişelenmişler, merak edip Site Yurdu’na gelmişlerdi. Bana silah çekip yurdun bodrumuna götürülen genç Aksaray, Laleli, Edirnekapı, Topkapı civarlarında çok ünlü birisiymiş. Hayretler içinde kaldım! Adını şu anda net olarak hatırlamıyorum ama büyük ihtimalle Zeki’ydi.

1990 ve 2000’li yıllarda, meslek hayatım içinde birçok görevli memurla arkadaşlığım, sohbetlerim oldu. Emekli askerlerle, polis memurlarıyla, başbakanlık personelleriyle “provokasyon” konuları, istihbarat elemanlarının seçimleri, çalışma alanları konularında yaptığımız sohbetler-

de duyduklarım karşısında şaşırıp kaldım. Subay olarak hiçbir Kürt kökenli gencin Silahlı Kuvvetler’de görev alamayacağını; hiçbir solcunun, sosyalistin, Alevinin, Kürt kökenlinin başbakanlık çalışanı olarak “kadrolu eleman” olamayacağını; şu anda hiçbir Alevi’nin MIT’te çalışmadığını, çalışmayacağını öğrendim. Kadrolu MIT personelinin sadece İç Anadolu Bölgesi’nden olduğunu (Konya, Kayseri, Çankırı, Yozgat); her sendikada, her partide, her dernekte, her türlü sağ ve sol örgütlerde, her meslek içinde, her sokakta, her köyde, her okulda, her hastanede, her fabrikada, her bankada vb. mutlaka istihbarat görevlilerinin bulunduğunu, görev aldıklarını öğrendiğimde kızgınlığımı sürdürdüm eski siyasi otoritelere, yöneticilere.

Hayretle bakıyorum siyasi gruplara, partilere, dergilere. Yenilen, yürüdüğü yolda halkı bataklığa saplayan, perişan eden, terk eden, ortada bırakıp gidenler; 12 Eylül’ün göz göre göre geldiğini görüp de tedbir almayanlar hiç mi tarihten ders çıkarmazlar? “Bu yenilginin sebeplerinin en başında ben varım” deyip neden yerlerini yeni yüzyılın gençlerine bırakmazlar?

Sağ partilerde, sağ örgütlerde liderler, yöneticiler değişmiyor da sol cemahta bundan farklı ne var? Biraz özeleştiri, biraz tarafsız bakabilme yeteneğidir başarının adı. Özel Harp Dairesi subayına yine de teşekkür ediyorum; mesleğini, görevini bana açıkladığından dolayı. Geçmişte yaşadıklarım-dan, hatalarımdan ders çıkarma yeteneği kazandırdı bana, gençlik yıllarımdan bugüne kadar.

* * *

O senenin yaz aylarıydı. Balıkesir Yurdu’nun yanındaki kahvehanenin önünde oturuyor, sohbet ediyorduk. O zamanlar Abide-i Hürriyet Meydanı kıyısında, İzzetpaşa Mahallesi girişinde bulunan Galatasaray Mimarlık-Mühendis-

lik Fakültesi vardı. Binası hâlâ duruyor, şimdilerde sanırım Yıldız Teknik Üniversitesi'ne bağlı. Orada okuyan Antepli, Sinan adındaki arkadaşım yan masaya otururken bana seslendi:

– Halil, seni Trabzon Yurdu'nda döven çocuğu dün gece öldürmüşler.

– Nerede olmuş olay?

– Küllük'ün önünde, Beyazıt Meydanı'nın girişinde.

– Nasıl olmuş?

– Gece yarısına doğru Beyazıt Meydanı'nın girişinde afişleme yapıyorlarmış. Seninki de afiş asanların güvenliğini alıyormuş. Küllük tarafından, apartmanların arasından, çocuğu tek kurşunla vurmuşlar. Hem de alnının ortasından.

Ertesi gün Ülkücüler büyük bir cenaze yürüyüşü düzenlediler. Trabzon Yurdu'nun önünden Sultanahmet'teki morga kadar, “Kahrolsun komünistler!”, “Komünistler Moskova'ya” vb. gibi sloganlarla. Yani Ülkücülere göre Zeki'yi solcular, komünistler öldürmüştü.

Şimdi soruyorum: Hangi üniversite öğrencisi bunu yapabiliirdi? En az 70-80 metreden tek kurşunla, karanlıkta duran bir insanı, alnından kim vurabilir? Solcu bir militan, o saatte ülkücülerin afişleme yapacağını ve Zeki'nin de güvenliği alacağını nereden ve nasıl bilebilir? Bunu yapan kişinin, özel askerî nişan eğitimi alması gerekmez mi? Keskin nişancı olması gerekmez mi?

Bütün bu soruların bana göre tek bir cevabı var: Ülkücü camianın arasına yerleşmiş olan “Özel Birlik” elemanları olabilir ancak. Topkapı Atatürk Öğrenci Yurdu'nda kalan öğrenciler de, “Kardeşim, biz ülkücülerle mücadele etmiyoruz. Onların içine yerleşmiş olan Özel Birlik elemanlarıyla çarpışıyoruz. Adamlar üst kattan alt kata atıldığında penceremizde patlayabilen saniyelik dinamit fitilleri kullanıyorlar” derlerdi de inanmazdım.

Şimdi aklıma buna benzer şekilde Ünye-Fatsa olaylarının başlangıcı geliyor mesela: 1980 öncesi, Ünye Kız Meslek Lisesi'nde görev yapan Remzi diye bir öğretmenin, sabah saatlerinde okuluna giderken, çapraz ateşe tutularak öldürüldüğünü duydum. Çevrede oturanların, sokaktan geçenlerin gördüklerine göre 175-180 cm. boylarında, esmer, koyu renk montlu, spor ayakkabılı, siyah kasketli, komando tipli dört kişi eylemi gerçekleştirmişlerdi. Hiçbirini tanıyan yoktu! Hiçbiri Ünyeli değildi! Bu cinayet sonrası Ünye-Fatsa olaylarının fitili ateşlenmiş oldu. Öğretmenin suçuysa sadece TÖB-DER üyesi olmaktı.

* * *

1976 yılının Temmuz ayında ben de ölümden kıl payı kurtuldum. İstanbul'da kimse kalmamış, çoğu üniversite öğrencisi memleketlerine tatile gitmişlerdi. Yurtlar boşalmış gibiydi. Bizim yurttaki boş yataklarda, öğrencilerin akrabaları olup, İstanbul'a geçici olarak çalışmaya gelen genç işçiler yatıyordu.

Oldukça sıcak bir gün, akşam karanlığında yurdun önündeki taburelerde, sandalyelerde oturuyorduk. Dışardan yurda girmek üzere olan Galatasaray Mühendislik'ten Antepli Sinan bana dönerek, "Halil, burada oturmayın, faşistler tarayabilir. Burada oturmak tehlikeli olabilir" dedi. Kendi kendime, bir yandan "Bizim kime zararımız var? Burada oturuyoruz işte. Milletin başka işi mi yok?" derken, bir yandan da "Olabilir, neden olmasın?" diyerek sandalyeden kalkıp odama doğru yöneldim. Odanın kapısından içeri girer girmez dışardan tek el silah sesi geldi. Peşinden bağırma sesleri.

"Ne oldu? Kim ateş etti?" diye merakla ana giriş kapısına doğru koşmaya başladım. Dışarı çıktığımda, kalktığım sandalyede oturan tanımadığım bir çocuğun başının arkaya düştüğünü, tam alnının ortasında bir kurşun deliği oldu-

ğunu gördüm. Kaskatı kesilmiş, oracıkta ölüvermişti hiç kıpırdamadan.

Yurtta kalanlar sağa, sola koşuşturmaya başlarken içeriden birisi gelip telaşlı gençlere seslendi: “Ben bunu tanıyorum. Tuncelili bir öğrencinin akrabası. İşçi bu. Kalacak yeri yoktu da burada yatıyordu.” Bir öğrenci, “Ailesine nasıl haber vereceğiz?” diye sorunca, bir başkası, “Bende o akrabası öğrencinin telefonu var. Onlar köydeki ailesine haber verebilirler” dedi. Danışma bürosunun kapısı açılıp Tunceli’ye telefon edilmeye çalışıldı. Uzunca bir süre bağlanamadılar. Bağlandıklarında da hatlardaki parazit yüzünden sağlıklı bir iletişim kurulamadı. Tekrarlaya tekrarlaya akrabasının yurdun önünde otururken öldürüldüğü anlatıldı.

Tecrübeli bir öğrenci bizlere dönerek, “Arkadaşlar, polise haber vermemiz gerekiyor. Ama o zaman yurtta da arama yapabilirler. Öğrenci olmayanlar derhal yurdu terk etsin. Yurtta kalanlar da odalarına çıksınlar. Kapının önünde durmayın. Lambaları söndürün. Tekrardan tarama yapabilirler” dedi. Gidecek yerim zaten yoktu, doğruca odama çıktım. Yan taraftan da dışarıyı dinlemeye, neler olduğunu anlamaya çalışıyordum. Sanırım bir saat sonra polisler gelip cesedi morga götürdüler. Arama falan da olmadı.

Yurdun önündeki bir metrelik taş duvarın arkasına saklanarak, 70-80 metreden, tek atışla, alnının ortasından bir insanı kim vurabilir? Dokuz milimetrelik bir tabancayı taşıyacak fizikî yapıya sahip olmayan, Trabzon Yurdu’nda bana dayak atan ülkücü militanlar gibi olanlar mı? Bunun için Vatan Mühendislik’te, Dil Tarih’te, Hukuk’ta okuyan militanların yıllarca süren bir askerî eğitim almaları gerekmez mi? Her bilek 14’lünün sarsıntısına dayanabilir mi? Dayansa bile hedefi alnının ortasından vurabilir mi?

Üniversitede gerçekten öğrenci olan, ayda bir de olsa okula gelen bir gencin ister sağcı olsun, ister solcu olsun, uzak

mesafeden her attığını vurabilen keskin bir nişancı olması mümkün değildir. Bu keskin nişancılar gerek solcuların, gerek sağcılarının arasında dolaşan, kendisini “davaya adanmış” olarak tanıtan, öyle görünen, her türlü silahlı eylemlere katılan “özel askerî birlik” elemanları olabilirdi ancak. Ünye’de de böyle olmuştur, Fatsa’da da, Maraş’ta da, Çorum’da da, Sivas’ta da... Meslekleri sorulduğundaysa ya işçidirler ya da esnaf. Çalışmıyor mu? Ya işten çıkarmışlardır ya da “okuldan atılmış”tır...

KULLANILMIŞ SİLAHLAR

Güzel bir günün öğleden sonrası. Sekiz-on kişilik öğrenci grubuyla beraber okul çevresinde, ara sokaklarda afişleme ve yazılama yapıyoruz. Ana caddeyi bitirip ara sokağa geçtik, etrafımızda sivil polislerin var olduğunu da bilerek. Gündüz gözüyle yazılama yapmanın daha risksiz olduğuna karar verilmişti bölgemizde. Ekip otosu geldiğinde, görüldüğünde kalabalığın içinde kayboluyorduk. Ama o sokak dar ve uzundu; riskliydi bizim için. Ekip girişleri kapatsa kaçacağımız aralar yoktu. Yine de mecburuz, verilen görevi yerine getireceğiz. Ancak ana caddenin dükkânlarının arka çıkış kapılarını kullanabiliriz. Karanlık güçlerin silahlı saldırısından da korkmuyoruz. Biliyoruz ki, sokağın iki başında güvenliğimizi sağlayan en az birer silahlı elemanımız var bizlerin tanımadığı. Yürüyüşlerde, korsan gösterilerde, afiş ve yazılamalarda bu hep böyledir. Bu durumu polisler de bilir, karanlık gizli güçlerde. Gündüz vakti güvenlikçilerin yanında en az birer tane kadın olur ki, aranmaları halinde silah onlara aktarılabilsin. Zira erkek polis memurlarının kadınlara üst araması yaptıkları olmamıştır bu zamana kadar.

Sokağın ortalarına geldiğimizde iki polis arabasının girişleri kapatıverdiğini gördük aniden. İlkaz da alamamıştık. On beş-yirmi polis, bizleri ite ite tek tarafta topladı. Bağışmalar, itirazlar, direnmeler... Anında boşaldı sokak, sadece bizler kaldık. Halkımız toz oldu korkudan. Belli ki, polisler müsaait alana geçmemizi beklemişlerdi. "İlkaz ıslığı çalma" görevi olanlara kızıp durdum içimden.

Tartışmalar içinde, yaka paça bir polis arabasının içine tıkdık. Aramızda üç-dört tane kadın arkadaşlarımız da vardı. Erkekler ön taraflara, kadınlar arka koltuğa oturtuldu. Minibüsün ön tarafına üç polis oturdu, orta kapıyı tutan ve ayakta durup bizi gözleyen memurlar da var. Soruyoruz, "Bizi nereye götürüyorsunuz? Yakınlarımıza haber versek bari!" Cevap yok: "Susun, konuşmayın!" Kocaman siyah ve kalın ahşap coplar, havada sallayıp duruyorlar.

Bir müddet sonra ön taraftan indirmeye başladılar bizi. İnenler polislerle sürekli tartışıyorlar, minibüsün içinden bir şey anlaşılmıyor. Sıra bana geldi, ayağa kalktım, inmeye hazırlanırken arkamdaki kadın arkadaş kulağıma, "Benim üzerimde makine var. Ne yapayım?" diye sordu. Yüzüne baktım, tanıımıyordum. Bizim okuldan değildi. Seri ve sessizce fısıldayarak, "Manyak mısın sen? Madem üstünde malzeme vardı niye yanımıza geldin? Niye tartışmaya girdin polislerle? Fırlat arka koltuğun altına doğru!" dedim.

Tek sıra halinde girdik kapıdan. Erkekler ayrı, kadınlar ayrı. Kemerler, bağcıklar, kalemler, çakmaklar üstümüzde ne varsa alındı. Beni bir korku sardı: "Polisler silahı bulmuşlardır şimdi. Bizleri tek tek sorguya çekerler. Dayak da olur, falaka da!" Duyuyorum ya böyle şeyler: "Konuşana kadar işkenceye tâbi tutulacaksın!" Sorulursa ne diyeceğim? "Aynı ifadeyi verelim" kararı alacak fırsatımız da olmadı. "Bilmiyorum kime ait olduğunu" derim. Yapacak bir şey yok. Üzerinde parmak izim yok nasıl olsa...

Sabaha kadar bekledim dayak sırasının bana gelmesini. En çok da kadın arkadaşı düşündüm, acıdım, kızdım. “Acaba onlara ne dedi ki” diye diye uykuyu unuttum. Öğleden sonra Sultanahmet’teki adliyeye götürülmek için kapının önüne çıktık. Kadın arkadaşlara bakıyor, gözlerle konuşmaya çalışıyoruz. Hırpalanmış, dayak yemiş halleri yoktu pek. Çıktık nöbetçi hâkimin karşısına. Savcının hazırlamış olduğu dosyayı açtı, hızlı hızlı okumuş olmalı ki, “Savcı Bey, böyle basit meseleler için mahkeme meşgul edilir mi? O kadar işimizin arasında bir de bu çocuklarla mı ilgilenelim? Getirmeyin bana böyle konuları bir daha” dedi. Başını öne eğdi esmer, siyah saçlı, ince yapılı savcı. Hâkim,” Çocuklar, izin alınmamış afişler astınız mı?” diye sorunca hep birlikte, “Hayır” dedik. Hâkim, “Bırakın bunları, serbestsiniz! Uğraşmayın bu işlerle, dersinize çalışın, vatana, millete hayırlı bireyler olun. Bir daha da karşıma çıkmayın. Ananız, babanız sizleri İstanbul’a niye yolladı ki? Düşünün bunları!” deyip salıverdi hepimizi.

Güle, oynaya çıktık adliyeden. Üstümüz başımız darma-dağın, yüzümüz kir pas içinde. 24 saattir hiçbir şey yememiş ama açlığı hisseden kim? Kurtulduk bu işten, silah konusu da hiç açılmadı. Ekipteki polisler bile en ufak bir imada bulunmadılar... Ailesi olan ailesinin yanına, akrabası olana akrabalarına gitmek üzere dağıldık. Bense Piyer Loti’deki Balıkesir Yurdu’na döndüm.

Yurdun oturma salonunun kapısından içeri girdiğimde, koyu renk vinileks kaplamalı üçlü koltukların birinde Sinan Kukul’un oturduğunu gördüm. Yanında minyon tipli, kumral tanımadığım birisi vardı. Karşı koltukta da, Kadıköy bölgesinden birisiyle Abdullah Meral (Apo) oturuyordu. Sinan Kukul, sol dirseğini sol dizine, sağ elini sağ dizine dayamış halde dururken beni görünce ayağa kalktı gülümseyerek. Hep gülerdi, gülümserdi konuşurken. Suratını hiç asık gör-

medim. Daima samimi ve içtendi. Kendi kişiliğiyle barışık bir karaktere sahipti. Gözlerindeki sevgi dolu sıcacık ifade, hayal edilen sınıfsız, sömürsüz, insanın insanca yaşayabileceği bir dünyaya götürürdü insanı. Görev ve sorumluluk bilinciyle değil, ondaki sevgi dolu yaklaşımla içimizde oluşan sıcacık aşk dolu saygınlığı büyüdükçe büyürdü. Dürüstlüğüyle gönülden fethederdi üniversite gençliğini. Bir defa bile sinirlenip yüksek sesle bağırdığını ne gördüm ne duydum.

Abdullah Meral de çok severdi beni. Giriş katta, iki kişilik küçük bir odada kalırdık beraber. Ailesi peynir, yeşil zeytin gönderirdi köyden, teneke teneke. Kendisi yemez, hep benim yememi ister, gizlice müsaade ederdi sanki. Hissederdim bunu. Pek yurda gelmez, Kadıköy'de kalırdı genellikle. Özel bir hukukumuz, özel bir sevgimiz vardı içimizde ölüm-süzleşen. Yakışıklı, uzun boylu fiziği, kumral gözleri saçları ve bıyığıyla kucakladı beni. Onun can dostu, can arkadaşığıydım zira.

Sinan, “Ne oldu Halil? Anlatsana?” deyince, anlattım yaşadıklarımızı, mahkemeyi, savcıyı. Sinan, “Yaa! Size o savcı mı baktı? O savcının tek derdi, tek amacı bu memleketten bütün solcuları, komünistleri temizlemektir. Şansınız yokmuş. Ama hâkim insancılmış. O savcı, bu bölgeden kim şubeye düşse en ağır cezaları ister hep, yaşları ne olursa olsun, eline kim düşerse düşsün. Meşhurdur o, hem de çok meşhur” diye savcıyı biraz daha anlattı. Ben, “En çok da minibüsün içine atılan silahın akıbetini merak ediyorum. Ne oldu ki acaba?” deyince, Sinan, “Bir şey olmaz. Kaynayıp gider. Sonunda satarlar” diye cevap verdi.

– Nasıl satarlar? Bulunmuş silah satılır mı? Hem de bu zamanda, İstanbul’da.

– Temizletir, öyle satarlar tanıdıklarına. Hep böyle yaparlar.

– İyi de sen nerden biliyorsun?

– Bu zamana kadar polislerin yaptıkları aramalarda, yurtlarda, sokakta, üst aramalarında üç tane silah ele geçirilirse birini resmiyete dökerler, ikisini piyasada satarlar. Müşterisi de hazır zaten.

– Kim müşterisi?

– İstanbul’un en büyük ve tek silah kaçakçısı olan B.Ç. Mahallelerinde, tanıdıklarında müşteri bulamazlarsa gidip ona satarlar.

– İyi de yakalanırlarsa, balistik muayeneden geçirilirse suçlanmaz mı?

– Suçlanmaz. İstanbul’un dört bir tarafında “tornacı” adı altında atölyeleri vardır onun.

– Sizi nasıl bulurlar?

– Elemanları vardır onun. Haftanın belli günlerinde bölgeleri dolaşırlar. İsteyene yeni silahlar verirler, isteyene de tamirat yaparlar.

– Nasıl tamirat?

– Kullanılmış, bir olaya karışmış olanın iğnesini değiştirirler. Tutukluk yapan olursa giderirler falan.

– Seri numaralarından mı tanırırsınız verdiğiniz silahları?

– Yok, bizim kullandığımız silahların hiçbirinde numara yoktur. Hepsini sildiririz önceden.

– İyi ama karışır silahlar o zaman.

– Karışsın. Yapacak bir şey yok. Verdiğim silah gibi silah isterim. Aynı çapta, aynı markada. Faşistler de böyle yapıyor zaten. Onlar da ondan silah alırlar.

– Olur mu öyle? Sağcıların silahı solculara, solcuların silahı sağcılara geçer o zaman. Bunun garantisi yok ki!

– Olsun! Ben verdiğim silahımı bilirim. Kim kullanırsa kullansın! Tek şart verilen, tamir gören, satın alınan silah çok temiz olacak, yenilenecek.

– O zaman sağcılar da aynı adamdan silah alırlar.

– Evet! Onlar da alıyorlar, biz de alıyoruz zaten.

– Polisler de onunla alışveriş yapıyorsa, devlet biliyor o zaman olanı biteni.

– Biliyor tabii. Silahların karıştığını da biliyor. İstihbaratın bilmediği bir şey mi var bu memlekette?

– Tutuklasın o zaman bu adamı...

– Niye tutuklasın? İşine geliyor. Bu sayede biliyor silah akışını, takip ediyor.

– O zaman devlet bile bile göz yumuyor bu adamın kaçakçılığına.

– Tabii, işine geliyor, kullanıyor işte. Hangi grupta, kimde ne kadar silah var, ne çapta var, her şeyi biliyor. Belki de “çatışsınlar, birbirlerini öldürsünler” istiyorlar. Yoksa patır patır sokaklarda adam öldürülür mü? Hiç mi kurşunları bitmiyor bunların? Silahlardan vazgeçsek, mermileri kimden temin edecekler?

– Anadolu’dan gelir belki silah, mermi.

– Gelmez. Gelse de İstanbul’un ihtiyacını karşılayamaz. Bir de Marmara Bölgesi’ni düşünün. Çok az gelen vardır belki. O da önemsizdir. Gelen olsa dahi, iğne değiştirmeye aynı adama verilir. Çünkü devlet, onun dışında başka kaçakçıyı yaşatmaz burada. Yoksa nasıl hesap kitap yapacak? İpin ucu kaçır o zaman, kontrol dışına çıkar.

12 Eylül 1980’den sonra “aynı silahla hem solcuyu öldürmüşler hem sağcıyı” lafını ne zaman duysam Sinan Kukul’la yaptığım bu konuşma geçer aklımdan.

Burada yakın arkadaşım Abdullah Meral’le ilgili birkaç söz de söylemek istiyorum. Beyni, yüreği, bileği bükülmez yiğit arkadaşım Abdullah.... Öldürttüler seni ve senin gibileri. Öldürttüler, “yok olsun, ilerde egemenlere bela olmasın” diye. Asmaya, beslemeye gerek kalmadı. Zira biliyorlardı, anlamışlardı normal bir kavgada bu kumral, yiğit, yoksul köy delikanlısı asla ve asla yenilmezdi.

Spartaküslerden beri sonsuz deneyim sahibi olan egemen-

ler nice yiğitleri düşürdüler tuzaklarına. Öyle bir yiğit ki, hangi çöp yığını, çukur, bataklık, moloz güruhu durabilirdi önünde. Şişli’de, Taksim’de, Beyoğlu’nda, Kasımpaşa’da, Çapa’da, Alibeyköy’de, Kadıköy’de yürürken bile yarattığı zelzeleden caddeler, sokaklar ortadan ikiye ayrılır, diz çöker, yalvarırlardı. Ölümünle beraber bu ülkenin yoksul halkı, ezilenleri, işçileri bekleyip duracaklar senin gibi yiğitlerin dünyaya tekrar gelmesini Abdullah!

Ölüm orucunda hayatını kaybettiğini duyduğumda şoka girdim, inanamadım. Zalimlerden, egemenlerden merhamet bekleyerek, onların acıma duygularına hitap ederek varlığını sürdürecektir bir düşünceye, bir öğretiye, bir donatıya sahip değildin ki! “Her şeye ve her şarta rağmen yaşamak, ayakta durmak, mücadele etmek gerekir zalimlere karşı” der dururdun. Hiç kimseye, karar alıcılarına ispat etmek zorunda değildin ki kendini! Yoksulların yiğit mücadele öncülerinin ardından gözyaşı dökmek, hamasi söylemler geliştirmekten ne çıktı, nereye ulaşıldı? Vay benim ezilenlerim, vay benim yoksul halkım vay!

Selam olsun Bandırma’nın bir yoksul köyünün yakışıklı, kumral, çocuksu, romantik yürekli yiğit evladına! Ama beni öksüz bırakıp nereye gittin? Her yeşil zeytin gördüğümde gözyaşlarımı sana gönderdiğimi, yanında olup da sana mani olamadığımı bu yüzden kahrolduğumu duymanı isterim. Böyle miydi seninle kavlimiz?

BALIKESİR YURDU VE PIRASA

Site Yurdu'ndan ayrılp Sultanahmet'teki Balıkesir Yurdu'na yerleşmiştim. Yatak ve banyo sorunum yoktu artık ama açlık problemim sürüyordu. Ona bir türlü çözüm bulamıyordum. Her gün ekmek, yoğurt, domates, simit. Bulursam yanında peynir.

Bir akşam üç-beş arkadaş yurtta toplandık, konuşmaya başladık. Hepimiz açtık. Vahap, "Biraz da C vitamini almamız lazım. Dengesiz besleniyoruz" dedi. "C vitaminini nereden bulacağız? Paran mı var?" diye sordum. Vahap, "Kamulaştıralım" cevabını verdi. Nasıl olacağını da şöyle anlattı: "Gedikpaşa'ya inen ana yolun sağında bir manav var. Akşam olunca tezgâhın üstünü brandayla kapatıp gidiyor. Gidelim brandanın altındaki portakal, mandalina sandıklarını alalım. Herkes birer kasa alsa beş kasa eder." "Hep portakal mı olacak?" diye sordum, Vahap, "Elma, armut da olur. Meyve olsun da yeter" dedi. İtiraz eden olmadı. Tamam mı, tamam! Düştük yola.

Saat akşamın 11'i gibi, karanlık sokakta manavın önüne tek sıra dizildik. Vahap'ın, "Başlayın" sözünü duymamızla

beraber eğilip, yer hizasından brandanın altına elimizi sokup, ne geldiyse çekmeye başladık. Bir de ne göreyim? Benim dışarı çektiğim kasanın içinde pırasa var. Vahap bunu görünce, “Bırak pırasayı. Başka kasa çek çabuk” dedi.

– Bırakmam!

– Oğlum sen manyak mısın? Ne yapacaksın pırasayı?

– Yiyeceğim.

– Lan pırasa çiğ yenir mi? Yurtta nasıl pişireceksin onu?

Tüpün mü var, soban mı?

– Olsun. Çiğ, çiğ yerim.

– Lan olmaz! Bırak şunu. Başka kasa çek.

– Çekmem, pırasayı bırakmam.

Başka bir arkadaş, “Tartışmayın! Yakalanacağız. Neyse ne, gidelim hadi” deyince herkesin omzunda birer kasa, düştük yola. Vahap önde, ben arkasında. Homurdanıp duruyor tabii. 5-10 dakika sonra yurdun oturma salonuna girdik. Vahap sinirle, “Ulan, ben de sana bir tane portakal verirsem neyim! Manyak lan bu!” demeye başladı. Ben de sinirlendim: “Vermezsen verme! Herkes getirdiğini yesin o zaman.” Diğer arkadaşlar da Vahap’tan yana olunca pırasa kasasını yatak odamdaki ranzanın altına soktum, ortalıkta durmasın diye. Yurtta ne kadar öğrenci varsa, salona inip portakal, elma, armut, mandalina yemeye koyuldular. Ben de kendi odamda ekmekle pırasa yemeye giriştim.

Ertesi günü öğleye doğru Vahap odama girdi. Belli ki acıkmıştı. Hep acıkırdı zaten. “Ayı” gibi adam. “Oğlum, bugün ne yiyeceğiz?” diye sorunca cevabı yapıştırdım: “Pırasa ve ekmek.” “Dalga geçme” deyince, “Bekle de gör” deyip, pırasa kasasının içinden üç-dört sap alıp lavaboda yıkayarak geri döndüm. Yatağımın ortasına gazete kâğıdı serip, bir kenarına da tuz döktüm. Yatağımın baş tarafına oturarak pırasa yemeğe başladım. Vahap, hayretler içinde beni izliyordu. Kopardığım pırasaları tuza batırıp ekmekle yiyordum. Vahap

zaten acıkmıştı, dayanamadı: “Azıcık ben de deneyebilir miyim?” “Dene tabii”, dedim: “Biz köyde ekmekle pırasayı çok yeriz. Tatlı olur.” Vahap, iri yarı cüssesiyle ranzanın altına büzüldü ve başladı beni taklit etmeye. Birkaç lokma yuttuktan sonra, “Anaa! İyiymiş lan bu!” diye bağırdı. “Az ye az” dedim, “Hepsini bir öğünde bitirme.”

Vahap olmasaydı, o pırasalar bana en aza bir ay yeterdi! Daha sonraları yaptığımız kamulaştırmalarda itiraz etmedi bana hiç. Şimdi bile, her sohbetlerimizde, pırasa olayını anlatıp kıskıs güler göbeğini oynatarak.

I MAYIS 1977'DE SİLAHI İLK ATEŞLEYENİ GÖRDÜM

Güneşli, güzel bir gündü. 1 Mayıs 1977. Okulumuzdaki arkadaşlarla beraber, Devrimci Gençlik Derneği pankartının arkasındaki kortejin en sonunda yer alarak Taksim Meydanı'na doğru yürüyorduk.

Bu tür yürüyüşlere katılmaya karar verdiğinizde, hangi pankartın arkasından yürüyeceğiniz de önemlidir. Partiliyseniz, partinizin pankartının arkasında; işçiyseniz, sendikanızın pankartının arkasında; öğrenciyseniz, gençlik derneklerinin herhangi birinin pankartının arkasında olmak durumuyla ister istemez karşılaşacaksınız.

Bekleye bekleye, adım adım ilerleyerek, öğleden sonra gibi Elmadağ Caddesi üzerinden Taksim Meydanı'na giriş yaptık. Meydanın her tarafını insanlar doldurmuştu. Adım atacak yer yoktu. İtişe kakışa, Atatürk Anıtı ile belediye otobüs duraklarının arasına yerleşebildik. Otobüs duraklarının çevresini tercih ediyorduk ki, durakların üzerinde bulunan yağmurlukların gölgelerinden faydalanalım. Fakat durakların içleri dolmuş, bizlere de ancak kenarları kalmıştı.

Etrafımızı incelemeye başladım. Sular İdaresi'nin üstünde, uzun namlulu silahlarıyla asker kıyafetli insanlar gözüküyordu. Meydanı gören yüksek binaların çatılarındaysa siyah giyimli keskin nişancılar bulunuyordu. Bu durum son derece normaldi bizim için. Valilik, daima çevrede güvenlik tertibatı alır, köşe başlarında, ana sokaklarda, alanı gören yüksek çatıların üstünde polis memurları bulundururdu. Alan içinde ve çevresinde rahatsız olacağımız, kuşkulanaacağımız en küçük bir belirti asla ve asla yoktu!

Sular İdaresi'nin üstünde askerler de içimi rahatlatmıştı. "Askerler güvenlik almışsa asla provokasyon olmaz" diye düşünüyordum. Ayrıca alanın girişinde, çevresinde DİSK'in görevlileri de bulunmaktaydı.

Gezi Parkı'nın önünde bulunan merdivenlerin önündeki platformdan, tertip komitesine mensup kişiler konuşmalar yapıyor, her grup, her siyasi parti kendini göstermek, ifade etmek için bayrak sallıyor, slogan atıyordu. Kimse kimse'nin ne konuşmasını dinliyor ne de sloganlarını duyuyordu.

Alana girdiğimiz esnada, arkamızda Halkın Kurtuluşu, Halkın Sesi, Halkın Birliği, Partizan gibi siyasi dergi çevrelerinin kortejleri vardı. Onlar da alanın içine girmek istiyorlardı. Ama Taksim Meydanı'na ulaşılacak güzergâhların sonlarında bulunan grupların alana girmelerine zaten fiziki olarak imkân yoktu.

Derken Elmadağ Caddesi'nin başında, meydana giriş noktasında tartışma başladı. İnsanların arasından, sürtüne sürtüne ilerlemiş, giriş noktasına doğru yaklaşmıştım. Tartışmanın sebebini merak ediyordum.

Giriş noktasına 30-40 metre kadar yaklaştığımda tartışmanın sebebini anlayabildim. Tartışma, "gireceğiz, giremezsiniz" şeklindeydi. Görevliler alanda yer yok diyorlar, "Halkın ..." grubuna mensup olanlarsa "Ne olursa olsun gireceğiz" diye diretiyorlardı. Birden "Halkın ..." grubunun en

önünde bulunan uzun boylu, esmer, kıvırcık saçlı, sportif, iri yapılı genci gördüm. O gencin bulunduğu yürüyüşlerde, toplantılarda, mutlaka kavga çıkardı. Diğer siyasi gruplar içinde yer alanlar onun için “ajan provokatör” derlerdi. Siyasi ayrışmalar döneminde, İstanbul genelinde herkes onu tanırdı. Özellikle IGD’lilere yapılan saldırılarda daima başı çekerdi. Arkadaşlara, “Bu çocuk hangi okuldan?” diye sorardım ama kimse bir şey bilmezdi. Bazı arkadaşlar, “İşçiymiş galiba” derlerdi. İstanbul Üniversitesi’nin çevresinde, Aksaray’da, Kadırga Yurdu etrafında, Sultanahmet civarlarında sürekli görürdüm onu. Hızlı hızlı yürür, en önde hareketli sloganlar atardı. Özellikle, İstanbul Yüksek Öğrenim Gençlik Derneği’nin (İYÖD) var olduğu yıllarda onu sıkça görmüştüm.

O genç, belinde silah olduğunu da mutlaka etrafındakilere belli ettirirdi. “Bu çocuk buradaysa, biraz sonra mutlaka kavga çıkar” diye otobüs duraklarına doğru, arkadaşlarımla yanına dönmeye çalıştım. Hem ilerliyor hem de giriş noktasındaki tartışmaya bakmaya çalışıyordum. Bizim bulunduğumuz noktadaki durakların üstüne sekiz-on öğrenci çıkmış bayrak sallıyor, bir tanesi de (Bülent Uluer) elindeki megafonla konuşma yapıyordu. Durağa 4-5 metre yaklaşıncaya, kaldırımın üzerine çıkıp ayaklarımın ucuna kalkarak tekrar tartışma noktasına doğru bakmamla beraber üzerinde haki renkte mont bulunan o gencin, sırtı Elmadağ Caddesi’ne dönük şekilde sağ elini havaya kaldırdığını gördüm. Hemen ardından da iki el, 7,65 mm.’lik tabanca sesi duydum.

Bir-iki saniye geçti geçmedi, Sular İdaresi’nin üstünden uzun namlulu silahlarla meydan paralel şekilde taranmaya başlandı. Kurşunlar, durakların üstündeki ondülin tabakalarına isabet ediyor, çatır çatır sesler geliyordu. Durakların üstünde bulunanlar anında aşağıya atladılar. Tarama devam

edince “Yere yatın” sesi duyduğum. Kaldırımın ön yüzüne, başım Marmara Otelі istikametine gelecek şekilde, sırtımı kaldırımın ön yüzündeki yükseltisine, bordürlere yapıştırarak boylu boyunca uzandım. Kaldırım yüksek olduğundan, vücuduma kurşun isabet etmesi mümkün değildi.

Birkaç dakika sonra tarama amaçlı uzun namlulu silah sesleri kesildi. Peşinden panzerlerin siren sesleri başladı. Kafamı hafifçe kaldırıp etrafa bakmamla beraber, Intercontinental Otelі'nin orta katlarından bize doğru atılan kurşun vızıltılarını duymaya başladım. Ayaklarımın ucuna, otobüs yoluna, baş tarafıma doğru kurşunların isabet ettiklerini gördüm. Otel istikametinde, durakların ucunda, otobüs yolunun ortasında yerde yatan bir kişi, “Arkadaşlar, otelden öldüresiye atıyorlar. Burada bir arkadaş vurularak öldü. Tam siper yapın” diye seslendi. Yol ortasında yatanlardan birisi de otele doğru birkaç el ateş etti 7,65'lik tabancayla.

Siper alınacak bir yer yoktu. Ellerimi başımın üstüne koyup, bordüre doğru yan yatarak, adeta kendimi taşlara yapıştırdım. Başımı kaldırıp etrafa bakamıyor, sadece panzerlerin acı siren seslerini, çığlıkları ve silah seslerini duyuyordum. Silah sesleri kesilince bir ara başımı kaldırıp etrafıma baktığımda meydanda yatan, ölü gibi duran insanları, panzerin alanın etrafında su sıkarak dolaştığını, dolaşırken de birçok kişinin üzerinden geçtiğini gördüm.

4-5 dakika sonra silah sesleri tamamen sustu, siren sesleri kesildi. Sadece etrafımızdaki insanların acı feryatları duyuluyordu. Her şeyin bittiğini düşünerek ayağa kalktık. Meydanın ortasında 40-50 kişi kadar kalmıştık. Atatürk Kültür Merkezi'ne doğru, meydanın doğu tarafında bulunan ve etrafı taşlarla çevrili süngü anıtına doğru yürümeye başladık. Süngü anıtının etrafında bulunan taş yığınları bizi daha iyi koruyabilir, daha iyi bir siper oluşturabilir düşüncesiyle. Ne Sular İdaresi'nin üstündeki askerler ne de yüksek binaların

üstündeki güvenliği sağlayacak keskin nişancı polisler kalmıştı. Otelin pencerelerinin tamamı da kapanmıştı.

İstiklal Caddesi ve Tarlabası istikametinden bize doğru saflar halinde, omuz omuza sıralanmış, süngü takmış vaziyette jandarma birliği gelmeye başladı. Sanki meydan muharebesine gelir gibi düzenli adımlarla bize doğru ilerliyorlardı. Komutanlarının sesi duyuluyordu: “İleri, ileri!” Yarım hilal şeklinde bize yanaştılar ve göğüs göğse geldik. Komutan “İleri” dedikçe jandarma, tüfeklerinin yanlarıyla göğsümüze vuruyor, bizi alandan çıkarmaya çalışıyordu. Geri geri Atatürk Kültür Merkezi’nin yanındaki Gümüşsuyu Caddesi’nin başına kadar sürüldük. Verem Savaş Binası’nın önünde yamaçta beklemekte olan polis birlikleri devreye girdi bu sefer de. Pusuya yatmışlar, araziye uzanmış vaziyette bizi bekliyorlardı. Kasklarının altından bizlere bakan, nefret dolu simsiyah bir sürü göz gördüm. 100-150 kadar polis, coplarını çekerek başladılar saldırmaya, önüne gelenin kafasına vurmaya. Anında panzer de devreye girdi.

Atlaya zıplaya Gümüşsuyu Parkı’nın içinde kaybolmaya başladık. Dolmabahçe yoluna indiğimizde panzer ve polis marifetiyle ikiye ayrıldık ister istemez. Kimimiz Beşiktaş istikametine, kimimiz Karaköy’e doğru kaçmaya çalışıyordu. Polislerin arasından sıyrılarak, Karaköy’e doğru koşmaya çalıştım. Zira Beşiktaş tarafına yönelirsem başıma her şey gelebilirdi; Dolmabahçe yolunun etrafı yüksek duvarlarla çevriliydi. O yolda daha korumasız olacaktım. Panzer beni ezebilir, kör bir kurşun başıma isabet edebilirdi.

Kabataş’a geldiğimde, peşimizde hâlâ polis ve panzerler vardı. Polisler acımasızca, öldüresiye vuruyorlardı gençlerin kafasına. Panzerin etrafından da ayrılmıyorlardı, savaş meydanında ilerler gibi. Gencin birisi, Karaköy’e doğru ilerleyen bir tırın önünü kesip durdurdu. Yolun her iki şeridinin de kapatılmasını istedi. Tır şoförü yolu kesmek istemi-

yordu. Yabancı uyruklu birisiydi. “Anlamıyorum ne dediğini” der gibiydi. Tırın önünde duran genç belinden bir silah çıkartıp şoföre doğrulttu. Eliyle “dön” işareti yapmasıyla, tır yolu boydan boya kapattı. Panzer böylece daha fazla ilerleyemedi, polisler de. Belki de gerek kalmamıştı.

Rahat bir nefes almıştım. Yavaş yavaş yürüyerek Eminönü’nden Site Öğrenci Yurdu’na geldim. Akşam haberlerine kadar yatağımda uzandım, sonra kantine inip haberleri izlemeye başladım. Bana göre çok insan öldürülmüştü. En basitinden panzerler çok kişiyi ezmişti. Bazı öğrenciler, “Demirel hükümeti artık istifa eder herhalde” diyorlardı. Oysa tek kanal olarak yayın yapan TRT olan biten önemsizmiş gibi şöyle bir değinip geçti.

Aradan geçen onca zamandan sonra 1 Mayıs 1977’de yaşananlara dair şahsi değerlendirmelerim ve kimi soruların şöyle: 1- Olayın faillerinin kim olduğunu dönemin valisi, emniyet müdürü, jandarma komutanı elbette bilmektedirler. 2- Jandarmanın özel timine kim ateş emri verebilir? 3- Sular İdaresi’nin üstünden ateş eden 15-20 kişilik özel birlik nasıl olay yerinden uzaklaşabilir? 4- Yüksek binalarda ve çatılarda güvenlik amaçlı bulunan polis, otelden ateş edildiğini nasıl görmez? 5- Otelin orta katına, uzun namlulu silahlarıyla, bilinmeyen insanlar nasıl yerleşebilir ve olaydan sonra kaybolabilir? Bunların otel kayıtları yok mudur? 6- Hangi planlamayla jandarma bizleri Verem Savaş Dispanseri’nin önünde polislerin ellerine bırakmıştır? 7- O ajan provokatör, neden iki el ateş etmiştir? Üç dört el ateş edemez miydi? 8- İki el ateş etmek “hareket başlasın” demek miydi? Ki bence öyleydi. 9- O gün orada alan komutanı olan subay, bütün olacakları önceden bilmiyor muydu? 10- Cumhuriyetin kuruluş yıllarından günümüze kadar hukuk dışı olaylara karışmış kamu görevlilerinin hangisinin, bağımsız mahkemelerce yargılandığı görülmüştür. 1 Mayıs 1977 katliamı-

nın sorumluları olan, resmî güvenlik görevlileri niye yargı-lansın ki?

Bir de, günümüzde “kanlı 1 Mayıs 1977” olaylarını başla-tanların “bir siyasi dergi” çevresi olduğunu söylemenin ger-çeklerle hiçbir alakası yoktur. Onların bu olaya, uzaktan ya-kından etkilerinin olması dahi mümkün olmamıştır. Olayı başlatan kişiyi gördüm çünkü. Olayları başlatan, sebep olan, işaret veren kişinin hangi siyasi dergi çevresinin içinde oldu-ğunu söylemek de asla ve asla ahlaki dürüstlükle bağdaşmaz.

Sağ yapılanmalarda, partilerde olduğu gibi sol düşünce gruplarının içinde de ajanlar vardır. Yoktur demek “komik-lik” diye düşünüyorum. Günümüzde de ajan-provokatör-ler, istihbarat elemanları görevlerini sürdürmektedirler do-ğal olarak.

Sonuçta ben o gün bir kez daha ölümden kurtulmuştum. O yüzden, yüksek kaldırımlı otobüs durakları yapan beledi-yelere hiç kızmıyorum, eleştirmiyorum. Yüksek kaldırımlar bizim memleketimizin kültürüne, yaşam tarzına uygundur da ondan. Can aldığı gibi, yeri geldiğinde can da kurtarabi-lirler. Severim yüksek kaldırımları!

1978-79 eğitim yılının sonunda pedagojik formasyon olarak okulumdan mezun oldum. Öğretmen olarak görev yapmak üzere istekli diğer öğrencilerle beraber Milli Eğitim Bakanlığı'na müracaat ettim. Aradan, bir seneye yakın bir zaman geçmesine rağmen, olumlu veya olumsuz herhangi bir bilgilendirme yazısı alamadım. Oysa bazı arkadaşlarım bir ay içinde görev yapmaya başlamışlardı bile. Çoğu, işlerini Ankara'dan takip etmişlerdi. Bana da "Takip etmezsen tayinin çıkmaz, dosyan mahzenlerde kaybolup gider" diyorlardı.

"Milliyetçi Cephe Hükümeti" görevdeydi ve öncelikle kendi adamlarının atamalarını yapıyorlardı. Ben de "Olursa olur, olmazsa yurtdışına giderim" diye düşünüyordum. Tayinimi beklerken, hem balıkçılıkla uğraşıyor hem de Ünye Ortaokulu'nda ücretli öğretmenlik yapıyordum. 6-7 ay çalıştım bu okulda.

Eğitim-öğretim yılının bitmesine az bir zaman kala, deniz fırtınasının yatıştığı bulutlu bir günün sabahında balıkçı barakamın önünde ağ tamiraty yaparken, köyümüzün muhtarı Emin'in bana seslendiğini duydum: "Halil, sana bir

zarf geldi. Bakanlıktan mı ne? Ben anlayamadım. Ünye'ye 'muhtarlığa verilmek üzere' bırakılmış. Benim de geç haberim oldu." Sarı bir zarf. Heyecan içinde aldım ve okumaya başladım. Özet olarak, "Ordu Merkez Ortaokulu'na depo tayininiz yapılmıştır" denmekteydi. Müracaat etmem gereken son gün, o da bitti bitecek! Tamiratı bırakıp hemen Ordu'ya hareket ettim. Depo tayinlerinin yapıldığı okuldan "başlama yazısı"nı alarak Ordu İmam Hatip Lisesi'nin yolunu tuttum.

Ordu'da Vali Reşat Akkaya dönemi idi. 12 Eylül öncesinin kaotik ve sıcak günleri... Her gün sokaklarda onlarca genç öldürülüyor; kimin kimi, ne için vurduğu belli değil. İlde sıkıyönetim hali sürmekte. Genelkurmay her gün hükümete mektup gönderiyor, "darbe yapacağız" diye; bildiri yayımlayıp duruyor. Ordu'da, kalacak yerim yok. Kimseyi de tanımam. Bu yüzden Samsun-Ordu dolmuşlarıyla gidip geliyorum işe sabah akşam.

Askerî birlikler bazen Fatsa içinde arama-tarama işleri yaptığından ulaşım aksıyor, trafik durduruluyordu. Öyle olunca da Fatsa girişinden geriye evimize dönüyor, okul müdürlüğüne telefon ediyordum. Böylece de "idari izinli" sayılıyordum mecburen. Bazı geceler de, yatakhane nöbeti verildiği günlerde okulun yatakhanesinde kalıyordum.

Güneşli bir günün sabah saatlerinde, ders başlama zili çalmasından önce öğretmenler odasının kapısında toplanan beş-altı öğrenci beni koridora davet etti. Davet eden öğrenciyi tanıyordum. Sınıf ortalamasının biraz üstünde iri yapılı, esmer bir çocuktü. Tanıyordum ama daha adını ezberlemediştim, öğrencilerimdendi. Öğrenci başını kapıdan uzatarak, "Hocam, biraz dışarı gelir misiniz" dediği anda odada bulunan öğretmenlerin tamamı olacakları biliyorlarmış gibi bana baktılar. Ama hiçbirisinden çıt çıkmadı. Ben, "Dersle ilgili bir şey soracak çocuk herhalde" diyerek koridora çık-

tım. Çıkmamla beraber iki öğrenci, birer taraflı koluma girdi; etrafımda bir sürü öğrenci, doğruca tuvalete götürüldüm, zorla. Tuvaletin kapısı kapatılarak iki öğrenci nöbet vaziyeti aldı. Okuldaki lider konumundaki öğrencim, sinirli sinirli önümden yürüyor, volta atıyordu. Yüzüme bakamıyordu, belki de utanıyordu. Elinde de bir gazete vardı. “Oğlum, ne var, neler oluyor? Beni niye tuvalete hapsedtiniz?” diye sordum. Gazetenin ön sayfasını açıp bana uzattı: “Bu resimdeki şahsı tanıyor musunuz?” Gazete, o günlerde yayın yapan *Demokrat* gazetesiydi; resimdeki de kardeşim Cemil. Ordu Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubesi’nde günlerce dayak yemiş, işkenceye tâbi tutulmuş, falakaya yatırılmış, falakadan dolayı ayaklarının altı patlamış, ayaklarının altındaki yaraları gösteren fotoğrafı... Yüzü, açık ve net şekilde belli oluyor. Yere oturtulmuş ayaklarının altı görülecek şekilde fotoğrafı çekilmişti. Altında da adı, sanı, nereli olduğu, hangi köyden olduğu, ne iş yaptığı falan yazıyordu.

- Evet, tanıyorum! Kardeşim bu!
- Hocam, bu şahıs Ünye’nin azılı komünistlerindenmiş.
- Sen nereden biliyorsun çocuğum?
- Ünyeli arkadaşlarımız var burada. Onlar söyledi.
- Değil ama hadi öyle olsa bile benimle ne ilgisi var? Benim suçum ne? Benim sizlere ne zararım olmuş ki?
- Hocam, o komünistse siz de komünistsinizdir.
- Çocuğum, bu zamana kadar kimseye zarar vermedim. Ayrıca kardeş kavgasını da üzüntüyle karşılıyorum. Ünye’de de pek bulunmadım ben. Kimse de beni Ünye’de siyasi olarak tanımaz, bilmez!
- Tanıyan arkadaşlarımız var!
- Gelsin o zaman. Konuşalım.
- Gelmez hocam. Çekiniyor, korkuyor. İspiyoncu olmak istemiyor.
- Çocuğum, o arkadaşınız sizlere yalan söylemiş. Ünye’de

başka tanıdıklarınız vardır. Araştırın, sorun. Dediğim dışındadır bir şey varsa bana istediğinizi yapın.

– Soracağız hocam! Ama bugün ne olduğunu biliyor musunuz?

– Yok, bilmiyorum. Ne olmuş?

– Ankara’da, bizim parti yöneticimiz Gün Sazak komünistlerce katledilmiş, öldürülmüş. Bizim bir şeyler yapmamız, bunun intikamını almamız gerek!

– Haa, beni öldürerek mi Gün Sazak’ın intikamını alacaksınız? Benim ne suçum var? Ben mi öldürdüm Gün Sazak’ı?

– Olsun hocam. Bir şeyler yapmamız lazım. Hele ben sizi bir soruşturayım da...

Tuvalete iki öğrenci daha girdi ve lider konumundaki öğrenci dışarıya çıktı. Çıkarken, kapı aralandığı için aralıktan tuvalet kapısının önünde en az 50-60 öğrencinin daha beklemekte olduğunu gördüm. Aradan birkaç ders saati geçti. Kapı nöbetçilerim sürekli değişiyor ama benimle asla konuşmuyorlardı. Lider öğrenci tekrar tuvalete girdi.

– Hocam, sizi araştırdık, soruşturduk. Dediğiniz gibiymiş. Siz mülayim insanmışsınız.

– Eee, ne olacak şimdi? Beni yine de öldürecek misiniz?

– Bilmiyorum hocam? Başka yetkililere de sormam lazım.

Derken dışarıdan kapının sertçe tıklandığını, sert bir sesin “Açın, açın” dediğini duydum. Kapı açıldığında, içeriye orta boylu, biraz tombulca, kır saçlı, emekliliği yaklaştırmış bir öğretmen arkadaş girdi. Öğretmen arkadaş, “Utanmıyor musunuz? Bırakın hocanızı” deyince, lider öğrenci yine “Ama, hocam, Gün Sazak öldürülmüş bugün. Bir şey yapmamız lazım” diye tekrarladı. Öğretmen arkadaş soğukkanlılıkla, “Öyle şey olur mu? Hocanız mı öldürmüş Gün Sazak’ı? Eğer intikam almak istiyorsanız gidin siz de Gün Sazak’ı öldürün! Hocanızın ne suçu var? Ayıptır, günahıdır! Sizlere hiç yakıştıramadım bunu” diyerek beni kolumdan çek-

ti, öğretmenler odasına götürdü. Öğrenciler de pek itiraz etmediler zaten.

Biraz öğretmenler odasında oturdum. Elimi, yüzümü yıkamak ihtiyacını hissettim. Öğretmenler tuvaletine yöneldim. Koridorda beni sorgulayan öğrenciler kalmamıştı. Durumuma üzülmüş, siyasi radikalizmi olmayan diğer öğrenciler etrafımı sardılar, geçmiş olsun dileklerini ilettiler. Bir öğrenci yaklaşarak, “Hocam, her imam-hatip lisesinde olduğu gibi, bizim okulumuzda da bunlar hâkimdir. Millet dışarıdan bunu bilmez veya inanmazlar. Siz bu meseleyi okulumuzun baş muaviniyle görüşün. Ondan habersiz bu okulda hiçbir şey olmaz. Hatta Ordu’da bile. Müdürle hiç konuşmayın. Müdürün hiçbir yetkisi yoktur burada. Ama kendinizi de kollayın. Ne olur, ne olmaz” dedi. Teşekkür edip müdür beyin odasına yöneldim. Moralimin bozuk olduğunu, derslere girmek istemediğimi ifade edince, “Tamam hocam, haberim var. Öğretmenler odasında oturun. Son ders zili çalıp öğrenciler içeri girdiğinde evinize gidersiniz” dedi. Daha sonra baş muavinin odasına gittim. Odaya girdiğimde hiçbir şey olmamış gibi bir tavır sergiledi:

– Buyur hocam, bir arzunuz mu var?

– Hocam mevzuyu biliyorsunuz. Bilmemeniz imkânsız! Edindiğim bilgilere göre her şey sizin bilginiz, onayınız dahilinde oluyormuş. Eğer başıma bir şey gelirse sizi baş sorumlu olarak bilirim. Bunu da yakın çevreme, aileme söyleyim. Haberiniz olsun.

– Olur mu öyle şey? Bunu size kim söyledi? Beni çekemeyenler elbette var bu okulda. Ben ne yapabilirim ki?

– Söyleyenler çok hocam. Bazı öğrenciler “Baş muavine gidin, her şey onun başının altından çıkar” diye yürürken fısıldıyorlar.

– Hocam, olmaz öyle şey! Siz rahat rahat okula gidip gelin. Kimsenin size bir şey yapacağını zannetmem!

Teşekkür ederek, odasından çıktım. Dolaylı da olsa başıma herhangi bir şeyin gelmeyeceğini anlamıştım. Öğleden sonra tekrar Ordu-Samsun dolmuşuna binerek evime doğru yola koyuldum. Evden içeri girdiğimde annemin üzüntülü haliyle karşılaştım.

– Ne var anne? Üzücü bir şey mi oldu?

– Oğlum, Cemil’i Ordu’da polisler dövmüşler, işkence etmişler, falakaya yatırmışlar, her yeri yara bere içinde. Yürüyemiyor, kımıldayamıyor...

– Eve nasıl geldi o zaman?

– Osman, çakıl arabasının üstüne koyarak eve getirdi.

– Köye nasıl gelmiş?

– Polisler, getirip yolun kenarına atmışlar. Anneannen ve dayın da evlerine götürmüşler. Yaralarını temizlemişler, sabunlamışlar falan.

– Cemil’i nerden almış polisler?

– Deniz kenarında çakıl çekerken alıp götürmüşler. Üstünde de silah mı çıkmış ne?

Vardım yanına oturdum kardeşimin. Durumu çok kötüydü. Hiçbir şey demedim, ne gazeteye çıktığından ne başıma gelenlerden söz ettim. Çok kızardım Cemil’e, çok eleştirirdim onu. Söz dinlemez, biraz asabi, biraz maceracı kişiliği vardı. Silahları çok severdi. Ünye-Fatsa bölgesinde solcuların arasında yer almıştı. Eve her gün silahlı gelirdi. Ben de kendisine, “Senin silahla ne işin var? Senin teorik düzeyin, bilgi birikimin ne? Ömründe hiç kitap okumadın. İlkokulu bile sekiz senede torpille, tavukla, yumurtayla bitirdin. Vazgeç bu silah sevdasından. Bir olaya adın karışır, kendini sözlü olarak da savunamazsın. Hayatın kararır, bizi de zor duruma düşürürsün” gibi tavsiyelerde bulunurdum. Buna benzer eleştirilerimi kendini siyasi bölge sorumlusu olarak lanse eden gence de ifade ettiğim zaman, rahatsız olur, kardeşimle aramın açılmasına çaba gösterirdi. Nitekim o ki-

şı bir defasında “Sen fazla bu işlere karışma, kafa bulandırma. Sonra gecenin bir karanlığında başına bir iş gelir” diye rek beni tehdit de etmişti.

İyileştikten sonra, günlerce eve gelmez oldu kardeşim. Köy düğünlerinde “havaya ateş açıp oynadığını” duyuyordum sadece.

Haziran ayının sonuna gelinmiş, eğitim-öğretim dönemi bitmiş, Temmuz ayının sıcakları her yanı kasıp kavuruyordu. Benzin ve mazot yokluğundan istasyonların çevrelerinde taşıtlar kuyruk oluşturuyorlardı. Halamın oğlu Yılmaz’ın da bir traktörü olduğundan köyümüze bitişik Kavaklar’daki benzinliğe gittik bir öğleden sonra. Benzinci, tanıdık olduğumuzdan gece yarısına doğru gizlice mazot alabileceğimizi söyleyince, kahvehaneye oturup oyun oynayanları seyretmeye başladım. Kahvenin içinde mazot almak için bekleyen başkaları da vardı, onlar da oyun oynuyorlardı. Yan masada oyun oynayan bir genç bana dönerek, “Hocam, seninki başına bir çuval geçirmiş, polis ve jandarmaların önünde Fatsa’da sokak sokak dolaşarak solcuları gösteriyor, muhbirlik yapıyor. Yanında 2-3 kişiyle beraber” dedi.

– Benimki kim?

– Hani Ordu İmam-Hatip’te seni sorgulayan çocuk. Ben de aynı okuldan mezunum.

– Sen nereden biliyorsun o olduğunu? Başında çuval varmış...

– Bilirim hocam! Onu tanıyan, kendi arkadaşları söylüyorlar.

“Olsun” deyip olayı önemsemezlikten geldim ama çok üzülmüştüm. 12 Eylül sabahı, Ordu’ya gitmek için yol kenarına indiğimde hiçbir vasıtanın geçmediğini gördüm. Yarım saat falan geçince de “bugün derslere geç kalacağım” diye düşünürken, bir dayım evinin önünden bana seslendi: “Halil nereye gidiyorsun?” Ordu’ya, okula gideceğimi söyledim:

“Oğlum, sen radyo, televizyon dinlemedin mi? Ordu, yönetime el koydu. Bugün sokağa çıkma yasağı var. Hadi eve git.”

Eylül ayının sonlarına doğru tayinimi Ünye’ye yaptırdım. Milli Eğitim Müdür vekiline üç-dört kilo seçmece barbun ve bir orta boy kalkan balığı götürerek.

1981'de Ünye'de öğretmenlik yaptığım sırada, askerî cunta tarafından hazırlanmış anayasanın halkoyuna sunulmasına yönelik, yeni oluşturulacak seçmen kütüklerinin hazırlanması amacıyla bana da görev verildi.

Kadınlar ve yaşlı memurlar ilçe merkezlerinde görevlendirilirken, erkeklerin görev yerleri daha ziyade ulaşım ve konaklama zorluğu çekilen dağ köyleri olarak belirlenmişti. Seçim kurulunda çalışan memuru daha önceden tanıyordum. Birkaç arkadaşla birlikte yalı kahvesi, Burunucu, Atatürk Parkı* arasında bulunan sahil bandındaki kaldırımında,

---

(*) Ünye'nin Refah Partili Belediye Başkanlığı zamanında bu parkın adı "Yunus Emre" olarak değiştirildi. Gerekçe de "Yunus Emre'nin mezarının Ünye'nin bir tepesinde bulunduğunu" iddiasıydı. Oysa Kiraztepe ve çevresindeki mahallelerde, köylerde yaşayan bazı büyüklerimiz o mezarın Yunus Pehlivan'a ait olduğunu bugün bile söylerler. Aralarındaki çekişmeden dolayı Fatsa'da da bir başka Yunus Emre mezarının bulunacağından eminim, bekliyorum! Nitekim 2015'te bir şey daha öğrendim: Fatsa merkezde bulunan Elekçi Irmağı'nın üstüne yapılan bir köprüye Yunus Emre adını vermişler. Neden Yunus Emre? Ünye ile Fatsa arasındaki tatlı rekabetin bir yansıması olabilir sanırım: "Madem Ünyeliler Yunus Emre'nin mezarının ilçelerinde olduğunu iddia ediyor, bu konuyla ilgili biz de bir şeyler yapmalıyız." Ve böylece yaratılan bir kurgu: Sivas'tan Karadeniz kıyılarına ulaşmak isteyen Yunus Emre, Aybastı yolu-

mesai çıkışı yürüyüş yapar, parkta çay içer, sohbet ederdik. Konu anayasa oylamasına geldiğinde de bize “torpil yapmasını”, merkezde bir yerlerde görevlendirilmemizi sağlamasını isterdik. O da, “Bakarız, tabii, tabii” derdi.

Derken kaymakamlık emriyle, İlçe Seçim Kurulu’ndan görev yazısını ve ilgili evrakı almam istendi. Torpilli olacağımı düşünerek, imza karşılığı görev yazımın içinde olduğu zarfı ve ilgili evrak torbamı alarak, içlerine hiç bakmadan bürodan çıktım. Zarfı açıp baktığımdaysa görev yerimin bu zaman kadar adını hiç duymadığım “... Tepe” köyü olduğunu gördüm. Yanımdaki diğer öğretmen arkadaşlara sordum. Kimse bu köyü bilmiyordu. Çarşı içinde bulunan esnaflara sordum. Yok, onlar da bilmiyorlar, o köyden hiç kimseyi tanımıyorlardı. Akşam eve dönünce mahalledeki tanıdıklara, akrabalara sordum köyü. Yine kimseden bir şey öğrenemedim. Çaresiz, seçim kuruluna gidecek, detaylı bilgi alacaktım.

Ertesi gün akşama doğru, mesai saati bitmeden, kurul bürosuna tekrar uğradım. Daha önceden tanışıklığımız olan o arkadaşı bulup, “Hani uzak köylerde görev almayacaktım” diye sitem ettim:

- Uzak değil ki! Sahile yakın bir köy.
- Ama Ünye’de hiç kimse o köyü bilmiyor.
- Bilmez tabii! Onların Ünye ile pek ticari işleri olmaz, Terme’ye daha yakınlar. Sadece, resmî işler için gelir giderler.
- E, peki, köye nasıl gideceğim?
- Kaymakamlık aracı sizleri teker teker köylerin girişlerinde bırakacak. Ertesi günün akşamı da alınacaksınız zaten.

---

nu kullanarak Fatsamız topraklarında denizle buluşmuştur. Birkaç ay ilçemizde dolaşan, konaklayan Yunus Emre, Elekçi Irmağı’nın akıntısının zorluklarını alt ederek karşıya geçerek Ünye istikametine yönelmiştir! Öyleyse Yunus Emre’nin bata çıka, yüze yüze karşı kıyıya geçtiği bu noktaya bir köprü yapmak farz olmuştur. Kurgula kurgula yaz, uydur uydur yaz... Vatandaşın itiraz edecek ne hali, ne de durumu vardır zaten; Yunus Emre’yi sevmemek, ona dil uzatmak kimin haddine? Yunus Emre, önce Fatsa’ya gelmiştir, vesselam!

Yapacak bir şey yok! Sıkıyönetim de var. Çaresiz uyacağız. Bir hafta içinde aralıklarla seminere alındık: Matbu evrak şöyle doldurulacak; kimlik bilgileri böyle işlenilecek; muhtar ve köy ihtiyar heyeti şu yardımları yapacak; herkesi, hanesinin içinde, gözünün önünde olacak şekilde, kimlik kontrolü yapmak şartıyla, listeye ekleyeceksin; seçmen yaşı uygunsa, muhtarların ve şahitlerin onayı ve ifadeleri doğrultusunda, nüfus kâğıdı olmayan vatandaşlar bile listeye yazılacak; yardımcı olmayanlar, sokağa çıkma yasağına uymayanlar, yalan beyanda bulunanlar, görev yapılmasına mani olanlar kolluk kuvvetlerine bildirilecek; kayıtlar, herkesin gözü önünde, açıkça yapılacaktır... İlgili hâkim de, “Zaten köy muhtarlarının konuyla ilgili bilgileri mevcut. Biz onları bilgilendirdik. Sizleri bekliyor olacaklar. Bir gecelik de olsa sizleri evlerinde misafir olarak kabul edecekler, yemek ihtiyacınızı da karşılayacakları” diye bilgi verdi.

Cumartesi günü öğleden sonra saat 15 gibi kaymakamlık önünden bindiğimiz mavi renkli, resmî plakalı bir araç ve sekiz-on memurlarla birlikte Ünye-Terme yoluna doğru ilerlemeye başladık. Samsun il sınırı içinde yer alan Kozlu sapağından dağ köylerine yöneldik. Terme toprağından, tekrar Ünye toprağına girdik. Şaşırmışım! Nasıl oluyor da Terme toprağından, Ünye toprağına, köylerine ulaşılabilir? Durumu şoföre sorunca, “Burada, bu tarafta böyle! Düz arazileri Terme’ye, dağlık arazileri Ünye’ye vermişler. Zamanında sınırları böyle çizmişler. Hiç kimse de bunu değiştirmemiş” dedi.

Akşam karanlığına doğru, anayol üstünde bir sapağa beni indirdiler.* Şoför, “Şu yoldan doğruca gideceksin. Zaten seni bekliyor olacaklar. Yarın akşam saat beşte seni buradan alacağım. Sakın geç kalma” dedi, vedalaşıp, ayrıldık. Ta-

---

(*) Bahse konu olan köyün Karadeniz Sahil Yolu’na bugünkü uzaklığı 13 km. İl Özel İdaresi’nin sapağa koyduğu uzaklık tabelasında şu anda, bu rakam yazılı.

kım elbiseli, kravatlı, düzgün bir memur görünüşüyle, elimde torbam yolda yürümeye başladım. Patika gibi bir yol, etrafı ormanlık, çalılık. Ancak yayalar gelip geçebilir; bir kamyon, traktör, minibüs asla ilerleyemez. Oldukça dar ve toprak zeminli; çakıl, mıcır falan da dökülmemiş. 15-20 dakika boyunca, yamaç yukarı doğru ilerledim. Bir süre sonra birkaç köy evinin bulunduğu, birazcık düzlüğü, harmanı olan arazinin etrafında, sağlam soltu konumlandırılmış, tipik Karadeniz evleri karşıma çıktı. Zemin katları taş duvar, üst katları ahşap dilme kalın zindan tahtalarla inşa edilmişlerdi. Dış kısımlarında boya falan da yoktu. Çok eski oldukları, ahşap malzemenin renklerini kaybetmesinden, koyu siyah renge dönüşmelerinden belli oluyordu. Evlerin etrafında herhangi bir hareketlilik de yoktu. Gündüz işlerini bitirmişler, geceye hazırlanmışlar gibi bir hava vardı sanki.

Köyün merkezi sayılacak bu evlerin batı istikametinde bulunan, diğer evlerden nispeten daha büyük gözükene önünde dört-beş kişi ayakta durmuş bana bakıyorlardı heyecansız bir şekilde. Gelişimden hoşnut değillermiş gibiydi. Evin önünde bekleyenlere dönerek, kendimi tanıttım: “Merhaba, ben sayım memuruyum.”

– Merhaba, hoş geldiniz. Ben köyün muhtarıyım. Bunlar da ihtiyar heyeti üyeleri, azalar.

– Muhtarım, hava kararmak üzere. Konudan bilginiz var sanırım, kalacak yerimin ayarlanması için herhangi bir çalışmanız oldu mu acaba?

– Zaten sizi bekliyorduk. Kaymakamlık bizi bilgilendirdi. Bu gece benim evimde kalacaksınız.

– O zaman köyün yerleşim düzenini, mahallelerini, arazi yapısını görebilir, inceleyebilir miyim?

– Tabii ama yarın başlarsan akşama asla yetiştiremezsin.

– Neden?

– Köyümüz çok dağlık, evlerin her biri bir tepenin yama-

cında, derelerin dibinde. Bir tepeden diğerine geçmen en az bir saatini alır. O yüzden bir günde yetiştiremezsiniz, yapamazsınız! İsteseniz etrafınıza şöyle bir bakın.

Beraber evin arkasına doğru yürümeye başladık. Belki de Karadeniz'in en dik yamaçlı tepelerini, dağlarını, derin vadilerini hayret ve endişeyle gözlemlemeye koyuldum. Her yer ormanlık, evlerin etrafı da kocaman kocaman meyve ağaçlarıyla doluydu. Muhtara, "Dağların dibindeki şu düzlükler, ovalar nereye ait?" diye sordum. "Bu dağların dibinde Ünye toprağı biter. Oralar Terme'ye aittir" dedi. "Sahilden Ünye'ye doğru uzanan düzlükler de Terme'ye mi ait?" diye sordum. Muhtar, "Evet, bizim köyün sınırı dağlarla başlıyor, dağlarla, tepelerle bitiyor" diye cevap verdi. Hayretler içinde kaldım: Kuş uçuşuyla sahile en fazla 1.000-1.500 metrelik bir mesafe, yüksek sesle bağırırsan sahil yolundaki insanlar sizi duyabilecek gibi. Batı istikametinde Terme'nin dış mahallelerinin, sahil yolu üzerinde bulunan benzin istasyonlarının ışıkları gözüküyor. Deniz, ayaklarımın dibinde sanki. Güneşin batmasıyla birlikte batı yönümüzdeki ufukta sarımsı, kıvımsı belli belirsiz bir aydınlık, Karadeniz ve dağların üzerleriyse insanı ürkütecek şekilde simsiyah bir sonsuzluk gibi karanlık.... Batan güneşin ufukta bıraktığı aydınlığın önünde dimdik ve kapkara duran ürkütücü sivri dağlar, soğuk ve sert ifadeleriyle yan yana öylece duruyorlar. Mutsuz mu mutsuz...

– Şu taraftaki dağlarda yaşayan insanlar, evler var mı?

– Var.

– Ya şu derenin içinde, dağın dibinde de ev var mı?

– Bir tane var. Değirmencinin evi.

– O evde yaşayanlarla nasıl görüşüyorsunuz?

– Pek görüşmeyiz. Belki ayda bir kere, belki çarşıda, pazarda, Terme'ye gittiğimizde, bazen de değirmende.

– Bu yoldan nasıl gidip geliyorsunuz?

– Biz o yolu hiç kullanmayız. Ünye’ye de hiç gitmeyiz. Alışverişimiz asla olmaz. Bütün işlerimizi, ticaretimizi Terme ile yaparız. Ancak resmî işimiz olursa, mecburen gideriz Ünye’ye. Terme, bize daha yakın.

– Şimdi anladım Ünye’de neden sizin köyü bilen kimse olmadığını...

– Gördüğünüz gibi, köyümüzün konumu gereği akşamdan yazıma başlasanız iyi olur.

– O nasıl olacak?

– Yakın evlerde oturanları bizim eve çağıralım. Gelebilenler gelsinler. Gelemeyenleri de yarın yazarsınız. Biz daha önceleri de böyle yapardık.

– Bir sorun çıkmasın sonra?

– Yok, yok, sorumluluk bize ait. Ünye’dekiler de bütün sayımların böyle yapıldığını biliyorlar zaten.

– Tamam o zaman. Haber gönderin de kaydetmeye başlayalım.

Bunun üzerine muhtar çevresindekilere dönerek, “Herkes kimliklerini alıp bize gelsin” diye seslendi. Muhtar 40-45 yaşlarında, orta boylu, kumral, yumuşak yüzlü, normal kiloda, ılımlı karakter yapısına sahip bir insandı. Tavırları, konuşmaları da samimi olduğuna dair bir intiba bırakmıştı bende.

Evine geldik, beni içeriye buyur etti. Geniş ve ahşap bir kapıdan, zemin kattan içeriye girdik. Ahşap bir merdivenle de üst kata, ailenin yaşam alanına çıktık. Buradaki en geniş odaya girerek, bölme kenarlarında bulunan yer minderlerine sırayla oturduk. Muhtarın hanımı, yer sofrası üzerinde yenilmek üzere, akşam yemeği servisi yapmaya başladı: Yumurta, patates, makarna, taze fasulye turşusu, yanlarında da mısır ekmeği.

Biz sofrada yemeğimizi yerken, gruplar halinde aileler gelmeye başlamıştı. Gelenler, karşı duvarın dibine sırayla otu-

ruyorlardı. Yemekten sonra arkamdaki zindan duvara yaslanarak, torbamdaki kayıt formlarını sofranın üzerine koyup çalışmaya başladım. Muhtar ve azalar da sağlı sollu yanımdalardı. Her hanenin reisi, kimlikleri muhtara veriyor, ben de kaydediyordum. Bir yandan çay içiyor, bir yandan da yazım işlemini gerçekleştiriyordum. Yazılan aile beklemeden evlerine dönüyordu.

En sona muhtarın ve azaların aileleri kalmıştı. Gece saat on bire doğru onları da kayıt etmiştim ki, arkamdaki odadan homurdanma ve duvara vurma sesleri gelmeye başladı. Bir kadın sesiydi sanki. O kadının da karşıma getirilip yazdırılmasını bekliyordum, bir türlü gelmedi. En sonunda muhtar, “Davet edilenlerin tamamını yazdık. Gerisini de yarın sabah evleri dolaşarak yazarız” deyince, “Bu evde bulunan herkesi yazdık mı muhtar?” diye sordum. Muhtar, “Yazdık hocam” dedi ama homurdanmaları, duvara vurmaları duymaya devam ediyordum. “Emin misin muhtarım?” diye üsteledim. “Eminim hocam” diye cevap verdi. Beni anlamamazlıktan geliyordu sanki. Üstelik bir de odada bulunanlara, azalara dönerek, “Yazılmayan kimse kalmadı değil mi arkadaşlar?” demesin mi! Herkes “Tabii, tabii herkes yazıldı” diyerek muhtarı onaylayınca, iyice kızmaya, rahatsız olmaya başladım. “Bakın arkadaşlar, bize verilen kesin emir var” dedim, “Köyde oturan, yaşayan herkesi yazmak zorundayız. Aksi halde suç işlemiş olurum. Arkamdaki odadan bir kadın sesi, homurdanması duyuyorum. Sürekli de duvara vuruyor. Sizler de duyuyorsunuz. Lütfen beni kandırmaya çalışmayın.” Muhtar, biraz mahcupça, “Onun kimliği, nüfus kâğıdı yok ki” dedi.

– Olsun! Kimliği olmasa da sizin beyanınıza göre yazmak zorundayım. Lütfen, o kadını da buraya getirin.

– Gözleri görmez, kulağı duymaz. Çok yaşlı. Yürüyemez de...

– O zaman biz odasına gidelim. Aksi halde sizleri şikâyet ederim. Hakkınızda olumsuz rapor tanzim ederim.

Odada bulunan herkes merak ve korkuyla birbirine bakmaya başladı. Bütün bakışlar da muhtarı işaret ediyor gibiydi. Muhtarı biraz daha zorlamaya karar verdim:

– Muhtarım, bu durumu açıklamak ve gereğini yapmak zorundasın.

– Hocam, sen iyi bir insana benziyorsun. Bizi hiç kimseye söylemeyeceğine inanıyorum; bu, köy olarak bizim sırrımız. Bizler aslında Ermeniyiz. Arka odadaki kadın da benim annem. Oldukça yaşlı. Kulağı duymaz, gözleri görmez dediğim gibi. Evden veya evin çevresinden başka bir yere gitmez. Müslüman olmayı kabul etmemiş, bu yüzden de nüfusa kaydolmamış. Ha bugün, ha yarın, öldü ölecek zaten.

– Ya baban?

– Babam öleli çok oldu.

– Sen kimin çocuğu olarak kayda geçtin?

– Amcamın üzerine kayıtlıyım. Onlar Müslüman adı almayı kabul etmişler.

Odada bulunanlara dönerek, “Doğru mu bütün bunlar?” diye sordum. Hep bir ağızdan, “Doğru, doğru, bizler aslında Ermeniyiz” diye cevap verdiler. “Peki”, dedim, “Daha önceki sayımlarda, resmî görevlilerin gelip gitmelerinde ne yapıyordunuz? Hiç Terme’ye falan da gitmedi mi annen?”

– Daha önceleri saklanır, gizlenirdi. Ev aramalarında ormana saklanırdı. Ömrü, hayatı boyunca da hiç çarşıya pazara, Ünye’ye, Terme’ye gitmemiştir. Ömrü bu köyde, evin içinde, etraftaki tepelerden uzaklara bakarak geçmiştir. Hiç bugünkü gibi bir şey yapmazdı. Niye böyle davrandı ki? Ne olur hocam, bizim durumumuzu açık etme.

Cansız ve soğuk ampulün sarı ışıklarının altında, etrafımı çevirmiş olan kapkara zindan tahtalarının arasında, göz-

leri görmeyen Ermeni annenin ıstıraplarıyla yaşıyormuş gibi buldum kendimi. İnsanlığımdan utanarak...

Ünye'den Terme'ye doğru her gidişimde, sol tarafta yüksek ve sivri tepeleri, dağları gözüken Ermeni köyüne bakar, evinin penceresinden bana bakmakta olan yaşlı nineye selam yollarım. Kalp gözüyle hâlâ bakıyor gibi gelir bana o tepelerden. Zindan karası ömründen geriye kalan ana yüreği sevgisiyle, elini kalbinin üstüne koyarak selamımı kabul ettiğini, beni sevdiğini fısıldar kulaklarıma...

Album

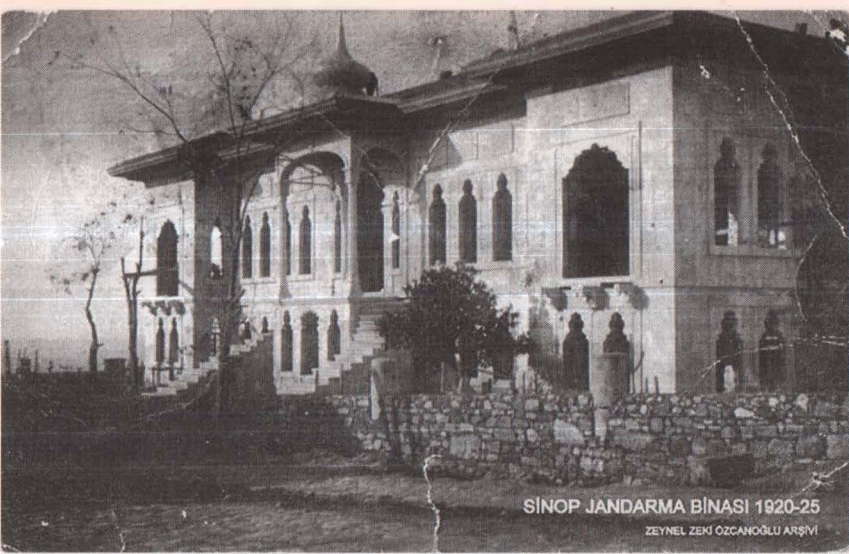
Annem, babam ve ben akrabalarımızla beraber (Giresun-Yuva köyü, 1984).

Yuva köyündeki erkek akrabalarım.

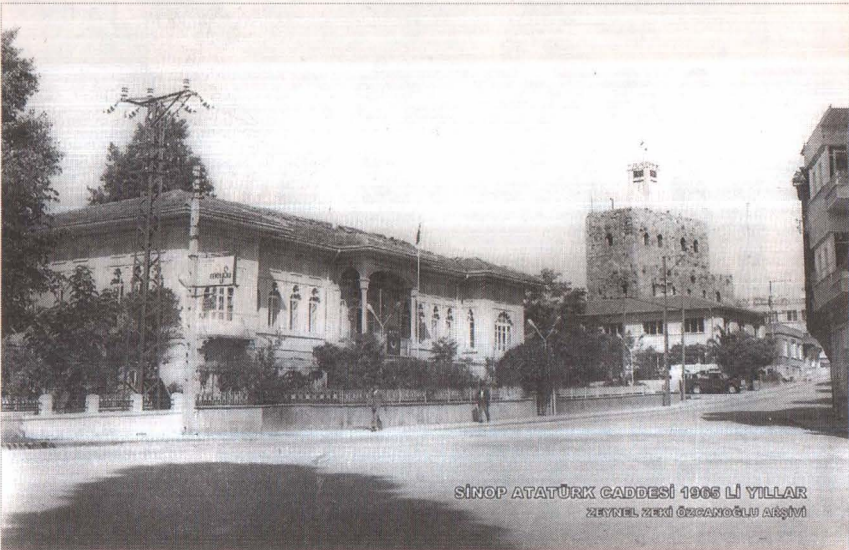
Kütük evlerinin önünde kadın akrabalarım.

SİNOP JANDARMA BİNASI 1920-25

ZEYNEL ZEKİ ÖZCANOĞLU ARŞİVİ

Günümüzde Sinop İl Jandarma Komutanlığı'nın misafirhanesi olarak kullanılan binanın ilk fotoğraflarından biri. Kubbe, giriş kapısının üstündeki çatıda. (Kaynak: Zeynel Zeki Özcanoğlu - İsmail Ulus'un Açıklamalı Sinop Kitabeleri adlı kitabı)

SİNOP ATATÜRK CADDESİ 1966 LI YILLAR

ZEYNEL ZEKİ ÖZCANOĞLU ARŞİVİ

Sene 1965, binanın kubbesi yok edilmiş.

**İL JANDARMA KOMUTANLIĞI EK HİZMET VE
MERKEZ KOMUTANLIĞI BİNASI**

KUZEY - GÜNEY KONUMLU, DİKDÖRTGEN PLANLI BİNA
YAPININ DIŞ DUVARI TAMAMEN KESME TAŞTAN YAPILMIŞ,
PENCERE ÜSTLERİNDE KABARTMA ŞEKLİNDE KARE TAŞLARLA
BİR FRİZ OLUŞTURULMUŞTUR.

BİNAYA GİRİŞ DOĞU VE GÜNEYDEKİ KAPILARLA SAĞLANMIŞ
OLUP DOĞUDAKİ ÜST KATA AİT OLAN KAPIYA SAĞDAN VE
SOLDAN 14' ER ADET TAŞ BASAMAKLI MERDİVENLE ÇIKILIR.

YAPININ ARA BÖLME DUVARLARI BAĞDADI TEKNİĞİ İLE
YAPILMIŞ ÜZERİ HARCLA SIVANMIŞTIR.

1920 - 1923 YILLARI ARASINDA
JANDARMA ALBAY HASAN NURİ AKBAL TARAFINDAN
DEVLET BÜTÇESİNDEN PARA ALMAKSIZIN SAHİSİ TEŞEBBÜS,
MAHALLİ HALKIN YARDIMLARI VE GÖREV YAPAN PERSONELİN
MAAŞLARINDAN YAPTIKLARI KATKILAR İLE İNŞA EDİLEN BİNA
1986 YILINA KADAR İL JANDARMA ALAY KOMUTANLIĞI
BİNASI OLARAK KULLANILMIŞTIR.

GÜNÜMÜZDE İL JANDARMA KOMUTANLIĞI EK HİZMET BİNASI VE
MERKEZ KOMUTANLIĞI OLARAK HİZMET VERMEKTEDİR.

Ana giriş kapısının yanındaki bilgilendirme tabelası.

Topal Osman'ın muhafızı Genç Ağa dedem (ortada) oğulları Hacı Bey ve Ali ile birlikte.

Genç Ağa dedemin karısı Ayşe ninem ve ablam yaşam odamızda otururlarken (1984).

Topal Osman'ın muhafızı Genç Ağa dedemin oğlu Ali Erhan (eli havada olan)
ve yanında Kemençeci Ahmet.

Çakmak Pınarı'ndan su içen akrabam Durmuş Erhan.

Akrabalarım harman zamanı yığma kütük evin önünde poz vermiş.

Karadeniz'in vazgeçilmez temel gıdalarından olan patates haşlaması.

Yuva köyünden günümüzde hâlâ kullanılan bir konut örneği
(Kaynak: <http://ayancuk.com/resim-11400-Yuva-Koyu-Resimleri.html>)

Giresun Yuva köyü yolu üzerinde bulunan ve Rumlar tarafından inşa edilmiş bir kemer taş köprü yüzyıllara meydan okuyor. (Kaynak: <http://www.dereli.gov.tr>)

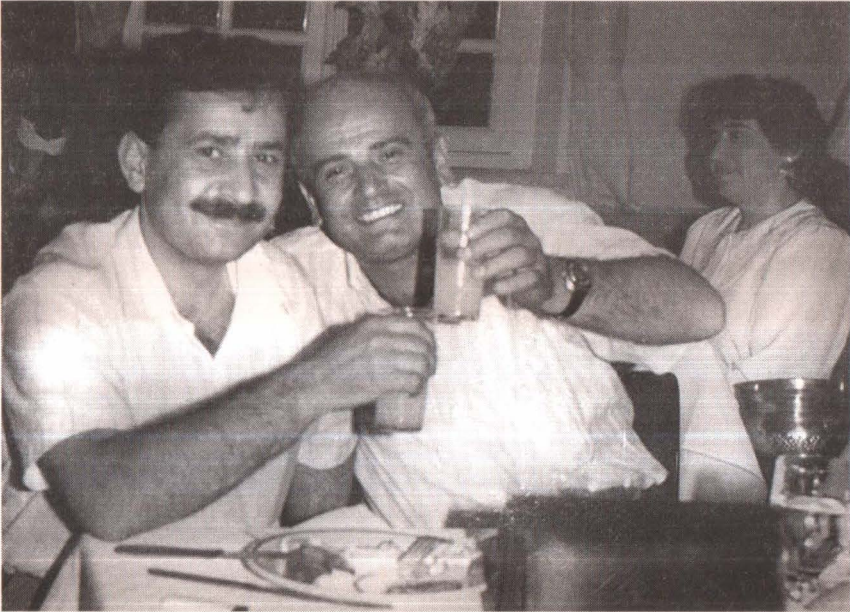
Arkadaşlarla okul bahçesinde (1976).

1 Mayıs 1977 günü Taksim'e yürümek için Beşiktaş'ta beklerken.

1 Mayıs 1977 günü Taksim'e yürümek için Beşiktaş'ta beklerken
(Sağ başta Abdullah Meral).

Okul arkadaşım Muhtar'la 1980 sonrası Çiçek Pasajı'nda bir gün. Her şeye rağmen
insanca yaşamın güzelliğine güzellik katarken...

Halil Erhan doğup büyüdüğü toprakları anlatıyor: Karadeniz'i. Yeme içme alışkanlıklarını, ekonomik faaliyetleri, ulaşımı, evleri, yaylaları, yoksulluğu, yaşamları... Ama neredeyse hiçbiri sıradan anlatımlar değil. Zira Erhan, resmî tarihte olmayan ama aslında tarihin ta kendisi olan şeylerden bahsederek zenginleştiriyor anılarını: Karadeniz'deki Ermenilerden, onların ekonomik faaliyetlerinden söz ediyor; harabeye dönüşen, yıktırılan, talan edilen kiliselerden bahsediyor; "kıyımdan" kurtulmak için kimliklerini saklamak zorunda kalan insanlara değiniyor. Dedelerinden dinlediği insanların malına, mülküne, hatta ailesine el koyan çetecileri, eşkıyaları, Topal Osman'ın katlettiği Ermenileri, bir eşkıya için yakılan "Davutoğlu" türküsünün nasıl "Hekimoğlu"na dönüştüğünü, cumhuriyet muhtarlarını, hatiplerini aktarıyor.

Sadece bunları değil, İstanbul'a göç eden Karadenizli bir ailenin çocuğunun yaşadığı zorlukları da okuyoruz Erhan'ın anılarında: Alevi-Sünni gerginliği yüzünden biten arkadaşlıklarını, üniversite öğrencisiyken yurtlarda yaşadıklarını, sol-sağ çatışmasıyla geçen günlerini, kontrgerillayı, "Özel Harp Dairesi"ni...

Bilinen Karadeniz'in dışında bir Karadeniz anlatan, tarihî tanıklıkları aktaran bir kitap...

